

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00080

ALE VERK

Sholem Aleichem



Permanent preservation of this book was made possible by

Henry Goldhirsch, M.D.

in memory of

Dovid Zalman Goldhirsch

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע זוערק פון שלום-עליכם

מעשיזת פאר אדישע קינדער

צווייטעם בוך.

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו-יארק, 1919

מעשינו פאר אײנע קינדער. צווייטעס בוך.

נעשריבען אין יאָהר 1900.





שלום-עליכם אין יאָהר 1905.

די פאָהן

א.

קינדער! איך וועל אייך דערצעהלען א מעשה מיט א פאָהן.
ווי אזוי איך, איין אַרעמאָנ'ס א יונגעל, האָב בעקומען אויף שמחת-
תורה א פאָהן, ווי שווער זי איז מיר אָננעקומען און ווי גרינג איך
האָב זי פערלאָרען. נאָט האָט מיך געשטראָפּט, איך האָב זי אויס-
געקרענקט...

אז איך בין געווען א קליין יונגעלע, אזוי ווי איהר, האָט מען
מיך גערופען "טאָפּעלע טראַריט ו", דאָס הייסט:
"קאָפּעלע קוקאָריקו". ווייסט איהר, פאַר וואָס? ווייל, ערשטענס,
האָב איך געהאַט א דין קוויטשיג קול'כעל, ווי א יונג האָהנעכעל,
וואָס האָט נאָרוואָס אָנגעהויבען צו קרעהען, און, צווייטענס, האָב
איך ניט געקאָנט אויסרעדען קיין "קוף" און קיין "כה" און קיין
"גימל", און ווי אויף צולעהכעיס האָט מיין טאַטע בעדאַרפט הייסען
קלמן, מיין מאַמע — גיטעל קלמנ'ס, איך — קאָפּעל גיטעל קלמנ'ס,
און דער רבי — גרשון נאָרנעל דרדקי פון נאַלאַנאָניווקע.

— יונגעלע! ווי אזוי רופט מען דיך?

— מיך? טאָפּעל דיטעל טלמנ'ס...

— העכער אַביסעל!

— טאָפּעל דיטעל טלמנ'ס!...

— נאָך העכער!

איך שריי הויך, אויף א קול:

— טאָפעל! דיִטעל! מלימנ'ס!

— און ביי וועמען לערענסט דו?

— ביי וועמען לערען איך? ביי דרשון דאָרדעל דרדמי פון

דאָלאַדאַניוועל...

דער עולם לאַכט.

דער עולם לאַכט — און איך וויין.

איך וויין נישט פון דעם, וואָס מע לאַכט פון מיר, נאָר דער

פאַר, וואָס מע שלאָגט מיך. איטליכער, ווער עס האָט גאָט אין

האַרצען, דער שלאָגט מיך: דער טאַטע, די מאַמע, די שוועסטער,

דער רבי, די תלמידים. מע לעהרענט מיך, איך זאָל רעדען, „ווי אַ

מענטש“...

דער רבי האָט מיר איינמאָל אַריינגעזעצט אַ „שפּריזעהלצעל“

און האָט געהייסען די תלמידים, זיי זאָלען מיר שפּיען אין מויל

אַרײַן. — טאַמער וועט דאָס זײַן אַ רפואה... האָט זיך אַריינגעמישט

רב זיאַמע דער סטאַליה, וואָס איז געזעסען מיט'ן רבי'ן אונטער

אײַן דאַך.

— וואָס מוטשעט איהר אַ קינד נעכאַך אומזיסט־אומנישט?

אַט לאָזט מיך אויף אײַן מינוט, וועט איהר זעהען, אַז ביי מיר וועט

ער רעדען, „ווי אַ מענטש“...

אַזוי זאָגט רב זיאַמע דער סטאַליה, רופט מיך צו, נעמט מיך

אַן פאַר'ן בערדעלע און מאַכט צו מיר אַזוי:

— קוק אויף מיר, יונגעלע, און זאָג מיר נאָך וואָרט ביי וואָרט:

„אַץ קוצץ — בן קוצץ — קוצי — לקצץ“...

איך קוק אויף איהם און זאָג איהם נאָך וואָרט ביי וואָרט:

„אַת קוצץ — בן קוצץ — קוצי — לקצץ“...

— נישט אַזוי! — מאַכט רב זיאַמע. — דו קוק מיר גלייך אין

מויל אַרײַן און זאָג מיט מיר אינאיינעם: „יומם השמש לא יכבה

וירח בלילה“...

איך קוק איהם גלייך אין מויל אַרײַן און זאָג מיט איהם אינ־

איינעם: „יומם השמש לא יטטה וירח בלילה“...

— ניין, נארעלע, — זאָגט צו מיר רב זיאמע — דו זאָג
ניט יטטה; זאָג בעסער: יככה! יככה! יככה!

— יטטה! יטטה! יטטה!...

רב זיאמע טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד:

— ווייסט איהר, וואָס איך בין דערנאָנגען? אַרויסגעוואָרפֿען
די טרחה! איהם וועט שוין קיין טאָטער אויך ניט העלפֿען. אַיין
אייביגער קאַליקע!

ב.

האַבען אויף שמחת-תורה אַ פּאָהן, טאַקי וואָס אַ פּאָהן הייסט.
אַ פּאָהן מיט אַ שטעקעל, פון אויבען אַיין עפעל, אינ'ם עפעל אַ ליב-
טעל — דאָס האָט ביי מיר דעמאָלט אויסגעוויזען אזא גליק, אזא
גליק, וואָס איך האָב גאָר מורא געהאַט אפילו טראַכטען פון דעם.
קאַרג נוטע זאַכען איז פאַרהאַן אויף דער וועלט? למאי ס'איז
פאַרהאַן אַזעלכע יונגלעך אין חדר, וואָס פערמאָגען געלד אויף
צו קויפֿען אַ מעסערעל, אַ בייטעלע, אַ שטעקעלע? למאי ס'איז
פאַרהאַן יונגלעך אַזעלכע, וואָס עסען אַלע טאָג קאַנפֿעקטען, קנאַד-
קען ניסלעך; פון בייגעל און פון בלינעס שמועסט מען ניט! היינט
איז פאַרהאַן אַזעלכע, וואָס עסען ווייסע בולקע א י ד ע ר
ו ו אָ כ ע ן . . . אזא מול!

אוי, קינדערלעך! איך האָב קיין ווייסע בולקע אין דער וואָך-
כען קיינמאָל נישט געגעסען! איך בין געהרען געווען, אז איך האָב
געהאַט שוואַרץ-ברויט צו זאַט, מחמת מיר זענען געווען, נישט
פאַר אַיך געדאַכט, ביטערע אַרעמע לייט, אביונים, האָטש אַלע האָ-
כען ביי אונז געהאַרעוועט: דער טאַטע, עליו השלום, איז געווען
אונטער-שמש אינ'ם אונטער-שטען קלויזעל פון דער קצב'ישער
קלויז, די מאַמע, עליה השלום, איז געווען אַ בריה אויף באַקען קאַד-
רענעם לעקאַך, און די שוועסטער האָבען אונטערגעאַרבייט זאַקען.

איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות, איך האָב נישט געוואוסט דעם טעם, וואָס הייסט אָפּעסען אַזוי, אז איך זאָל טאַקי באַלד ניט קאָנען עסען נאָך אַ מאָל.

היינט ווער שמועסט האָבען ביי זיך אין קעשענע אַ קאָפּיקע, איין אייגענע קאָפּיקע — דאָס האָט זיך מיר אַפּילו ניט גע'חלומ'ט. און שטעלט אַיך פאַר, אז איך, קאָפּעל קוקאַריקו, ווער מיט אַ מאָל אַ גביר און בעקום מיין אייגענס צוויי-און-צוואַנציג קאָפּיקעס! אפשר מיינט איהר אַ נס — אַ פּריץ האָט פּערלאָרען און איך האָב געפונען? האָט איהר דוקא נישט געטראָפּען. אָדער טאָמער רעכענט איהר, איך האָב זיי גלאַט אַזוי ערניץ דערטאַפּט, אַרויס-גע'גנב'עט חלילה פון אַ פּושקע? גאָט זאָל אַיך היטען פון אַזאַ מחשבה! איך האָב זיי, שוועהר איך אַיך, פּעררענט, כּשר פּער-דיענט, פּערהאַרעוועט מיט מיינע אייגענע... פּיס.

דאָס איז געווען פּורים, האָט מיך דער טאַטע געשיקט, איך זאָל צעטראָגען דעם שלח-מנות צווישען די בעלי-בתים פּונ'ם אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז. פּריהער פּלעגט צע-טראָגען דעם שלח-מנות איינע פון מיינע עלטערע שוועסטער, און איצט, אז איך בין שוין אַביסעל אונטערנעוואַכסען, האָט דער טאַטע געזאָגט, אז איך מעג שוין אויך זיין אַ שטיקעל הילף. האָב איך גענומען דאָס שעלעכעל מיט'ן פּלעדעל, אַרומגעטראָגען דאָס פון שטוב צו שטוב צווישען אַלע בעלי-בתים פּונ'ם אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז, געקנעטען מיט די באַרוויסע פּיס די קאַלטע גליטשיגע בלאָטע, און פון די גראָשענס, וואָס מע האָט מיר געשענקט פאַר'ן וועג, האָב איך געמאַכט אַ זילבערנעם פּערציגער מיט פּיער גראָשענס.

ג.

בעקומען מיט אַ מאָל אַזאַ אוצר, געה איך אַרום און טראַכט, וואָס טהוט מען מיט, קיין עין-הרע, אַזוי פּיעל געלד?

קומען צו געהן צו מיר דער י צ ר - ה ר ע מיט'ן י צ ר -
 ט ו ב און מוטשען מיך. דער י צ ר - ה ר ע זאָגט:
 — וואָס וועסט דו זיך האַלטען מיט די גראַשענס, נאָר איינער?
 קויף דיר עפּים: קויף מאָהינדלעך, פאַרהאַן זיסע ביי פּיר אָנ-
 ד י ט ש ק י 'ן אויפ'ן שטעלכעל; קויף פלעדלעך נוטע מיט
 האַניגפאַרפּעל, אָדער האַמש אַיין עפּעל אַ געפרוירענעם, וועסט
 דו זיך מחיה זיין.
 — נאָכגעבען די קישקע? — זאָג איך. — וועל איך אויפּעסען
 אין איין טאָג דאָס גאַנצע געלד. איך וויל ניט!
 — גערעכט! — זאָגט דער י צ ר - ט ו ב. — אַ סך גלייכער שוין
 פּערלייגען דער מאַמען די עטליכע קאַפּיקעס! איהר וועט דאָס
 צונאָך קומען.
 — אַ חכם! — זאָג איך. — ס'זאָל זיין פּערפּאַלען? וואו וועט
 זי נעמען אויף אַפּצוגעבען?
 — זי מוטשעט זיך נעכאַך. — זאָגט דער י צ ר - ט ו ב. — און
 צאָהלט פאַר דיר שכר-למוד...
 — וואָס געהער זיך אָן מיט דיר שכר-למוד? — זאָגט דער
 י צ ר - ה ר ע. — קויף דיר בעסער אַ פּייפּעלע פּון ווייסע לעהם מיט
 רויטע פּינטעלעך, אַ מעסערעל אַ שאַרפּס מיט צוויי קלינגלעך און
 מיט אַ מעשענעם קאַסטען, אָדער גאָר אַ בייטעלע מיט אַ גוט
 שלעסעל.
 — וואָס וועסט דו האַלטען אינ'ם בייטעלע? — זאָגט דער
 י צ ר - ט ו ב. — דעם דלות?
 — קנעפלעך! — זאָגט דער י צ ר - ה ר ע. — וועסט אַנשטופּען אַ
 פּול בייטעלע מיט קנעפלעך, וועט מען מיינען, אַז ס'איז געלד.
 וועלען דיר אַלע יונגלעך מקנא זיין...
 — וואָס וועט דיר אַרויסקומען פּון דעם? — זאָגט דער י צ ר -
 ט ו ב. — אַט פּאָלג מיך, צעטייל גאָר דאָס געלד פאַר אַרעמע לייט,
 טהו צדקה, וועסט דו פּערדיענען אַ מצוה, אַרעמע לייט נעכאַך.
 געהען-אויס פּון הונגער.

— אָרעמע לייט? — זאָגט צו מיר דער יצרהרע. — ביזט אַליין איין אָרעמאַנ'ס אַ יונגעל. ביזט אַליין תמיד הונגעריג. איט-ליכער איז אַ ותרן אויף יענעם. פאַר וואָס האָט דיר קיינער ניט געגעבען. אז דו האָסט ניט געהאַט. נישט היינט געדאַכט? ...

ד.

שיער-שיער האָט מיר דער יצרהרע איינמאָל ניט איבערגע-רעדט.

אין חדר האָב איך געהאַט אַ חבר — יואליק, אַ נניד'ס אַ יונג-געל. ער פלעגט האָבען תמיד פולע קעשענים מיט גוטע זאַכען. נאָר יענעם געבען האָט ער פיינט געהאַט; מע זאָל זיך אויסציהען פאַר איהם — נישט אַ שמעק! פלוצים האָט זיך יואליק עפּיס אָנ-געהויבען צו מיר שטאַרק צושאַרען, צושמייכלען, געוואָרען מיט מיר חבר — די נשמה!

— דו ווייסט? — מאַכט ער צו מיר. — ביזט אַ וואָהל יונגעל, ווי איך בין אַ איד. איך האָב דיר ליעב נאָר דערפאַר, וואָס דו האָסט פיינט בעטלען, אזוי ווי אַנדערע: „געב מיר אַ שטיקעלע! געב מיר אַ פּיצעלע!“ אַנקוקען קאָן איך ניט אָט די בעטלערס! ... אַ שטיקעל קאַנפּעקט ווילסט דו?

— אַ שטיקעל טאַנפּעט? — זאָג איך. — פאַר וואָס ניט?
— נו, — זאָגט ער — און ניסלעך אַ צוויי וואָלסט דו גע-קנאַקט?

— ניסלעך? — זאָג איד — פאַר וואָס ניט? איך זאָל האָבען, וואָלט איך דעמנאַטט.

יואליק לעגט אַריין די האַנד אין קעשענע. איך מיינ, אז דאָס נעמט ער אַרויס און ניט מיר. צום סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: — איך וועל דיר געבען מאַרמעלאַד אַ האַלב שטיקעל און ניס-לעך דריי... אויב דו וועסט זיך מיט מיר בייטען. וועסט זיך ביי-טען?

— בייטען? — זאָג איך. — מיט וואָס וועלען מיר זיך ביי-
טען?
— איך וועל דיר — זאָגט ער — געבען דאָס מעסערעל מיינס.
דו ווייסט דאָך מיין ווייס מעסערעל? איין אמת'דיגס, אַ זאוויאָ-
לאָווס!
אַ חידוש אַביסעל, אויב איך ווייס יואליק'ס מעסערעל!
ווער ווייסט ניט יואליק'ס מעסערעל? וויפיעל מאָל האָב איך איהם
דערויף מקנא געווען! וויפיעל מאָל האָב איך דאָס געזעהן אין
חלום!...
— נו, און איך? — זאָג איך. — וואָס זאָל אַ יך דיר גע-
בען דערפאַר?
— און דו — זאָגט ער — וועסט מיר געבען דיין זילבערנעם
פערציגער.
— נעם! — זאָגט צו מיר דער יצירהרע. — נעם, ס'איז איין
אַנטיק פון אַ מעסערעל. אַלע יונגלעך וועלען דיר מקנא זיין...
איך וויל אַרויסנעמען געלד; נאָר באַלד פּערחאַפּ איך מיך.
— אַ חכם אַ איד! — זאָג איך. — פאַר אַ פּערציגער טאָן
מען שוין טויפען אַ ניי מעסערעל.
— אָט אזאַ מעסערעל? — זאָגט יואליק. — פורים נאָכ'ן קאַל-
טען קונעל!... שאַ, ווייסט דו נאָר וואָס? איך געב דיר צו אַ האַלב
טויז קנעפלעך ביינערנע.
— פאַר דעלט — זאָג איך — טאָן מען טויפען צעהנטויווענר
טויז טנעפלעך.
— נו, — זאָגט ער — און קאַנפעטען און ניסלעך איז קיין געלט
ניט? איך זאָג דיר צו, אַלע מאָל, ווען דו וועסט בעטען, געב איך
דיר, ווי איך בין אַ איד. אָט האָב איך אַ צוויאַק איין אייווערנעם.
זעהסט דו? — שענק איך דיר אַוועק דעם צוויאַק אומזיסט. דו
זעהסט, וואָסער אַ צוויאַק?
— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — צוויעמעס?

— ער וועט דיר — זאגט ער — צונוץ קומען, נארעלע, קאנסט
איהם פארשלאָגען וואו דו ווילסט. קאנסט מיט איהם אויסגראָבען
א גריבעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דראָבען דריבלעך?
— איך וועל דיר — זאָגט ער — לאָזען דאוונען אין מיין
סידור'על.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דאוונען אין פרעמדע
סידורים?
— איך וועל דיר נעבען — זאָגט ער — אָנמעסטען מיין שבת'-
דין קאשקעטעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — מעסטען פרעמדע טאש-
טעטען?

— ווילסט דו ניט? נאָזשע דיר! — מאַכט יואליק און רער
לאַנגט מיר אַ בוכענצי אין זייט אַרײן. — געפעלט אייך אַביסעל אַ
קבצני'וק? איך געב איהם אזוי פיעל זאכען: אַ מעסערעל, און
קנעפלעך, און קאָנפעקטען, און ניסלעך, און אַ צוויאַק, און אַ
סידור'על, און אַ היטעלע אָנמעסטען — וויל ער נאָך ניט! אַ
קבצני'ישע קישקע — וויפיעל מע לעגט אין איהר ניט אַרײן, איז
ווינציג! ער מיינט, אז ער האָט אַ זילבערנעם פערציגער, איז ער
שוין אַ גאַנצער יאָטובידאַם! וואַרט אויס, טאָפעלע טוטאַריט, וועסט
אַמאָל אָנקומען צו מיר, וועט דיר אויספאלען באַקאַם!...
נחמיה! נא, איך שענק דיר אַוועק דעם צוויאַק!...

יואליק שענקט אַוועק דעם צוויאַק נחמיה'ן (איינ אַרעם יונגעל,
וואָס הינקט אויף אַ פיסעל), און מיט מיר ווערד ער אויס חבר.

ה.

וועט איהר דאָך פרענען: אויף וואָס פאַרט האָב איך געהאַלטען
דאָס נעלד?

ערשטענס, אויף ל"ג בעומר צו דער סעודה. ל"ג בעומר צו דער סעודה פלענען אלע קינדער ברענגען עפּיס אין חדר אַרײַן: ווער מזומן געלד, ווער אײַן עסענוואַרג, און ווער אַ נאַשעריי. נאָר אײַך אײַנער פלעג קומען מיט מײַן שטענדיג אָנבײסען — אַ שטיקעל ברויט מיט קנאָבעל. עס פלעגט מיר פלאַמען דאָס פנים; און האַטש אין קאָהן האָט מען מיך אַרײַנגענומען גלייך מיט אלע יונג-לעך, נאָר געפיהלט האָב אײַך, אַז ס'איז מצד רחמנות — און ס'איז מיר ניט אײַנגעגאַנגען די שמחה... „אַצינד, האָב אײַך מיר געטראַכט, הער אײַך אײַך אלע מיט'ן קאָטער; אײַך בײַן, ברוך-השם, אַזאַ פאַרשוין, וואָס אײַך געה מיט מזומנים. ווי באַלד אַזאַ נגיד'ס אַ יונגעל, ווי יואליק, ניט צושטייער אַ פערטעלע, מעג אײַך געבען אַ קאָפּיקע, וואָרום וואָס בײַן אײַך אַסענען איהם? אַ נאָרנישט! ווי איז אָבער דער דין, אַז אײַך געב אַ פּיטאַקעל, בײַן אײַך יוצא? נו, געב אײַך טאַקי אַ גרױווינקע — און ווייסט ווער איז קאָפעל קר-קאַריקו!...“

און אײַך האָב אַרײַנגעבראַקט אין דער קאַראַבקע אויף ל"ג בעומר צעהן קאָפּיקעס, דאָס איבעריגע געלאָזט אויף שפעטער.

שפעטער, זומער-לעבען, ס'איז אויפגעקומען גרינוואַרג, עס האָב בען זיך בעווױזען פרישע אויבסטען בײַ פּיראַנדיטשקי'ן אין די סול-טערלעך, איז געקומען וויעדער אַ מאָל דער יצר-הרע.

— זעהסט — זאָגט ער — גרינע אַגרעסען? זעהסט, וואָסערע רויטע ווייכפערלעך?

— פון גרינע פירות — זאָג אײַך — ווערען נאָר הייליג די צייהן.

— מאַך „שהחיינו“, — זאָגט צו מיר דער יצר-טוב — שהחיינו איז אַ מצוה...

— שהחיינו — זאָג אײַך — וועל אײַך נאָך צײַט האָבען צו מאַכען; דער זומער איז נאָך גרויס. עס וועט נאָך געהן אַ סדרה פון וויינישעל און פון פלאַמען, פון עפעל און פון באַרען, פון דיניעס

און פון קאווענעס... איך וועל בעסער איבערלאָזען דאָס געלד, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפֿען אַ פּאָהן.
און ס'איז געבליבען, איך זאָל איבערלאָזען דאָס געלד, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפֿען אַ פּאָהן.

ג.

נאָט האָט געהאַלפֿען, דער סוכות איז געקומען, און איך האָב מיר געקויפֿט אַ פּאָהן, אַ גרויסע, אַ געלע, אַ „צווייזיטענדיגע“.
פון איין זייט זענען געווען אויסגעמאַהלט צוויי חיות, וואָס האָבען געהאַט אַ פנים פון קעץ, נאָר באמת זענען זיי געווען לייבען, מיט אָפענע מיילער און מיט לאַנגע צונגען. אויף די צונגען ביי זיי זענען געווען אַרויפגעטהאָן פייפלעך, אַפנים, שופרות, מחמת ס'איז געשטאַנען אָנגעצייכענט מיט גרויסע אותיות: כ ח צ ו צ ר ו ת ז ק ו ל ש ו פ ר .

אונטען, אונטער די לייבען, איז געשטאַנען אויפגעשריבען פון דער רעכטער האַנד: דגל מחנה יהודה. פון דער לינקער האַנד: דגל מחנה אפרים.
דאָס האָט איהר ערשט איין זייט פּאָהן. אויף דער אַנדערער זייט איז געווען נאָך שענער, דאָרט זענען געשטאַנען אויסגער מאַהלט די פּאָרטרעטען פון משה מיט אהרן'ען, פינקטליך, ווי לעבעדיגע. משה מיט אַ גרויסען דאַשעק אויפ'ן שטערן, און אהרן מיט אַ גאָלדענער רייף אויף דער געלער פאַטלע. אין מיטען, צווישען משה מיט אהרן'ען, — אַ גאַנצע האַליאַסטרע אידעלעך, געפאַקט איינס אויף דאָס אַנדערע, מיט תורה'לעך אין די הענד, אַלע האָבען זיי איין פנים, גלייך ווי איין מאַמע האָט זיי געהאַט: אַלע מיט לאַנגע אַלץ איינע קאַפּאַטקעלעך, אַלע מיט שייך און זעקלעך און אַלע מיט גאַרטעלעך, אַביסעל נידעריגער פון דער דרך... די אידעלעך הויבען פים און זינגען: שישו ושמחו בשמחת תורה.

בעקומען א פּאָהן. בעדאַרף מען קריגען א שטעקעל צו דער פּאָהן.

דאָ מוז מען שוין אָנקומען צו רב זיאַמע דעם סטאָליר, טאַקי דער אייגענער רב זיאַמע, וואָס האָט אַמאָל זיך אונטערגענומען מיך אויסלעהרנען רעדען, "ווי אַ מענטש".

— וואָס וועסט דו עפּים זאָגען, טאַפּעלע טוטאַריטו?

— אַ שטעטעל צו דער פּאָהן...

— וואָס הייסט — זאָגט ער — אַ שטעטעל?

— אַ שטעטעל — זאָג איך — פּון אַ שטיטעל האָלץ, מע זאָל

טאַנען טראָדען די פּאָהן.

רב זיאַמע טרייבט מיט מיר אזוי לאַנג קאַטאָוועס, ביז איך צעוויין מיך. דעמאָלט ווערד ער ווייך, וואַרפֿט־אוועק אַלע אַרבייט, נעמט אַ שטיקעל האָלץ, אַ שניץ אַהער, אַ שניץ אַהין — פאַרטיג.

אַצינד פּעהלט מיר נאָר איין עפעל מיט אַ ליכטעל, נעוויינט־ליך, פּון וואַכס, ניט פּון חלב, וואָרום חלב, אַז וועט אַרויפקאַפּען אויפֿ'ן עפעל, איז פּערפאַלען דער עפעל, מע וועט איהם נאָכדעם ניט קאַנען עסען... אָבער וואַכס מאַכט ניט אויס, וואַכס איז כּשר.

נו, און וואַכס איז דאָך ביי מיר פאַרהאַן מעהר ווי ביי אַלע יונגלעך. אַדרבה, אַ יונגעל, אַז ער בעדאַרף אַ שטיקעל וואַכס, צו וועמען קומט ער אָן? צו מיר! וואָרום מיין טאַטע איז דאָך אונטער־שמש אין אונטערשטען קליוועל פּון דער קצב'ישער קלויז, איז וואָס עס בלייבט נאָך יום־כּפור פּון די ליכט געהער צו איהם — דאָס איז זיין הכנסה. ער שמעלצט דערפּון "שמשים" צו די חנוכה־ליכטלעך, הברלות און סטאַטשיקעס. און וואָס עס פאַלט־אַראָפּ פּון די הברלות מיט די סטאַטשיקעס געהער צו מיר — דאָס איז מיין הכנסה.

הקיצור, איך האָב אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף!

ז.

אריינגעזעצט די פּאָהן אינ'ם שמעקעל, אויפגעפּאַסט אויפ'ן שפיץ אַ רויטען עפעל און אָנגעצונדען פון אויבען דאָס וואַכסענע ליכטעל, לאָז איך מיך שמיני-עצרת אויף דער נאַכט אין שוהל אַריין, צו די הקפות, לעבעדיג-פּרייליך, ווי אַ גליקליכער פּרינץ, ווי אַ בן-מלך, וואָס קיינער איז צו איהם ניט גלייך.

עס שמעלט זיך מיר פּאָר, אז איך בין שוין אין שוהל אויבען, אויף דער מזרח-באַנק, מיט אַלע בעלי-בתי'שע קינדער, די ליכט ברענען. מיין פּאָהן איז שענער פון אַלע פּאָהנען. מיין עפעל איז רויטער פון אַלע עפעל. מיין ליכטעל איז גרעסער פון אַלע ליכט-לעך. אין שוהל איז איין ענגשאַפט, אַ היץ מיט סכנת-נפשות, ווייבלעך און מיידלעך אַ סך זענען געקומען קושען די תורה. אָט געהט רב מלך דער חזן מיט'ן צעלאָזטען סלית אויף צופריהער, ווי אַ גענעראַל-פּעלדמאַרשאַל. נאָך איהם — די בעלי-בתיים. רב מלך ציקעלט זיך און זינגט אויף זיין בלעבענער שטימע: „עו-זר ד-ל-ים, הושיעה נא!“ די ווייבלעך מיט די מיידלעך שפּרינגען אין פנים אַריין, קושען די תורות און שרייען מיט אַ קוויטש: „דערלעבט איבער אַ יאָהר! דערלעבט איבער אַ יאָהר!“ — „גם אתם! גם אתם!“

נאָר איידער מע קומט-צו צום אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז, דאָרט וואו איך דאווען, מוז מען דורכגעהן פּאַר-ביי עטליכע שוהלען און בתי-מדרשים: די קאַלטע שוהל, די ליט-ווישע שוהל, דאָס שניידערשע שוהלכען, דאָס גרויסע בית-מדרש, דאָס קליינע בית-מדרש, דאָס אַלטע בית-מדרש, די ערשטע קלויז, די חסיד'ישע קלויז, די מתנגד'ישע קלויז, די נייע קלויז, דאָס געלע קלייזעל — ביז מע קומט צו דער קצב'ישער קלויז, און פון דאָרטען שוין לאָזט מען זיך אַראָפּ אין אונטערשטען קלייזעל.

זיי זענען פריי! מע בעטראכט זיך איינס אויף דאָס אַנדערע די נייע קאָפּאַטקעלעך, וועמענ'ס איז לענגער, די יום־טוב'דיגע קאַש־קעטלעך, וועמענ'ס קאַפּ איז גרעסער, און מע מעסט אויף פינגער, וועמענ'ס פּאה איז קירצער. דערביי האַפט מען, געוויינטליך, ווער אַ פליק און ווער אַ שטורך און ווער אַ קלאָפּ — ס'איז פרייליך. נאָר פרייליכער ווי אַלע מאָל איז סוכות, שמיני־עצרת אויף דער נאַכט, פאַר די הקפות, בשעת אַלע יונגלעך פון אַלע חדרים קומען זיך צענויף אַהער מיט די פּאָהנען. דאָ מושטירעוועט מען זיך אויס אויף כתות, גרויסע יונגלעך בעזונדער און קליינע יונגלעך בעזונדער. דאָ בעטראַכט מען איינס ביי'ם אַנדערען די פּאָהנען, וועמענ'ס שטעקעל איז גרעסער, וועמענ'ס עפעל איז רויטער, ווער מענ'ס ליכטעל איז פון חלב און וועמענ'ס — פון וואַכס. דערביי פאַלען גענוג ווערטלעך, חכמות און געלעכטערען. איינער טהוט אַפּ דעם אַנדערען אַ שפיצעל: ער פערלעשט איהם דאָס ליכטעל, אָדער ער פער'ננבעט זיך און בייסט איהם אַפּ דעם עפעל, בעקומט ער אין טאַטענ'ס טאַטען מיט אַ פאַטש אויף פערבייסען — ביז מע צענעהט זיך איטליכער אין זיין שוהל אַרײַן.

ח.

— מול־טוב! טאַפעלע טוטאַריטו האָט אַ פּאָהן! שלום עליכם, אַ גוטער איד, אַ האַלבען פנים אָפּגעבריהט... מיט אזאָ ברייטען ברוך־הבא האָבען מיך חברה קונדיסים בע־געגענט, אז איך בין געקומען אויפ'ן שוהלהויף מיט מיין פּאָהן. איך בעטראַכט אַלע פּאָהנען און וואַרף אַ קוק אויף מיין פּאָהן — ווער? וואָס? וועמען? ווי קומען זייערע פּאָהנען צו מיין פּאָהן? ערשטענס, די פּאָהן אַליין. ביי קיינעם שטעהט זי ניט אזוי גלייך אַריינגעזעצט אין שטעקעל, אז מע זאָל אַרויסזעהן ביידע זייטען. ביי קיינעם איז ניטאָ אזאָ גלייך, קיילעכיג, געטאַקסט שטע־על. ביי קיינעם איז ניטאָ אזאָ רויטער גלאַטער עפעל. ביי קיי־

נעם איז ניטאָ אזאָ שטען געראַטען ליכטעל, וואָרום ווער פערמאַנט
 אזוי פיעל וואַכס, ווי איך? ווער האָט געהאַפּט אזוי פיעל פעטש
 מיט סטוסאַקעס, ווי איך, בשעת דער טאַטע האָט מיך געהאַפּט
 אין פּאַלעש אונטער דער באַנס קלויבען די שטיקלעך וואַכס פון די
 צעשמאַלצענע יום־כפור'דיגע שטיקלעך ליכט? ... איך מאַך אַ פּער־
 גלייך צווישען מיין פּאָהן און צווישען די אלע איבעריגע פּאָהנען —
 און מיין האַרץ ווערד פול מיט גדלות. עס מאַהלט זיך מיר אויס,
 אז איך וואַכס און וואַכס העכער און העכער, לענגער און ברייטער,
 די פיס טראָגען מיך. עס גלויבט זיך מיר לאַכען, שרייען, קוויטשען,
 האַפען אַ טענצעל...

— אַנא, ווייז נאָר! — רופט זיך אָן צו מיר יואליק דעם נניד'ס
 און בלייבט שטעהן פּערנאַפּט.

ער בעקוקט מיין פּאָהן. איך בעקוק זיין פּאָהן. „אויך מיר אַ
 פּאָהן! — טראַכט איך מיר. — אויך מיר אַ שטעקעל! אויסגע־
 בויגען, גלייך ווי אַ קאָטשערע!“ איך זעה, אז ער איז אַ געקאַכ־
 טער, נאָר איך מאַך מיך ניט וויסענדיג און קוק בלומרשט אָן אַ זייט.
 — קאַפעל! — מאַכט ער צו מיר. — וואו האָסט דו גענומען
 אזאָ שטעקעלע?

— האָ? — זאָג איך און דרעה מיך אויס צו איהם מיט'ן פנים.
 — וואו האָסט דו דערמאַפּט — זאָגט ער נאָך אַ מאָל — אזאָ
 טשאַקענדיג שטעקעלע?

— וואָס איז דען? — זאָג איך צו איהם. — ווילסט זיך אפּשר
 בייטען אויף דיין צוויאַק? ...

יואליק פּערשטעהט דעם שטאַך. ער טהוט אַ גלאַנץ מיט די
 אויגלעך, אַ סמאַרע מיט דער נאָז, לעגט־אַריין די האַנד אין קע־
 שענע און טרעט־אַפּ. איך קוק איהם נאָך און קוועל, עס קומט מיר
 צו אַ שטיק געזונד. איך זעה, ווי ער רופט־אַפּ נחמיה'ן מיט'ן
 קרומען פיסעל אויף אַ זייט און סוד'עט זיך מיט איהם און ווינקט
 אויף מיר מיט די אויגען. איך זעה גאַנץ נוט, נאָר איך מאַך מיך
 ניט וויסענדיג. אין אַ מינוט אַרום געהט־צו צו מיר נחמיה מיט'ן

קרומען פיסעל, האלט יואליק'ס פאָהן מיט'ן קרומען שטעקעל און רופט זיך אָן צו מיר:

— געב מיר אָנצינדען דאָס ליכטעל; מיינס האָט זיך פאַר-לאָשען.

— ס'איז דען דיין פאָהן? — זאָג איך צו איהם און בויג איהם אָן מיין פאָהן מיט'ן ליכטעל. — איך ווייס דאָך וועמענ'ס פאָהן דאָס איז...

און איידער איך קוק מיך אַרום, טראָנט צו נחמיה זיין אָנגע-צונדען ליכטעל צו מיין פאָהן און מאַכט בורא מאורי האש. מיין פאָהן צינדט זיך אָן, טהוט אַ פלאַקער, פּיפּו — אויס פאָהן!

.....

ווען עס פאַלט-אַראָפּ פונ'ם הימעל אַ שטיין נלייך מיר אין קאָפּ אַריין, ווען אַ ווילדע חיה פאַלט-אַן אויף מיר און וויל מיך פּערצוקען, אָדער ווען עס קומט מיר אַקעגען אַ מת אים האַלבע נאַכט אין ווייסע תּכריכים און וויל מיך וואַרנען, — וואָלט מיין שרעק נישט בעדאַרפט זיין אַזוי גרויס, ווי בשעת איך האָב דער-זעהן מיין נאַקעטען שטעקען מיט דער אָפּגעברענטער פאָהן. עס האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מיר פונ'ם האַרצען אַ געשריי:

— אוי וועה, מיין פאָהן! מיין פאָהן! מיין פאָהן!...

עס האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן טרערען פון מיינע אויגען. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר געוואָרען פינסטער. דאָס שטעקעל מיט'ן עפעל מיט'ן ליכטעל זענען אַרויסגעפאַלען פון מיינע הענד, און איך האָב מיך געלאָזט געהן, איך ווייס אַליין ניט וואוהין. איך געה און גים און גים מיט הייסע ביטערע טרערען. איך ברעך די הענד און בעוויין מיין פאָהן, ווי מע בעוויינט אַ טוירטען. און איך קום צו געהן אַהיים איינער אַליין, אָהן אַ פאָהן, און איך פּערקלויב מיך אין אַ ווינקעלע, און דאָ, אין דער פינסטער, זיץ איך, דעם

קאָפּ אַראָפּ צווישען די קניעהן, און וויין שטילערהייד, קיינער זאָל
 ניט זעהן, קיינער זאָל ניט הערען, און איך פרעג ביי נאָט אַ קשיא :
 — נױאַלד, נױאַלד, רבּונו של עולם! פאַר װאָס קומט דאָס
 מיר? פאַר װאָס און פאַר װען? ...!

.

דאָס לעצטע קאפיטעל.

איהר ווייסט, קינדער, אַלע מעשיות האָבען אַ סוף און לאָזען
 זיך אױס אָדער פּרײלײך, אָדער טרױעריג.
 אידישע מעשיות לאָזען זיך אױס, צום מײנסטען, טרױעריג.
 פאַרהאַן בײ אונז אַ װערטעל, אַז אַ איד, וכּפּרט אײן אָרעמאַן, טאָר
 קײן הנאה ניט האָבען. ס'איז אַ סך װעגען דעם צו רעדען; אַז
 איהר װעט אונטערוואַכען, װעט איהר געװאָהר װערען... דערווייל
 בעדאַרף איך אײך זאָגען, אַז די מעשה מיט מײן פּאָהן האָט זיך
 נאָך ניט אױסגעלאָזט דערמיט, װאָס איך האָב אײך דאָ דערצעהלט.
 איך האָב נאָך נוט, נוט צוגעקערענקט, געלעגען אײן אַ העליש פּייער,
 געזעהן פאַר זיך משונה־מאָדנע זאַכען, שלאַנגען און עקדישען מיט
 פּייערדיגע צונגען און װילדע חיות אײנ'ם געשטאַלט פון מענשען...
 איך האָב געהערט משונה־מאָדנע קולות פון קעץ און פון פּיפּער
 נאָטערס. איך האָב זיך געװאָרפען, גערעדט פון היץ, געװען פאַר־
 בײ, מע האָט נישט געהאַלטען פון מײן לעבען. אײן אונטערשטען
 קלײזעל פון דער קצב'ישער קלײז האָט מען שױן אַפּילו אָפּגעזאַנט
 תּהלים אױך. איך בין געװען העכער האַלב אױף יענער װעלט.
 נאָר אַזױ װי ס'איז הײנט ערב יום־טובּ, און יום־טובּ, כּפּרט
 שמחת־תּורה, בעדאַרף מען זײן פּרײלײך, װיל איך אױסלאָזען די
 מעשה מיט מײן פּאָהן אױך פּרײלײך.
 ערשטענס, זעהט איהר, אַז איך בין מיט גאָט'ס הילף ניט
 געשטאַרבּען.

צווייטענס, זייט וויסען, אז אויפ'ן אנדערען יאָהר האָב איך
 געהאַט אַ פּאָהן נאָך אַ שענערע, מיט אַ שענערען שטעקעל, מיט אַ
 שענערען עפעל, און בין דוקא געווען אין שוהל נאַנץ אויבען-אָן.
 אויף דער מזרח-כאַנק, מיט אַלע בעלי-בתישע קינדער, די ליכט
 האָבען געברענט. מיין פּאָהן האָט געשיינט. אידען זענען געגאַנגען
 מיט די הקפות. רב מלך דער חזן מיט'ן צעלאָזטען טלית איז גע-
 גאַנגען אויף צופריהער, ווי אַ גענעראַל-פּעלדמאַרשאַל. ער האָט
 זיך געציקעלט און געזונגען אויף זיין בלעכענער שטימע: „עו-זר
 ד-ל-י-ם, הושיעה נא!״ וויבלעך און מיידלעך אָהן
 אַ שיעור האָבען געקושט די תורות, געשפרונגען אין פנים אַריין
 און געשרינגען מיט אַ קוויטש: „דערלעבט איבער אַ יאָהר! דער-
 לעבט איבער אַ יאָהר!״ — „נם אתם! נם אתם!“

קינדער, נם אתם!...

חנאכא-געלד

געשריבען אין יאָהר 1900.

חנוכה-געלד

ד

א.

טרעפט, קינדער, וואָסער יום־טוב איז דער בעסטער פון אלע
ימים־טובים?
חנוכה.

אַכט טאָג כסדר נישט געהן אין חדר, עסען לאַטקעס מיט
שמאַלץ, שפיעלען אין דריידעל און בעקומען פון אלע זייטען חנוכה־
געלד — נו, בעדאַרף מען נאָך אַ בעסערען יום־טוב?
ווינטער, דרויסען איז קאַלט, דער פראָסט ברענט מיט סכנות,
די פענסטער זענען פערקאָוועט, בעדעקט מיט שניי, צעמאַהלט
אויפ'ן שענסטען אָרט, און אין שטוב איז וואַרעם — מחיה
נפשות. דאָס זילבערנע חנוכה־לעמפלע שטעהט צוגעגרייט נאָך פון
בייטאָגן. דער טאַטע געהט־אום איבער דער שטוב, די הענד אַרונט־
טער, און דאַווענט מעריב, אויסגעשטאַנען שמונה־עשרה, נעמט
ער אַרויס פון טישקעסמפל אַ וועכסען ליכטעל (דעם שמש), זאָגט
„עלינו“ און מאַכט צו אונז, צו מיר מיט מיין יונגערען ברודער
מאָטעל, אויף לשון־קודש:

— אי־אָ! שהוא נוטה שמים ויוסד הארץ... אי־נו־אָ!
איך און מיין ברודער מאָטעל פערשטעהען ניט וואָס ער מיינט,
און מיר פרעגען איהם:
— וואָס? אַ שוועבעלע?

דער טאַטע בעווייזט מיט דער האַנד אַהין, אין קיך אַריין.

— אי-א-א! ועל כן נקוה לך... אי-א-נו!
 — וואָס? אַ קאָלאָראַטשמעסער? אַ שערעל? דאָס אויבער-
 שטע פונ'ם שטויסעל?

— מי-אי-אי-נו-פעל! אמי! אמי! ביום זה הוא יהיה יי
 אחד ושמו אחר... די מאמע! רופט-אריין די מאמע, לאָז זי געהן
 הערען בענטשען חנוכה-ליכטלעך.
 איך און מיין ברודער מאַטעל לאָזען זיך לויפען ביידע, איינס
 איבער'ן אַנדערען.

— מאמע! גיבער, חנוכה-ליכטלעך!
 — אוי, אַ מכה איז מיר, חנוכה-ליכטלעך! — זאָגט די מאמע
 און וואַרפט-אוועק אַלע אַרבייט אין קיך (מע האָט געקוילעט גענו,
 מע פּרעגעלט שמאַלץ, מע האָט גערעשטשינעט לאַטקעס) און לאָזט
 זיך לויפען אין שטוב אַריין, און נאָך איהר — בריינע די קעכין,
 אַ שוואַרצע אידניע מיט וואַנציס, מיט אַ פעט פנים און מיט תמיד
 פעטע אויסגעשמירטע הענד. די מאמע שטעלט זיך אוועק אין אַ
 זייט און מאַכט אַ פרום פנים, און בריינע די קעכין בלייבט שטעהן
 ביי דער טיר, ווישט די הענד אינ'ם קויטיגען פארטור, טהוט אַ
 שמיר מיט דער פעטער האַנד איבער דער נאָז פון אונטען אַרויף
 און לאָזט-איבער אַ שוואַרצען צייכען איבער'ן גאַנצען פנים. מיר
 זענען שטאַרקער פון אַייזען, איך און מיין ברודער מאַטעל, אַז מיר
 האַלטען זיך אַיין און שיסען ניט אויס קיין געלעכטער.
 דער טאַטע געהט-צו מיט'ן אַנגעצונדענעם שמש צום חנוכה-
 לעמפעל, בויגט זיך אָן און מאַכט די ברכה מיט'ן בעקאַנטען ניגון:
 „ברוך אתה! און לאָזט-אויס: „להדליק נר של חנוכה!“
 די מאמע ענטפערט מיט גרויס יראת-שמים „ברוך הוא וברוך
 שמו. אָמן“, און בריינע שאַקעלטיצו מיט'ן קאָפּ און מאַכט בשעת
 מעשה אַזעלכע פּיסקעס, אַז איך און מיין ברודער מאַטעל האַבען
 מורא אַ קוק טהון איינס אויף דאָס אַנדערע.
 „הנרות הללו שאָנו מדליקין“... — זינגט דער טאַטע אונטער
 דער נאָז און שפּאַציערט-אַרום הין און צוריק איבער'ן זאַל, קוקט

אויפ'ן חנוכה-לעמפעל, זאָנט און זאָנט און הערט נאָר נישט אויף צו זאָגען. מיר וואָלטען וועלען, עס זאָל שוין האָבען איין עק, ער זאָל זיך שוין נעמען צו דער קעשענע, צום ביימעלע. מיר ווינקען זיך איבער, שמופען-אונטער איינס דאָס אַנדערע:

— מאַטעל, געה'צו, זאָג איהם חנוכה-געלט.

— וואָס עפיס איך זאָל זאָגען חנוכה-געלט?

— אזוי, וואָרום דו ביזט קלענער, באַדאַרפסט דו בעטען חנוכה-געלט.

— טאָמער פאַרקעהרט, דו ביזט עלטער, באַדאַרפסט דו בע-טען חנוכה-געלט?

דער טאָטע הערט גאַנץ נוט, אז מיר רעדען פון חנוכה-געלט, נאָר ער מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. שטיל, נישט געהאַפט, געהט ער צו צום טישקעסטעל און צעהלט געלט. עס געהט אונז איבער אַ קליין פרעסטעל איבער'ן לייב, עס ציטערען די הענר, עס קלאַפט דאָס האַרץ. מיר קוקען אויף דער סטעלי, קראַצען זיך אונטער דער פאה, מאַכען זיך כלומרשט קאַלטבלומיג, גלייך ווי ניט אונז מיינט מען.

דער טאָטע טהוט אַ הוסט.

— המ... קינדער, קומט נאָר אַהער.

— האָ? וואָס איז?

— נאָט אייך חנוכה-געלט.

בעקומען אונזער חנוכה-געלט, לאָזען מיר זיך געהן, איך און טיין ברודער מאַטעל, פריהער פאַוואָלי, ווי די סטאַטיקעס, און נאָכרעם — ניכער און ניכער, מיט אַ שפרונג-אונטער און מיט אַ טענצעל. און ביז מיר קומען אין אונזער חדר'על אַריין קאָנען מיר זיך ניט איינהאַלטען, קוליען זיך איבער דריי מאָל מיט'ן קאַפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף, שפּרינגען אויף איין פוס און זינגען-אונטער:

איינגע, ביינגע,
 סטופע ציינגע,
 ארצע, בארצע,
 נאלע שווארצע,
 עיימעלי, ריימעלי,
 ביינעלי, פיינעלי —
 האָפּ!

און פאר גרויס שמחה און התפעלות געבען מיר זיך אליין צו
 צוויי פעטש אין די באקען.
 עס עפענט זיך די מיר און עס קומט-אריין דער פעטער בעני.
 — חברה פלעצעל, אייך קומט חנוכה-געלט!
 דער פעטער בעני לעגט-אריין די הענד אין זשילעט-קעשענע,
 נעמט-ארויס צוויי זילבערנע גילדען און גיט אונז חנוכה-נעלד.

ב.

קיינער אין דער וועלט וועט ניט זאגען, אז דער טאטע און
 דער פעטער בעני זענען ברידער. דער טאטע — א הויכער, א
 דארער, דער פעטער בעני — א קורצער, א גראָבער; דער טאטע —
 א שווארצער, דער פעטע בעני — א געלער; דער טאטע — א מרה-
 שחורה'דיגער, א שווינגער, דער פעטער בעני — א פרייליכער, א
 רעדנער. טאָג מיט נאכט, זומער און ווינטער — און דאָך איינענע
 ברידער.

דער טאטע נעמט א גרויסען בויגען פאפיער, צעווירעט אויף
 קעסטעלעך, שווארצע און ווייסע, הייסט אריינטראָגען פון קיך
 פאסאָלים, שווארצע און ווייסע — דאָס וועט זיין א דאָמינע.
 די מאַמע איז אין קיך, פרעגעלט שמאלץ און באקט לאַטקעס.
 איך מיט מיין ברודער מאַטעל שפיעלען אין דריידעל: נס גדול
 היה שם, און דער טאטע מיט'ן פעטער בעני'ן זעצען זיך אוועק
 שפיעלען אין דאָמינע.

— איין זאך וועל איך דיך בעמען, בעני, — בלא חרטה ובלא דרעה, דאָס הייסט: אַ גאַנג זאָל זיין אַ גאַנג! — זאָגט דער טאַטע.
— אַ גאַנג איז אַ גאַנג. — זאָגט דער פעטער בעני און געהט אַ גאַנג.

— אַ גאַנג איז אַ גאַנג. — זאָגט דער טאַטע און שלאָגט אָפּ דעם פעטער בעני'ס אַ ציגלעל.
— אַ גאַנג איז אַ גאַנג. — זאָגט דער פעטער בעני און שלאָגט אָפּ דעם טאַטע'ס צוויי ציגלעך.

וואָס ווייטער-ווייטער לאָזען זיי זיך אַריין אין דעם שפּיעל אַלץ טיעפער, קייען בשעת מעשה די בערד, טרייסלען מיט די פּיס אונטער'ן טיש און זינגען שטילערהייט ביידע אין ליעדעל.

— אוי, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען? — זינגט דער טאַטע מיט אַ ניגון פון דער גמרא און קייעט אין עק באַרד. — זאָל איך געהן אַהער? — וועט ער געהן אַהין. וועל איך געהן אַהין? — וועט ער געהן אַהער. באַדאַרף מען בעסער געהן אַזא מין גאַנג!

— אַזא מין גאַנג, אַזא מין גאַנג! — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני מיט'ן זעלבען נוסח.

— וואָס זשע באַדאַרף איך מורא האָבען? — זינגט דער טאַטע ווייטער. — טאַמער שלאָגט ער מיר אָפּ יענס ציגלעל? — וועל איך ביי איהם צונעמען צוויי ציגלעך. אי, וואָס? טאַמער מיינט ער מיר שלאָגען דריי ציגלעך?

— דריי ציגלעך, דריי ציגלעך, דריי ציגלעך? — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני.

— אוי, ביזט דו אַ טפּש, בעני, אַ טפּש און אַ גרויסער! — זינגט דער טאַטע און געהט אַ גאַנג.

— ביזט אַליין אַ טפּש, מיין ברודער, און נאָך אַ גרעסערער! — זינגט דער פעטער בעני און געהט אַ גאַנג און פּערהאַפט זיך באַלד צוריק.

— פע, בעני, מיר האָבען דאָך גערעדט, אַ גאַנג איז אַ גאַנג! —
 זאָגט דער טאַטע שוין אָהן אַ ניגון און האַפט דעם פעטער בעני
 פאַר דער האַנד.
 — אַ נומער משל! — זאָגט דער פעטער בעני. — כל זמן איך
 האַלט אין מיטען אַ גאַנג מעג איך מיר געהן וואוהין איך וויל.
 — ניין! — זאָגט דער טאַטע. — אַ גאַנג איז פאַרפאַלען! מיר
 האָבען דאָך עפּים געשמועסט, בעני, בלאַ חרטה, בעני, בלאַ דרעה!
 — חרטה? — זאָגט דער פעטער בעני. — וויפּיעל מאַל מאַכט
 זיך, אַז דו האַסט חרטה?
 — איך? — זאָגט דער טאַטע. — ע, בעני, דערפאַר האָב איך
 דאָך פּיינט מיט דיר צו שפּיעלען אין דאָמינע!
 — ווער זשע נויט דיר, זאָלסט מיט מיר שפּיעלען?
 — שוין? מע קריענט זיך שוין איבער אַ פאַסאָלקילע? —
 רופט זיך אָן די מאַמע און קומט אָן פון קיך מיט אַ פּערפלאַמט
 פנים, און נאָך איהר — בריינע מיט אַ נרויסען פאַלומעסיק מיט
 הייסע לאַסקעס מיט שמאַלץ. פון די לאַסקעס זעצט אַ פאַרע.
 אַלע לאָזען זיך צום טיש. איך און מיין ברודער מאַטעל, וואָס
 האָבען זיך פריהער אַביסעל געקריענט, געריסען ווי די קעץ, בעטען
 זיך ניך איבער, ווערען שלום און זעצען זיך צו די לאַסקעס מיט
 גרויס בונה.

ג.

ביינאַכט אויפ'ן געלענער לינג איך און טראַכט: וויפּיעל קאָן
 זיך, אַשטייגער, ביי מיר צענויפקלויבען, אַז אַלע פעטערס מיט אַלע
 מוהמעס מיט אַלע קרובים וועלען מיר געבען חנוכה-געלד? ראשית
 חכמה, דער פעטער משה-אהרן, דער מאַמע'ס ברודער, אפילו זעהר
 אַ קאַרנער, נאָר אַ נגיד, נאָכדעם דער פעטער איצי און די מוהמע
 דבורה, וואָס דער טאַטע און די מאַמע זענען מיט זיי ברוגז שוין
 פון כמה וכמה יאָהרען. היינט דער פעטער בייניש און די מוהמע

- יענטע? היינט וואו איז אונזער שוועסטער איידעל? און איבך
 מאן שלום-זיידעל? און אלע איבעריגע קרובים?
 — מאַטעל, דו שלאָפסט?
 — יאָ, וואָס איז דען?
 — וויפיעל, מיינסט דו, וועט אונז געבען דער פעטער משה-
 אהרן חנוכה-געלט?
 — פון וואַנען זאָל איך וויסען? איך בין דען אַ נביא?
 אין אַ מינוט אַרום:
 — מאַטעל, דו שלאָפסט?
 — יאָ, וואָס איז דען?
 — עמיצער האָט אזוי פיעל פעטערס מיט אזוי פיעל מוהמעס.
 ווי מיר?
 — אָדער יאָ, אָדער ניין.
 אין צוויי מינוט אַרום:
 — מאַטעל, דו שלאָפסט?
 — יאָ, וואָס איז דען?
 — ווי באַלד דו שלאָפסט, היינט ווי אזוי רעדסט דו מיט מיר?
 — דו פרענסט דאָך טיך, מוז איך דיר ענטפערען.
 אין דריי מינוט אַרום:
 — מאַטעל, דו שלאָפסט?
 — טססס — טררר — חילחילחיל — טססס...
 מאַטעל הראַפּעט, האַרחהעלט, פייפט מיט דער נאָז, און איך זען
 מיך אויף אויף מיין בעטעל, געס-אַרויס מיין קערבעל, גלעט דאָס,
 בעטראַכט דאָס.
 „דאַכט זיך, וואָס? — טראַכט איך מיר. — אַ שטיקעל פאַר-
 פיער, און וואָס קאָן מען דערפאַר ניט קויפען? צאצקעס, מעסער-
 לעך, שטעקעלעך, בייטעלעך, ניס און קאַנפּעקטען, און ראַזינקעס,
 און באַקסערען, און וואָס ניט?“
 איך בעהאַלט דאָס קערבעל צוקאַפּענס אונטער'ן קישען און
 ליען-אַפּ קריאת-שמע, קומט-אַריין בריינע פון קיך מיט אַ פולען

פאלומעסיק מיט קערבלעך... בריינע געהט ניט, נאָר זי שוועבט
אין דער לופטען. זיננט „הנרות הללו שאָנו מדליקין“, און מאַמעל
שלינגט קערבלעך, ווי די האַלישקעס. „מאַמעל! — שריי איך מיט
אלע כחות. — גאָט איז מיט דיר, מאַמעל, וואָס טהוטסט דו?
ק ע ר ב ל ע ך ? ? ? “ ...

איך האָפּ זיך אויף און שפייאָוים דריי מאָל: „טפו-טפו-
טפו — אַ חלום!“
און ווער אַנשלאָפען.

ד.

אויף מאָרגען אין דער פריה, אָפּגעדראָווענט און איבערגעביסען,
טהוט אונז אָן די מאַמע אין קעצענע טולופלעך, וויקעלט אונז אַיין
אין גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר לאָזען זיך געהן נאָך הנוכה-
געלד, פריהער פון אלעמען, געוועהנליך, צום פעטער משה-אהרן.
דער פעטער משה-אהרן איז אַ איד נישט קיין געוונדער, האָט
צו טהון שטענדיג מיט'ן מאָגען; ווען מע קומט, טרעפט מען איהם
געבען האַנדפאַס ווישען זיך די הענד און זאָגען „אשר יצר“.

— אַ גוט מאָרגען, פעטער משה-אהרן! — שיסען מיר אויס
בידע מיט אַ מאָל, איך און מיין ברודער מאַמעל, און עס קומט
אַקעגען די מוהמע פעסיל, אַ אירינע אַ קלייניטשקע, איין אויג אַ
שוואַרץ, דאָס אַנדערע אַ ווייס, דאָס הייסט, איין ברעם אַ שוואַר-
צע, די אַנדערע אַ ווייסע. די מוהמע פעסיל טהוט אונז אויס די
טולופלעך, וויקעלט אונז אויס פון די שאַלען און שנייצט אונז אויס
די נעזער אין איהר פאַרטוך.

— שנייצט-אויס! — זאָגט די מוהמע פעסיל. — גוט, גוט, גוט
שנייצט-אויס! זשאַלעוועט ניט! נאָך! נאָך! אָט אזוי!...
און דער פעטער משה-אהרן, אין אַיין אַלט קעצען האַלאַטעל,
מיט אַ וואַסאָווער יאַרמעלקע אויפ'ן קאַפּ, מיט וואַטען אין די
אויהערען און מיט אויסגעקראַכענע וואַנציעס, שטעהט ביים האַנד-

פאם, ווישט זיך די הענר, קנייטשט מיט'ן פנים, פינטעלט מיט די אויגען און קוועטשט: „נקבים, נק-בים! חלולים, חלו-לים!“ איך און מיין ברודער מאַטעל זיצען אין געהאקטע וואונדערן. עס פאלט אויף אונז אַן אַ פחד, אַ קעלט, אַלע מאָל, ווען מיר קומען אַהער. די מוהמע פעסיל זעצט זיך אַוועק אַקעגען אונז, לענט-צענויף די הענר אויפ'ן האַרצען און נעמט אונז צום עקזאַמען:

— ס'מאַכט דער טאַטע?

— גאָרניט.

— ס'מאַכט די מאַמע?

— גאָרניט.

— נעקוילעט גענוז?

— נעקוילעט.

— געפרעגעלט שמאַלץ?

— געפרעגעלט.

— געבאַקען לאַטקעס?

— געבאַקען.

— דער פעטער בעני געווען?

— געווען.

— געשפיעלט אין דאָמינעס?

— געשפיעלט.

און אזוי ווייטער.

די מוהמע פעסיל שנייצט אונז אויס די נעזער נאָך אַ מאָל און רופט זיך אַן צום פעטער משה-אהרן:

— משה-אהרן, מע באַדאַרף זיי עפּים געבען חנוכה-געלט.

דער פעטער משה-אהרן הערט ניט; ער ווישט זיך די הענר

און לאָזט-אויס מיט אַ קוועטש: „ומפּליא ל-ע-שות!“

די מוהמע פעסיל פּוילט זיך ניט דערמאַנען איהם נאָך אַ מאָל:

— משה-אהרן, די קינדער חנוכה-געלט!

— האָ? וואָס? — מאַכט דער פעטער משה-אהרן און לענט-

איבער די וואַטען פון איין אויהער אינ'ם אַנדערען.

— די קינדער חנוכה-געלט !! — שרייט-אויס די מוהמע פעסיל
איהם גלייך אין אויהער אריין.

— אוי, דער באאוך! דער באאוך! — מאכט דער פעטער
משה-אהרן (ער רעדט אביסעל „בראָדיש“) און חאפט זיך מיט
ביידע הענד ביי'ם בויך. — חנוכה-געלט ווילט איהר? וואָס דאַר-
פּען קינדער געלט? וואָס וועט איהר טהון מיט'ן געלט? האָ?
אויסגעבען, צעטרענצלען, האָ? וויפּיעל האָט אייך געגעבען דער
טאַטע אייערער חנוכה-געלט? האָ?

— מיר אַ קערבעל, — זאָג איך — און איהם אַ האַלכס.
— אַ קערבעל? !! המ... מע באַלעוועט קינדער, מע מאַכט פון
זיי אַ תּל! וואָס וועסט דו טהון מיט'ן קערבעל? — האָ? צע-
בייטען? האָ? זאָלסט דאָס ניט צעבייטען! דו הערסט, וואָס
איך זאָג דיר? זאָלסט דאָס ניט צעבייטען! צי אפשר ווילסט דו
דאָס צעבייטען, האָ?

— ניט צעבייטען, יאָ צעבייטען — וואָס געהט דאָס דיר אָן? —
מישט זיך אריין די מוהמע פעסיל. — געב זיי אָפּ זייערס און לאָזען
זיי געהן געזונטערהייד.

דער פעטער משה-אהרן געהט-אוועק צו זיך אין חדר, שאַרע-
וועט מיט די שקראבעס, זוכט אין אַלע טישקעססלעך מיט אַלע
שופּלעדלעך, קראַצט-אויס פון דאָרטען עטליכע מטבעות און רעדט
צו זיך אליין:

— המ... מע פיהרט-איבער קינדער, מע מאַכט פון זיי אַ תּל,
אַ תּל-עולם!

און ער רוקט אונז אריין אין האַנד אריין עטליכע האַרטע
מטבעות. די מוהמע פעסיל שנייצט אונז אויס די נעזער נאָך אַ
מאָל (דאָס לעצטע מאָל), טהוט אונז אָן די טולופּלעך, וויקעלט
אונז איין אין די גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר געהען ווייטער.
מיר לויפּען איבער'ן ווייסען, געפרוירענעם סקריפענדיגען שניי
און צעהלען די האַרטע מטבעות, וואָס דער פעטער משה-אהרן האָט
אונז אַריינגערוקט, און מיר קאָנען זיי ניט איבערצעהלען. די הענר

זענען אונז געפרוירען, רויט, אָנגעדראָלען; די מטבעות זענען קור
פערנע, גרויסע שווערע מטבעות, עפּים זעכסערס פאַרצייטיגע,
דרייערס מאָדנע אָפּגעריבענע, גראַשענס אַלטפּרענקישע, געשוואַך
לענע, פּערגרינטע — ס'איז שווער, אונמעגליך אויסצורעכענען אין
דרויסען אויפ'ן פּראַסט וויפּיעל דער פּעטער משה'אהרן האָט אונז
געגעבן חנוכה-געלד! ...

ה.

אונזער צווייטע סטאַנציע אויף נעמען חנוכה-געלד איז דער
פּעטער איצי מיט דער מוהמע דבורה, די וואָס דער טאַטע מיט
דער מאַמע זענען מיט זיי ברוגז שוין פון כמה וכמה יאָהרען. פאַר
וואָס זיי זענען ברוגז — דאָס ווייסען מיר ניט. מיר ווייסען נאָר,
אַז דער טאַטע און דער פּעטער איצי (לייבליכע ברידער) רעדען ניט
צווישען זיך קיינמאָל נישט, האַטש זיי דאוונען ביידע אין איין
שוהל און זיצען ביידע אויף איין באַנק, אַ שטאָרט נעבען אַ שטאָרט,
אַ סטענדער מיט אַ סטענדער. און אַז עס קומט יום-טוב צו אויס-
נעמעניש (הוצאת התורה) און עס האַלט ביי פּערקויפּען עליות,
דינגען זיי זיך, ווילען דוקא ביידע איין עליה, שמייסען איינס דאָס
אַנדערע און שמייסען אַריין אין טאָג אַריין. אין שוהל איז דער
מאָלט אַ יריד; אַלע רעדען, ריהרען זיך, שושקען זיך, לאַכען און
העלפּען-אונטער דינגען זיך; איטליכער איז נייגערירג צו וויסען,
פאַר וועמען וועט בלייבען דער „שישי“, אָדער דער „מפּטיר“. אַז
עס געהט-אַריין אין נצחון, דעמאָלט ווילען אַלע, מע זאָל זיך דינגען
בזוין ביין אַריין. דער שוהל-שמש, מעכטשי פּאָנפּאַטש מיט די
רויטע קאָלמענעס, שטעהט אויף דער בימה, העכער האַלב אַריבער-
געבויגען, דער טלית איז איהם אַראָפּגעפּאַלען, די יאַרמעלקע — פון
יענער זייט; ער קוקט אין מזרח-זייט, אויפ'ן טאַטען און אויפ'ן
פּעטער איצי'ן, און זינגט אויף זיין פּאָנפּעוואַטער שטימע:
— אַכטצעהן נילדוין אום שישי! צוואַנציג נילדוין
אום שישי! צוויי און צוואַנציג נילדוין אום שישי!

דער טאטע און דער פעטער איצי זיצען, דער אהער, דער אהין, ביידע פערטיעפט כלומרשט איטליכער אין זיין חומש; נאָר ווי פיעל איינער ניט, ניט דער אנדערער מעהר. דער עולם קוועלט, העלפט־אונטער: דרייסיג, דרייסיג! פינף און דרייסיג! זעבען און דרייסיג! פערציג, פערציג!

מעכטשי פאָנפאטש קוקט פון איינעם אויפ'ן אנדערען:

— פערציג גילדוין אום שישי! צוויי און פערציג גילדוין אום שישי! פינף און פערציג גילדוין אום שישי! דער טאטע און דער פעטער איצי הערען נישט אויף צו שמייסען זיך; מע האָט שוין אריינגעשמיסען ביז פופציג גילדוין. מעכטשי הויבט־אויף די האַנד און וויל שוין צורפאטשען פאר'ן טאטע'ן:

— פופציג גילדוין...]

איז זיך מיישב דער פעטער איצי און הויבט־אויף א פינגער, און דער גאנצער עולם העלפט־אונטער: איין און פופציג! איין און פופציג! — און מע שמייסט ווייטער. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז מע שמייסט־אריין אין עטליכע און זעכציג גילדוין (אזא מעשה איז נאָך ניט געהערט געוואָרען!). און „שישי“ בלייבט פאר'ן פעטער איצי'ן. קומט צו „מפטיר“, טהוט דער טאטע אַ קוק אויפ'ן שמש און אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „מפטיר — דאָס געהער צו מיר!“... ביי מעכטשי'ן האָט איהר דאָס גע'פועל'ט; איז אָבער אַ סברה, אז דער עולם איז ניט מסכים: דינגען זיך — דאָס מוז מען, דערויף איז דאָס יום־טוב, נישטאָ קיין מאָגאָפּאָל, קיין חזקה אויף מפטיר!

— צעהן גילדוין אום מפטיר! פופצעהן גילדוין אום מפטיר! צוואַנציג גילדוין אום מפטיר! פופציג גילדוין אום מפטיר!

אַ נוסער שפרונג! דער טאטע דרעהט־אויס דעם קאָפּ: ווער קריכט דאָס אויף זיין מפטיר? און שטעלט אייך פאַר, אז דאָס שמייסט וויעדער דער פעטער איצי; ער האָט חשק צו קיפּען דעם

מפטיר פאר זיין יונגערען איידעם. נאָר אי „שישי“, אי „מפּטיר“ — אזאַס! מיט צוויי בייטשען שמייסט מען ניט!... דער טאַטע הויבט זיך אויף, טהוט אַ וואונק צום שמש. — הונדערט.

דאָס וואָרט „הונדערט“ לויפט־דורך איבער דער שוהל, ווי אַ בליץ מיט אַ דונער. דער גאַנצער עולם איז איבערראַשט, אויסער זיך. אזוי ווייט אַרײַנצושמייסען מפּטיר — דאָס האָט מען נאָך נישט געהערט זינט די שוהל איז אַ שוהל.

און מעכטשי פּאַנפּאַטש טהוט זיך זיינס, גלייך ווי געוויינטליך: — הונדערט גילדוין אום מפּטיר! הונדערט גילדוין אום מפּטיר! הונדערט גילדוין (ער וויל צופאַטשען).

דער פעטער איצי הויבט זיך אויף. דער טאַטע טהוט אויף איהם אַ מאָרנעם קוק, ווי איינער רעדט: „משונע, צי חסר־דעה? ווילסט קוילען? קוילע!“...

דער פעטער איצי זעצט זיך אַנידער, און דער מפּטיר בלייבט פאַר אונז...

פון דעסמוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אַז עס קומט אַ שמחה, ביי אונז אָדער ביי'ם פעטער איצי'ן, אַ מזל־טוב, אַ בן־זכר, אַ ברית, אַ פּדיון־הבן, אַ בר־מצוה, אַ קנס־מאָל, אַ פּאַרשפּיעל, אַיין אויפרופּענס, אַ חתונה אָדער אַ גט, קומט מען איינס צום אַנדערען, מע בעזעצט זיך אויבען־אָן, מע שענקט „דרשה־געשאַנק“, „מי־שברך־געלד“ און מע טאַנצט מיט אַלע מחותנים אין קאַהן.

— אַ גוט מאָרנען אייך, פעטער איצי! אַ גוט מאָרנען אייך, מוהמע דבורה! — שיסען מיר אויס ביידע מיט אַ מאָל, איך און מיין ברודער מאָטעל, און מע נעמט אונז אויף פאַר זעהר אָנגע־לענטע געסט.

— איהר מיינט דאָך ניט די הנדה, איהר מיינט די פּאַלירטשי־קעס... — מאַכט צו אונז דער פעטער איצי, קנייפט אונז אין די בעקלעך, עפּענט־אויף דאָס בייטעלע און ניט אונז חנוכה־געלד, מיר

א ווייסען זילבערנעם צוואַנציגער און מיין ברודער מאַטל'ען אַ וויי-
סען זילבערנעם צוואַנציגער, און מיר געהען-אָוועק פון דאָרטען צום
פעטער בייניש.

ו.

אויב איהר קאָנט זיך פאַרשטעלען דעם גיהנם — אָט דאָס איז
דעם פעטער בייניש'עם שטוב. ווען איהר זאָלט ניט קומען אַהין,
טרעפט איהר אַ ליאַרעם, אַ געשריי, אַ געפילדער. ס'איז דאָרט אַ
פולע שטוב מיט קינדער — האַלב-נאַקעטע, פערשמירטע, פערמור-
זעטע, נישט קיין געצוואַנגענע, תמיד צעשלאָגענע, שטענדיג צערדאָ-
פעטע, אָפטמאָל צעבלוטגיטע, מיט סימנים אונטער די אויגען. דער
וויינט און דער לאַכט, דער זינגט און דער קוויטשעט, דער הוקעט
און דער פייפט, דער האָט אָנגעטהאָן דעם טאַטענ'ס קאַפּאַטע מיט
פערקאַטשעטע אַרבעל און דער פאָהרט רייטענדיג אויף אַ בעזעם,
דער טרינקט מילך פון אַ קריגעל, דער קנאַקט ניסלעך, דער טראָגט
זיך אַרום מיט אַ קעפעל פון אַ הערינג און דער סמאָצקעט אַ קאָנ-
פעקטעל, און פונ'ם געזעל רינען ביי איהם צוויי קליינע ריטשקע-
לעך גלייך אין מויל אַרײן. די מוהמע יענטע איז שטאַרקער פון
אַיזען, אַז זי האַלט-אויס פון דער דאָזיגער „קאָמאַנדע“. זי שעלט
זיי, זי קנייפט זיי, רייסט זיי אויס שטיקער פלייש. זי קלויבט
נישט איבער: ווער עס האַפט זיך אונטער אונטער דער האַנד, דער
בעקומט אַ זעץ, אַ טראַסק, אַ בוכענצי אין זייט אַרײן. אַ פאַטש
איז דאָרט אַ וואַכעדיגער גאַנג. „וואַרגען זאָלסט דו זיך! די כפרה
זאָלסט דו זיין! פאַרחאַפט זאָלסט דו ווערען!“ — דאָס איז פון
די קליינע קללות; דאָרט קאָנט איהר הערען „קדחת“, און „חלירע“,
און אַ „מיתה-משונה“ — און דוקא אין גוטען מוטה, פונקט ווי איהר
זאָגט אַ נוט-שבת. שטיל ווערד נאָר, בשעת דער פעטער בייניש
קומט צו געהן. נאָר מחמת דער פעטער בייניש איז אַ פערנומענער
מענש, זיצט אַ גאַנצען טאָג אין קלייט און קומט אַהיים נאָר אויף

א מינוט „אָפעמען“, דערפאר איז ביי זיי אין שטוב דער אמת'ער גיהנם.

אריינגעקומען, האָבען מיר געטראָפּען עזריאל'קען (דעם מיי-טעלסטען) פּאָהרען רייטענדיג אויף געצין (אויפ'ן עלטערען), און פרויקע מיט מענדל'ען (צוויי נאָך קלענערע) האָבען אונטערנע-שמיסען געצין, איינער מיט איין אַרבעל פון אַ וואַטאָוען לייבעל און דער אַנדערער מיט אַ טאָוועל פון אַ סידור, אַ חומש, אָדער אַ ספר. חיימ'על (אַ מיטעלסטער צווישען פרויקע'ן און מענדל'ען) האָט דערטאַפּט אַ גערנעלע פון אַ געקוילעטער גאַנז, האָט דאָס אָנגעבלאָזען מיט אַלע זיינע לעצטע כחות, ער איז אַזש געוואָרען ברוין און בלוי, און ס'איז איהם געראַטען אַרויסבעקומען פון דעם אַ מין משונה קול, ווי פון, להבדיל, אַ חזיר, בשעת מע שטעכט איהם און ער קוויטשעט... זיינווילע (איך ווייס ניט, צי איין עלטערער, צי אַ קלענערער) האָט אָפּגעגעבען קאַנצערט אויף אַ קעמעל, און דוד'על (אַ קליינער פון אַ יאָהר פיער) האָט אָנגעטהאָן די שטיוועלעך אויף די הענד און האָט צוגעקלאָפּט מיט זיי צום טאַקט. סענדרע'על האָט געטראָגען אַ קעצעל אין האַנד, פאר'ן גערנעלע; דאָס קעצעל האָט אַרויסגעשטעלט דאָס צינגעלע, פערמאַכט די אויגלעך, אויסגעצויגען די פיסלעך, ווי איינער רעדט: „אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, ווערד מען דאָ פאַרשוואַרצט! מע מוטשעט! מע מוטשעט!“... אסתר'על (דאָס עלטערע מיידעל) האָט געוואָלט אויסקעמען חאַסקי'ן (דאָס קלענערע מיידעל), איהר פערפלעכטען אַ צעפעל; נאָר מחמת חאַסקי'ס האָר זענען זעהר געגרייזעלט און שוין לאַנג נישט גע-קעמט, לאָזט זי זיך ניט, וויינט זי און האַפּט פעטש. שטילער פון אַלע איז פינילע, אַ קליין יונגעלע מיט קרומע אויסגעבויגענע פיי-סעלעך און מיט איין אונטערנעשטעקט העמדעלע. איין חסרון נאָר, וואָס וואו ער שטעלט זיך אַנידער, דאָרט לאָזט ער אַ סימן... דאָס אַלסדינג שטעהרט אָבער ניט דער מוהמע יענטע'ן, זי זאָל זיך זיצען גאַנץ רוהיג ביי'ם טיש מיט צוויי נפשות, איינס ביי דער ברוסט און דאָס אַנדערע אויפ'ן שויס, און טרינקען ציקאַריע.

— מיר זאל זיין פאר זיינע ביינדעלעך! — זאגט זי און טור
ליעט-צו מיט גרויס ליעבשאפט דאס זויגענדיגע נפש'על צום הארצען
און דערלאנגט בשעת מעשה טאקי א שטורך דעם עלטערען, וואס
אויפ'ן שוים: — זעה נאָר, ווי דו עסט, עסען זאָלען דיך די ווערס!
אסתר'על, רחמי, האַסקי, וואו זענט איהר ערניץ אין אלדי שוואַרצע
יאָהר? נעם וויש איהם אָפּ דאָס נעזעל גיכער, וואַש מיר אויס
א שאַל, איך דאַרף טרינקען אָהן א שאַל! דערלאנג איהם א סטור
סאַק, ער זאל זיך דריי מאָל איבערקעהרען! האַרץ מיינס, נשמה
מיינע, טרייסט מיינער! דאָס מויל מאַכט זיך זיי נאָר ניט צו!
א נאַנץ פריהמאָרגען נאָר מע עסט, פאַרחאַפט זאָלט איהר ווערען!
דערזעהען מיך מיט מיין ברודער מאַטל'ען, האָבען זיך חברה
א לאָז געטהאָן אַקעגען און מע איז אונז בעפאַלען, ווי די היישע-
ריקען, דער אויף די הענד, דער — אויף די פיס, דער — אויפ'ן
קאַפּ. היימ'על האָט אָנגעבלאָזען דאָס גערנעלע פון דער געקוילע-
טער נאַנץ גלייך מיר אין אויהער אַרײַן, און דוד'על האָט מיך אַרומ-
געחאַפט מיט ביידע שטיוועלעך. פינילע מיט'ן אונטערגעשטעקטען
העמדעל האָט זיך אָנגעטשעפּעט מיר אין א פּוס, אַרומגערינגעלט
איהם, ווי א שלענגעל, און א מיש-מאַש פון פערשיעדענע קולות
האָט אונז גערינצעלט, פערטורקעט די אויהערען.

— אויף די צייהנדעלעך זאָלט איהר שרייען! — שרייט די
מוהמע יענטע פונ'ם אַנדערען חדר. — טויב קאָן מען ווערען, פאַר-
לעגען זאל דאָס אַײַך! שדים, ניט קיין קינדער, ברענען זאָל די
נשמה אַײַערע!

די מוהמע יענטע שרייט, און די קינדער שרייען — אלע שרייען.
פלוצים קומט'אָן דער פעטער בייניש מיט'ן סלית ותפילין (אַפּנים,
פון בית-המדרש). אין איין אויגענבליק ווערד שאַ-שטיל, און די
נאַנצע האַליאַסטערע ווערד פערשוואונדען.

— א גוט מאָרגען אַײַך, פעטער בייניש! — שיסען מיר אויס,
איך און מיין ברודער מאַטעל.

— וואָס טהוט איהר דאָ, שקצים? אַראַי נאָך חנוכה-געלט? —
מאַכט דער פעטער בייניש און נעמט-אַרויס און שענקט אונז צו
זילבערנע גרויזנים.

די האַליאַסטערע קינדער קוקען-אַרויס פון די ווינקעלעך, ווי די
טאַראַקסאַנעס, גלאַנצען אויף אונז מיט די אויגעלעך, ווי די מייזלעך,
ווינקען עפּים צו אונז, בעווייזען עפּים מיט די פינגערלעך, מאַכען
בשעת מעשה משונענע תנועות, ווילען אונז, אַפּנים, צעלאַכען, —
קוים-קוים וואָס מיר האַלטען זיך אַיין, און מיר אַנטלויפּען פּונ'ם
דאָזיגען גיהנם.

ז.

מיר זעהען ווייטער נאָך חנוכה-געלד, צו אונזער שוועסטער
איידעל.

אונזער שוועסטער איידעל און איהר מאַן שלום-זיידעל, עליהם
השלום — זיי זענען שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט.
איידעל איז פון קינדווייז אויף געווען אַ פּערוויינטע נשמה;
איבער אַ מינדסטע נאַרישקייט פלעגט זי זיך צעוויינען, פּערניסען
טרערען אויף אייגענע און אויף פּרעמדע צרות. נאָר פון זינט זי
איז געוואָרען אַ כלה פאַר שלום-זיידל'ען, האָט זי ניט אויפּגעהערט
צו וויינען. אפּשר מיינט איהר דערפאַר, ווייל ס'איז איהר ניט
געפעלען דער חתן? חלילה! זי האָט איהם דען געקענט, וואָס
ער זאָל איהר ניט געפעלען? גלאַט אַזוי, אַ כלה פאַר דער חתונה
בעדאַרף וויינען. אַז די שניידערס האָבען איהר געבראַכט אַנמעס-
טען די חתונה-מלבושים, האָט זי זיך צעוויינט אויף אַ גאַנצער
נאַכט. שפעטער, צום פאַרשפּיעל, אַז איהרע חבּרת'עס זענען זיך
צענויפּגעקומען טאַנצען, איז זי אַלע מאָל אַוועקגעלאָמען צו זיך
אין אַלקיר אַביסעל אויסוויינען זיך אין די קישענס. דעם טאָג פון
דער חופּה שמועסט מען ניט. דעמאָלט איז געווען איהר טאָג.
זי האָט נאָר ניט אויפּגעהערט צו וויינען. נאָר די רעכטע חתונה
איז געווען צום „באַדעקענס“, בשעת מנשה פּיערעלי דער כלי-אמר

האָט זי גענומען „כאַזעצען“, און רב ברוך ברחן איז אַרויף אויפ'ן טיש, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן בוך, אַראָפגעלאָזט דעם קאַפּ ווי בשעת מע בעוויינט אַ טוידטען, און האָט אָנגעהויבען מיט'ן שענעם טרויעריגען ניגון, וואָס קאָן נעמען אַ שטיין, בזה הלשון:

כלה לעבען | כלה לעבען |
 וויין זשע, וויין.
 דיינע טרערען האָבען אַצינד
 דעם זיעבעטען חן.
 וואָרום דו טהוסט דאָך איצט פאַר'ן ביתדין
 של מעלה שטעהן.
 אָט באַלד וועסט דו, מיידעל,
 צו דער חופּה געהן.
 באַדאַרף מען דיר געבען
 צו פאַרשטעהן,
 אַז דאָס לעבען איז ביטער,
 אזוי ווי חרין ;
 אַז אַ מענטש איז ניט פון אייזען
 און ניט פון שטיין,
 אַ בשר ודם
 פון הויט און ביין ;
 אַז מע טהוט די רשעים אין גיהנם שמיסען
 זעהר ניט שען.
 אַון זיי טהוען וויינען און יאָמערען און שרייען
 אויף די צייהן ; —
 לכן באַדאַרפסט דו תשובה טהון,
 זיך האַלטען זעהר קליין,
 אויסגעהן פון טרערען
 און פון געוויין...
 און אזוי ווייטער, אָהן איין עק.

אלע ווייבער, אייגענע און פרעמדע, וואָס זענען געשטאַנען דערביי, געהאַלפּען צעפלעכטען דער כּלה איהרע שענע גרויסע צעפּ. האָבען געמאַכט משונה־מאַדנע פּיסקעס, געשנייצט די נעזער, גע־ ווישט די אויגען, און איידעל נעבאָך האָט אזוי געיאָמערט, אזוי געהלפּעט, אז זי האָט גע'חלש'ט דריי מאָל; מע האָט זי קוים מיט צרות אָפּגעמינטערט.

נאָר אויף וויפּיעל אונזער שוועסטער איידעל איז געווען איין אומעטיגע זאָך, איז אונזער שוואַגער שלום־זיידעל געווען אַ פּריי־ ליכער יונג, אַ לעכעדיגער, אַ קאַטאָועס־טרייבער, אַ פּערשלעפּטע קרענק און, לאָז ער מיר מוחל זיין, איין איינגעגעסענע בריאה. דהיינו, ער פּלעגט ליעב האָבען דעקוטשען, שנאָלען זיך. דערלאַנג גען יענעם אַ שנאָל גלייך אין שפיץ נאָז, אָדער אין עק אויהער — דאָס איז געווען ביי איהם דאָס חיות. נישט איין מאָל פּלעגען מיר אַרומנעהן, איך און מיין ברודער מאָטעל, מיט אָנגעשוואַלענע אוי־ הערען. מיר האָבען זיך ממש מחיה געווען, אז מיר האָבען דער־ הערט, אז דאָס פּאַרפּאָלק געהט־אַראָפּ פּון קעסט. דעם טאָג, וואָס זיי האָבען זיך בעדאַרפט איבערקלויבען פּון אונז אויף „אייגענע קעסט“, איז ביי אונז אין שטוב געווען חורבן בית־המקדש. איידעל האָט געוויינט, איינגעלעגט די וועלט, און די מאַמע — אויף איהר קוקענדיג, און שלום־זיידעל, וואָס האָט געהאַלפּען כלומרשט פּאַ־ קעווען די זאַכען, האָט נאָר אַרומגעטאַנצט הין און צוריק, זיך אונ־ טערנע'ננב'עט אלע מאָל זעהר קונציג און דערלאַנגט אונז אַ שנאָל אָדער פּון פּאַרענט אין שפיץ נאָז, אָדער פּון הינטען אין עק אויהער. ער האָט זיך מיט אונז אָפּגעזעגענט איין מאָל פּאַר אלע מאָל און האָט נאָך געהאַט די העזה אָנצוזאָגען אונז, מיר זאָלען זיך ניט לאָזען לאַנג בעטען און זיין ביי איהם אָפטע געסט! מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר זאָלען זיין פּנים ניט אָנקוקען! נאָר אַ מענש פּערנעסט אלסדינג, ובפרט אַ שנאָל. ווי אזוי געהט מען ניט נאָך חנוכה־געלד צו איין אַ י י ג ע נ ע ם ש ו װ אָ ג ע ר ? . . .

נעקומען צו איידל'ען, געהט אונז שלום-זיידעל אקעגען מיט
א נאנץ ברייטען ברודר-הבא.

— סקאצעל קומט! וואָס מאַכט איהר נוטס? זעהר קלוג
האָט איהר געטהאָן, וואָס איהר זענט געקומען. איך האָב צוגעגרייט
פון אייערטוועגען חנוכה-געלט!

און שלום-זיידעל נעמט-ארויס דאָס בייטעלע און צעהלט אונז
אויס צו עטליכע נייענקע, גלאַנצענדיגע, זילבערנע מטבעות גלייך
אין האַנד אַרײַן, און איידער מיר האָבען צײַט אַרומקוקען זיך
און איבערצעהלען די נייע מטבעות, האַפען מיר שוין צו עט-
ליכע שנאָל, פריהער איך אין שפיץ נאָז און מאַטעל אין עק אויהער,
און נאָכדעם מאַטעל אין שפיץ נאָז און איך אין עק אויהער.

— אָבער לאָז שוין זיין גענוג צו מוטשען קינדער! — בעט
זיך נעבאָך בײַ איהם אונזער שוועסטער איידעל מיט טרערען אין
די אויגען, און זי רופט אונז אָפּ אָן אַ זײַט, שטופט אונז אָן פולע
קעשענעס מיט לעקאָר, מיט ניסלעך און מיט באַקסערען, און שענקט
אונז אַ הויך חנוכה-געלט.

מיר האַפען די פיס אויף די פלייצעס און לויפען אַהײַם.

ח.

— אַנו, מאַטעל, לאָמיר זיך קאַרשט נעמען צו דער אַרבייט,
אויסרעכענען, וויפיעל האָבען מיר אונזער אייגענס חנוכה-געלט?
נאָר ווייסט דו וואָס? דו שווייג; פריהער וועל איך איבערצעהלען
מײַנס, נאָכדעם וועסט דו צעהלען דײַנס.

און איך צעהל: „א קערבעל מיט דריי צוואַנציגער, מיט פיער
גילדען, מיט פינף גריוונים, מיט זעכס פיטאקלעך, — וויפיעל מאַכט
דאָס אינאיינעם? אַפּנים, אַזוי גרויס, ווי אַ קערבעל מיט דריי

צוואנציגער, מיט פיער גילדען, מיט פינף גריוונים, מיט זעכס פֿיטאקלעך..."

מײן ברודער מאָטעל וויל נישט וואַרטען. ביז איך וועל ענ-דיגען מײן חשבון, און ער נעמט זיך צו זיי נע קאָפיטאַלען; ער לעגט פון איין האַנד אין דער אנדערער און צעהלט:

— אַ צוואַנציגער און אַ צוואַנציגער איז צוויי צוואַנציגער, און נאָך צוואַנציגער איז דריי צוואַנציגער, און צוויי גילדען איז דריי צוואַנציגער מיט צוויי גילדען, און אַ גריווני און נאָך אַ גריווני און נאָך אַ גריווני — איז איינאיינעם צוויי צוואַנציגער מיט דריי גיל-דען, מײן איך דריי גילדען מיט צוויי צוואַנציגער. טפּו! וואָס רעד איך? מע באַדאַרף אָנהויבען נאָך אַ מאָל פּונ'ם אָנהויב!

און ער הויכטאָן נאָך אַ מאָל פּונ'ם אָנהויב. מיר צעהלען און צעהלען און קאָנען ניט איבערצעהלען; מיר רעכענען און רעכענען און קאָנען ניט אויסרעכענען. און אז עס קומט צום פעטער משה אהרנ'ס אלטע פֿיטאַקעס, שווערע זעכסערס, אָפּגעריבענע דרייערס און אָנגעשוואַלענע גראַשענס, פּערפּלאַנטען מיר זיך אזוי שטאַרק אין חשבון, אז מיר ווייסען שוין גאָר ניט וואו מיר זענען אין דער וועלט. מיר פרובען זיך אויסבייטען די דאָזיגע מסבעות ביי דער מאַמען, ביי'ב טאַטען, ביי בריינע די קעכין — עס געהט ניט: קיינער וויל זיי ניט נעמען אין האַנד אַרײַן!

— וואָס איז דאָס פאַר פֿיטאַקעס? ווער האָט דאָס אײך אַרײַנגערוקט אזאַ געלט?

מיר שעמען זיך אויסזאָגען און מאַכען אַ שווייג.

— ווייסט דו נאָר וואָס? — זאָגט צו מיר מײן ברודער מאָד טעל. — לאָמיר זיי נעמען און אַרײַנוואַרפען אין אויווען אַרײַן, אָדער גאָר אין דרויסען אויפ'ן שניי, קיינער זאָל ניט זעהען.

— אַ הכם אַ איד! — זאָג איך צו איהם. — שוין גלייכער, דאַכט זיך, אַוועקשענקען זיי אײַן אַרעמאָן.

נאָר, ווי אויף צו־להכעים, קומט ניט קיין אָרעמאָן! וואו זענען
אהינגעקומען אלע אָרעמע-לייט, וואָס רייסען ביי די פּאַלעס, דינגען
זיך, זידלען זיך און שעלטען? ניין, דאָס וואָס מע בעדאַרף וועט
קיינמאָל ניט קומען! קיינמאָל ניט! קיינמאָל ניט!...

ביי'ם קעניג אחשורוש

בעשריבען אין יאָהר 1801.

ביים קעניג אַחשוּרוש

א.

אז איך בין געווען א קליין יונגעל — ווייסט איהר, וועמען איך
האָב מקנא געווען?
אחשוּרוש'ען.

ניט יענעם אחשוּרוש'ען, וואָס האָט געקעניגט פון הודו ביו
כוש, אויף הונדערט זיעבען און צוואַנציג מדינות. איך מוין קאָפעל
דעם שניידער מיט דער גילדענער קרוין, דאָס הייסט, מיט'ן פאַ-
פיערענעם ספּאָדעק און מיט דער לאַנגער גילדענער רוט פונ'ם
בעזעם.

אויך מרדכי'ן דעם שניידמלך (לוי דעם שוסטער) מיט דער
איבערגעקעטרטער קאָפּאָטע אויף דער לינקער זייט און מיט דער
קלאַמישקעוואַמער פלאַכסענער באָרד האָב איך שטאַרק מקנא געווען.
איך האָב מקנא געווען ושתי המלכה'ן (מאָטעל דעם סטאַליר)
מיט'ן קליידעל אויף דער קאָפּאָטע און מיט דער פעטשיילע, וואָס
ער פלעגט זיך אונטערבינדען דאָס בערדעל, מע זאָל מיינען אויף
איהם, אז ער איז אַ נקבת... אין וואָס איז אָפּגעגאַנגען, אַשטוינגער,
אסתר המלכה'ן (עוזר דעם אונטער-שמש) מיט'ן גרינעם פאַרטוך?
און וואָס איז אָפּגעגאַנגען המנ'ען (יאָסקע דעם בעהעלפער) מיט'ן
שאַרבען אויפ'ן קאָפּ?...

נאָר מעהר פון אלעמען האָב איך מקנא געווען פייוועל דעם
יתום, וואָס פלעגט זיך אָנטהון אין אַ רויט העמדעל, זיך פערשטע-

לען פאר „יוסף הצדיק“, בשעת חברה האָבען געשפּיעלט יענעם שענע שפּיעל, וואָס ווערד אָנגערופּען „מכירת-יוסף“. זיינע ברודער פלעד גען איהם אַראָפּרייסען דאָס רויטע העמדעל, אַריינוואַרפּען איהם אין „לייבען-גרוב“, און יוסף הצדיק (פּיוועל הייסט דאָס) פלעגט זיך אַוועקשטעלען אויף די קנייהעס, צענויפלעגען די הענד און בעד שוועהרען די חיות-רעות, זיי זאָלען צו איהם קיין שליסה נישט האָבען, און זינגען בשעת מעשה זעהר אַ טרויעריג לייער, וואָס די ווערטער זענען זיך צעגאַנגען אין יעדען אכר:

שלאַנגען און עקדישען,
פאַרשליסט אייער מויל!
פאַרשליסט אייער מויל!
צי וויסט איהר דען,
צי וויסט איהר דען,
צי וויסט איהר ווער איך בין?
איך בין יוסף הצדיק,
יצחק'ס איין אייניקעל,
יעקב'ס אַ זוהן,
יעקב'ס אַ זוהן!...

און האָטש יוסף הצדיק איז געווען אַ יתום, איין אַרעם בחור'על, וואָס האָט זיך אויפגעהאַלטען אין אונטערשטען קלייזעל און געדלעבט פון אַ „פאָלג-מיד-א-גאַנג“, און האָטש איך בין געווען אַ נגיד'ס אַ יונגעל, דעם זיידען רב מאיר'ס איין אייניקעל, פון דעסט-זועגען וואָלט איך מיך מיט איהם געביטען נאָר צוליעב דעם איינעם טאָג פורים אַליין.

אַז ס'איז געקומען דער גוטער, דער לייעבער טאָג פורים, האָב איך פון גאַנץ פרייה אָן שוין אַרויסגעקוקט אויף דער „חברה“, וואָס געהען פון שטוב צו שטוב און אַ גאַנצע האַליאַסטרע יונגלעך לויפּען זיי נאָך פון הינטען מיט באַרפיסע פּיס אויפ'ן שניי. פאַר וואָס קאָן

איך ניט זיין אין דער האַליאַסטערע? ניין! איך טאָר נישט, וואָרום
איך בין אַ נגיד'ס אַ יונגעל און דעם זיידען רב מאיר'ס איין איי-
ניקעל, בעדאַרף איך ליגען, ווי אַ הונד, אַ גאַנצען טאָג אין שטוב
און געהן מיט אַלע גרויסע צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה.

— וואָס דרעהסט דו זיך, ווי אַ דייטש אויפ'ן קאַרעק? —
מאַכט צו מיר דער טאַטע בשעת מיר געהען אַלע אינאיינעם צום
זיידען רב מאיר צו דער סעודה און איך דערזעה פון דער ווייטען
די „האַליאַסטערע“.

— ביזט שוין, קיין עינדערע, אַ היבש יונגעלע, קאַנסט געהן
אַביסעל ניקער! — זאָגט די מאַמע. — אַם ירצה השם, שבת-הגדול
ווערסט דו אַכט יאָהר, ביז הונדערט און צוואַנציג.

— טשעפעט איהר ניט, ער האָט דערזעהן די „קאַמעדיאַנטשי-
קעס“! — רופט זיך אָן מיין עלטערער ברודער משה'לע, וואָס איז
אַליין אויך אַ בעלן זיך אָפּשטעלען אָנסקען די „קאַמעדיאַנטשיקעס“.
— געה, געה! — מאַכט צו מיר דער רבי רב איצי, מיין מלאך-
המות, און דערלאַנגט מיר אַ שטורך פון הינטען.

איך לאָזאַראָפּ די אויגען אין דער בלאַטע און געה גלייך מיט
אַלע, פערטיעפט אין אומעטיגע מחשבות, טרויעריגע געדאַנקען:
„תמיד מיט אַלע גרויסע! שטענדיג מיט'ן רבי'ן!... אין דער פריה,
און ביינאַכט, און שבת, און יום-טוב!... רב איצי'ס רויטע נאָז
מיט טאַבעקע, איינגעזונקען זאָל זי ווערען!“...
.

ב.

דער זיידע רב מאיר איז דער גרעסטער גביר פון שטאָרט.
ער זיצט, ווי אַ מאָנאַרך, אַ גרויסער זאָל מיט אַ גרויסען זילבער-
נעם הענגלייכטער, וואָס הענגט-אַראָפּ פון דער מיט סטעלי, טאַמ-
בעקענע העסעס אויף די וועג, אַ גרויסע שווערע זילבערנע מנורה
אויפ'ן טיש מיט אַ סך זילבערנע לייכטער, וואָס די באַכע נחמה

נעמט זיי ארויס נאָר צוויי מאָל אין יאָהר: פסח צום סדר און פורים צו דער סעודה, און עס ווערד ליכטיג אין אלע ווינקלעך. גאנץ אויבען-אָן, אויף אַ גרויסען שטוהל, מיט גרינס בעצויגען, זיצט דער זיידע רב מאיר אַליין — אַ קליין אידעל, מיט אַ שיטער בערדעל, מיט אַביסעל אַיין אויסגעבויענער נאָז, מיט זילבערנע האָר און מיט שוואַרצע יונגע אויגען. אָנגעטאָן געהט ער אין אַ לאַנגער זיידענער קאָפּאַטע מיט אַ געפלאַכטענעם גאַרטעל און מיט אַ שטריימעל אויפ'ן קאָפּ. אַקענען איהם אויפ'ן טיש זיצט אַ גרויסער, אַ מורא'דיגער, אַ געפלאַכטענער פורים-קוילעטש, אַיין אָנגעהויבענער שוין, מיט זאַפראַן פּערגעלט און מיט ראָזינקעס אַרומגעשטעקט.

פונקט אין מיטען טיש זיצט די באַבע נחמה, אַ הויכע איריגע, נאָך גאָר אַ שענע, אויסגעפוצט אין אַ גאָלדפאַרביג זיידען קלייד מיט ווייסע עפעל, מיט אַ שטערנטיכעל פון דימענטען מיט בריליאַנטען, מיט רייכע פּערעל אויפ'ן האַלז, מיט אויהערינגלעך און מיט פינגערלעך. נעבען איהר שטעהט אַ גאנץ גרויסער פאַלומעסיק מיט הייסע, שמעקענדיגע, געצוקערטע און געפּעפּערטע פּיש, פּערפראַד וועט מיט ציבעלעס, מיט ראָזינקעס און מיט אַלערליי געווירצען. די באַבע טיילט-אָרויס די פּיש, די שענע זיידענע פעטשילע פּער-קאַטשעט הינטער די אויהערען מיט צוויי שפיצען, די דימענטען מיט די בריליאַנטען בשעת מעשה פינקלען און שעמערירען, און דאָס פנים שיינט און שמייכעלט.

אַרום און אַרום טיש, פון ביידע זייטען, זיצען די פעטערס מיט די מוהמעס, אַלע מיט זייערע קינדער, יונגלעך און מיידלעך, וואָס הייסען אַלע נאָך אַלץ איינע זיידעס און באַבעס, פעטערס און מוהמעס. פריהער דער פעטער צדוק און די מוהמע צביה מיט דריי יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, און צוויי מיידלעך: שרה'לע, פּויגעלע. נאָכדעם דער פעטער נפתלי און די מוהמע דבורה'ל מיט פיער יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָ-טעלע, און דריי מיידלעך: שרה'לע, פּויגעלע, רחל'ע. נאָכדעם

דער פעטער אברהם און די מוהמע סאָסי מיט פינף יונגלעך : משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, און פיער מיידלעך : שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע. נאָכדעם דער פעטער בעריש און די מוהמע אסתר'על מיט זעכס יונגלעך : משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, פישעלע, און פינף מיידלעך : שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע און חנצי. נאָכדעם דער פעטער בנימין און די מוהמע לאה מיט זיעבען יונגלעך : משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, פישעלע, שמואליקעל, און זעכס מיידלעך : שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע, חנצי און גנענדעל. נאָכדעם דער פעטער קלמן און די מוהמע איטעל מיט אַכט יונגלעך...

נאָר אפשר וואָלט געווען גענוג אויסרעכענען די משפּחה ? עס קאָן, זאָגט מען, שאַרען... דער זיידע האָט איינמאָל געוואָלט אויף אַ ציקאָוועסט איבערצעהלען, וויפּיעל פּאַרשויין זיצען ביי'ם טיש, האָט ער גענומען אַ זילבערנעם בעכער אין האַנד און האָט אָנגע-הויבען צו צעהלען : „ניט איינס, ניט צוויי, ניט דריי, ניט פיער, ניט פינף, ניט זעכס, ניט זיעבען“... האָט די באַבע אַרויסגעריסען ביי איהם דעם בעכער פון האַנד און האָט איהם ניט געלאָזט צעהלען ווייטער : „אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! וואָס צעהלסט דו, וואָס ? פאַרהאַן, קיין עין-הרע, גענוג טעלער!“...

צענויפגעקלויבען זיך אַלע צו דער סעודה, זעצט דער זיידע אַליין אויס דעם גאַנצען טיש. דער זיידע רב מאיר האָט לייעב, ס'זאָל זיין שען און ריין און ציכטיג און מיט אַ סדר — עס קומט-אויס גוט : אַ פעטער זיצט נעבען אַ פעטער, אַ מוהמע נעבען אַ מוהמע, און אונז, קליינוואַרג, זעצט מען אויס אַזוי, אַז ס'זאָל אויס-קומען נישט אַ ברודער מיט אַ ברודער און אַ שוועסטער מיט אַ שוועסטער, מחמת אייגענע קאַנען נישט הויזען צווישען זיך ; לכן בעדאַרף זיצען אַ פרעמדער משה'לע מיט אַ פרעמדען הערשעלע, און אַ פרעמדער הערשעלע מיט אַ פרעמדען וועלוועלע, און אַ וועל-וועלע מיט אַ נאָטעלע, אַ נאָטעלע מיט אַ יענקעלע, אַ יענקעלע מיט

א פישעלע, א פישעלע מיט א שמואליקעל. און די מיידלעך אויך אזוי: א שרה'לע מיט א פויגעלע, א פויגעלע מיט א רחל'ע, א רחל'ע מיט א טייבעלע, א טייבעלע מיט א חנצי, און א חנצי מיט א גנענדעל, א גנענדעל מיט א שרה'לע, א שרה'לע מיט א פויגעלע, און אזוי ווייטער. נאָר מיר האָט ניט געסטאיעט קיין פאָרעל, האָט מען מיך אנידערגעזעצט מיט מיין מלאך-המות, דעם רבי'ן רב איצי. דער רבי רב איצי איז ביי מיר נישט נאָר א מלמד, א לעהרער אליין, נאָר אויך א מדריק, א ווענווייזער, א מין גובערנאנטקע, אויף צו לעהרנען מיך דרך-אריין, ווי אזוי צו זיצען ביים טיש און ווי אזוי צו עסען.

— אז דו זיצט ביים טיש, — אזוי האָט מיך געלעהרענט מיין גובערנאנטקע רב איצי — זאָלסט דו זיצען, ווי א מענטש. דו זאָלסט קוקען גלייך, און די הענט זאָלסט דו האַלטען אונטער'ן טיש, און נישט רעדען ביים עסען. און אז דו עסט לאַקשען מיט יויך, זאָלסט דו אָננעמען מיט דעם לעפעל פונקט אזוי פיעל לאַקשען ווי פיעל יויך; א זופ יויך — און אוועקגעלענט דעם לעפעל און אָפּ געווישט די ליפען; און וויעדער א זופ יויך — און וויעדער אוועק געלענט דעם לעפעל און אָפּגעווישט די ליפען. נישט האַפען איין לעפעל נאָכ'ן אנדערען, ווי א גוי...

אנידערגעזעצט זיך נעבען מיר און געמאַכט א מוציא, נעמט דער רבי רב איצי ארויס די רויטע פעטשיילע פון בוזעם-קעשעני, טרייסעלט-אויס די טאבעקע גלייך צו מיר אין טעלער אריין, נאָכ-דעם הויבט ער אָן שנייצען די נאָז מיט א מאָדנעם קוויטש און מיט א קול פון א שופר און לאָזט-אויס מיט א תקיעה גדולה, און בשעת מעשה קוקט ער אויף מיר מיט איין אויג, צי איך זיך, ווי א מענטש...

שושנת יע-ע-ע-קב!

אזוי הויבט-אָן דער זיידע צו זינגען מיט זעהר איין אנגענעהר מענער שטימע, תיבה נאָכ'ן ערשטען גלעזעל וויין, און קנאקט-צו

בשעת מעשה מיט'ן פינגער, און דער נאנצער עולם האפט־אונטער:

צהלה ושמחה!

אויף אלערליי קולות, אלע מאָל העכער און העכער. און מיין רבי רב איצי, וואָס איז אַ קליינער מנגן, ער האָט אַ קול פון אַ שליען, העלפט אויך זינגען, דאָס הייסט, ער האַלט אָפּען דאָס מויל, פּער־מאַכט די אויגען, גיט אַכטונג פון דעסטוועגען בשעת מעשה מיט אַ האַלב אויגעל אויף מיר, צי איך זיך, ווי אַ מענש, דעם קאַפּ האַלט ער אַביסעל אויף אַ זייט, קלאָפט מיט'ן מיטעלסטען פינגער אין טיש — הקיצור, ער בעווייזט דעם זיידע'ן, אַז ער זינגט אויך אין קאַהן... און אַז עס קומט צו „ברוך־מרכי" און „אַרור־המן", בענשט מען מרכי'ן און מע שעלט־אָן המנ'ען — עס זאָל זיי אָנ־נעהן אַ צעהנט־חלק, רבונו של עולם!...

ג

— נעקומען די פּורים־שפּיעלער! — רופּט זיך אָן תנחום דער משרת, אַ איד מיט אַ רויטער קאַפּאַטע, וואָס זאָגט אַלעמען „דו", אַ הוץ דעם זיידע'ן מיט דער באַבע'ן.

דערהערט „פּורים־שפּיעלער", שפּרינגען מיר, קלייננוואַרג, אַלע אין איין רנע אַרויס פּונ'ם טיש און מיר שמעהען שוין אַלע אַרום דעם קעניג אחשורוש מיט דער גילדענער קרוין.

— גוט יום־טוב! — שיסען־אויס די חברה אַלע מיט אַ מאָל גאַנץ פּרייליך, און מע שטעלט זיך אויס אין צוויי ציילען. אויף אַ גילדענעם שטוהל זיצט דער קעניג אחשורוש, און עס טרעט־אַרויס אויף איין פּוס ממוכן (חיים שמייסער), זינגט אַ דייטשעס ליעדעל:

בין איך ממוכן פּאָן די אחשתרנים,
נאָך גאָר אַ יונגער הערר — דאָס זעהט איהר אין מיין פנים.

אויף איין פוס טהו איך טהון שפרינגן

און אויף מיין זיסער שטימע — זינגן.

פרענט איהם דער קעניג אחשורוש :

זאָג, מיין ליעבער קנעכט ממוכן,

וואָס ביזט דו געקומען אַהער צו קרוכן ?

ענטפערט איהם ממוכן :

לאָז דער קעניג אחשורוש קיקן,

ווי מע וויל פאַר המנ'ען ניט ביקון...

ווערד דער קעניג אחשורוש אָנגעצונדען :

ווער טהוט דאָס ווידערשפעניגען מייע ווערטער,

וואָס איך האָב באַפוילען אין אַלע ערטער ?

ענטפערט איהם ממוכן :

אַ פאַרפלוכטער יודע, ער טהוט שבת האַלטן,

די קאַפּאַטע איז ביי איהם הונטען ניט צושפאַלטן,

אויפ'ן אַכטען טאָג טהוט ער די קינדער צו באַשניידן,

ווי קאָנסט דו אַזעלכס אין דיין קעניגרייך נאָר ליידן ?

זאָגט דער קעניג אחשורוש :

אויב אַזוי, לאָז מען דעם יודען אַהער בריינגן,

מיר וועלען איהם אויף אַ הויכען בוים אויפהיינגן !

זינגט־אויס ממוכן :

אַרײַן, אַרײַן, אַרײַן,

ברודער מאָנדריש דו מיין !

עם קומט־אַרײַן מאָנדריש מיט דער קלאַטשקעוואַטער באָרד

און הויבט זיך אָן פערענטפערען פאַר'ן קעניג אחשורוש, דערצעהלט

איהם דעם יחוב, פון וואַנען ער קומט־אַרויס : „אברהם יצחק ויעקב

זענען זיינע זיידעס, די תר״ג מצוות זענען זיינע עדות.“ און ער

לאָזט־אויס מיט אַ געזאַנג :

אַז אָך און אַז וועה איז צו אונזערע הערצער,

אַז המן איז ביי דיר אַ מונדערפערצער !

• • • • •

— דו ביזט יוסף הצדיק? — רוף איך מיך אָן צו פייוועל דעם יתום, וואָס שטעהט ביי דער זייט מיט איין אויסגעמיערט פּעריאַמערט פנים.

— יוסף הצדיק. — מאַכט צו מיר פייוועל.

— דו וועסט אויך שפיעלען? — פרעג איך איהם.

— אז מע וועט מיר הייסען שפיעלען, וועל איך שפיעלען. — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און בויגט זיך אָן צו מיר אויפ'ן אויהער: — געב מיר אַ שטיקעל קוילעטש פון אייער פורים-קוילעטש.

— מע וועט דערזעהען, וועט מען זיך בייזערען. — מאַך איך צו איהם שטילערהייד.

— שלעפֿ-אוועק אזוי, אז קיינער זאָל ניט זעהען. — זאָגט ער צו מיר, און די אויגעלעך בלישטשען.

— גנבה'נען? — זאָג איך.

— דאָס הייסט דען גע'ננבה'ט? — מאַכט ער.

— וואָס דען — זאָג איך — הייסט דאָס? גע'לקח'ענט?

— איך בין טוידט-הונגעריג, — זאָגט ער צו מיר שטילערהייד און ער עסט דעם קוילעטש מיט די אויגען. — פון נאָנץ פריה אָן נאָך אין מיין מויל נישט געהאַט...

דער גאַנצער עולם איז פּערטיעפט אין דעם „שפיעל“, געה איך צו פּאָוואָלינקע צום טיש, פּערלעג די האַנד אַרונטער, שלעפֿ-אוועק אַ שטיק קוילעטש און רוק דאָס איהם אַריין אין האַנד אַריין. יוסף הצדיק לאַזט-אַראָפּ קונציג דאָס שטיקעל קוילעטש אין קעשענע אַריין און טהוט מיר אַ קוועטש ביי דער האַנד.

— ביזט אַ וואָהל יונגעל. געבען זאָל דיר גאָט אַלראָס נומס!

• • • • •

ד.

— אפשר ווילט איהר, מיר זאָלען אייך שפיעלען „מכירת-יוסף“ אויך? — רופט זיך אָן דער קעניג אחשורוש און טהוט-אויס די גילדענע קרוין און טהוט-אָן אַ פּראָסט היטעל.

— נענוג, נענוג! — מאַכט דער זיידע, און ער גיט דעם קעניג אחשורוש אין האַנד אַרײַן אַ זילבערנע מטבע, און הייסט תנחום דעם משרת, ער זאָל נעמען אַ בעזעם און אויסראָמען די בלאָטע, וואָס די „קאָמערדיאַנטשיקעס“ האָבען אָנגעמאַכט... אין שטוב ווערד אַ שטיקעל בהלה, אַ רוקעריי מיט די בענקלעך, און בשעת די משפּחה האַלט אין אויסזעצען זיך צוריק אויף די ערטער, האַפּ איך מיך דער-ווײַל אַרויס אויף אַ מינוט בעגלייטען די „חברה“.

— קום! — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד. — פּאָלג מיך, קום מיט מיר. איך האָב דיך ליעב, ביזט אַ וואָהל יונגעל, זעהר אַ וואָהלער.

— וואוהין? — זאָג איך און דאָס האַרץ טיאָנקעט מיר.

— צום קעניג אחשורוש. — מאַכט ער צו מיר. — מיר שפיעלען שוין מעהר היינט נישט. דאָס געהען מיר צום קעניג אחשורוש צו דער סעודה.

יוסף הצדיק נעמט מיך אָן ביי דער האַנד, און מיר שפּאַנען איבער דער בלאָטע.

די נאַכט רוקט זיך אָן נעהענטער און נעהענטער, די בלאָטע ווערד וואָס ווייטער אַלץ טיעפער. עס דאַכט זיך מיר אויס, אַז איך האָב פליגעל, עס טראָגט מיך אין דער לופטען. אַט באַלד הויב איך אָן פליהען... שוועבען...

— איך האָב מורא. — זאָג איך צו יוסף הצדיק און האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— וואָס האָסט דו מורא, נאַרעלע? — מאַכט ער צו מיר און קייעט בשעת מעשה דאָס שטיקעל קוילעטש, וואָס איך האָב איהם

געגעבען. — דאָרט וועט זיין אַ סעודה, נאַרעלע, דאָרט וועסט דו
הערען, ווי מיר זינגען ליעדער... אוי, וואָס פאַר אַ קוילעטש ביי
איך איז! מעם גן-עדן! צענעהט זיך אין מויל, ווי אַ פוטער!
איך פאַרשטעה ניט, ווי אזוי זעהט מען פאַר זיך אזאָני-אַנטיק און
מע עסט דאָס. ניט?

— אַ טייערע מציאה! — זאָג איך מיט גדלות. — ביי אונז
עסט מען אין דער וואַכען אויך קוילעטש.

— אַלע מאָל קוילעטש? — זאָגט יוסף הצדיק און בעלעקט
זיך. — און פלייש?

— אַלע טאָג! — זאָג איך.

— אַלע טאָג? — מאַכט ער און טהומט אַ שלונג. — און איך
עס פלייש נאָר איין מאָל אין וואָך, שבת; אי דאָס — ניט אַלע
שבת, וואָרום ניט אַלע שבת נעמט מיך אַ נגיד. און אז נאָט
העלפט, מע פאַלט-אַריין צו אַ קבצן, עסט מען קדחת.

— וואָס הייסט מע עסט קדחת? — זאָג איך.

— קדחת עסען ווייסט דו ניט? מע עסט מכות הייסט דאָס. —

ניט ער מיר צו פערשטעהן. — ניטאָ וואָס צו עסען, עסט מען מכות.
איך לעב פון דעם, וואָס מע ניט מיר. עוזר דער שמש, לעבען זאָל
ער, האַלט מיך אונטער, אַמאָל מיט אַ שטיקעל ברויט, אַמאָל מיט
אַ קאַרטאָפלי. עוזר איז אַ טייערער איד, אַ דימענטענע נשמה!
דו קענסט איהם? דאָס איז דאָך אַסתר המלכה...

— וואו איז דיין טאַטע? — פרעג איך איהם.

— איך האָב נישט קיין טאַטען.

— וואו איז דיין מאַמע?

— איך האָב נישט קיין מאַמע.

— דער זיידע? די באַבע?

— איך האָב נישט קיין זיידען, איך האָב נישט קיין באַבע.

— אַ פעטער? אַ מוהמע?

— איך האָב נישט קיין פעטער, איך האָב נישט קיין מוהמע.

— אַ ברודער? אַ שוועסטער?

— איך האָב נישט קיין ברודער, איך האָב נישט קיין שוועס-
טער. איך האָב קיינעם נישט, קיינעם נישט, איך בין אַ יתום
בין איך!

איך האָב אַ קוק אויף זיין פנים און אויף דער לבנה, און עס
דאַכט זיך מיר, אז ער און די לבנה האָבען איין קאַליר... איך רוק
מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער, און מיר לויפען נאָך דער „חברה“
מיט אונזערע קליינע פיסלעך גאַנץ געשמיידיג.

2.

— אָט דאָ זיצט דער קעניג אחשורוש. — מאַכט צו מיר יוסף
הצדיק, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אַלע אין אַ קליין פינסטער שטי-
בעל, מיט ערד געדעקט.

— פריידע-עמעל, אַרויס פון בעמעל! — רופט זיך אָן דער
קעניג אחשורוש צו זיין ווייב, אַ קראַנקע אידינע, אַ יאָדעשליװע,
וואָס בשעת זי הוסט, האַפט זי זיך מיט איין האַנד ביי'ם
קאָפּ און מיט דער אַנדערער ביי'ם האַרצען. „חברה“ האָבען זיך
אָנגעזונגען אַ גאַנצען טאָג מיט ליעדער און זענען שוין אזוי גע-
וואָהנט געוואָרען מיט'ן גראַם, אז אָהן אַ גראַם איז זיי שוין שווער
צו רעדען...

— די שענע פיש זאָלט איהר געבען צום טיש! — זאָגט
ממוכן. — קוילעטש האָבען מיר אַליין, אויף צו קנאַקען מיט די
צייהן, און דרייעקעביגע המן-טאַשען, וואָס מע פאַרשפּאַרט זיך צו
זיי וואַשען, און פּלאָדען מיט פּלעדלעך, מיט פּורימ'דיגע קניידלעך,
און בראַנפען אַ פּלעשעל האָט אונז געשענקט רב יהושע-העשעל...
מאָנדריש, בינד-אויף דעם זאַק, אָט געב איך דיר אַ קנאַק!

— איידער באַקומען אַ קנאַק אין באַק, איז גלייכער אויפבינדען
דעם זאַק, — זאָגט מאָנדריש מיט אַ דרייגאַרענדיגען גראַם און וויל
אויפבינדען דאָס זעקעל.

— איהר האָט זיך גענומען צום עסען, און דאָס געלט האָט איהר פאַרנעסען! — זאָגט ושתי.

— ושתי איז ניט קיין שכור, ער ווייסט, אז דער גראַשען איז דער עיקר! — רופט זיך אָן המן, און איהם האַלט־אונטער אסתר המלכה, געוויינטליך, אויך מיט אַ גראַם.

נאָר אז עס קומט צו דער „חלוקה“ פונ'ם געלד, הערט מען אויף רעדען צום גראַם. מע רעדט פראַסט, ווי אַלע מענשען רעדען, בשעת עס האַלט ביי געלד... דעם גרעסטען חלק נעמט־אַראָפּ, גע־וויינטליך, דער קעניג אחשורוש. דאָס איז שוין ביי זיי אַ תקנה פון יאָהר צו יאָהר. נאָר אז עס קומט צו די איבעריגע חברה־לייט, ווערד אַ שטיקעל מחלוקת: ממוכן פרענט אַ קשיא, פאַר וואָס קומט ושתי'ן מעהר פון איהם? ער, ממוכן, דאַרף האָרעווען מעהר פון אַלעמען, שפּרינגען אויף איין פוס, לופטערען די שפראַך, שימען מיט גראַמען, שפאַרען די שענע ווערטער, — און אז עס קומט צום טיילען זיך, ווערד ושתי אַ מיוחס! באשר וואָס איז? ער געהער זיך אָן אַ קנעפעל מיט'ן קעניג אחשורוש; אַ שניידער מיט אַ סטאָליר שלאָגען תמיד בלאַט...

— לאָז זיין שסיל! — צעשרייט זיך אויף איהם דער קעניג אחשורוש. — דו שמייסער, דו פערדעל־טרייבער, דו וואָגען־שטי־רער, דו לעהמענער דישעל, דו פאַפיערענע שלייע, דו גלעזערן פלע־קעל, דו רימענע אַקס! דו האָסט אַ העזה צו רעדען אַקעגען דעם קעניג אחשורוש? אָט וואַרף איך דיר אַרין אַ מעסטעל פעטש אין די יאַסלים, וועסט דו געהן ביי מיר אויפ'ן דראַגזשיק!...

ממוכן ווערד אַנשוויגען. פאַר'ן קעניג אחשורוש האָבען אַלע אַרטיסטען דרך־ארץ, וואָרום ער איז דער בעל־הבית, דער אַנטרע־פרעניער הייסט דאָס... מאַנדריש בורטשעט אפילו אונטער שטי־לעהייד, איהם האַלטען־אונטער די אַלע איבעריגע; נאָר אין אסתר המלכה לאָזט־אַראָפּ די עטליכע מטבעות אין קעשענע אַרין.

זאגט דערביי א ווערטעל, און „חברה“ ווערד וויעדער לעבעדיג, פרייליך, און מע הויבט-אָן רעדען וויעדער צום גראַם.

— נישט מעהר זאָלען די נגידים פאַרמאָגען אויף זייערע ליי-
בער, וויפיעל מיר וועלען ברענגען אַהיים פאַר אונזערע ווייבער! —
זאָגט ממוכן.

איך בעטראַכט די זיצונג פונ'ם קעניג אחשוּרוש. אין מיטען
שטוב אַ גרויסער טיש, צונעדעקט מיט אַ גראָבען טונקעלען טיש-
טוך. ביי איין זייט אַ וואַרשטאָק מיט געצייג, ביי דער אַנדערער
זייט אַ הילצערן בעטעל מיט אַ סך קישענס כמעט ביז דער סטעלי.
אַקענען אויווען אַ טאַפּטשאַן. אויפ'ן טאַפּטשאַן זיצט אַ שוואַרצער
קאָטער, האַלט די לאַפּקעס אונטער זיך און דרימעלט. פון אויפ'ן
אויווען קוקען-אַראָפּ עטליכע פאַר שוואַרצע, קאַרע אוי גרויע אוי-
געלעך.

— אַראָפּ, ממזרים! — מאַכט צו זיי יוסף הצדיק און ווינקט
צו זיי מיט'ן פינגער. די שוואַרצע, קאַרע, גרויע אויגעלעך לאָזען
זיך לאַנג נישט בעטען און גליטשען זיך אַראָפּ איינצינווייז פונ'ם
אויפ'ן אויווען מיט צעריסענע העמדלעך, וואָס פערשטעלען דאָס
לייב נאָר ביז עטוואָס נידעריגער פונ'ם פּופיק... יוסף הצדיק, ווייזט
אויס, איז דאָרט אַ היימישער מענש, וואָרום די נאַסעטע סינדער-
לעך געהן-צו צו איהם, ווי די קליינע שעפעלעך, בויגען-אָן צו איהם
די געקרייזעלטע קעפעלעך, ער זאָל זיי גלעטען.

— איהר זענט הונגערין? — זאָגט צו זיי יוסף הצדיק. — אָס
וועלען מיר באַלד עסען. מיר האָבען אַיך געבראַכט אַלע גוטע
זאַכען.

און ער רעכענט זיי אויס אַלע „גוטע זאַכען“, וואָס מע האָט
היינט געבראַכט, און די קליינע שעפעלעך קוקען זיך איבער, שלינג-
גען די שליים און בעלעקען זיך. און יוסף הצדיק גלעט זיי די
געקרייזעלטע קעפעלעך, שלינגט די שליים גלייך מיט זיי און בע-

לעקט זיך אזש... זיי קוקען שוין ארויס, מע זאָל געהן צום טיש. זיך נעמען צו דער אכילה... נאָט האָט זיי געהאָלפּען, דער קעניג אחשוורוש נעמט זיך צום פלעשעל, גיסט־אָן אַ גלעזעל בראַנפּען און טרינקט דעם ערשטען כּוּם לכּוּד דעם „הייליגען“ יום־טוב פורים; און נאָך איהם נעמען אַלע צו גלעזלעך בראַנפּען. און מע זעצט זיך צום טיש, אַלע, פון גרויס ביז קליין, אַ חוץ פּריידער־עמעל, וואָס פּאָרעט זיך ביי'ם אויווען; און אפילו דער שוואַרצער קאָטער האַפּט זיך אויף, גלייכט זיך אויס דעם רוקען מיט אַ געהניץ און געהט צום טיש און שטעלט זיך אַוועק אַקעגען און וואַרט, סאָמער וועט ער עפּים נאַשען פון דער סעודה... איך און יוסף הצדיק און די נאַקעטע שעפעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפעלעך זעצען זיך אויס אַלע אויף אַ לאַנג בענקעל, וואָס הינקט אויף אַ פּוס און עס שאַקעלט זיך; און מיר, קליינוואַרג, צעלאַכען זיך פּונ'ם הינקעדיגען בענקעל, אזוי ווי פון דער שענסטער קאָמערדיע, און ערשט דאָ דערזעהט מיך „חברה“ און וואונדערט זיך: עפּים אַ נייער, ניט קיין קענטליכער פּאַרשוין!

— ווער איז דער אַנרעם? — פרענט דער קעניג אחשוורוש.

יוסף הצדיק דערזעהלט זיי, ווער איך בין און ווי איך קום אהער. דעם עולם איז דאָס, אפנים, שטאַרק געפּעלען, מחמת איט־ליכער געהט־צו, טהוט מיר אַ זעץ איבער דער פּלייצע, אַ קניפּ אין בעקעל, און איטליכער זאָגט איין אַנדער ווערטעל, געוויינטליך, צום גראָם, און די סעודה הויבט זיך אָן. פּריידע־עמעל טראָגט־צו פּונ'ם אויווען שטאַרק־געפּערטע פּיש מיט קאַרטאָפּלים, און האָטש זיי זענען נישט פּערפּראַוועט מיט אַלערליי געווירצען, ווי ביי'ם זיידען רב מאיר, נאָר זיי ווייזען מיר אויס דוקא זעהר בע'טעמ'ט. איין חסרון נאָר, וואָס זיי זענען פּול מיט ביינדלעך! דערפאַר עסען אָבער אַלע פון איין טעלער, און דאָס איז מיר דוקא שטאַרק גע־פעלען: איטליכער שטופּט דעם גאָפעל — ס'איז פּרייליך! נאָך די פּיש נעמט „חברה“ וויעדער צו ביסלעך בראַנפּען, און מע

טרינקט לחיים, און מע ווערד לעבעדיג נאָר אויף איין אנדער אופן; מע
שטעהט-אויף פונ'ם טיש, מע נעמט זיך פאר די הענד און מע
געהט נאָר אַ טענצעל און מע זינגט אַ ליעדעל:

וואָס מיר זענען
זענען מיר,
אַבער אירען
זענען מיר!
וואָס מיר האָבען
האָבען מיר,
אַבער צרות
האָבען מיר.

— רוסקאוואָ פעסניאָ! — צעשרייט זיך מאַנדריש אויף אַ
קול. — רוסקאוואָ פעסניאָ פאַדאוואַי!...

און „חברה“ זינגט אַ רוסיש ליעדעל, טאַנצט און פלעסקעט-צו
מיט די הענד:

נאַר אַ זנאַט
קאַק גוליאַט!
פערעד באַגאַם
אַטוועטשאַט!
מי פיאָם, מי גוליאַיעם,
ואתה מלך חי וקיים!
לאַמיר, אירען, טרינקען לחיים!
לשנה הבאה בירושלים!

— אַיאָ, ס'איז ביי אונז נוט? — זאָגט צו מיר יוסף הצדיק,
וואָס האָט איבערגעחאָפּט דעם הונגער און איז געוואָרען נאָר איין
אַנדער מענש, און ער נעמט אַביסעל בראַנפּען, און ער גיט מיר
אויך אַביסעל בראַנפּען און שלעפּט מיך טאַנצען. איך ווייס ניט,
וואָס מיט מיר איז די שמחה אזוי גרויס, נאָר איך פיהל מיר

עפּים זעהר אויפגעלענט. איך פיהל, אז ס'איז מיר גוט, גוט אָהן
אין עק! פּלוצים...

ג.

פּלוצים עפענט זיך די טיר, און איך דערזעה דעם טאַטען
מיט'ן רבי'ן רב איצי, און עם ווערד מיר פינסטער אין די אויגען.
וואָס דער טאַטע האָט געקלערט, בשעת ער האָט מיך דערזעהן
טאַנצען מיט „חברה“ אין קאָהן, ווייס איך ניט. איך האָב נאָר
געזעהן, אז ער איז געבליבען שטעהן צוגעקאוועט צום אָרט, גע-
קוקט אויף מיר, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן רבי'ן; דער רבי האָט
געקוקט אויף מיר, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן טאַטען; איך
האָב געקוקט אויפ'ן טאַטען, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן רבי'ן...
און „חברה“ האָבען געקוקט אויפ'ן טאַטען, אויפ'ן רבי'ן און אויף
מיר... קיינער פון אונז האָט ניט געקאָנט אויסרעדען אַ וואָרט.
איז אַרויסגעטראָטען ממוכן און האָט זיך אָנגערופען מיט אַ גראַם.
ווי זיין שטייגער איז:

— וואָס שטעהט איהר אין איינע יסורים? ס'איז דאָך היינט
עפּים פורים! לאָמיר מאַכען אַ כוסה, און דוקא אַ גרויסע! פאַר-
בייסען מיט פּלאָדען, סע האָט זיך געפונען אייער שאַדען!...
און ממוכן טראָגט אונטער דעם טאַטען אַ גלעזעל בראַנפּען
מיט פּערבייסען. דער טאַטע שטופט איהם אָפּ פון זיך אָהן ווער
טער. ממוכן פּאַלט ביי זיך ניט אַראָפּ און רעדט ווייטער:
— הנניד רב אָשר ברב מאיר! איך געפעל אייך ניט אין
שלייער? וועל איך טרינקען אליין, ונאמר אָמן!...
און ממוכן קעהרט־איבער דאָס גלעזעל בראַנפּען און זינגט
אַ ליעדעל:

וואָס מעהר קבען
מעהר הוליאַקע.
וואָס מעהר נניד
מעהר סאַבאַקע!

וואָס מעהר אביון
 מעהר ספיוואַקע,
 וואָס מעהר עושר
 מעהר סוויניאַקע!...

— מאַנדריש, וואָס שווייגסט דו? מאַך זיי אַ מי־שברך, די
 צנידים פון שטאַרט, און טרינק אַ כּוּם פון זייער כבוד ווענען!

און מאַנדריש גיסט זיך אָן אַ גלעזל בראַנפּען און מאַכט אַ
 מי־שברך די גנידים פון שטאַרט:

— מי שברך! נעמען זאָל זיי קורח! קורח זאָל זיי נעמען!
 עסען זאָלען זיי ווערעם! ווערעם זאָלען זיי עסען! אָן גאָט זאָלען
 זיי פאַרגעסען! פאַרגעסען זאָלען זיי אָן גאָט! שכור זאָלען זיי
 זיין ווי לומ! ווי לומ זאָלען זיי זיין שכור! אין מויל זאָל זיי זיין
 ביטער! ביטער זאָל זיי זיין אין מויל! שיסען זאָל זיי אַ קויל!
 אַ קויל זאָל זיי שיסען!...

— וואָס שווייגט איהר זיי, רב אַשר'על! — רופט זיך אָן
 דער רבי רב איצי און טהוט אַ רעכטען שמעק טאַכאַס און אַ קנאַס
 מיט צוויי פינגער אין דער לופטען.

— איהר זעהט דען ניט, אַז ס'איז שכורים? — זאָגט דער
 טאַטע אויסער זיך פון כּעס און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד אַזוי
 שטאַרק, אַז עס טהוט מיר וועה, און מיר געהען אַרויס אַלע דריי
 פונ'ם קעניג אחשוּרוש אָהן אַ זייט־געזונד. אין דרויסען שטעלמ
 זיך דער טאַטע אָפּ, טהוט אַ קוק אויף מיר און שענקט מיר צוויי
 רעכטע פעטש.

— דאָס — זאָגט ער — איז ערשט אַיין אויפנאַב, דיין פּסק
 וועסט דו ערשט האַבען אין דער היים פונ'ם רבי'ן... הערט זשע
 צו, רב איצי! איך געב אַיך איהם איבער אויף אַייערע הענט!
 איהר זאָלט איהם קאַטעווען וויפיעל עס וועט אין איהם אַריין!

בלוט זאָל נעהן! אַזאַ בחור'על פון כמעט דאָס נייענטע יאָהר! ער
 זאָל געדענקען, ווי אזוי נאָכצולויפּען פּורים־שפּיעלער, קאָמעדיאַנ־
 טשיקעס, שלעפּערס! ... פאַרשטעהרען אַלעמען דעם יום־טובּ! ...
 איך לאָז נישט קיין טרער, נאָר איך פּיהל, אַז עס פּלאַמט מיר
 אַ באַק און דאָס האַרץ איז מיר שווער, ווי אַ שטיין. איך קלער
 נישט פון דעם פּסק, וואָס איך וועל האַכען אין דער היים פּונ'ם
 רבי'ן. מײן קאָפּ איז מיר גאָר ערניץ אַנדערש. מײנע מחשבות זע־
 נען גאָר דאָרטען, ביי'ם קעניג אחשורוש, ביי יוסף הצדיק, ביי די
 קלײנע נאַסעטע שעפּעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפּעלעך, און אין
 די אויהערען הערט מיר ניט אויף צו קלינגען דאָס זיסע רוסישע
 ליעדעל:

נאַדאָ זנאַט

קאַק גוליאַט!

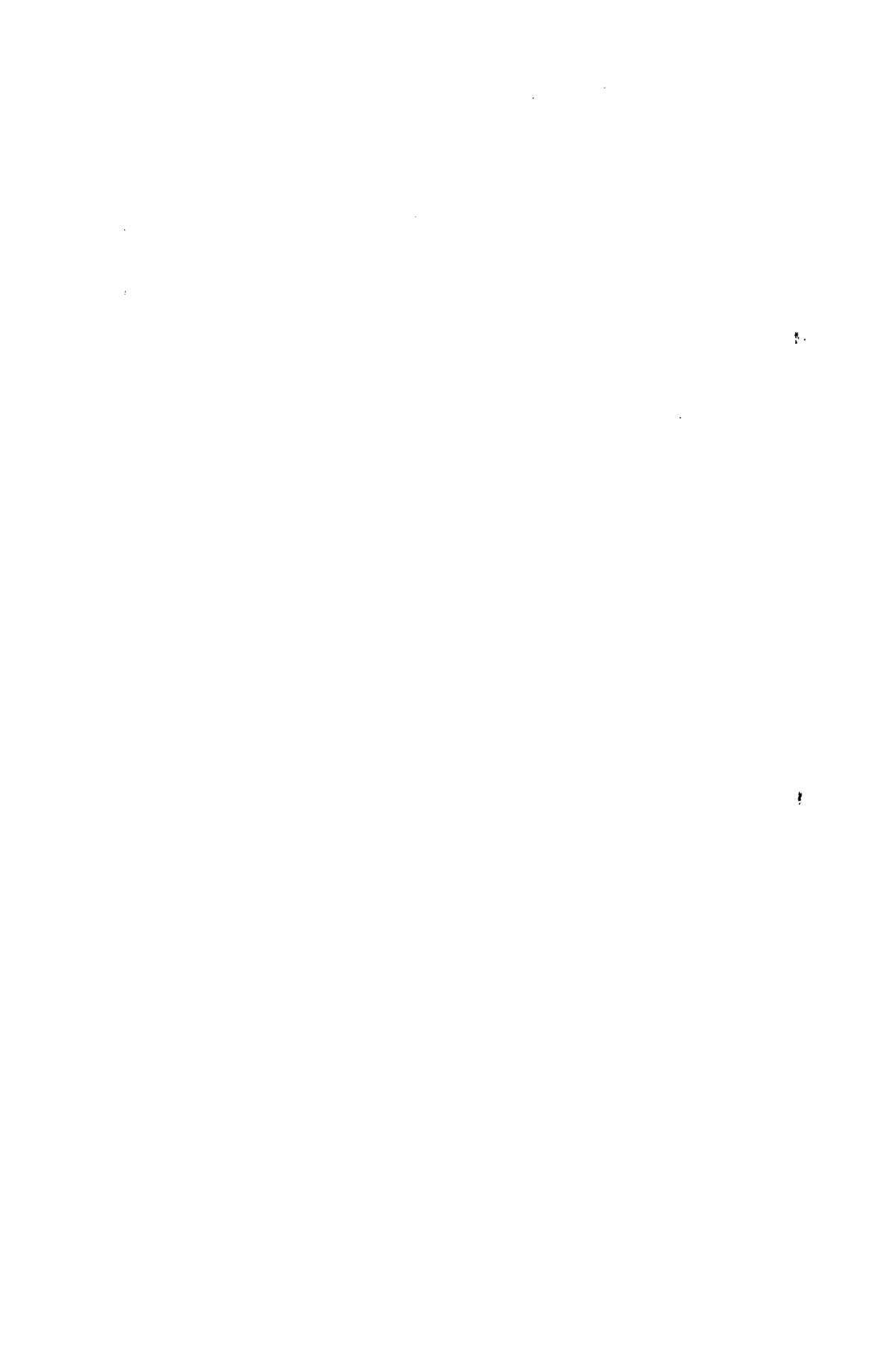
פּערעד באַגאַם

אַטוועטשאַט!

מי פּיאָם! מי גוליאַעם!

ואתה מלך חי וקיים!

לשנה הבאה בירושלים! ...



א פערשמעדהרמער פסח

געשריבען אין יאָר 1901.

א פערשמעהרמער פסח

א.

— רב ישראל! רב ישראל? זייט זשע מוחל! איהר קאנט זיך אונטערנעמען, ס'זאל זיין פארטיג דעם קינד'ס מלבושים'לעך אויף יום־טוב?

אזוי שרייט די מאמע צו ישראל דעם שניידער מיט אלע כוחות, מחמת ישראל דער שניידער איז טוב, ווי די וואגער.

ישראל, א הויכער איד מיט א לאנג פנים און מיט וואס אין די אויהערען, טהוט א האלבען שמייכל און א מאך מיט דער האגער. ווי איינער רעדט: „פאר וואס זאל ניט זיין פארטיג?“

— נעמט זשע איהם, זייט מוחל, אראפ א מאס, נאך מיט א תנאי, אויב עס קאן זיין פארטיג אויף פסח.

ישראל דער טויבער טהוט א קוק אויף דער מאמע, ווי איינער רעדט: „א מאדנע אידניע! דאכט זיך, גענוג אז מע זאגט איין מאל?“

... און ער שלעפט ארויס פון בוזעס־קעשענע א לאנגע פאר־פיערענע מאס מיט א גרויסער ענגלישער שער און שטעלט מיך צוועק און הויבט מיך אן אויסצומעסטען אין דער לענג און אין דער ברייט, און די מאמע שטעהט ביי דער זייט און קאמאנדעוועט:

— לענגער, נאך לענגער! ... ברייטער, נאך ברייטער! ... למען־חשם, די הויזלעך ניט פארשמעלען! ... און דאס קאפאטקעלע זאל זיין מיט א „פאלבאם“! ... אויף עמליכע פינגער! ... נאך, נאך א ביסעלע! ... אט אזוי! ... אין סטאן זאל חס־שולום ניט זיין קורץ! ...

בעל-הבתיש... נאך, נאך!... זשאלעוועט ניט קיין מאטעריע, וואָרום
א קינד וואַכסט!...

ישראל דער שניידער ווייסט אליין גאנץ גוט, אז „א קינד
וואַכסט“, ענטפערט ער נישט דאָס אנדערע וואָרט און טהוט זיך
זיינס. אויסגעמאָסטען מיר אַלע איברים, טהוט ער מיך אַ שטופֿ-
אָפּ פון זיך, ווי איינער רעדט: „קאָנסט געהן, ביזט פריי!“...
מיר ווילט זיך זעהן, אז דאָס קאָפּאָטקעלע זאָל זיין פון הינטען
מיט אַ שפּאַלט און מיט אַ קעשענע, נאָך דער „היינטיגער מאָדע“.
נאָך איך ווייס ניט, צו וועמען זאָל איך מיך ווענדען. ישראל דער
טויבער דרעהט-צענויף די מאָס אויף צוויי פינגער און רעדט בשעת
מעשה צו דער מאַמע האַלבע ווערטער:

— אַ שווערער פאַרפּסח!... גרויסע בלאָטעס!... פיש —
יקרות!... קאַרטאָפּלים — מיט גאָלד!... אייער — ניט אַ לעק!...
אַרבייט — געשלאָגען!... נייע מלבושים — לאַ!... לאַטעס און לאַ-
טעס און לאַטעס!... אז רב יהושע־הערש קאָן שוין הייסען איבער-
ניצעווען איין אַלטען פּאַליטאָ!... רב יהושע־הערש אליין!... יאָה-
רען!... האַ? ... עק וועלט!...

די מאַמע ווערד דערפון ווינציג-וואָס נתפּעל. זי שלאָגט איהם
איבער אין מיטען:

— וויפּיעל וועט איהר זיך הייסען, אַשטיינער, אָנמעסטען אַרום
און אַרום פּאַר דער אַרבייט, רב ישראל?

ישראל דער טויבער נעמט-אַרויס פון זשילעט-קעשענע אַ ביי-
נערן ראָזשיקעל, בויגט-אויס דעם גראָבען פינגער פון דער לינקער
האַנד, אזוי אז עס ווערד אַ גריבעל; שיט ער אָן אין גריבעל אַריין
אַ בערנעלע טאַבעקע, טראָגט דאָס צו פּאַוואָלינקע צו דער נאָז און
שלעפּט אַריין דאָס בערנעלע טאַבעקע אזוי קונציג, אז עס פּאַלט
נישט קיין סימן אַפּילו אויף די וואַנציס. נאָכדעם טהוט ער אַ
מאָך מיט דער האַנד און אַ זאַג:

— עט, וואָס איז שייך, מיר וועלען זיך ניט קריעגען... איהר פארשטעהט א מעשה? רב יהושעהערש!... איבערניצעווען איין אלמען פאלימאָ!... גוואַלד געשרינגען!...

— געדענקט זשע, רב ישראל, וואָס איך בעט אייך: ניט שמאָל, און ניט קורץ, און א „פאלכאָם“, און דער סטאָן — נראָם און „פראָ-סטאָרנע“...

— און א שפאל...? — וויל איך מיך אריינמישען אין מיטען.
— שטיל, לאָז אויסרעדען א וואָרט! — זאָגט די מאַמע און דערלאַנגט מיר מיט'ן עלענבויען אין זייט אריין. — געדענקט זשע נאָך א מאָל: ניט קורץ, און ניט שמאָל, און דאָס סטאָנדעל, און א פאלכאָם... למענהשם, א פאלכאָם!...

— און א קעשענע? — פרוב איך מיך נאָך א מאָל.
— וועסט ניט אנשטומט ווערען? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — האָסט דו געזעהען, א קינד זאָל האָבען א טבע זיך אריינמישען בשעת עלטערע רעדען!...

ישראל דער טויבער נעמט דאָס פעקעל סתורה אונטער דער האַנד, טהוט א שמיר די מזוזה מיט צוויי פינגער און א זאָג פון דער טיר:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, דוקא ס'זאָל זיין אויף פסח?... א נומען יום־טוב.

ב.

— אָ, אָט איז רב גדליה! מע זאָל דערמאָנען משיח'ן!... איך האָב נאָרוואָס אין זינען געהאָט צו שיקען צו אייך נאָך א מאָל! גדליה איז א איד א שוסטער, איין אויסגעדיענטער סאָלדאָט, פון פאָרענט אָהן צייהן, מיט א גרויס קיילעכיג בערדעל, וואָס מע דערקענט, אז אַמאָל, שוין לאַנג, איז דאָס געווען אין מיטען אויסגעגאָלט.

— רב גדליה! — מאכט צו איהם די מאמע. — זאָנט נאָר, איהר וועט זיך קאָנען אונטערנעמען אויפנייהען דעם קינד אַ פאָר שטיוועלעך אויף פסח?

גדליה דער שוסטער איז אַ פרייליך אידעל, וואָס בשעת ער רעדט האַפט ער אַ טענצעל.

— איהר ווילט „נעפרעמעננאָ“ אויף פסח? — מאכט ער צו דער מאמע. — ס'איז דיר איין אַנטיק! איטליכער וויל אויף פסח! חיה'לע רב מאַטעל'ס האָב איך צוגעזאָגט אויף פסח צוויי פאָר באַטיקלעך, פאָר איהר און פאָר דער טאָכטער, — מוז מען איהר מאַכען... יוסילע רב שימעלע'ס האָט באַשטעלט ביי מיר פיער פאָר שטיוועלעך אויף פסח — מוז מען מאַכען... היינט פויגעלע רב אברהם'ס האָב איך שוין לאַנג צוגעזאָגט אַ פאָר באַטיקעס; עס זאָלען פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל — וועט זיך ניט העלפען! און משה דער שניידער האָט מיך געבעטען אַ פאָר קעפּלעך, קאָן מען איהם אויך ניט אָפּזאָגען! און זיאַמע דעם סטאָליר אַ פאָר „סאָיווקעס“ באַדאַרף מען אונטערוואַרפען — עס העלפט נישט! היינט אַסנה דער אלמנה'ס מיידעל האָט זיך צו מיר צוגעטשעפעט, איך זאָל איהר, למען השם...

— הכלל, — שלאָגט איהם איבער די מאמע — לאַמיך הערען ווערטער: קאָנט איהר, הייסט דאָס, נישט אונטערנעמען זיך, ס'זאָל זיין פאַרטיג אויף פסח? שיק איך נאָך איין אַנדער שום-טער...

— פאָר וואָס זאָל איך ניט קאָנען? — זאָנט גדליה מיט אַ טענצעל. — צוליעב אייך לעג איך אוועק אַלע אַנדערע אַרבייט — און אייערע שטיוועלעך מוזען, אם ירצה השם, זיין אויף פסח; ס'איז עפּים אַ תירוץ?

און גדליה דער שוסטער קראַצט-אויס אַ שטיקעל בלוי פאַפּיער, שטעלט זיך אוועק אויף איין קניה און נעמט מיר אַ מאַס.

— לאַזט־צו נאָך אַ קאָפּעטשקע. — זאָגט די מאַמע. — נאָך, נאָך... וואָס זשאַלעוועט איהר אַ שטיקעל לעדער? ... אַט אזוי... ס'זאָל איהם חלילה ניט קוועטשען אין די פינגער!...

— קוועטשען אין די פינגער. — זאָגט איהר נאָך גדליה.

— לעדער זאָלט איהר געבען, רב גדליה, פונ'ם בעסטען. איהר הערט? נישט קיין פוילען!

— פוילען. — זאָגט איהר נאָך גדליה.

— פאָדעשוועס זאָלט איהר לעגען גוטע, זיי זאָלען ניט אָפֿ־רייבען זיך.

— אָפֿרייבען זיך. — זאָגט־נאָך גדליה.

— און די אַכצאָסען זאָלען חלילה ניט אָפּשפּרינגען.

— אָפּשפּרינגען. — זאָגט־נאָך גדליה.

— איצט קאָנסט דו געהן אין חדר אַריין. — זאָגט מיר די מאַמע. — דו זעהסט האָטש, ווי מע ברענגט זיך אויס פון דיינעטווע־גען? זאָלסט האָטש וועלען לערנען, וועסט דו זיין אַ מענטש, אַניט — וואָס וועט פון דיר זיין? אַ נאָרנישט מיט אַ נישט, אַ הינטשלענער!...

איך ווייס נאָך אַליין ניט, וואָס עס וועט פון מיר זיין: אַ מענש, אַ נאָרנישט מיט אַ נישט, אָדער אַ הינטשלענער? איך ווייס נאָך, אַז בזה הרגע ווילט זיך מיר זעהר־זעהר, אַז די שטיווע־לעך זאָלען מיר סקריפען. אוי, ווילט זיך מיר סקריפקעם!...

— וואָס ביזט דו געבליבען שטעהן, ווי אַ לעהמענער גולם? — רופט זיך אָן צו מיר די מאַמע. — פאַר וואָס געהסט דו נישט אין חדר אַריין? געה, מע וועט שוין מעהר נישט געבען נאָרנישט! גדליה דער שוסטער לאַזט זיך געהן און קעהרט זיך אום צו־דיק.

— ווילט איהר, הייסט דאָס, „געפרעמענאָ“ אַרף פסח? — זאָגט גדליה. — אַ גוטען יום־טוב!...

ג

נעהענדיג פונ'ם חדר אהיים, חאפ איך מיך אריין קודם כל
צום שניידער מכח רעם שפאלט און מכח דער קעשענע.

ביי א גרויסען טיש שמעהט ישראל דער טויבער אָהן א קא-
פאָטע, מיט א ברייטען טלית-קטן, פערטיעפט אין דער ארבייט;
אויפ'ן האַלז עטליכע לאַנגע פאָדעמס. אין זשילעט עטליכע נאָר-
לען. ער צייכענט מיט א קריידעל, שערט מיט א שער, קראַצט זיך
מיט'ן מיטעלסטען אויסגעבויענעם פינגער פון הינטען און רערט
צו זיך אליין האַלבע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז:

— „פאַלכאַמעס“ מאַך זיי... גראָם זאָל זיי זיין... „פּראָסטאָר-
נע“... פון וואָס? ... פון אתה ירצת? ... מע שניידט זיך די פינגער...
קוים, קוים... ווי מיט קרעפּעל-פלייש...

ארום טיש זיצען עטליכע שניידער-יונגען און נייגען, וואַרפען
מיט די נאָדלען גיך-גיך און זינגען אלע אינאיינעם אַ ליעדעל. איי-
נער אַ געלער בחור, מיט קלייען אויפ'ן פנים, מיט אַביסעל איין
אַיינגעפאַלענער נאָז, זינגט אויף אַ גלעקעלשטימע און ציהט מיט'ן
פאָדעם צום טאַקט:

אוי, דו פאָהרשט אַוועק,
און אוי, דו פאָהרשט אַוועקעט, —
און מיך לאָזט דו אי-ווי-ווי-ווי-וויבער!

און די איבעריגע חברה האַפען-אונטער מיט אַ קוויטש:

אַט שטעך איך זיך!
אַט הענג איך זיך!
אַט טרינק איך זיך!
איך טהו מיר אַ מעשה אַ-וואָ-וואָ-וואָנעט!
— האָס וועסט דו זאָגען, יונגעלע? — מאַכט צו מיר ישראל.

- א שפאלט. — זאָג איך.
- האָ? — מאַכט ישראל און בויגט זיך צו מיר מיט'ן אויהער.
- א שפאלט! — שריי איך צו איהם הויך, ער זאָל דער-
הערען.
- א שפאלט?
- א שפאלט!
- וואו א שפאלט?
- פון הינטען.
- וואָס פון הינטען?
- א שפאלט! מיט א קעשענע!
- וואָס פאר שפאלטען? וואָס פאר קעשענעס? — מיט זיך
אריין בתיה די שניידערין, א קליין ווייבעלע, וואָס זיצט און טהוט
דריי אַרבייט מיט אַ מאָל: מיט אַ פּוס וויענט זי אַ קינד, מיט די
הענד אַרבייט זי אַ זאָק און מיט'ן מויל רערט זי און בייזערט
זיך: — נאָ דיר גאָר שפאלטען! נאָ דיר גאָר קעשענעס! וואו
האָסט דו אויף קעשענעס? ער וויל קעשענעס? לאָז איהם די מאַ-
מע געבען אויף קעשענעס, וועט ער האָבען קעשענעס! נאָ דיר גאָר
קעשענעס!...
- איך האָב שוין חרטה אויף דער גאַנצער מעשה. עס זאָל האַטש
ניט אַנקומען צו דער מאַמע!
- ווילסט דו, הייסט דאָס, ס'זאָל זיין דוקא מיט אַ שפאלט? —
מאַכט צו מיר ישראל דער שניידער און נעמט-אַרויס דאָס ראָ-
זשיקעל מיט טאַבעקע. — געה, יונגעלע, אַהיים, סע וועט זיין אַ
שפאלט.
- און מיט אַ קעשענע? — זאָג איך צו איהם און מאַך פאַר
איהם אַ רחמנות-פנים.
- געה, יונגעלע, אַהיים, — מאַכט צו מיר ישראל, — איך
וועל שוין זעהן, ס'זאָל זיין אַלסדינג...

איך נעם די פיס אויף די פלייצעס און לויף-אוועק פון דאָרטען מיט אַ שמחה צו נדליה דעם שוסטער מכה סקריפקעס אין די שטיוועלעך.

נדליה דעם שוסטער טרעף איך ניט אין דער היים. ביי'ם וואַרשטאָק זיצט זיין אַרבייטער קארפע איבער אַיין אויסגעגלעטער פּאָדעשווע.

קארפע איז אַ געזונדער, אַ ברייטביינעריגער שיינעץ, מיט אַ געשטופעלט פנים, מיט אַ לעדערן רייפּעל אויף די שוואַרצע האַרטע האָר.

— וואָס דו, יונגעלע, ווילסט? — מאַכט ער צו מיר אויף אייִ-דיש. — מודה אני, פריידי מאַני, טאַטעלע מאַמעלע, אַ געב איהם אַ גענועלע... זאָג, וואָס דו ווילסט?

— האַזשאַיען! — ענטפער איך איהם אויף רוסיש. — יאָ אַטשעם האַטיל אימעט דאָ וואַש האַזשאַיען נדליה!*

— בעל־הבית געגאַנגען אַ ברית, מאַך אַ קידוש, טרונק אַ בראַנכען. — מאַכט צו מיר קארפע וויעדער אויף אידיש, און בכדי איך זאָל פערשטעהן אַקוראַט וואָס ער מיינט, טהוט ער זיך אַ שנאָל מיט'ן פינגער איבער'ן האַלז.

איך זעץ מיך אוועק אַקענען אויף אַ לעדערן בענקעל און לאָז מיך אַרײַן מיט קארפע'ן אין אַ ברייטען שמועס מכה לעדער, „טאָד וואַר“, מכה שטיוועלע, פּאָדעשוועס, פּלעקלעך, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז איך קום־אָרויף אויף סקריפקעס. ער רעדט אויף אידיש, און איך אויף רוסיש. פערשטעהט ער ניט, וואָס איך רעד, מאַך איך צו איהם מיט די הענד:

— יאָ זשע טאָבי, נויעשער קאַפּ, דבר'ען פּאָוואַשעמו: קאַזשי מיני שכל שאָ טשאַבעטקעלי מאַכען טררר! טררר! **

* איך האָב זעהר געדאַרמט האַבען צו אייער בעל־הבית נדליה. — ** איך רעד דאָ מיט דיר, נויעשער קאַפּ, אויף דיין שפּראַך! זאַניזשע מיר דעם שכל, ווי קומט דאָס, וואָס אַ שטיוועלע סקריפעס?

— דו בעסער רעד אידיש! — מאכט צו מיר קארפע, טהוט א לעק די פאָדעשווע מיט דער צונג און מאכט א צייכען מיט זיין נראָכען שוואַרצען נאָגעל ביי דער זייט פאָדעשווע.
 — וואָס איז דער שכל — זאָג איך צו איהם שוין אויף איי-דיש — וואָס איז דער טעם פון סקריפּקעס? וואָס לעגט איהר אַזעלכעס אין שטיוועלעך, זיי זאָלען סקריפען?
 — א? סקריפּקי? — מאכט קארפע. — א שטיוועלע סקריפען דאַרף מען א צוקער.

— פשוט, — זאָג איך — צוקער? וואָס איז דער שכל?
 — א צוקער? — זאָגט קארפע און ניט מיר צו פערשטעהן דעם שכל: — א צוקער קלאַפּ-קלאַפּ, סקריפּ-סקריפּ...
 — אהא? — מאַך איך צו איהם. — דעם צוקער מסתמא צע-קלאַפּט מען, טרישטשעט ער. נו, און ווייטער לעגט מען ניט אַריין נאָרניט?

— א בראַנכען, — מאכט קארפע — א ביסנעם בראַנכען.
 — בראַנפען? — זאָג איך. — וואָדקי הייסט דאָס? זאַטשעס וואָדקי? מילא סאַחער — סקריפּ-סקריפּ; אָבער וואָדקי? נא-שטאַש אַ מאַבי וואָדקי?

קארפע מוטשעט זיך און ניט מיר צו פערשטעהן, און דוקא אויף אידיש, דעם שכל, אויף וואָס מע בעדאַרף האָבען בראַנפען. איידער מע לענט-אַריין, זאָגט ער, אין די שטיוועלעך דעם צוקער, מוז מען פריהער די פאָדעשווע נוט בעשפּריצען מיט בראַנפען, אַניט, נעמט זיך ניט צו נוט דער צוקער.

— אהא! — זאָג איך. — יא אַזשע דאָברע צעקייט. יאק נע באַודע וואָדקי, טאַק נע באַודע סאַחער; יאק נע באַודע סאַחער, טאַק נע באַודע סקריפען.* אַם אין קמח אין תורה — בין איך

* אהא, איך האב שוין רעכט צעקייט: אַז ס'וועט ניט זיין קיין בראַנפען, איז אומזיסט דער צוקער, און אַז ס'וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ניט סקריפען.

איהם מסביר די זאך מיט א פסוק, און איך עפען-אויף דאָס בייטע-
 לע און געב־אָפּ קאַרפּע'ן מיין גאַנץ פערמענען: דאָס גאַנצע חנוכה-
 געלה, מיט'ן שלח־מנות־געלה, און געזענען זיך אָפּ מיט איהם נאָר
 פריינדליך, און קאַרפּע רוקט מיר אַרײַן אַ גרויסע, שוואַרצע האַנדה,
 אויסגעשמירט מיט סמאָלע, און זאָגט מיר אָפּ אויף גיך: „מורה
 אַני, פריידי מאַני, טאַטעלע סאַמעלע, אַ געב איהם אַ גענועלע“...
 איך לויף אַהיים איבערבייסען, און פון דאָרט — צוריק אין חדר
 אַרײַן זיך בעריהמען פאַר אַלע יונגלעך, וואָס פאַר אַ מין מלבושים-
 לעך מע נײַהט מיר אויף פּסח: אַ קאַפּאַטקעלע פון הינטען מיט אַ
 שפּאַלט און מיט אַ קעשענע! און שטיוועלעך מיט סקריפקעס!
 מיט סקריפקעס! סקריפקעס!...

ד.

— מאַמע, איך בין פריי! — קום איך צו לויפען אַהיים אַ פאַר
 טאָג פאַר פּסח און זאָג איהר אָן אַ בשורה, אַז מע האָט אונז צע-
 לאָזט פונ'ם חדר.

— אַ גרולה אויף דער באַכע! זאָלסט דערלעבען אָנזאָגען בע-
 סערע בשורות! — ענטפערט די מאַמע, וואָס איז פערטאַרעראַמט
 מיט'ן פּסח. זי האָט אונטערגעבונדען ביידע דיענסטען מיט ווייסע
 פעטשיילעס און געגעבען זיי בערשטלעך, בעזעמס מיט פלעדער-
 ווישען אין די הענד אַרײַן, און אַלײַן האָט זי זיך אויך אונטערגע-
 בונדען מיט אַ ווייסער פעטשיילע, און אַלע דריי רייניגען און
 שמירען, וואַשען און רייבען, שייערען און כשר'ען אויף פּסח. איך
 קאָן מיר קיין אָרט נישט געפינען. וואו איך זײַ און וואו איך שטעה
 און וואו איך געה — איז שלעכט.

— אַוועק מיט די חמצ'דיגע מלבושים פון דער פּסח'יגער שאַ-
 פע! — טהוט די מאַמע אויף מיר אַ געשרײַ מיט אַזאַ אימפעט,
 גלייך ווי איך וואָלט געגאַנגען מיט פייער אַרום פּולווער.

— פּאַוואָלי, אַט טרעטסט דו אָן אויף אַ פּסח'יגען זאַק!

— אהינצו זאלסט דו נאָר אפילו ניט קוקען — דאָרטען שטעהט דער פסח'יגער באַרשט! ...
 איך דרעה מיך אַרום פון איין אָרט אינ'ם אַנדערען, פלאַנטע מיך אונטער די פיס. איך האָפּ אַ שטורך, אַ זעץ, אַ שלידער.
 — איינגעזונקען זאָל ווערען דער רבי דיינער! קראַנק געווען אייך האַלטען אין חדר נאָך אַ טאָג! ניט זאָלסט זיך דאַרפֿען אַרום דרעהן, ווי אַ סאַוואַלע, טאָמער איז ווינציג אַרבייט טאָמער! ביי לייטען קינדער זיצען אויף איין אָרט זיצען זיי... קראַנק אזאַ בחור'על פון כמעט דאָס נייענטע יאָהר נעמען עפּים טהון, איבער-חזר'ען נאָך אַ מאָל די פיער קשיות?
 — מאַמע, — זאָג איך — איך קען זיי שוין אויף אויסוועניג!
 — אַ גדולה! — זאָגט די מאַמע. — קאָסט קאַרג געלט קאָסט דו? ...

קוים מיט צרות דערלעבט דעם אויפֿדערנאַכט, וואָס דער טאַטע געהט אַרום מיט אַ ליכטעל, מיט אַ הילצערנעם לעפעל און מיט אַ פלעדערוויש און איז בודק חמץ, און איך העלף איהם זוכען די שטיקלעך ברויט, וואָס ער אליין טאַקי האָט זיי צוגעגרייט אויף אלע פענסטער... „סך הכל איין מעת-לעת, — טראַכט איך מיר — נאָך איין נאַכט און איין טאָג — און איך וועל מיך אָנטהון יום-טוב'דיג, ווי אַ פריניץ, אַ ניי קאַפּאַטקעלע מיט אַ שפּאַלט און מיט אַ קעשענע פון הינטען, און די שטיוועלעך וועלען סקריפען!... וועט מיך די מאַמע מסתמא פרעגען: „וואָס איז דאָס פאַר אַ סקריפעריי?“ וועל איך זיך מאַכען כלומרשט ווי איך ווייס ניט פון וואָס צו זאָגען... היינט דער סדר, די פיער קשיות, אַרבע כוסות, און די פסח'יגע מאכלים: לאַטקעס, און סניידלעך, און קוגלעך, און חרעמולעך“... איך דערמאָן מיך אָן די מאכלים, און עס הויבט מיר אָן צו ציהען דאָס האַרץ. איך האָב אַ גאַנצען טאָג כמעט גאַרנישט געגעסען.
 — לייען-אַפּ קריאת-שמע — זאָגט צו מיר די מאַמע — און געה לעג זיך שלאָפֿען. היינט עסט מען נישט קיין וועטשערע: ס'איז ערב פסח...

איך לען זיך שלאפען, און עס חלומ'ט זיך מיר, אז ס'איז שוין פסח... איך געה מיט'ן טאטען אין שוהל אריין דאוונען... מינע נייע מלבושים'לעך קנאקען... מינע שטיוועלעך סקריפען: סקריפ! סקריפ! סקריפ!... "ווער געהט דאָס?" — פרעגען פרעמדע מענ-שען. — "דאָס איז מאָטעל משה-חיים אברהם-הערש ראובן'ס יונג-געל" — פלוצים — איך ווייס ניט פון וואָנען עס נעמט זיך אַ שוואַרצער, אַ קודלאַטער הונד און פאַלטאָן אויף מיר "האַוּדאַוּ" און האַפט מיך פאַר'ן קאַפּאַטקעלע... שמעהט דער טאַטע און האָט מורא צוגעהן, און מאַכט מיט די הענד און שרייט: "פאַשאַל! פאַשאַל!"... הערט איהם ניט דער הונד און רייסט מיך פון הינטען, סאַמע ביי'ם שפאַלט, סאַמע ביי דער קעשענע, און רייסט מיר אַפּ אַ האַלב קאַפּאַטקעלע און וויל אַנטלויפען... לויף איך איהם נאָך מיט כחות און פערליר אַ שטיוועלע, און בלייב שמעהן אין דער בלאַטע מיט איין שטיוועלע און מיט איין באַרפּוס... הויב איך אָן וויינען און שרייען: "נוואַלד! נואַלד נואַלד!"... און איך האַפּ מיך אויף און דערזעה אונזער דיענסט-מיידעל ביילה שמעהט נע-בען מיר, רייסט פון מיר די קאָלדרע און שלעפט מיך פאַר אַ פּוס: — זעה נאָר, ווי מע קאָן איהם נישט דערוועקען! שמעה שוין אויף! די מאַמע האָט געהייסען, מע זאָל דיך אויפוועקען. מע באַ-דאַרף אַרויסטראָגען דעם לעצטען חמץ!...

ה.

דער טאַטע וואַרפט-אָריין דעם הילצערנעם לעפעל מיט'ן פלע-דערוויש אין אויווען אָריין און פערברענט דעם חמץ... אין שטוב ווערד פסח'יג... אומעטום איז ריין, אומעטום איז כשר... דער טיש איז גרייט... די אַרבע כוסות שמייכלען צו מיר פון דער ווייטען... אַט-אַט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה וועט ווערען פסח... אַט-אַט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה, וועל איך מיך אָנטהון יום-טוב'דיג... נאָר ביז דער שניידער מיט'ן שוסטער וועלען מיר ברענגען מין יום-טוב'-

דיגען אַנטהון מאַכט מיך דערוויילע די מאַמע פסח'יג: זי צוואַנגט מיר אויס דאָס קעפּעל מיט הייס זורדיג וואַסער און מיט אַ געלעכעל פון אַיין איי. זי קעמט מיך און רייסט מיר די האַר; קנייטש איך זיך, שענקט זי מיר אַלע מאָל אַ שטורך מיט'ן עלענבויגען, אָרעך אַ פּאַטש:

— דו וועסט ניט אויפהערען דרעהען זיך, ווי אַ וואָרעם? ... אַ קינד זאָל ניט קאָנען אַיינשטעהן! מע טהוט איהם גוטס, איז ער נאָך ניט צופריעדען! ...

איבערגעקומען, ברוך השם, דאָס צוואַנגען אויך, זיך איך מיר אין איין העמדעל ביי'ם טיש און וואַרט אויף מיינע נייע מלבושים'— לעך און בעטראַכט דעם טאַטען, וואָס איז נאָר-וואָס געקומען פונ'ם מרחץ מיט נאַסע פּאות נאָך. ער זיצט איבער אַ גראַבען ספר און לערענט שטילערהייד מיט אַ ניגון פון דער גמרא און שאַקעלט זיך:

— „ל צו רך מ ר ו ר נ ו ה נ י ן — צוליעב מרור איז מען זיך נוהג, ל ס כ ת ת מ כ א — נעמען חרין, ו כ י ו ן ש ה ו א ח ר י ף — און מחמת ער איז האַרבליך, י כ ו ל י ן ל פ ר ר ו כ ר י ב א י י ז ע ן — קאָן מען איהם אָנרייבען אויף אַ ריב-אייזען“ ...

איך קוק אויפ'ן טאַטען, און עם מאַהלט זיך מיר אויס, אַז נאָך אַזאַ אַיין עהרליכער איד, ווי דער טאַטע, איז ניטאָ אויף דער וועלט, אַז נאָך אַזאַ כשר'ער פסח, ווי ביי אונז, איז ניטאָ אין ערניץ, אַז נאָך אַזעלכע מלבושים'לעך, ווי ביי מיר, וועט ניט זיין ביי קיין נעם! נאָר לַמַּאי ברענגט מען זיי נאָך ניט? וואָס איז די מעשה? טאַמער זענען זיי חלילה ניט פאַרטיג אויף פסח — דאָס וויל איך נאָר נישט נעמען אויפ'ן קאַפּ! ווי אַזוי וועל איך געהן אין שוהל אַריין? וואָס וועלען זאָגען מיינע חברים? ווי אַזוי וועל איך מיך זעצען צום סדר? די שעה זאָל נאָר ניט זיין, איך וועל דאָס נאָר ניט איבערטראַגען! ...

אזוי ווי איך זיך פערטיעפט אין די טרויעריגע מחשבות, עפענט זיך די טיר און עס קומט אריין ישראל דער שניידער מיט דער ארבייט. פאר גרויס שמחה האפ איך מיך אויף, טהו א שפרונג און א פאל מיט'ן בענקעל אינאיינעם, שיער ניט געבראָכען האַלז-און-נאָקען. לויפט-אריין די מאמע פון קיך מיט א פסח'יגען שמאלץ-לעפעל אין האַנד.

— וואָס האָט דאָס אַזאַ קלאָפּ געגעבען וואָס? ווער איז דאָס געפאלען ווער? ס'איז דו, ברענען זאָלסט דו ניט אויפ'ן פייער? א רוח, א שד, ניט קיין קינד! האָסט דו זיך חלילה ניט א זעץ גע-טהאָן ערגיץ, חלילה? א מצוה אויף דיר! לויף ניט, שפּרינג ניט! געה ווי א מענטש!...

און צו ישראל'ען זאָגט זי:

— איהר האַלט וואָרט, רב ישראל! און איך האָב שוין גע-וואָלט שיקען צו אייך!

ישראל טהוט א האַלבען שמייעל און א מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „א שענע מעשה, כלעבען! איך זאָל נאָך ניט האַלטען קיין וואָרט?“...

די מאַמע לענט-אָוועק דעם שמאלץ-לעפעל און העלפט מיר אַריינקריכען אין די נייע הויזלעך אַריין, טהוט מיר אָן דאָס צי-צענע ארבע-כנפות'על, וואָס זי אַליין האָט מיר אויפגענייהט אויף פסח, און פון אויבען טהוט זי מיר אָן דאָס קאַפּטקעלע, און איז צופריעדען, וואָס ס'איז גענוג גראָם און „בראָסטאַרנע“...

איך טהו מיד א טאַפּ פון הינטען — א צרה, א שלאַק: נישטאַ קיין סימן פון קיין שפּאַלט און פון קיין קעשענע! פּערנייהט, נלאַט און נאַנץ, אַרום און אַרום!...

— וואָס איז דאָס פאַר א קישקע? — רופט זיך אָן פּלוצים די מאַמע צו ישראל דעם טויבען און דרעהט מיד אויף אַלע זיי-טען.

ישראל דער טויבער נעמט־ארויס דאָס ראָזשיקעל, בויגט־אויס
 דעם פינגער, שיט־אָן אַ בערגעלע טאבעקע און ציהט־אָרײַן אין נאָז
 אַרײַן.
 — וואָס איז דאָס פאַר אַ קישקע? — זאָגט די מאמע נאָך אַ
 מאָל און טרוט מיך אַ דרעה.
 — וואו האָט איהר אַ קישקע? — זאָגט ישראל און טהוט מיך
 אַ דרעה צוריק. — דאָס איז דער „פּאַלכאַם“. איהר האָט דאָך גע-
 בעטען אַ „פּאַלכאַם“ זאָל זײַן. איהר האָט שוין פאַרגעסען?
 — אַ שענער פּאַלכאַם! — זאָגט די מאמע און טהוט מיך אַ
 דרעה. — אַ בײזע וויסטע חלשות! פע, אַ בזיון! כלעבען, אַ בזיון!
 ישראל פּאַלט, חס ושלום, בײ זיך ניט אַראָפּ. ער בעטראַכט מיך
 פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ פּראָפּעסאָר, און זאָגט, אז עס ליגט
 אויסגעצײכענט גוט, מע בעדאַרף גאָר ניט בעסער! „אזא איין
 אַרבייט מאַכט מען ניט אַפילו אין פאַרזוש! דאָס קאַפּאַטקעלע
 זינגט, ווי איך בין אַ איד, סע זינגט!“...
 — נעפעלט דיר דאָס זינגען, וואָס סע זינגט? — זאָגט די
 מאמע און פיהרט מיך צו צום טאַטען. — וואָס זאָנסט דו אויף דעם
 געזאַנג?
 דער טאַטע דרעהט מיך אויף אַלע זײטען, בעטראַכט דאָס קאַ-
 פּאַטקעלע און געפינט, אז די הויזלעך זענען יאָ אַביסעל צו לאַנג-
 לײך...
 ישראל נעמט־ארויס דאָס ראָזשיקעל און איז מכבד דעם פּאַ-
 טען מיט אַ שמעק טאבעקע.
 — צו לאַנגליך די הויזען, רב ישראל!
 — האַ? ... וואָס? ... לאַנגליך, זאָגט איהר? ווייסט איהר ניט
 וואָס מע טהוט? פאַרקאַטשעט מען זײ.
 — זענט איהר אפשר אויך גערעכט. — זאָגט דער טאַטע. —
 וואָס זשע טהוט מען אָבער, אז זײ זענען אַביסעל צו ברייט, וויזען
 אויס, ווי צוויי זעק?

— א חסרון — די כלה איז צו שען! — מאכט ישראל און
ציהט'אריין א בערגעלע טאבעקע אין נאָז אַריין. — ברייט, זאָנט
איהר? שמאָל איז ערגער, טויענר מאָל ערגער!...

איך הער נישט אויף צו טאפען זיך פון הינטען: איך זוך
דעם שפאלט מיט דער קעשענע.

— וואָס זוכסט דו דאָרטען? — זאָנט צו מיר די מאמע. —
דעם נעכטיגען טאָג?

„אַלטער לינגער! — טראַכט איך מיר און קוק אויף ישראל'ען.
ווי אַ נזלן. — טויבער לאָך, אַ רוח אין דיין טאטען אַריין!“...

— פאַרניץ געזונט! — זאָנט צו מיר ישראל דער טויבער און
צערעכענט זיך פאַר דער אַרבייט, און דער טאטע נעמט זיך צוריק
צום שלחן-ערוך און לערענט מיט'ן זעלבען ניגון:

— „ מ י ש ש כ ח — ווער עס האָט פאַרגעסען, ל א כ ו ל
א פ י ק מ נ — צו עסען דעם אַפיקומן“...

— טראַג געזונט! — זאָנט צו מיר די מאמע, אַז ישראל דער
שניידער געהט אַוועק, און זי הערט זיך ניט אויף צו שפיעגלען
אין מיין קאַפּאַטקעלע. — דו זאָלסט זיך נאָר ניט אָנהויבען מיט
קיין קונדייסיס, ניט שלאָגען זיך מיט קיין שקצים, וועסט דו דאָס,
אם ירצה השם, טראַגען און טראַגען, אַבי געזונט!...

ו.

— אָט איז רב גדליה אויך! — זאָנט די מאמע. — מע זאָל
דערמאָנען משיח'ן!... פאַרטיג דעם קינד'ס שטיוועלעך?
— נאָך אַ מין פאַרטיג! — זאָנט גדליה דער שוסטער מיט
אַ טענצעל און טראַגט די אויסגעפּוצטע שטיוועלעך אויף אַ פינגער,
נער, ווי מע טראַגט אויף אַ שטענגעל פּרישע צאַפּעלדיגע פיש,
נאָרוואָס געהאַפט פּונ'ם טייך. — ס'איז דיר נאָר אַיין אַקציע מיט
זיי!... די נאַנצע וועלט וויל אויף פּסח זאָל זיין פאַרטיג! איך

האָב געאַרבייט מיט דער גאַל, באַדאַי נישט געשלאָפּען אַ נאַכט!...
 אַיך, אז אַיך געב אַ וואָרט, מעג דונערען און בליצען!...
 די מאַמע מעסט מיר אָן די שטיוועלעך, טאַפּט מיך און
 קוועטש מיך און פּרעגט מיך, צי פּיהל אַיך ניט חס וחלילה, אז עס
 זאָל מיך ערניץ קוועטשען?

— קוועטשען? — זאָגט גרליה. — מיר דאַכט, אז אין די
 שטיוועלעך קאָנען אַרײַן נאָך אַ פּאַר פּיסלעך, ווי בײַ אַיער זוהן.
 — אַנו, שטעל זיך אַקאַרשט אַנידער אויף דער ערד! — זאָגט
 די מאַמע.

אַיך שטעל זיך אַנידער און קוועטש די פּאַדעשוועס, אַיך וויל
 הערען, ווי זײ סקרײַפּען — ווער? וואָס? וועמען? קײן פּײַס
 הערט מען פּון זײ ניט!...

— וואָס קוועטשט דו אַזױ? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — האָב
 צײַט, דאָס יאָהר איז נאָך גענוג גרויס! אַיך בײַן דיר ערב, אז דו
 וועסט זײ, אס ירצה השם, צערײַסען ביז איבער אַ יאָהר פּסח!...
 אַצינד געה זיך דורך מיט'ן טאַמען צו יחיאל דעם קערזשנער, וועט
 מען דיר אויסקלױבען אַ קאַשקעטעל אויף יום־טוב; נאָר פּאַוואָלי
 די שטיוועלעך! קלאָפּ ניט אַזױ מיט די פּאַדעשוועס, זײ זענען
 ניט פּון אַײַזען!...

יחיאל דער קערזשנער זיצט די אַנדערע שטוב פּון אונז. מיר
 האַפּען זיך אַרײַן דורכ'ן הויף צו איהם אין קלײט אַרײַן.
 יחיאל איז אַ איד פּון געבאַרען דוקאַ אַ ווײַסער, מיט ווײַסע
 האָר; נאָר אַזױ ווי ער האָט שטענדיג צו טהון מיט שוואַרצע גע-
 פּאַרבטע היטלען, איז ער שטענדיג ווי אויסגעשמירט אין סאַזשע;
 די נאָז איז בײַ איהם תמיד פּון בײדע זײטען פּערבלאָווט, און די
 פּינגער זענען ווי אַײַנגעטונקען אין טײַנט.

— ברוד־הבא, אַ שכן, סקאַצעל קומט! — מאַכט צו אונז יחיאל
 דער קערזשנער נאָר פּרײַנדלײַך. — פאַר וועמען ווילט איהר דאָס
 אַ קאַשקעט אויף יום־טוב? פאַר זיך אַלײן טאַקי, צי פאַר אַײער
 יונגעל?

— פאר מיין זוהן. — זאגט דער טאטע מיט נדלות. — נאָר
 איהר זאָלט מיר ווייזען עפּים רעכטס... עפּים אזעלכעס... איהר
 פארשטעהט?...

— דהיינו? — פּרעגט יחיאל און קוקט אויף די פּאָליצעס.
 — דהיינו. — זאָגט דער טאטע און ווייזט איהם אויף די
 הענד — ס'זאָל זיין אי פיין, אי שען, אי גוט, אי וואָלוועל, אי
 אזוי... איהר פארשטעהט?

— האָב איך פון אייערטוועגען פונקט דאָס, וואָס איהר באַ-
 דארפט! — מאַכט יחיאל און טהוט אַ חאַפּ פון דער פּאָליצע-עטר-
 ליכע היטעלעך מיט אַ מאָל, און איטליכס היטעלע, בשעת ער טהוט
 דאָס אַ נעם אויף דער האַנד, טהוט זיך דאָס ביי איהם אַ דרעה
 אליין פון זיך, עפּים טאַקי נאָר ווי דורך אַ כּשוף!... אַלע מינוט
 מעסט ער מיר אָן איין אנדער היטעלע, טרעטאַפּ אויף אַ האַלב
 ארשין, טהוט מיר אַ קוק אין פנים אַרײַן מיט אַ שמייכעלע און אַ
 זאָג צום טאטען:

— לאָמיר האָבען אזא יאָהר, ווי סע פּאַסט איהם! האָ? ווי
 נעפעלט אייך אַ היטעלע? שוין איין מאָל אַ היטעלע!

— ניין, רב יחיאל, נישט דאָס מיין איך! — זאָגט דער טאטע
 און ווייזט איהם אויף די פינגער. — איך וואָלט וועלען אַ מין קאַש-
 קעטעל אזעלכעס, ס'זאָל זיין, איהר פארשטעהט, אַ מין אידיש טאַ-
 קי, נאָר מיט דער מאָדע, אָהן צאַצקעס, בעלהבתיש, און און און...
 איהר פארשטעהט?

— זאָגט זשע אזוי! — מאַכט יחיאל און חאַפּט-אַראָפּ מיט
 אַ לאַנגען שטעקען פון דער אויבערשטער פּאָליצע אַ קאַשקעטעל, אַ
 האַלב-קײלעכינס, אַ קאָלירענדינס, מיט קעסטעלעך, מיט אַ ווייך
 דאַשעקעל, און טראָגט דאָס צו אויף איין פינגער, און עס דרעהט
 זיך ביי איהם גיך-גיך, ווי אַ מיהלכעל... פּאַוואָלינקע טהוט ער דאָס
 מיר אָן אויפ'ן שפיץ קאַפּ, קוים וואָס ער ריהרט זיך צו, גלייך ווי
 מיין קאַפּ וואָלט געווען פון דין גלאָז און ער האָט מורא, ער זאָל
 זיך ניט צעברעכען, און ער ווינשט זיך אזא יאָהר, אזא מול, ווי

דאָס קאַשקעטעל פאַסט מיר! ס'איז מעהר נישטאָ ביי איהם, זאָגט ער, ווי דאָס איינס, ער זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!... דער טאַטע דינגט זיך מיט איהם לאַנגלאַנג; יחיאל שוועהרט זיך, אז נאָר צוליעב אונז גיט ער דאָס אַוועק אזוי וואָלוועל, כמעט אונטער'ן קרן, ער זאָל אזוי האַבען אַ כשר'ען פסח און אַלדאָס נוסס!... איך זעה, אז דעם טאַטען איז דאָס קאַשקעטעל שטאַרק געפּלען, מחמת ער געהט צו אַלע מאָל, שפּיעגעלט זיך אין דעם, טהוט מיר אַ גלעט די פּאה'לעך...

— ער זאָל האַטש איבערטראַגען דעם זומער. — זאָגט דער טאַטע.

— צוויי זומערען! — זאָגט יחיאל און שפּרינגט אונטער צום טאַטען. — דריי זומערען! אזא יאָהר אויף מיר, וואָס פאַר אַ קאַשקעטעל דאָס איז! פאַרניץ געזונט!...

ביז איך קום אַריין אין שטוב אַריין איז שוין דאָס קאַשקעטעל ביי מיר אויף די אווהערען. איך פּיהל, אז ס'איז אויף מיר אַביסעל צו גרויס.

— אָהן איין אומגליק. אַבי ס'איז נישט ענג! — זאָגט די מאַמע און רוקט דאָס מיר אָן כמעט ביז דער נאָז. — זאָלסט דאָס נאָר נישט אויסטהון אַלע מינוט און אַנטהון צוריק! זאָלסט ניט טאַפען מיט די הענט!... טראַג געזונט!...

ז.

געקומען מיט'ן טאַטען פאַר-נאַכט אין שוהל אַריין דאַוונען, טרעף איך שוין דאָרטען אַלע מיינע חברים: איציק און בערעל, און לייבעל, און אייזיק, און צדוק, און וועלוועל, און שמעיה, און קאַפּעל, און מאיר'על, און חיים-שלום, און שכנא, און שעפּסעל, און נאָך און נאָך. אַלע געהען אַנגעטהאָן יום-טוב'דיג. אַלע מיט נייע קאַפּאַטקעלעך, אַלע מיט נייע שטיוועלעך, נייע קאַשקעטלעך. נאָר קיינער טראַגט ניט אזא לאַנגע קאַפּאַטע מיט אַ „פּאַלכאַם“.

ווי איך, קיינער געהט ניט אין אזעלכע „שטיוואלעס“, ווי איך, און ביי קיינעם זעה איך ניט אזא מין משונה מאָדנע קאשקעס, ווי ביי מיר... פון שפאלטען, פון קעשענעס און פון סקריפקעס רעד איך שוין ניט; מע האָט מיך רעכט אָפגענארט, אָנגעטהאָן אַ ספּאַ-דעק!...

חברה האָבען מיך בעגעגענט מיט אַ געלעכטער:

— אָט דאָס זענען דיינע נייע בנדימ'לעך, וואָס דו האָסט זיך אזוי באַריהמט? וואו איז דיין שפאלט פון הינטען? וואו איז דיין קעשענע, וואָס דו האָסט געזאָגט? פאַר וואָס הערט מען עפּים ניט דיינע שטיוועלעך זאָלען סקריפען?...
גענוג ס'איז מיר אזוי אויך שווער אויפ'ן האַרצען, זאָלצען זיי מיר נאָך אויף די וואונדען! איטליכער זאָגט אויף מיר אַיין אַנדער שטעכווערטעל:

איציק זאָגט: וואָס איז דאָס ביי דיר פאַר אַ קאַפּאַטוכע?

בערעל: אַ האַלאַט!

לייבעל: אַ חלאַמירע!

אַיזיק: אַ האַלאַמינדריק!

צדוק: אַ זשיפעצי!

וועלוועל: אַ קליידעל!

שמעיה: אַ קראַנאָלינע!

קאַפעל: זעה נאָר אַ פאַר תּחתונים מיט צוויי „משאָבעטעס“!

מאיר'על: און אַ קאַשקעאומ!

חיים-שלום: אַ קאַטערוכע!

שכנא: אַ לאַקשענטאַפּ!

שעפּסעל: אַ פּאַמעניצע!...

איך בין אזוי צעקאָכט, אז איך הער אפילו נישט הערש-בער דעם חזן, ווי שען ער דאווענט... איך קום צו זיך נאָר דעמאָלט, ווען דער עולם זאָגט שוין איינער דעם אַנדערען „אַ גוט יום-טובּ! אַ גוט יום-טובּ! אַ גוט יום-טובּ!“... מיט אַ שווער געמיטה און מיט אַ פּערקלעהמט האַרץ געה איך מיט'ן טאַמען אַהיים, קוים וואָס איך

שלעפ די פיס. עס ברענט א פייער אין מיין הארצען! עס נעהט מיר נישט איין די ארבע כוסות, וואָס מיר וועלען באַלד טרינקען. די פייער קשיות, וואָס איך וועל פרענען דעם טאטען, די הנדה, וואָס מיר וועלען זאָגען, די גוטע געפעפערטע פיש, וואָס מיר וועלען עסען מיט אונטערנגעוויקטער מצה, די הייסע קניידלעך, די תרעמז-לעך מיט די פאלירטשיקעס, מיט די אלע איבעריגע גוטע זאַכען — אַלץ, אַלץ איז מיר נישט לייעב, נמאס, פערשטעהרט, פער-שטעהרט!...

* * *

ביים סדר זיצט דער טאטע, דער „מלך“, אין אַ ווייסען קי-טעל מיט דעם סאַמעטענעם קאַשקעט אויפ'ן קאַפּ, אויבען-אַן, אויף דעם הסכב-בעט. נעבען איהם זיצט די מאַמע, די „מלכה“, מיט דעם אַנטיקמאָרענעם קלייד, מיט דער זיידענער פעטשיילע און מיט די שענע פערעלעך, וואָס נעבען איהר צו זעהר פיעל חן. אַקענען זיי זיך איך, דער בן-מלך, דער „פרינץ“, אַנגעטהאַן אין גאַלע נייעם פון קאַפּ ביז פיס. פון איין זייט זיצט ביילה דאָס דיענסט-מידעל, אַנגעטהאַן מיט אַ נייער ציצענער „פלאַטי“ און מיט אַ ווייסען אַנגע-קראַכמאַלעטען פאַרטוך, וואָס קנאַקט און טרישטשעט, ווי אַ מצה. פון דער אנדערער זייט זיצט די אידיגע די קעכין, בריינע מיט די וואַנציס, מיט אַ נייער געלער פעטשיילע אויפ'ן קאַפּ; זי האַלט זיך צו דאָס פנים מיט איין האַנד און שאַקעלט זיך. זי איז אַנ-געברייט צו „האַרצען“ די הנדה...

— כ ה א ל ע נ י א , — זינגט דער מלך מיט זעהר אַ שענער שטימע, און די מלכה העלפט איהם הויכען די שיסעל, און דאָס פנים שיינט איהר און לייכט, ווי אַ שמערן. ביילה לאָזט-אַראַפּ די רויטע הענד אויפ'ן ווייסען פאַרטוך, און דער פאַרטוך שעלעשטשעט, ווי אַ בלאַט. בריינע דערהערט אַ איריש וואָרט, מאַכט זי אַ פרום פנים און פערקרימט זיך אויף צו וויינען. אַלע זענען אויפגעלענט, אַלע זענען יום-טוב'דיג, נאָר דער פרינץ איז

עפים נישט מיט אלעמען. דאָס האַרץ איז איהם פערשטיינערט, די אויגען פערצויגען מיט אַ רויכעל. ס'זאָל ניט זיין פסח צום סדר, וואָלט ער זיך צעוויינט. און אז ער וואָלט זיך אויסגעוויינט, וואָלט איהם אפשר געוואָרען אַביסעל גרינגער...

— ה ש ת א ע ב ד י — לאָזט־אויס דער מלך מיט אַ ניגון און מיט גרויס גדלות — היינט זענען מיר קנעכט, ל ש נ ה ה ב א ה ב נ י - ח ו ר י ן — איבער אַ יאָהר זענען מיר פרייע מענטשען!...

דער מלך זעצט זיך אַנידער און שפאַרט זיך אָן אויף דעם הסב־בעט. נאָך איהם זעצען זיך אַנידער אַלע אויף זייערע ערטער און מע וואַרט, ביז דער פרינץ וועט אויפשטעהן און וועט פרעגן די פיער־קשיות: „מה נשתנה?“ — וועט דער מלך נאָכדעם ענטפערען אַ תירוץ: „עבדים היינו“... דער פרינץ יוצט אָבער, ווי צונעקאוועט צום בענקעל: ער קאָן זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט.

— נו? ... — טהוט אַ מאַך דער מלך מיט דער האַנד.

— שטעה אויף! — זאָגט די מלכה. — פרעג דעם טאַטען די פיער קשיות!

דער פרינץ ריהרט זיך ניט. ער פיהלט, אז עמיצער האָט איהם אָנגענומען ווי מיט אַיין אָפצוויינגע ביי'ם גאָרנעל און וואַרנט איהם. דער קאָפּ בויגט זיך איהם אויף אַ זייט. די אויגען הויבען איהם אָן שפרינגען — שפרינגען; עס טיילען זיך אָפּ צוויי קייר לעכיגע טרערען, ווי פערעלעך, קויקלען זיך איבער די בעקלעך און קאַפען, פאַלען גלייך אויף דער הגדה.

— וואָס איז דיר? וואָס איז דאָס פאַר אַ געוויין פּלוצים, אין מיטען דערינגען, ביי'ם סדר? — צעשרייט זיך די מלכה און ווערט אין כעס. — דאָס דאַנקסט דו אזוי אָפּ פאַר די נייע מלבושימ'לעך, וואָס מע האָט דיר געמאַכט אויף יום־טובּ?

דער פרינץ וויל אויפהערען וויינען, קאָן ער נישט; עס
 קוועטשט איהם, עס שטיקט איהם. עס האָט זיך איהם מיט אַ
 מאָל געעפענט אַ קוואַל, אַ גאַנצער ברונען.

— זאָג, וואָס איז דיר? וואָס טהוט דיר וועה? וואָס שוויינסט
 דו? ענטפער! צי דו ווילסט, דער טאַטע זאָל דיך אַנידערלעגען
 און אַריינפֿיצען לכבוד פסח? ...

שטעהט-אויף דער פרינץ און פלאַנטעט מיט דער צונג:

— קשיא, איך וועל דיך פרענען פיער טאַטעס... מין איך —

טאַטע, איך וועל דיך פרענען פיער... קש... קש...

דעם פרינץ ווערען אונטערנעהאקט די פיס, און ער פאַלט מיט'ן
 קאַפּ אויפ'ן ווייסען טישטוך און וויינט און חליפעט, ווי אַ פֿיצע-
 לע קינד...

אַ פערשטעהרטער, אַ פערשטעהרטער פסח! ...

ל"ג-בעומר

געשריבען אין יאר 1901.

ל"ג- בעומר

א.

— אנו, קומט נאָר אַהער, קינדער, איך באַדאַרף אײך עפּים זאָגען אַ נייעס! — אזוי רופט זיך אָן צו אונז אַ טאָג פאַר ל"ג- בעומר דער רבי רב יודעל מלאך-המות, און מיר שטעלען-אויף מויל און אויהערען, וואָס וועט אונז עפּים דער רבי זאָגען פאַר אַ „נייעס“? איך זעה, ווייסע-חברה'ניקעס, אז איהר ווילט, איך זאָל אײך דאָ אָפּמאַהלען מיין רבי'ן, וואָס פאַר אַ פנים ער האָט — טהו איך אײך צוליעב; נאָר בתנאי, איהר זאָלט מיך ניט קוועטשען, פאַר וואָס מע האָט איהם גערופען מיט'ן נאָמען „מלאך-המות“. אַ קלוג יונגעלע וועט זיך אליין שטויסען פאַר וואָס: מחמת מיר האָבען פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאך-המות. וועט איהר דאָך פרעגען: פ א ר ו אָ ס האָבען מיר פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאך-המות? מחמת ער פלעגט אונז שמיסען מיט אייזערנע ריטער ביז בלוט זאָל געהן. אי, פאַר וואָס האָט ער אונז געשמיסען מיט אייזערנע ריטער ביז בלוט זאָל געהן? — מסתמא האָבען מיר פערדיענט; מיר האָבען נישט געוואָלט לערנען... למאי האָבען מיר נישט געוואָלט לערנען? מסתמא זענען מיר געווען גרוי סע שקצים... הקיצוה, ס'איז דאָך אַ מעשה אָהן אַ סוף — מע האָט איהם גערופען „רב יודעל מלאך-המות“, און זייט זיכער, אז ער האָט דעם נאָמען פערדיענט כשר, האָטש אויסזעהען האָט ער אויס- געזעהען דוקא נישט ווי אַ מלאך-המות: אַ קליינס, אַ נידערינס.

א טרוקענס, ווי א גרונרת דרבי צדוק, ווי א פייג הייסט דאָס; דאָס פנים טונקעל-גריין-געלבליק, ווי א פאַר-אַ-הריגער לולב, און געקנייטשט, ווי א מצה שמורה; די באַקען איינגעפאַלען; א בער-דעל קוים-קוים וואָס סע שפּראַצט, אי דאָס — נאָר ערטערווייז; אַ נאָז, זעהט איהר, גראָד אַ היבשע; הויבט זיך אָן דין און לאָזט זיך אויס גראָב, און אויסגעבויגען, ווי אַ שופּר; און אין נאָרנעל אַ קנאַפּ, וואָס גליטשט זיך אַראָפּ און אַרויף, גלייך ווי עס וואָלט אַרומגעלאָפּען דאָרטען אינוועני אַ מייזעל...

— וואָס פאַר אַ טאָג האָבען מיר מאָרגען? — פּרעגט אונז דער רבי מיט אַ ניגון, בוינט-אַיין דעם קאַפּ און מאַכט צו איין אויגעל.

— "ג-בעומ-ר!" — שרייען מיר אויס אַלע אין איין קול, ווי די ציעגעלעך, אַז זיי שרייען: "מעעל!"...
— וואָס איז "ג-בעומר"? — פּרעגט ער אונז ווייטער מיט'ן אייגענעם נוסח.

— דריי און דרייסיג טאָג אין דער ספּירה! — ענטפּערען מיר איהם.

— וואָס טהוען חדר-יונגלעך "ג-בעומר"?
— חדר-יונגלעך "ג בעומר לעגען זיך צענויף אַלע אינאיינעם און מאַכען אַ סעודה.

— וואָס נאָך טהוט מען "ג-בעומר"?
— מע נעמט די "פּיילענבויגענס" מיט די "ראָדביקסלעך" און מע געהט געוואַפּענט מיט כלי-זין און מיט געזאַנג ווייט-ווייט הינטער'ן שטאָדט אַרויס.

— אַט אַזוי — רופּט זיך אָן דער רבי און עפענט-אויף דאָס אויגעל — אַט אַזוי האָב איך אייך ליעב! אַט אַזוי זענט איהר וואָהלע יונגלעך! און דערפאַר לאָז איך אייך אָפּ פּריי כמעט אויף אַנדערהאַלבען מעת-לעת.

דערהערט דאָס וואָרט "פּריי" און נאָך "אויף אַנדערהאַלבען מעת-לעת", טהוען מיר אַ שטעה-אויף אַלע פּון די ערטער און ווי-

לען זיך לאָזען לויפען אַהיים; נאָר איין קוק פונ'ם רבינ'ס קליינע אויגעלעך איז גענוג, אז מיר זאָלען בלייבען צוגעקאָוועט צו אונ-זערע ערטער.

— אַהאָ! — רופט זיך אָן דער רבי שוין נאָר מיט איין אַנ-דער נוסח. — זעה נאָר, זעה! שוין פאַרטיג אויפ'ן פירפאַליק! ? איהר האָט נאָר דערהערט דאָס וואָרט „פריי“, האָט איהר שוין פאַר-געמען דעם עול פונ'ם חרר און זענט שוין גרייט צו שפּרינגען. ווי די ווילדע צאָפקעלעך — האָץ-האַץ-האַץ! זאָג איך אייך אָן, טאָמער חלילה... איהר ווייסט דאָך שוין וואָס איך מין? לאָס איך זעהען אויף עמיצען פון אייך אַ רים אויף דער קאַפּאַטע, אָדער אַ דראַפּ אויפ'ן פנים, אָדער אַזוי עפּים אַ סימן פון שקצ'עריי, — מאַך איך פון אייך...

דער רבי רב יודעל נעמט-אַרויס דעם קאַנטשיק פון דער גמרא „מסכת מכות“ און מאַכט צו אונז אַזוי:

— ווייסט איהר וואָס, קינדער? וואָס טויג אונז ווערטער? מוסר? שטראַפּעריי? — נאַרישקייטען! איהר וועט דאָך מין געוויס ניט פאַלגען, וועל איך דאָך אייך נאָכדעם געוויס דאַרפען שמייסען; אַמערה, לעגט זיך שוין איינציגווייז אַנידער, לאָס איך אייך געבען לעת-עתה צו עטליכע שמיצלעך, איין אַדערויף הייסט דאָס... אי וואָס? טאָמער וועט דאָס זיין קאַרגליך? האָט קיין יסורים ניט: אם ירצה השם, נאָך ל"ג-בעומר וועל איך אייך, נישקשה, פאַרבעסערען... נו, חברה, מאַכט זשע ניט, איך בעט אייך, קיין לאַנגע שהיות, הויבט-אָן שפּיליען הויזלעך, איין עבירה די צייט, דער טאָג שטעהט ניט!...

און דער רבי בעטראַכט די ריטלעך פונ'ם קאַנטשיק גאַנץ רוהיג, ווי מע בעטראַכט, אַשטייגער, ערב שבת די פּאָדעם פון די ציצית אינ'ם טלית-קטן; ער גלייכט זיי אויס, פרובט זיך פריהער מיט זיי אַביסעל אויף דער לופט; נאָכדעם שטעהט ער אויף, געהט-צו צו דער לאַנגער באַנק, נעמט אַ גוטען שמעק טאַכעקע און

איז אָננעברייט צו דער אַרבייט... מיר לאָזען זיך לאַנג נישט בע-
טען, ווי יצחק בשעת אברהם אָבינו האָט איהם געפיהרט צו דער
עקדה. מיר שטעהן-אויף איינציגווייז און געהען-צו צו דער באַנק,
ציהען-אַראָפּ די הויזלעך און לעגען זיך אַנדער שטיל, אָהן ווער-
טער, דאָס העמדלע אַרויף, מיט'ן פנים אַראָפּ, ווי איינער רעדט:
„נאָט אייך, רבי-לעבען, דאָס וואָס איהר האָט געוואָלט“...

— אָט אזוי, יוסילע, האָב איך דיך ליעב! — מאַכט צו מיר
דער רבי און שענקט מיר עטליכע גרינגע שמיצלעך דערפאַר, וואָס
איך האָב מיך געלעגט דער ערשטער. — אָט אזוי, קעצעלע: איינס...
צוויי... דריי... פיער... פינף... זעהסט דו? אַיאָ, אַז דער רבי
שמיסט-אַפּ, ווערר מען נאָר איין אַנדער מענטש? ... אַצינד, מאַ-
טעלע, — מאַכט ער צו מיין ברודער מאַטעל — קום נאָר דו
אַהער! ... די „יוסילעך“ מיט די „מאַטעלעך“ האָב איך ליעב דער-
פאַר, וואָס זיי לאָזען זיך נישט לאַנג בעטען. זיי, אַז מע זאָגט „לעג
זיך“, לעגען זיי זיך... שמואליקעל, נשמה מיינע, ליג, ליג, נאַרעלע,
עס וועט לאַנג נישט געדויערען, נישט מעהר זאָל דער אידישער
גלות געדויערען! ... און דו, לייבעניו, וואָס געדויערט ביי דיר אַזוי
לאַנג דאָס צעשפיליען זיך? מאַך עס בקיצור! ... אברהמ'עלע, מיין
טייערס, דיר בין איך שולדיג אַ חוב נאָך פון נעכטען. עס וועט
שוין זיין ביי אונז אינאיינעם איין רעכענונג... שימעלע! וואָס
מאַכט עפּים די ציעג, וואָס דו ביזט געפאָהרען אויף איהר ריי-
טענדיג? דו מיינסט, אַז איך האָב שוין פאַרנעסען? ... הערשעל
דער קליינער! זאָג הערשעל דעם גרויסען, ער זאָל זיך מטריח זיין
פאַרקאָטשען דאָס העמדל; נישקשה, דאָ זענען גאַלע מאַנסכילען...
קום נאָר אַהער, טאַפעלע טוטאַריטו! האָב קיין פאַראיבעל ניט,
וואָס איך בין דיך מכבד מיט „אַחרון“; דער טאַטע דיינער דער
שמש איז נישט געוואָהנט געוואָרען צו גרעסערע כיבודים...

אַפגעשמיסען קאַפּל'ען אויך, גלייכט זיך דער רבי אויס די
ביינער, נעמט זיך מיט'ן גראַבען פינגער ביי'ם גאַרנעל, אויפ'ן
חונ'ישען שטייגער, און זינגט-אויס מיט'ן ניגון, וואָס מע רופט-אויף

א חתן, און ציקעלט זיך בשעת מעשה, פונקט ווי רב הערש-בער דער חזן:

— יע-עמוד הח-תן יום-טוב-ליפמאן ברב שלום-איוויק מפ-טיר! ... נישקשה, שעס זיך ניט, רב ליפא, דו ביזט טאקי א בר-מצוה-יונגעל, און א חתן דערצו, מיט א זייגער און מיט א זילבער-נער קאפערטע, נאָר פון דעסטוועגען, איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אָן — לכבוד ל"ג-בעומר מעגסט דו זיך מטריח זיין אנדערלעגען אָט דאָ אויפ'ן בענקעל. איך וועל דיר חלילה קיין שלעכטס ניט טהון, איך וועל דיר נאָר אָפשמייסען, מעהר נאָרנישט! ... איך בין דיר ערב, אז ביז דער חתונה וועט זיך פארהיילען... ליפא, ליג גלייך, ליפא, מאַך ניט קיין אָנשמעלען, איך האָב קיין כח ניט צו באַרען זיך מיט אזא בחור'עץ, ווי דו! אָט אזוי, לאָז אייך וואָהל באַקומען! ... אַצינד פאַרשפּילעט זיך גאַנץ פּיין, קינדערלעך, וואַשט די הענט און דאווענט אייך אַפּ מנחה און — מאַרש אַהיים. נאָר שטיי, פּיין, שען, אזוי ווי איך האָב ליעב... און, אם ירצה השם, איבערמאַרנען גאַנץ פּריה זאָלט איהר מיר זיין אָט דאָ אַלע אויפ'ן אָרט, נאָר ווי עס געהער צו זיין, פּיינטשיק! איהר האָרנט, וואָס מע רעדט צו אייך? לאָס איך זעהען אויף עמיצען א שפּרינקעלע! א האָר! ... א נומע נאַכט, געהט געוונט, און האָט אייך א פּריי-ליכען יום-טוב!

ב.

אויף מאַרנען האָט נאָט אַרויסגעצויגען די זון פון איהר פּוטער-פּאַס און האָט אונז געשענקט אַ שענעם, אַ ליכטיגען, אַ פּרייליכען זומערטאָג, איינעם פון יענע שענע ליכטיגע זומערטעג, וואָס אפילו אין דעם פּינסטערען וויסטען כּתרילעווקע, וואָס ליגט ביי'ס טייך „שטונקילאָך“, איז די לופט שמעקענדיג, פּריש, מחיה-נפשות. דער הימעל איז לויטער בלוי. די פּויגעלעך זינגען. עס גלוסט זיך אין דרויסען אַרויס, אויף דער לופט. עס ציהט אַהין, ווייט-ווייט פון

דער בלאָטיגער שטאָרט אַרויס, דאָרט, וואו עס שפראַצט אַ גרע-
זעלע, און די בוימער זענען בעדעקט מיט גרינע בלעטעלעך, דאָרט,
וואו גאָט'ס פויגעלעך טאַנצען און שפרינגען, פישטשען און זינגען...
אין יענעם פריהמאָרגען האָבען מיר זיך געחאַפט, איך און מיינ
ברודער מאָטעל, אויפשטעהן וואָס פריהער, אָפּדאַוונען וואָס נישער,
נעמען דעם אָנבײסען מיט זיך — און מאַרש צו ליפּא שלום-
אַײזיק'ס! וואָס עפּיס צו ליפּא שלום-אַײזיק'ס? ווייל, ערשטענס,
איז ליפּא שלום-אַײזיק'ס דער עלטערסטער פון די תלמידים, אַ בר-
מצוה-זינגער, און אַ חתן דערצו, מיט אַ זינגער און מיט אַ זילבער-
נער קאַפּערטע; און, צווייטענס, איז דאָרט פאַרהאַן אַ הויף אַ
גרויסער, וואָס דאָרט פלעגען מיר פערברענגען דעם אַנדערען האַל-
בען טאָג פרייטאָג, שפרינגען אויף איין פוס, שפיעלען אין „קוצי-
באַבע“, אין „עקאך און מקח“, אָדער אין „קאַמערקאַמערהויז“, אָדער
אין „באַהעלטערלעך“, אָדער אין „טרעפּענישען“...

אַז מיר זענען געקומען, איך און מיינ ברודער מאָטעל, צו ליפּא
שלום-אַײזיק'ס, האָבען מיר שוין דאָרטען געראַפּען די גאַנצע
חברה (אָרום און אָרום זענען מיר געווען פיער און פערציג פאַרשוין,
תלמידים פון צוויי חדרים: פון „רב יודעל מלאך-חמות“ און פון
„רב אפרים תלין“).

— אָט זענען שוין די „יוסילעך“ מיט די „מאַטעלעך“ אויך
דאָ! ווייזט, וואָס האָט איהר געבראַכט? — רופט זיך אָן ליפּא
שלום-אַײזיק'ס, און ער הויבט-אָן צענויפנעמען די מתנות, וואָס
יעדער האָט געבראַכט צו דער סעודה, און אויסרופען אויף אַ קול
איטליכען צום גראָס:

— מענדעל, מע מעג עסען פון דיין פענדעל! אַנז, ווייז וואָס
האַסט דו דאָרטען? צוויי אייערבינגעל, אַ שטיק לעקאַך, איין איי
מיט זעכס גראָשען.

— איציק-שפיציק, נאָדעל-טעשעל! געה אין קלײט, האַפּ אַ
פלעשעל! עפּיס זעה איך ביי דיר, קיין עין-הרע ניט, אַ גאַנצען
אוצר: צוויי קיכלעך, דריי אייער, אַ שטיק דאַרע קישקע, עטליכע

צוקערלעקאלעך מיט מאַנדעלבייגעלעך, און האָזענע ניסלעך עפּים
נאָר אַ גוזמא — אַהאַ! און נאָך צעהן גראָשען דערצו! מאַ-
לאַדיעץ!...

— יענקעלע-בענקעלע-פלעשעלע — בול-בול-בול! באַווייז זיך
אַרויס מיט דיין גוטס: אַ בולקע אַ גאַנצע, אַ פּערטעל עוף, אַ גלע-
זעל גענוענשמאַלץ — וואָס איז דאָס? אַ פּלעשעל מעד? הערסט
דו, ביזט דאָך עפּים נאָר אַ מוזיק, כלעבען!...

— משה'לע-שטויסעלע, קלאַפּ אין שוהל! אַלטע ווייבער
שלאָפען! קום נאָר אַהער, האָסט געבראַכט בראַנפען? — האָב
איך דיך לייעב, וואָרום וואו האָט איהר געוועהען אַ „סעודה“ אָהן
בראַנפען?...

— אָבי-פּאָטער, קלמן — טאָטער, טאָטער — קלמן, שניאור —
זלמן, זלמן — שניאור, שלאָף אין שלייער! באַווייז, באַווייז, שעם
זיך ניט! אַ האַלכ איי סך-הכל? ... אַ שטיקעל ברויט מיט האָניג? ...
אויך אַ מטבע! געב אַהער, נישקשה, עס מאַכט ניט אויס! דע-
רויף איז דאָס ל"ג-בעומר, אַ שותפות'דיגע סעודה!...

— טאָפעלע טוטאַריטו! ווייז וואָס האַלטסט דו דאַרטען?
אַ טאָפיטע מיט אַ שטיטעל בולטע מיט אַ טעפעל טנאַבעל? וואָס
האַט דיר די מאַמע אזוי ווינציט דערעבען? ... — ליפּא שלום-
אַיזיק'ס מאַכט איהם נאָך, ווי ער רעדט מיט דער „טוף“, און
חברה קאָטשען זיך פאַר געלעכטער, און קאָפעל אַליין לאַכט אויך.
— יואליק-בייליק האָט דעם גרעסטען חלק! דו ביזט דאָך
עפּים אַ נניד'ס אַ יונגעל, ביי דיר קעהר אַוראי זיין אַ גאַנצער
אוצר פון ביצים און פון שמאַלץ, פון וויין און פון בראַנפען און
פון כל-טוב! איאַ, איך האָב געטראַפען? צוויי בולקעס, אַ גאַנצע
האַלבע געבראַטענע קאָטשקע, אַהאַ! אַ צעהנדליג אייער, און טיי
און צוקער, דינט ניסלעך, מיט באַקסערען, מיט ראַזינקעס מיט
מאַנדלען, און פּאַמעראַנצען, און אַ לימענע אויך — ניט געדאַכט
זאָלסט דו ווערען! קום אַהער, לאָם איך דיר חאָטש זאָנען אַ
דאַנק!

יואליק דעם נגיד'ס געהט-צו, די הענד אין די קעשענעם, מיט גרויס גרלות, און ליפא שלום-אייזיק'ס דערלאנגט איהם א שנאָל אין גלעזעל אַרײַן. צווישען עולם ווערט אַ געלעכטער.

— אַצינד, קינדער, זעצט זיך אויס אלע אָט אַ דאָ, צווישען די קלעצער, — זאָגט ליפא שלום-אייזיק'ס, — לאָמיר זיך אַקאַרשט נעמען צו דער סעודה! בראַקט און עסט און „לאָז אייך וואָהל באַקומען“, ווי דער רבי זאָגט, אַז ער שמייסט אונז אָפּ... ווער האָט אַ גלעזעל? נעב אַהער, לאָמיר טרינקען לחיים! לחיים, מלך! אַז מע טרינקט, איז מען פּרייליך! לחיים, נח! פון פּלע-שעל ציהט מען כּח! קום אַהער, ניסעל, נעם בראַנפען אַביסעל! לחיים, שעפּסעל! מאַך אַ שנעפּסעל! לחיים, אַברהם-משה! דו האָסט דאָך ליעב אַ כּוסה אַ גרויסע! לחיים, טאַפּעלע! דאָט זאָל דעבען דעזונד מיט דליט מיט אַלדאָס דוטס! טרינט-אויס דאָס דאַנצע דלעזעל, אַניט דים איך דיר אַרײַן אין דאָרדעל מיט דוואַלד, וועסט דו ערדער מאַכען!...

אלע לאַכען, און קאַפּעל אַליין לאַכט אויך.

— קינדער! זאָגט, וואוהין געהען מיר היינטיגס יאָהר? — טהוט אַ פּרעג ליפא שלום-אייזיק'ס נאָך דער סעודה.

עס ווערט אַ געשריי, אַ געפילדער. איטליכער זאָגט זיין מיי-נונג, וואוהין מע זאָל געהן.

— אויף יענער זייט בית-עולם! — זאָגט מלך דער אלמנה'ס.

— אויף דער ליוואַדע! — מאַכט נח דעם שוחט'ס.

— צו דער ציגעלני! — שרייט-אויס אברהם-משה דעם וויי-נער'ס אויף אַ הילכיג קול.

— צו דער ציגעלני! צו דער ציגעלני! — העלפען איהם אונ-טער עטליכע קולות מיט אַ מאָל.

— דאָרט איז פּאַרהאַן הינט, איהר האָט שוין פּאַרנעמען? — רופּט זיך אָן ניסעל, אַ יונגעל אַ בלייכס מיט אַיין איבערגעשראַקע-נעם קוק.

— ווער האַרַכט זיי ? ווער האָט מורא פאַר הינט ? — זאָגט
 יואליק דעם נגיד'ס מיט שטאַרקייט.
 — דו אַליין האָסט מורא פאַר אַ הונט אימת־מַת! — האַקט
 איהם איבער דוד'על־צעהאַקטע־ליפּ.
 — נישט פאַר אַ הונט, אפילו פאַר אַ קאַץ! ... — האַפּט־אונטער
 שעפּסעל, אַ יונגעל מיט איין אָפּגעבריהטער באַק, און צווישען חברה
 ווערד אַ געלעכטער.

יואליק דעם נגיד'ס ווערד אָנגעצונדען, למאַי מע לאַכט פון
 איהם, געהט ער צו צו שעפּסל'ען מיט דער אָפּגעבריהטער באַק און
 טראָגט איהם אונטער אַ פייג גלייך אונטער דער נאָז; האַפּט ער
 אַ זעץ פון דוד'על־צעהאַקטע־ליפּ אין זייט אַריין; ענטפערט ער
 צוריק; הויבט ער אָן האַפּען פעטש פון אַלע זייטען... אין איין
 אַנדער צייט וואָלט זיך קיינער ניט איינגעשטעלט אַרויסטרעטען
 פראַנק און פריי קעגען אַ נגיד'ס אַ יונגעל, נאָר ל"ג־בעומר מאַכט
 נישט אויס, ל"ג־בעומר איז מען פריי...

— שאַט! — רופט זיך אָן ליפּא שלום־אייזיק'ס. — גענוג אייך
 קריעגען זיך! ווייסט איהר, וואוהין מיר זאָלען געהן היינטיגען
 ל"ג־בעומר ?

— וואוהין ? וואוהין ?

— קיין גאַלאַנאַווקע!

— קיין גאַלאַנאַווקע! קיין גאַלאַנאַווקע! — שרייען אַלע
 אין איין קול, און אפילו קאָפּעל קוקאַריקו העלפט קוויטשען אויף
 זיין דין קול'כעל: „דאַלאַדאַנאַוומע! דאַלאַדאַנאַוומע!“ ...
 און ס'איז געבליבען, אז מיר געהען קיין גאַלאַנאַווקע.

ג.

גאַלאַנאַווקע איז אַ דערפעל, ניט ווייט פון כתרילעווקע. אז
 איהר פאָהרט צו אונז קיין כתרילעווקע, מוזט איהר פריהער דורכ־
 פאָהרען דאָס דאָזיגע דערפעל; אז איהר פאָהרט־דורך דאָס דאָזיגע

דערפעל, מוזט איהר בעגענענען א גאנצע טיטשקע מיט קליינע שקצים'לעך מיט גרויסע הימלען, וואָס לויפען אייך נאָך נאָכ'ן וואָגען, וואָרפען שטיינדלעך, רייצען-אָן די הינד, מאַכען משוגענע העוויות און זינגען בשעת מעשה עפּים אַ פּאַסקודנע ליערעל:

זשיד, זשיד, פּאַרחאָוויק!

זאַהוביוו טשערעוויק!

אַ יאַ שאָוו,

טאַי נאַשאָוו,

טאַי פּירניאַוו,

טאַי פּישאַוו...!*

און האָטש די דאָזיגע ווערטער האָבען נישט קיין טעם און קיין ריח, פון דעסמוועגען פּערדריסט דאָס אייך גאַנץ גוט; און נישט אזוי די ווערטער, ווי דאָס געלעכטערעל זייערס; און נישט אזוי דאָס געלעכטערעל, ווי די שטיינדלעך, וואָס זיי וואָרפען; און נישט אזוי די שטיינדלעך, ווי די הינד, וואָס זיי רייצען-אָן אויף אייך...

— וואָס וועלען מיר אָבער טהון, — פּרענט איינער פון אונז —
טאָמער חלילה פּאַלען-אָן אויף אונז די שקצים'לעך?

— וואָס האָרבען מיר שקצים'לעך, — זאָגט ליפּאַ שלום-אַיי-זיק'ס — אז מיר זענען, קיין עין-הרע, פּיער-און-פּערציג פּאַרשוין, אָנגעוואָפּענט מיט כלי-זיין, מיט „פּיילענבויענס“, מיט „ראָדביקס-לעך“ און גלאַט מיט שטעקלעך? אַדרבה, לאָזען זיי זיך פּרובען אָנפּאַלען אויף אונז!

* איד, איד, פּאַרד, האָסט פּערלאָרען אַ שוּד! בין איד גענאַנגען, און האָב איהם געפונען, און האָב איהם אויפגעהויבען, און בין מיר אוועקגענאַנגען.

— מיר וועלען זיי באווייזען ווער מיר זענען! — זאָנט יואליק
דעם נגיד'ס, וואָס האָט נאָר פּערנעכען, אז מע האָט איהם נאָר-וואָס
אויסגעלאַכט און „אָנגעבוכעט“.

— מיר וועלען זיין די „בני-ישראל“, און זיי וועלען זיין די
„פּלשתיים“! — פּאַלט מיין ברודער מאַטעל אויף אַ המצאה, און
דאָס געפּעלט אלעמען.

— איהר זאָלט מיך וועלען פּאַלנען, — לענט-פּאַר חיים, אַ
גמרא-יונגעל פון רב אפרים תּלני'ס חדר — וואָלטען מיר זיך באַ-
דאַרפט אַיינטיילען אין צוויי מחנות: איין מחנה וועט הייסען
„יהודה“ און די אנדערע — „אפרים“. לאָז ליפּא שלום-
אַייזיק'ס זיין דער פיהרער פון דער „מחנה יהודה“, דאָס הייסט,
פון „יודעל מלאך-המות'עס“ חדר, און מענדעל לאָשעק וועט זיין
דער פיהרער פון דער „מחנה אפרים“, דאָס הייסט, פון „אפרים
תּלני'ס“ חדר.

— גערעכט, ווי איך בין אַ איר! — העלפען איהם אונטער
עטליכע מיט אַ מאָל. — יעקב אָבינו, בשעת ער איז געגאַנגען
מלחמה האַלטען מיט עשו'ען, האָט אויך אזוי געטהאָן; ער האָט
זיך געטראַכט: סאָמער פּאַלט-אָן דער שונא און צעשלאַנט איין
מחנה, וועט די אנדערע מחנה מאַכען אַ פּליטה...

— קיינער, קיינער וועט נישט מאַכען קיין פּליטה! — זאָנט
ליפּא שלום-אַייזיק'ס. — מיר וועלען שלאָגען די „פּלשתיים“ עד
חרמה — מאַכען פון זיי אַ תּל! קינדער, נעמט די כלי-זיין און
קומט אויף די פּלשתיים!

— לאָמיר זינגען עפּים אַ ליעדעל, קינדער!

— אַ ליעדעל! אַ ליעדעל!

— וואָסער אַ ליעדעל זאָלען מיר זינגען?

ראַז, דוואַ, טרי, טשעטירע! פּאַירעם, פּאַירעם נאָ קוואַטירע!
אַכטער, באַכטער, קאַלישקאַ! וואָסיעם דענני ראַכאַשקאַ!

— פּע, פּע! אַ אַידיש ליער! אַ אַידיש!...
און נח דעם שוחט'ס ציהמ'אויס מיט אַ ניגון אויף זיין שען
סול'כעל:

אָמַר ד' ליעקב —
סְקאַזאַל פּאַן-באַג דאָ יעקב:
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיאַ, באַרין יעקב!

און מיר אַלע האַפּען-אונטער פּרייליך אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסאַ ניקאַוואָ,
טאַקאַ באַגאַ אַרנאַוואָ!...

ד.

— וואו נעמט מען איצטער עטליכע פלשתיים? — רופט זיך אָן
יואליק דעם נגיד'ס און ציהט-אָן דעם פּיילענבוניגען.
— איך וואָלט זיך אָן זיי נוקם געווען! — מאַכט יענקעל און
שטעלט-אָן דאָס ראָדריקסעל.
— נעמאַכט פון זיי אַ תל! — רופט זיך אָן חיים און צעלאָזט
זיך מיט אַ שטעקעל.
— צעריסען אויף צווייען! — זאָגט אברהם-משה און בעווייזט
מיט די הענד, ווי אזוי ער וואָלט צעריסען אַ פלשתי אויף צווייען.
— שאַט, קינדער! — רופט זיך אָן איינער. — אָן פּאָהרט אונז
אַקענען אַ „פלשתי“ מיט אַ פּאַר אָכסען!
דאָס איז זיך געפּאָהרען פון דאָרף אין שטאָרט אַריין אַ גוי מיט
אַ גרויס שמויסען היטעל, זיך געזעסען גאַנץ רוהיג אין וואָגען, גער
פּיפקעט אַ ליולקע, גערדעהט מיט דער בייטש און אונטערגעטריבען
די אָכסען: „היי, היי, סאָב סאָלאָווי!“

— קינדער! ציהט-אָן די פּיילענבויענעס! — קאָמאָנדעוועט
ליפּא שלום-אַיזיק'ס צו דער „מחנה יהודה“.

— קינדער! ציעלט אַיך מיט די ראָדביקסלעך גלייך אויפ'ן
„פלשתי" — קאָמאָנדעוועט מענדעל-לאָשעק צו דער „מחנה
אפרים“.

מיר ציהען-אָן אונזערע פּיילענבויענעס און ציעלען זיך מיט די
ראָדביקסלעך, און נח דעם שוחט'ס ציהט-אויס מיט אַ ניגון:

בחר ד' ביעקב —
אויבראל פּאָן-באָג ביעקב;
אַל תּירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיאַ, באַרין יעקב!

און מיר האַפּען-אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימכאַ ניקאַוואָ,
טאַלקאַ באַגאַ אַדנאַוואָ!...

דער „פלשתי“ האָט זיך, אַפּנים, שטאַרק איבערגעשראַקען פאַר
אונזערע „צוויי מחנות“; ער האָט אַראָפּגענומען דאָס היטעל, האָט
זיך איבערגע'עלמ'ט דרוי מאָל, אויסגעשפיגען און האָט זיך אָנגע-
רופּען צי אונז מיט אַ גראָב קול:

— ווי מיטאַהאַ, זשירעניאַטאַ, נעכרויטסי פּראַקליאַטעיע? * —
און האָט אונז געמאַכט אַ רעכטען „מי-שברך“ און האָט געוואָלט
אַראָפּ פּונ'ם וואָגען מיט דער בייטש און זיך שטעלען מיט אונז
מלחמה האַלטען.

* וואָס טהוט איהר דאָ, אירעלעך, נישט קיין געטויפּטע, פּערשאלטענע?

— ווייסט איהר וואָס? לאָמיר דעם דאָזיגען פּלשתי לאָזען צורוה! — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס. — וואָס האָט ער אונז גע- טהאָן? מיר געהען דאָך מלחמה האַלטען מיט די קליינע „פלשתיים'לעך“...

— גערעכט, ווי איך בין אַ איד, גערעכט! — שרייען מיר אויס אַלע מיט אַ שמחה, און גורטען-אָן אונזערע לענדען, און לאָזען זיך לויפען, ווי די גבורים, אַלץ מיט דעם אייגענעם ניגון:

נאל ד' את יעקב —
 ספּאָסאַל פּאָן-באָג את יעקב;
 אַל תּיראַ, עבדי יעקב —
 ניע פּונאַסיאַ, באַרין יעקב!...

און מיר אַלע האַפען-אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
 ניע באַימסיאַ ניקאַוואָ,
 טאַלקאַ באַנאַ אַרנאַוואָ!...

— אַצינד, קינדער, לאָמיר זיך צוועצען אַביסעלע אַפרוהען! — קאַמאַנדעווען אונזערע ביידע קאַמאַנדירען, ליפּא שלום-אַיזיק'ס און מענדעל-לאָשעק, און מיר פּערקאַטשען די קאַפּאַטקעלעך און זעצען זיך אויס אַלע אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, און ציהען זיך אויס אויף דער ערד, און קוקען אַרויף, אין ריינעם בלויען הימעל אַרײַן, וואו עס שווימען שטיקלעך וואַלקענס, ווייסע ווי זילבער און דינע ווי רויך, וואו אַ לאַנגע שורה פּוינעלעך שוועבען שטילערהײד, טוסען זיך אין טיעפען הימעל און ווערען פּערשוואַנדען.

— וואו זענען, אַשטייגער, אַהינגעקומען די פּוינעלעך? — טהוט אַ פּרעג איין יונגעל בײַם אַנדערען און קוקט אין הימעל אַרײַן.

— זיי האָבען זיך אָפגעשטעלט אויפ'ן שפּיץ באַרג פון די בערג „אָררט“. — ענטפערט איהם דאָס אַנדערע יונגעל, גלייך ווי ער וואָלט דאָס געוואוסט פאַר געוויס.

— וואָס עפּים אָררט? — טהוט איהם יענער אַ פּרעג נייגיעריג.

— ווייל אָררט איז דער העכסטער פון אַלע בערג! — ענטפערט איהם יענער, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט אַלסדינג אויף דער וועלט.

איך ליג און הער זיך צו צו די דאָזיגע רעד פון די צוויי יונגלעך, און איך פערשטעה ניט, ווי קומט אָהער אָררט? אָררט איז דאָך אין אַרץ־ישׂראל, און מיר זענען אין חוץ־לאַרץ! נאָר באַלד צוריק פערענטפער איך מיר אַליין די קשיא מיט אַ נייער קשיא: לַמַּאי די פּלשתיים? די פּלשתיים זענען דאָך אויך דאָרטען, פון דעסטוועגען געהען מיר דאָך אויף די פּלשתיים!...

יענע צוויי בערעדעוודיגע חברה־לייט הערען ניט אויף צו רעדען צווישען זיך. איינער פּרעגט, דער אַנדערער ענטפערט.

— וואָס וועט זיין נאָכדעם, אַשטייגער, אַז מיר וועלען, אַם ירצה השם, אַיינגעמען די פּלשתיים?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָל זיין?

— איך מײן, וואָס וועלען מיר טהון מיט זייער לאַנד?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָלען מיר טהון?

— איך מײן, צי מיר זאָלען דאָס לאַנד „פאַרוויסטען“, די שטעדט „פאַרברענען“ און זייערע ווייבער מיט זייערע קליינע קינדער „שלאָגען צום שאַרפען שווערט“?

— לַמַּאי זאָלען מיר ברענען שטעדט? און וואָס האָסט דו צו די קליינע קינדער נעכאָך?

— סטייטש, סע שטעהט דאָך אָבער אַזוי געשריבען אין פּסוק!

— אַ משל! יענס איז געווען אַמאָל, און דאָס איז היינט!

עס וועט זיין גענוג פון זייערטוועגען, אַז מיר וועלען אויף זיי אַרויפלעגען מס, זיי זאָלען אונז צאָהלען צינז...

דער שמועס פון די צוויי ווייסע־חברה'ניקעס, די ווייכע וואַרעמע לופט, דער בלויער הימעל, דאָס גרינע גראַז און דער ריח

פון דער ערד ווארפען-אן אויף אונז עפּיס אַ מין זיסקייט, אַ דרימעל, וואָס צענעהט זיך אין אלע אברים. מיר וואָלטען אזוי געלענען אַ נאַנצען טאָג, עס זאָל זיך ניט געווען אויפּהאַפּען איינער מיט אַ געשריי:

— פּלשתיים! פּלשתיים!...

ה.

אַז מיר האָבען זיך אויפּגעחאַפּט אויף די פּיס, האָבען מיר דערזעהען פאַר זיך אַ טשערעדע פון שעפעלעך, און עטליכע יונגע פאַסטוכער מיט גרויסע בולאָוועס זענען געשטאַנען, אונז בעטראַכט און איבערגעשמעסט זיך איינער מיט'ן אנדערען א. זייער לשון:

— שאַ צע טאַקע, הריציו?

— מאַכט, נעטשיסטאַ?

— ני, צע זשירעניאַטאַ איז קאַסרילאָווצי.

— נעכריסטי סאַבאַטשי!

— טאַי שטשע סלאָמאַקאַמי, דיווויס!

— דאַוואַי, האָפּצי, טרעשטשאַטי!

— סאַכאַק נאַצקאָוואַטי!

— דערזשי, האָפּצי!

— היי, האָפּצי, האָפּצי!...

* — וואָס איז דאַס, הריצע?

— אַפּנים, רוח'לעך?

— ניין, ס'איז כּתרילעווקער אידעלעך.

— אידען — כּלבים.

— און נאָר מיט שטעקלעך, זעה!

— נעסט, חברה, קלאַפּט זיי!

— די הינט אַנרייצען!

— האַלט, חברה!

— עי, חברה! חברה!...

— וואָס שוויינט איהר, קינדער? — רופען זיך אָן צו אונז
אונזערע צוויי קאָמאָנדרען, און מיר שטעלען-אָן די פּיילענבויענעס
מיט די ראָדביקסלעך, און נח זינגט:

דרך כוכב מיעקב —
וואָשלאַ זוויעזדאָ איז יעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פונאַיסיאַ, באַרין יעקב!

און מיר האַפען-אונטער אויף אַ קול:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסיאַ ניקאַוואָ,
טאַקאַ באַנאַ אַדנאַוואָ!

און די מלחמה פון די „בני־ישראל“ מיט די „פלשתים“ האָט
זיך אָנגעהויבען.

קוועטשט מיך ניט, אידישע קינדער, איך זאָל אייך דערצעהלען,
ווי אזוי איז געגאַנגען די מלחמה צווישען די „בני־ישראל“ און צווי-
שען די „פלשתים“! פרעגט מיך ניט, ווער פון זיי האָט גובר געווען?
למאי זאָלט איהר מיר אָנטהון יסורים?... איך קאָן אייך נאָר עדות
זאָגען, אַז די „קינדער ישראל“ האָבען זיך געשטאַרקט, ווי די לייבען,
געלאַפּען, ווי די הירשען, און געשלאָגען זיך מיט מסירות-נפש, ווי
די אמת'ע נבורים, אזוי אַז אפילו „טאַפעלע מוטאַרימו“ איז גע-
שפרונגען אין פייער אַריין, ווי אַ מוזיק, און האָט געקוויטשעט אויף
זיין דין קול'בעל:

— מינדער! טלאָפּט זיין! האַרדעט זיין! זיי זאָלען אונז דערענטען!...

נאָר, אוי וועה, וואָס האָבען נעכאָך געקאָנט טהון די „בני-ישראל“, אז עס האָבען זיך אַרײַנגעמישט די כלבים, די הינד פון די „פלשתים“, און האָבען אָנגעמאַכט אַ שרעקליכע מהומה, אַ טר-מעל אין אונזערע צוויי מחנות, און די „בני-ישראל“ האָבען געמוזט אַנטלויפען צוריק מיט בזיונות (פריהער פון אַלע איז געלאָפען יואליק דעם נגיד'ס פייל אויס'ן בויגען!) נישט אזוי פאַר די „פלשתים“, ווי פאַר זייערע הינד, וואָס האָבען אונז נאָכגעיאָנט ביז אין שטאָרט אַרײַן... אוי וועה, פון אונזערע צוויי מחנות איז געוואָרען איין מחנה! מיר האָבען שוין מעהר נישט געזונגען קיין „אַל תירא עבדי יעקב, ניע פונאיסיא באַרין יעקב“... ניין! מיר האָבען שוין געזונגען איין אַנדער לייערעל. מיר האָבען געשריגען:

— גוואַלד, רבונז של עולם! הושענא!... שמע ישראל!...!

ג.

געקומען אַהיים זענען מיר שוין שפעטליך, אַרום מנחה-צייט, און האָבען זיך אַרײַנגע'ננב'עט, איך און מיין ברודער מאָטעל, איינציגווייז, און האָבען זיך בעזעצט אין אַ ווינקעלע שטיבל, ווי די טייבעלעך, מע זאָל חלילה ניט דערזעהן אויף אונז קיין סימנים, די צעפליקטע קאַפּאַטקעלעך. בעראַרף אָבער דער גוטער יאָהר אָנ-טראַגען אַ גאַסט, אונזערע אַ מוהמע ריזעל פון יאַמפעלי, אַ גדולה, זי האָט זיך ניט געזעהען מיט אונז שוין באַלד אָנדערהאַלבע, יאָהר! — יוסי! מאָטעל! — רופט אונז די מאַמע. — די מוהמע ריזעל איז געקומען!

מיר ריהרען זיך ניט פון די ערטער.
— וואו זענט איהר ערניץ? — שרייט די מאַמע. — וואָס האָט איהר זיך באַגראָבען דאָרטען?
מיר שוויגען שטיבל.

געהטצו די מאמע, דערזעהט אונז און טהוט א פלעסק מיט
די הענד:

— א דונער איז מיר! א שלאק איז מיר! ירחמיאל, וואו ביזט
דו? קום נאָר אַהער, וועסט דו זעהען אַ שענס!

געהטצו דער טאטע, א איד א קראַנקער, פון זינט איך גערענק
איהם הוסט ער, בלייבט שטעהן, בעטראַכט אונז ביידען פון קאפּ
ביז פיס, און עס הויבט זיך אָן אַ חתונה — מיר זאָלען איהם זאָגען:
וואו זענען מיר געווען? וואָס האָבען מיר געטהאָן? און מיט ווער
מען האָבען מיר זיך געשלאָגען? מיר שטעהען ביידע, איך און מיין
ברודער מאַטעל, און קוקען-אַראָפּ אויף דער ערד און טראַכטען זיך:
„הלוואי וואָלט זיך איצטער געעפּענט אַ קבר, וואָלטען מיר פּטור
געוואָדען פון אַלע צרות!“... און דער טאטע הערט נישט אויף צו
פרעגען:

— נו, זאָנט שוין: וואו זענט איהר געווען? וואָס האָט איהר
געטהאָן? מיט וועמען האָט איהר זיך געשלאָגען?

און די מאמע שטעהט ביי דער זייט און טאָטשעט איהם:

— אויך מיר אַ טאטע! ער זאָל דאָס זאָגען אַ קרום וואָרט!
ביי לייטען אַ טאטע לענט-אַנידער און פּיצקעס-אָן, אַ קינד זאָל
וויסען דאָס אַנדערע מאָל! סע זאָל פּיהלען! סע זאָל גערענקען!...

דער טאטע אָבער שלאָגט אונז ניט. ער שלאָגט אונז קיינמאָל
ניט. ער נעמט אונז נאָר מיט ווערטער. ער הערט אונז ניט אויף
צו פרעגען: וואָס וועט זיין פון אונז דער תכלית? ער עסט זיך
אָפּ דאָס האַרץ. ער פּערהוסט זיך און זאָגט, אַז מיר זענען איהם
מקצר ימים... וויינען מיר שטילערהייד, און זאָגען זאָגען מיר ניט,
אַ וואָרט ניט.

— וואָרט! וואָרט! — זאָגט צו אונז די מאמע. — לאָמיר נאָר
דערלעבען מאַרגען, אַם ירצה השם, איך וועל אייך שוין צושטעלען
אַ בענקעלע ביי'ם רבי'ן!...

* * *

אויף מאָרגען נאָך ל"ג-בעומר, אז מיר זענען געקומען אין חדר אריין. האָבען מיר שוין געטראָפּען די מאַמע אין חדר מיט נאָך עט-ליכע מאַמעס, וואָס זענען געקומען אונז צושטעלען בענקעלעך צום רבי'ן. און דער רבי, רב יודעל מלאך-המות, האָט זיך דוקא נישט געלאָזט לאַנג בעטען און האָט אונז מקיים פסק געווען אַלעמען פון זיין ברייטער האַנד, אזוי ווי ער האָט אונז צוגעזאָגט, חלילה נישט דורכגעלאָזט קיינעם. און אז ס'איז געקומען צו ליפא שלום-איי-זיק'ס, האָט ער מיט איהם לאַנג-לאַנג געראַנגעלט זיך, געבאַרעט. ליפא, אַ בר-מצוה-יונגעל און אַ חתן מיט אַ זיינער און מיט אַ זיל-בערנער קאַפּערטע, האָט נישט געוואָלט בשום אופן זיך לעגען פאַר די ווייבער — און ליפא האָט אויסגעפיהרט זיינס: די ווייבער זענען זיך צענאַנגען, און הער רבי האָט איהם אַריינגעצימבעלט אַריבער פּופּציג.

פון דעמאָלט אָן האָבען מיר זיך געגעבען דאָס וואָרט, און אייך, קינדער, זאָג איך אויך אָן דאָס אייגענע, אז איהר זאָלט קיינמאָל, קיינמאָל נישט מלחמה האַלטען מיט די „פּלשתיים“!...

גרינס אויף שבועות

געשריבען אין יאָהר 1903.

גרינס אויף שבועות

א.

ערב שבועות האָב איך אויסגעבעטען ביי דער מאַמע, עליה השלום, איך זאָל מיר אַליין געהן הינטער דער שטאָדט, אָנרייסען און ברענגען אַהיים גרינס אויף שבועות.

און די מאַמע האָט מיך געלאָזט איינעם אַליין געהן הינטער דער שטאָדט, אָנרייסען און ברענגען אַהיים גרינס אויף שבועות. לאָז זי האָבען דערפאַר אַ ליכטיגען גן-ערן.

איין אמת'ע נסיעה קאָן מען אָנרופען נאָר די נסיעה, וואָס אַ מענש מאַכט איינער אַליין, אָהן חברים, אָהן אַ שום איבערשלאָגן. איך בין מיר איינער אַליין, אַ פריי פויגעלע, אין דער גרויסער ברייטער וועלט; איבער מיר איז די גאַנצע גרויסע בלויע יאָר-מעלקע, וואָס מע רופט זי "הימעל"; מיר איינעם אַליין לייבט די שענע ליכטיגע טאָג-מלכה, וואָס מע רופט זי "זון"; פון מיינעט-וועגען אַליין האָבען זיך עס צונויפגעקלויבען דאָ, אין פרייען פעלד, די אַלע זינגערס, מיט אַלע פייפערס, מיט אַלע שפּרינגערס, און נאָר צוליב מיר אַליין האָט זיך צענומען די שמעקענדיגע רויז, צע-שפּרייט דער לאַנגער, דער געלער "סאָנישניק", צעצוויקעלט און צעשפרענקעלט דאָס גאַנצע ברייטע פעלד מיט אַלע אַנטיקלעך פון דער מילדער נאַטור. קיינער קוועטשט מיך נישט, קיינער שטעהרט מיר נישט, קיינער זעהט מיך נישט, אַ חוץ גאָט, און איך קאָן מיר טהון וואָס איך וויל: וויל איך — זינג איך מיר אַ שענעם "כבקרית".

וויל איך — שריי איך משוגענערווייז און רייס זיך אויפ'ן האַלן. וויל איך — לעג איך צענויף די האַנד, ווי אַ שופּר, און בלאָז מיר אַ „תּקיעה גדולה“ און שפּיעל מיר אַ „טרובאַטש“. וויל איך — טהו איך מיך גאָר אַ וואַלגער, ווי איך שטעה און נעה, אויפ'ן גרינעם גראַז און קאַטשע מיך אויף אַלע זייטען, ווי אַ לאַשעקעל. ווער וועט מיר זאָגען אַ דעה און וועמען הער איך? איך בין פּריי! איך בין פּריי! דער טאַג איז געווען אזוי וואַרעם, די זון אזוי שען, דער הימעל אזוי לויטער, דאָס פעלד אזוי גרין, דאָס גראַז אזוי פּריש, און אויפ'ן האַרצען איז מיר געווען אזוי גרינג, און אויף דער נשמה אזוי גוט, אז איך האָב גאָר פּערגעסען, אז איך בין דאָ אַ ווילד־פּרעמדער און אז איך בין אַרויסגעקומען אַהער צו אַנדרייסען גרינס אויף שבועות, און האָב מיר פּאָרגעשטעלט, אז איך בין דאָ אַ מושל, אַ פּרינץ, און דאָס גאַנצע פעלד, וואָס מײן אויג האַפּט־אַרום, מיט אַלסדינג וואָס אין פעלד, און אַפילו מיט דעם גאַנצען בלויען שטיק הימעל — דאָס אַלץ געהערט צו מיר, איך בין דערויף דער איינציגער בעל־הבית, און איך האָב דערויף צו שאַפען — און ווייטער קיינער נישט. און ווי אַ מושל, וואָס איהם אַלץ געהערט און ער אויף אַלץ געוועלטיגט, הויבט זיך מיר אָן וועלען אַרויסבעווייזען מײן ממשלה. מײן כּח אַזן מײן נבורה — אַלץ וואָס איך קאָן און וואָס איך וויל... קודם כל געפעלט מיר נישט אָט דער לאַנגער דראַנג מיט דעם געלען היטעל (דער סאָנישניק), וואָס בעקומט מיט אַ מאַל ביי מיר אין די אויגען אַ פנים פון אַ שונא, אַ מין „גלית הפלישתית“. און די אַלע איבעריגע פּלאַנצונגען, מיט שטעקלעך און אָהן שטעקלעך (באָב און פאַסאָלים) — דאָס זענען לויטער שונאים, דאָס זענען די „פּלשתיים“, וואָס האָבען זיך בעזעצט דאָ ביי מיר אויף מײן ערד, — ווער האָט געשיקט נאָך זיי? און יענע נידעריגע, די גראַבע מיט די גרינע קוטשמעס, וואָס זיצען אזוי געדיכט, האַרט ביי דער ערד (קרויט), — וואָס טהוען זיי דאָ די דאָזיגע קוטשמעס? זיי וועלען זיך נאָך אַנשכור'ען און מאַכען מיר אײן אומגליק... לאַזען זיי נעהן אין דער ערד אַריין — איך דאַרף זיי נישט! און

בייזע מחשבות, ווילדע אינסטינקטען וואכען-אויף אין מיר, און א מאָדנע געפיהל פון נקמה נעמט מיך אַרום דורך און דורך, און איך הויב זיך אָן נוקם זיין אין די שונאים — און נאָך ווי אזוי נוקם זיין!...

געהאט האָב איך מיט זיך, אויף אָנצורייסען גרינס אויף שבוועת, מיטגענומען כל-יזיין: א מעסערעל מיט צוויי קלינגלעך, און א שווערד, אפילו א הילצערנס, נאָר א שאַרפּס.

דאָס דאָזיגע שווערד איז ביי מיר פערבליבען פון ל"ג-בעומר. און האָטש איך בין מיט דעם געגאנגען ל"ג-בעומר אויף מלחמה מיט מיינע איבעריגע חברים הינטער דער שטאָדט, פון דעסטוועגען קאָן איך אַיך שוועהרען (איהר מענט מיר גלויבען אָהן א שבועה). אז עס האָט נישט פּערגאָסען קיין איין טראָפען בלוט. דאָס איז געווען אַ כלי פון דעם מין כל-יזיין, וואָס דאָס מיליטער טראָגט בשעת שלום. ס'איז טאַקי, הייסט עס, נישטאָ קיין שום סימן פון מלחמה, שטיל און רוהיג אַרום און אַרום, נאָר גאַרנישט, גלאַט אזוי, פון „דרך-שלום" וועגען, לאָזען זיך שמעהן צוגעגרייט שווער-דען, ביסען, האַרמאַטען, קאַנאַנען, פּערד, סאַלדאַטען — הלוואי זאָל מען זיי נישט בעראַרפען, ווי מײן מוהמע עטעל פלעגט זאָגען, בשעת זי האָט געפּרעגעלט מאַלינעס...

ב.

דאָס איז ידוע אויף דער גאַנצער וועלט, אז בשעת מלחמה ציעלט מען זיך טרעפען דעם עלטערען, דעם אָפיציער; דעם גענעראַל אז מע קאָן טרעפען, איז נאָך בעסער; דעמאָלט פּאַלען שוין במילא די סאַלדאַטען, אזוי ווי שטרוי. דערפאַר וועט אַיך שוין קיין חידוש נישט זיין, וואָס איך בין צום אַלעם ערשטען אָנגעפּאַלען אויף דעם „גלית הפלשתי", איהם דערלאַנגט מיט דעם שווערד אַ געשמאַקען האַק איבער'ן קאָפּ מיט'ן געלען היטעל און היבשע עט-

ליכע זעץ פון הינטען, — און דער רשע האָט זיך אויסגעצויגען, ווי לאַנג ער איז, פאַר מיינע פיס. נאָך איהם האָב איך אַנידערגעלעגט נאָך היבשע עטליכע געזונדע רשעים, די שטעקענס פון זייערע הענד אַרויסגעריסען און פּערוואָרפען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. און די נידעריגע די גראָבע, מיט די גרינע קוטשמעס, האָב איך גענומען צו דער אַרבייט גאָר אויף איין אַנדער אופן: וועמען איך האָב געקאָנט, האָב איך אַראָפּגענומען די גרינע קוטשמע, און די איבע-ריגע האָב איך געטראָטען מיט די פיס, געמאַכט פון זיי אַ תּל-עולם! בשעת מלחמה, אז דאָס בלוט צעהיצט זיך און מע געהט-אַריין אין התּפּעלות, שניידט מען אויף וואָס די וועלט שטעהט. אז מע האַלט ביי פּערגיסען בלוט, פּערלירט מען זיך און מע ווייסט נישט, וואו מע איז אין דער וועלט. דעמאָלט לעגט מען נישט קיין כּבּוד אויף קיין עלטערס, מע קוקט נישט אויף קיין שוואַכע פּרוי, מע האָט נישט קיין רחמנות אויף קיין קליינע קינדער, און בלוט, בלוט גיסט זיך, אַזוי ווי וואַסער... איך, בשעת אָנפּאַלען אויף דעם שונא, האָב נאָך נישט געפּיהלט אין זיך אַזא כּעס מיט אַזא ברען, ווי נאָך די ערשטע עטליכע גוטע קלעפּ, וואָס איך האָב אַיינגעטיילט דעם שונא; נאָר וואָס ווייטער האָב איך מיר אַלץ מעהר געהער געהיצט, זיך אַליין אונטערגעגעבען אַלע מאָל מעהר חשק, און איך בין אַזוי אַריין אין דער אַרבייט, איך בין געווען אין אַזא עקסטאַז, אין אַזא רציחה, אַז וואָס ס'איז מיר געקומען פאַר די אויגען — דאָס האָב איך גע-בראַקט, געשניטען אויף אַלע זייטען, און מעהר פון אַלעמען האָבען פון מיר געליטען נעבאַך „קליינוואַרג“... די יונגע קיילעכיגע אַר-בוולעך, קאַבאַקלעך מיט די גראָבע בייכלעך, די קליינע פּיצלעך אונערקעלעך, וואָס קריכען נאָר-וואָס אַרויס פון דער גרינער „האַ-דענע“ מיט די געלע נאָפּעלעך, — זיי האָבען מיך צערייצט נאָר מיט זייער שטילשווייגען און מיט זייער קאַלמקייט; און איך האָב זיי אַיינגעטיילט אַזוי, אַז זיי וועלען מיך האָבען צו גע-דענקען: איך האָב געהאַקט קעפּלעך, געשניטען בייכלעך, גערי-סען אויף דער האַלב, געבראַקט אויף שטיקלעך, צעשלאָגען, צע-

הרג'עט, גע'מזיק'ט אויף טוידט, — לאָז מיך אזוי וויסען שלעכטס, ווי איך ווייס, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען אזא רציחה! אומשולדיגע קארטאָפּלים נעבאָך, וואָס זענען געזעסען טיעף אין דער ערד, האָב איך פון דער ערד אַרויסגעגראָבען און האָב זיי מוסר מודעָה געווען, אז פון מיר בעהאַלט מען זיך נישט!... יונגען קנאַבעל מיט גרינע ציבעלעך האָב איך אַרויסגעריסען מיט'ן וואַרצעל, רעטאַבלעך זענען געפּלויגען ביי מיר, ווי די האַלעשקעס — און לאָז מיך נאָט שטראַפען, אויב איך האָב נהנה געווען אפילו א שטיקעל רעטאַך, וואָרום איך געדענק גאַנץ גוט פון דער מנילה די ווערטער: „ו ב ב ז ה ל א ש ל ח ו א ת י ד ס“ — ראַבע־ווען האָבען אידען נישט געראַבעוועט... און אַלע מינוט, אז דער יצירה־ע איז געקומען צו מיר און מיך אָנגערעדט, איך זאָל געניסען אַ ציבעלעך, פּערזוכען אַ קנאַבעלעך, איז מיר דער פּוסק פון דער מנילה געקומען אַקעגען מיט די ווערטער, מיט'ן טראַפּ און מיט דער ננינה: „ו ב ב ז ה ל א ש ל ח ו א ת י ד ס“!... און איך האָב נישט אויפּגעהערט צו שלאָגען, האַקען, בראַקען, מוזיק'ען, מכית'ען און שניידען אויף שטיקלעך יונג און אַלט, קליין און גרויס, אַרעס און רייך, אָהן אַ שום רחמנות...

אַדרבה, איך האָב מיר פּאַרגעשטעלט, אז איך הער זייער שרייען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ביי מיר — און עס זאָל דאָס מיך אָנהויבען אַהרען! מערקווירדיג! איך, וואָס האָב נישט געקאָנט זעהן, ווי מע קוילעט אַיין עוף, ווי מע שמייסט אַ קאַץ, ווי מע בעלעדינט אַ הונד, ווי מע שלאָגט אַ פּערד, — זאָל איך זיין אזא מין טיראַן, אַיין אַכזר? ...! „נקמה! — האָב איך אַ פּער־שכור'טער נישט אויפּגעהערט צו שרייען. — נקמה! איך וועל זיך מיט אַיך אַפּרעכענען פאַר איריש בלוט! איך וועל אַיך שוין באַצאָהלען פאַר ירושלים, און פאַר ביתר, און פאַר די אידען אין שפּאַניען מיט פּאַרטונאַל, און פאַר די אידען וואָס אין מאַראַקאָ, און אויך פאַר אונזערע, וואָס אין אומאַן אַמאָל און וואָס אין אַנד־דערע ערטער אויך היינט... און פאַר די אירישע ספּר־תורה'ס, וואָס

מע האָט צעריסען, און פאַר די... אי! אי! אי! גוואַלד! רצ' טעוועט! ווער האַלט דאָס מיך פאַר'ן אויהער?" ...
 צוויי רעכטע סטוסאַקעס פון הינטען און אַ פאַר כפול-שמונה'-
 דיגע פעטש פון פאַרענט האַבען מיך אין איין כהרף-עין אויסגע-
 ניכטערט, און איך האָב דערזעהען פאַר זיך אַ בעקאַנטען פאַרשוין,
 וואָס איך וואָלט געמענט שווערען, אז ס'איז אַחרים דעם באַש-
 טאַנשטיק.

ג

אַחרים דער באַשטאַנשטטיק האָט פון קדמונים געהאַלטען אַ
 „באַשטאַן“, אַ גאַרטען, אָדער אַ „באַקטשי“, ביי אונז הינטער דער
 שטאָרט. דאָס הייסט, ער האָט אָפּגעדרונגען אַ דעסיאַטינע ערד און
 דאָרטען פּערפיהרט אַ גאַרטען, געזעצט קאווענעס און דיניעס, אור
 גערקעס און קאַרטאַפּליס, ציבעלעס און קנאַבעל און רעטאַכלעך
 און שאר ירקות, און געהאַט דערפון שען פּרנסה. פון וואַנען האָב
 איך געקענט אַחרים'ען? ווייל ער האָט מיט אונז געהאַנדעלט,
 דאָס הייסט, ער פּלעגט לייהען ביי מיין מאַמען געלד אַלע ערב
 פּסח, און אַרום סוכות-צייט פּלעגט ער אָנהויבען ביסלעכווייז פּונ'ם
 פּדיון איינצאַהלען, און דאָס געלד פּלעגט פּערשריבען ווערען ביי
 דער מאַמען אין גראַבען סידור אויף דעם לינקען טאָוועל (דאָרט
 איז געווען איהר גאַנצע בוכהאַלטעריע), אין אַ זייט, אָפּגעטרעטען
 פון אַחרים'ס וועגען אַ בעזונדער פּלאַץ, אַ בעזונדערע קאַנטע, און
 אָנגעצייכענט פון אויבען מיט גרויסע אותיות: ח ש ב ו ז ע ר ל
 אַ ח ר י ס . און נאָכדעם איז שוין געגאַנגען די חשבונות: „פון
 אַחרים אַ קערבעל. פון אַחרים נאָך אַ קערבעל. פון אַחרים צוויי
 קערבלעך. פון אַחרים אַ האַלב קערבעל. פון אַחרים אַ זעקעל
 קאַרטאַפּליס“. און אזוי ווייטער... און האַטש די מאַמע איז געווען
 אַ אידינע נישט קיין גביר'טע, איין אַלמנה מיט קינדער, און האַט
 געלעבט פון „פּראַצענט“, נאָך ביי אַחרים'ען קיין פּראַצענט האָט

זי נישט גענומען קיינמאל: ער פלעגט אונז צאָהלען מיט נאָרטען וואָרג, אַמאָל מעהר, אַמאָל ווינציגער — סײַר האָבען זיך מיט איהם קיינמאל נישט געקריענט.

איז געווען אַ גערעט, פלעגט ער אליין אָנשימען אונז אַ פולען קעלער מיט קארטאָפּלים און מיט אונגערקעס אויפ'ן גאַנצען ווייניגער; און אז נישט — פלעגט ער זיך אָפּבעטען ביי דער מאַמע: — ניע וויכאַטשאַי, אַווראַומיכאַ, באַ נע ווראַדילאַ! — דאָס הייסט: האָב קיין פאַראיבעל נישט, אברהמ'ס ווייב, ס'איז נישט געראַטען! און די מאַמע פלעגט איהם מוחל זיין דאָס מאָל און אָנזאָגען, אז, אם ירצה השם, אויפ'ן אַנדערען יאָהר זאָל ער נישט זיין קיין דבראַחַר. און טאַקי אזוי פלעגט זי איהם זאָגען, כהאי לישנא ממש:

— ל'אַדיוזש, אַחרימאָו סעררצע, יאַק באַה דאַסט נאַ טאַי האָר שאַב טי נע בראוּו סוויניאַ!...

— דאָכרע, אַווראַומיכאַ, דאָכרע! — פלעגט איהר אַחרים אָפּ-ענטפערען און האַלטען וואָרט: די ערשטע גרינע ציבעלעס מיט'ן ערשטען יונגען קאַבעל האָט ער תמיד געבראַכט צו אונז; די ערשטע יונגעטשקע קארטאָפּעלעך מיט די ערשטע גרינע אונגערקעס זענען תמיד געווען ביי אונז, גיכער ווי ביי די נגידים. און איך האָב נישט איין מאָל געהערט פון אונזערע שכנים און שכנה'טעס, אז דער אלמנה איז גאָר נישט אזוי שלעכט, ווי זי מאַכט דעם אָנשטעל. „זעהט נאָר, מע טראָגט איהר אַרײַן אין שטוב פון כל טוב...“ סע פערשטעהט זיך, אז איך האָב דאָס באַלד אָפּגע-טראָגען דער מאַמען אין אויהער אַרײַן. האָט זיי די מאַמע גוט אויסגעשאַלטען:

— זאַלץ זיי אין די אויגען, שטיינער זיי אין האַרצען! ווער סע פאַרגינט מיר נישט, דער זאָל אליין נישט האָבען! איך ווינשט זיי איבער-אַיָהר אויף מיין שטייגער!
סע פערשטעהט זיך, אז איך האָב באַלד איבערגעגעבען אונז-זערע שכנה'טעס, וואָס די מאַמע האָט זיי געווינשעוועט... סע פער-

שטעהט זיך, אז פאר אזעלכע ווערטער זענען זיי געווען אויף דער מאמע להרוג ולאכר און אָנגערופען זי מיט אזא נאָמען, וואָס מיר איז געווען אַ הרפה צו הערען... סע פערשטעהט זיך, אז מיר האָט דאָס פערדראָסען און איך האָב דאָס באַלד אָפגעטראָגען דער מאַמען. האָט מיר די מאַמע מכבד געווען מיט צוויי פעטש און אָנגעזאָגט, איך זאָל אויפהערען אַרומטראָגען „שלח-מנות“ פון איינעם צום אנדערען... פון די פעטש האָב איך געוויינט, און דאָס וואָרט „שלח-מנות“ האָט מיר געפיקט אין מוח: איך האָב נישט פערשטאַנען פאַר וואָס רופט זי דאָס עפּיס „שלח-מנות“?

אַ יום-טוב פלעגט זיין ביי מיר, אז איך פלעג דערזעהן פון דער-זויטען אַחרימ'ען מיט די גרויסע שטיוואַלעס און מיט דער גראַבער ווייסער, וואַרעמער, וואַלענער סוויטע, וואָס ער האָט זי געטראָגען זומער און ווינטער. דערזעהן אַחרימ'ען געהן, האָב איך געוואוסט, אז דאָס טראָגט ער אונז אַ פּוֹלע פעלענע מיט גאַרטען-וואַרג, און איך פלעג לויפען אין סך אָנוואַגען דער מאַמע די בשורה, אז אַחריס איז געקומען.

ד.

בכלל דאַרף איך מודה זיין, אז צווישען מיר מיט אַחרימ'ען איז געווען אַ מין ליעבע אַ פערבאַרגענע, אַ מין סימפּאַטיע, וואָס מע קאָן זי נישט אַרויסגעבען אין ווערטער. גערעדט האָבען מיר צווישען זיך כמעט קיינמאָל נישט; ערשטענס, דערפאַר, וואָס איך האָב נישט פערשטאַנען זיין לשון און ער האָט נישט פערשטאַנען מיין לשון (דאָס הייסט, איך איהם האָב פערשטאַנען, נאָר ער מיר — מכות!). און, צווייטענס, האָב איך מיר געשעמט: אזא גרויסער אַחריס — ווי אזוי רעדט מען מיט איהם? פלעג איך דאַרפען אָנ-קומען צו דער מאַמען, זי זאָל זיין צווישען אונז דער טאַלמאַטש. — מאַמע, פּרעג איהם, פאַר וואָס ברענגט ער מיר נישט קיין זוינישעל?

— וואו זאל ער דיר נעמען וויינשעל? אין א באשטאן אין נישטאָ קיין וויינשעל.

— למאי איז נישטאָ אין א באשטאן קיין וויינשעל?

— וואָרום אין א באשטאן וואַכסען נישט קיין וויינשעל-בוימער.

— למאי וואַכסען נישט אין א באשטאן קיין וויינשעל-בוימער?

— למאי, למאי, למאי — דו ביזט א געשלייערטע שיקסע! —

מאַכט צו מיר די מאַמע און וואַרפט מיר אויף א פאַטש.

— אַווראומיכא, נע בעיי דעטינא! — מאַכט צו איהר אַחרים

און שטעלט זיך איין פאַר מיר.

אַס אזא מין ערל איז געווען אַחרים, און ביי איהם בין איך

דאָס געלעגען אַצינד אין די הענד.

מיט'ן שכל בעדאַרף מען פערשטעהן, אז ס'איז מן הסתם אזוי

געווען די מעשה: אַחרים, אז ער איז אָנגעקומען און דערזעהן ביי

זיך אויפ'ן באשטאן אזא חורבן, האָט ער תחילת בעדאַרפט נישט

פערשטעהן, וואָס טהוט זיך דאָ. דערזעהן אזא נפש, ווי איך,

אַרבייט מיט דעם שווערד אויף אַלע זיימען, האָט אַחרים בעדאַרפט

איבערקלערען אויף מיר מי יודע וואָס: א נישט-גוטער, א שרע-

טעלע, איין אָנשיקעניש, — און האָט געוויס זיך איבערגע'צלמ'ט

עטליכע מאָל. נאָר נאָכדעם, אז ער איז צוגעגאַנגען נעהענטער און

דערזעהן, אז דאָס אַרבייט אזוי געטריי דוקא א אידיש יונגעל, און

דוקא מיט א הילצערנעם שווערד, האָט ער מיך אָנגענומען ביי'ם

אויהער, נאָר אזוי געשמאַק, אז עס האָט מיך צוגעצויגען צו דער

ערד, און איך האָב אָנגעהויבען שרייען נישט מיט מין קול:

— אי! אי! אי! ווער ציהט דאָס מיך פאַר'ן אויהער?

ערשט העט'שפעטער, נאָך די רעכטע סטוסאַקעס און נאָך די

אמת'ע פעטש, וואָס אַחרים האָט מיר איינגעטיילט, האָבען מיר

זיך בעגעגענט מיט די אויגען און האָבען זיך ביידע דערקענט איינס

דאָס אַנדערע, און מיר זענען ביידע געווען איבערראַשט, געבליבען

אַהן לשון.

— אווראומיכנינע דעטינא? — האָט אַחרים אויסגעשריען און האָט זיך איבערנע'צלמ'ט, און האָט גענומען בעטראַכטען די היזקות, וואָס איך האָב איהם דאָ אָנגעאַרבייט, בעקוקט יעדע גראַדקע מיט איינליכס שטיקעל ערד, און עס האָט איהם אזוי אָנגענומען ביי'ם האַרצען, אז עס האָבען זיך איהם געשטעלט טרערען אין די אויגען. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט אַקעגען מיר, צענויפגעלענט ביידע הענד ביי זיך אויפ'ן בויך און אַ פּרעג געטהאָן מיך נאָר איין וואָרט: — זאָ שטשאַ? — פאַר וואָס קומט דאָס מיר, הייסט דאָס... ערשט דאָ האָב איך צעקייט, וואָס פאַר אַ התונה איך האָב אָנגעאַרבייט און וועמען איך האָב אזוי שטאַרק גורם היזק געווען, און איך האָב זיך אליין געפרעגט: „פאַר וואָס? פאַר וואָס?“...

— האָדים! — מאַכט צו מיר אַחרים און געמט מיך אָן פאַר אַ האַנד, און איך בויג זיך צו צו דער ערד פאַר שרעק; איך מיינ, אַט-אַט מאַכט ער פון מיר אַ פּרעזשעניצע, נאָר אַחרים טשעפעט מיך נישט; ער האַלט מיך נאָר שטאַרק פאַר דער האַנד, נאָר אזוי שטאַרק, אז עס שפּרינגען מיר די אויגען פּונ'ם קאַפּ, און פּיהרט מיך אָפּ אַהיים צו דער מאַמע, און דערצעהלט איהר אויס אַלסדינג, און גיט מיך איבער אויף איהרע הענד...

ה.

זאָל איך אַיך דערצעהלען, וואָס איך האָב געהאַט פון דער מאַמע? זאָל איך אַיך אויסמאָהלען איהר שרעק מיט איהר כעס מיט איהר ברעכען די הענד, בשעת אַחרים האָט איהר איבערנע-געבען מיט אַלע פּישטשעווקעם דעם גאַנצען חורבן, וואָס איך האָב איהם אָנגעמאַכט אין באַשטאַן? אַחרים האָט זיך נישט געפּוילט, גענומען דעם שטעקען און בעוויזען מיט איהם דער מאַמע, ווי אזוי איך האָב געאַרבייט אַהער און אַהין, אויף אַלע זייטען, ווי אזוי איך האָב געהאַקט און געבראַקט און געשטאַכען און געטרעטען

מיט די פיס, און די קארטאפלים פון דער ערד ארויסגעגראבען, און די האַדענע פון די אונערקעלעך, נאָרוואַס אויפגעגאנגענע אונער-קעלעך... און פאר וואָס? פאר ווען?

— זא שטשאַ, אַווראומיכאַ, זא שטשאַ?...

מעהר האָט אַחרים נישט געקאָנט רעדען: עס האָבען זיך איהם. אַפנים, געשטעלט די טרערען אין האַלז.

דעם רעכטען אמת מוז איך אייך זאָגען, קינדער: איך וואָלט בעסער געוואָלט זיין געפאַטשט פון אַחרים'ס הענד, איידער האָבען דאָס, וואָס איך האָב געהאַט פון דער מאַמען פאַר שבעות און פונ'ם רבי'ן נאָך שבעות... היינט די בזיונות, וואָס איך האָב נאָכדעם געהאַט אַ גאַנץ קיילעכיג יאָהר פון מיינע חברים אין חדר, וואָס האָבען מיר צוגעזעצט זעהר אַ לייטישען נאָמען: „באַשטאַנ-שטשיק“, יוסיל באַשטאַנשטשיק“!... דער דאָזיגער שענער נאָמען איז מיר פערבליבען העט-העט כמעט ביז דער חתונה... אַט ווי אַזוי איך בין געגאַנגען רייסען גרינס אויף שבעות.

שוין איין מאל א מוכה!

געשריבען אין יאָהר 1908.

1
2
3

4

5

שוין איין מאָל אַ סוכה!

א.

פארהאן מענשען, וואָס האָבען קיין זאך נישט געלערענט און קענען אלסדינג, אין ערניץ נישט געוועזען און ווייסען אלסדינג, אויף קיין זאך נישט פערטראַכט זיך און פערשטעהען אלסדינג. „געבענשטע הענד!“ — אזוי רופט מען זיי, די דאָזיגע גליק־ליכע מענשען, און די וועלט איז זיי מקנא, חידוש'ט זיך און האָט אָפּשיי.

אַט אַזאַ מענש איז געווען ביי אונז אין כתדילעווקע, און גע־רופען האָט מען איהם: שוין איין מאָל משה.

דערפאר האָט מען איהם גערופען שוין איין מאָל משה, ווייל אויף יעדער זאך, וואָס ער האָט געזעהן, געהערט אָדער גע־מאַכט, האָט ער ליעב געהאַט צו זאָגען: „שוין איין מאָל אַזוי“.

— ביי אונז אַ חזן אין שוהל — שוין איין מאָל אַ חזן!

— מע האָט געטראָגען איין אינדיק אויף פסח — שוין איין מאָל איין אינדיק!

— מאַרגען וועט דאָס זיין אַ פראָסט אין דרויסען — שוין איין מאָל אַ פראָסט!

— איז דאָס געפלוניגען פעטש צו די הקפות — שוין איין מאָל פעטש!

— אוי, אידען, בין איך איין אַרעמאָן — שוין איין מאָל איין אַרעמאָן!

און אזוי אויף אַלסדינג.

און געווען איז משה... איך קאָן אייך נישט זאָגען : וואָס ער איז געוועזען. ער איז געווען אַ איד; נאָר פון וואָס ער האָט געלעבט — איז שווער צו וויסען. ער האָט געלעבט, ווי עס לעבען אַ סך טויזענדער, צעהנער טויזענדער אידען לעבען אין כתרילעווסקע. געדרעהט זיך אַרום אַ פריץ, דאָס הייסט, נישט אַרום פריץ אַליין, נאָר אַרום די פריצים, וואָס ביי'ם פריץ, און נישט אַרום די פריצים גופא, נאָר אַרום די אידען, וואָס דרעהען זיך אַרום די פריצים, וואָס ביי'ם פריץ. און צי האָט ער געהאַט פרנסה — דאָס איז שוין ווידער אַ בעזונדערע מעשה, וואָרום שוין איין מאָל משה איז געווען אַ מענש, וואָס האָט פיינט געהאַט זיך בע-ריהמען מיט זיין גוטסקייט און בעקלאָגען זיך אויף זיין שלעכטס-קייט. תמיד איז ער געווען פרייליך, תמיד זענען איהם די בעקלעך געווען רויט, איין וואָנסע אַביסעל לענגער פון דער אַנדערער, דאָס היטעל אויף אַ זייט, און די אויגען תמיד גוטע, שמייכלענדיגע, שטענדיג קיין צייט נישט געהאַט און אַלע מאָל, צו יעדער צייט, געווען גרייט פון יענעמ'ס וועגען געהן צעהן מייל צורפוס. אַט אזאַ מין פאַרשוין איז געווען אונזער „שוין איין מאָל משה“.

ב.

נישט געווען איין זאך אויף דער וועלט, וואָס „שוין איין מאָל מישה“ זאָל דאָס נישט קאָנען מאַכען : אַ שטוב איז אַ שטוב, אַ זייגער איז אַ זייגער, אַ מאַשינע איז אַ מאַשינע, אַ לעמפעל, אַ דריידעל, אַ קראַהן, אַ שפיעגעל, איין עמער, אַ שטייג — און וואָס נישט?

אמת, קיינער האָט נישט געקאָנט אָנווייזען אויף די הייזער מיט די זיינערס פּיט די מאַשינעס, וואָס זענען אַרויס פון זיינע הענד.

נאָר אלע זענען געווען איבערצייגט, אז משה קאָן; אלע האָבען געזאָגט, אז ווען ער האָט געצייג, קעהרט ער איבער וועלמען. דער גאַנצער אומגליק איז געווען, וואָס ער האָט נישט געהאַט קיין גע- צייג. מײן איך פערקעהרט: דאָס איז טאַקי געווען דאָס גלײַ, וואָס איבער דעם איז די וועלט נישט איבערגעקעוואָרט געוואָרען, און די וועלט, הייסט דאָס, איז געבליבען אַ וועלט.

אז מע האָט משה'ן ניט צעריסען אויף שטיקלעך, איז ער געווען איינער אַ גליקליכער! האָט זיך איבערגעדריעהט אַ שלאָס — צו וועמען איז מען געגאַנגען? צו משה'ן. האָט זיך געשטעלט דער זייגער — צו משה'ן. פערשטאַפט געוואָרען דער קראַהן פונ'ם סאַ- מאָוואָר און עס קאָן זיך נישט צאַפען — צו משה'ן. טאַראַקאַנעס, פרוסאַקעס און אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך פערפיהרט אין שטוב — וועמען פרעגט מען? משה'ן. אַ טחוויר האָט זיך אַרייַנגעקאַפט און שטיקט אלע נאַכט די עופות — מיט וועמען האַלט מען זיך איין עצה? מיט משה'ן. וויעדער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה“, און טאַקי אָבער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה“!

אמת, דעם איבערגעדריעהטען שלאָס האָט מען טאַקי נאַכדעם פערוואָרפען איין איבערגעדריעהטען ערניץ אויף אַ שאַפע, דעם זייגער האָט מען געמוזט אָפנעבען צום זייגערמאַכער, און דעם סאַ- מאָוואָר — צום קעסלער, די טאַראַקאַנעס מיט די פרוסאַקעס מיט די אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך, אַפנים, פאַר משה'ן ווינציג וואָס איבערגעשראַקען, און דער טחוויר האָט זיך געטהאָן דאָס, וואָס אַ טחוויר דאַרף טהון... נאָר „שוין איין מאָל משה“ איז געבליבען דער אייגענער „שוין איין מאָל משה“, וואָס פריהער, פאַרט „גע- בענשטע הענד“! און מסתמא איז דאָך אין איהם עפּים געווען אַזעלכעס — אַ וועלט איז דאָך נישט משוגע! אַ סימן האָט איהר: פאַר וואָס געהט מען נישט צו מיר, אָדער צו אייך, מיט קיין איבער- געדריעהטע שלעסער, מיט קיין זייגערס, סאַמאַוואָרען, טחווירען, סאַ-

ראקאנעם, פרוסאקעס און אנדערע מיאוסקייטען? נישט אלע מענ-
שען זענען גלייך, און טאלאנטען אויף דער וועלט זענען, אפנים,
פארהאן נעצעהלמע.

ג.

מיט דעם דאָזיגען „שוין איין מאָל משה“ זענען מיר געוואָרען
גאַנץ נאָהענטע שכנים אין איין דירה, אונטער איין דאָך. איך זאָג
„געוואָרען“, ווייל ביז אַהער זענען מיר געזעסען אין אונזער איין-
גענער דירה. נאָר עס האָט זיך ביי אונז פּלוצים געגעבען אַ דרעה
דאָס רעדעל, די צייט איז אונז געוואָרען שלעכט, קיין „אַנוועצערס“
האָבען מיר נישט געוואָלט זיין. — האָבען מיר די דירה פּערקויפט,
אַרומגעצאָהלט זיך מיט די חובות און אַריבערגעצויגען זיך (ערב
ראַש־השנה איז דאָס געווען) צו הערשקע מאַמציס, אין איין אַלטער
חורבה, אָהן אַ גאָרטען, אָהן אַ הויף, אָהן אַ גאַניק, אָהן לייב און
אָהן לעבען.

— נו, אַ „חאַטע“! — זאָגט די מאַמע כלומרשט מיט אַ גע-
לעכטער, און איך זעה ביי איהר טרערען אויף די אויגען.
— זינדיג נישט! — זאָגט צו איהר דער טאַטע, שוואַרץ ווי
די ערד. — דאַנקען גאָט דערפאַר.

פאַר וואָס „דערפאַר“ — ווייס איך נישט. אפשר דערפאַר,
וואָס מיר זיצען נישט אין דרויסען? איך וואָלט ליכעלערשט גע-
זעסען אין דרויסען, איידער דאָ, ביי הערשקע מאַמציס אין שכנות,
מיט פרעמדע יונגלעך און מיט פרעמדע מיידלעך, וואָס איך ווייס
זיי נישט און קען זיי נישט, און וויל זיי נישט וויסען און וויל זיי
נישט קענען מיט זייערע געלע הערעלעך, מיט זייערע נאַסע נעזע-
לעך, מיט זייערע דינע פיסעלעך און גראָבע בייכעלעך, וואָס אז זיי
געהען קאַטשען זיי זיך, ווי די קאַטשקעלעך, אַליין האַלטען זיי אין
איין עכען, און אז יענער עסט, קוקען זיי אין מויל אַרײַן... איך
האָב דאָס געהאַלטען פאַר אַ גרויסע עולה פון גאַנץ, וואָס ער האָט

ביי אונז צוגענומען די דירה. מיר האָט נאָך נישט אַזוי באַנג גע-
 טהאָן די דירה, ווי די סוכה, וואָס מיר האָבען דאָרטען געהאַט, אַ
 שטענדיגע, פון יאָהר צו יאָהר, מיט אַ פלינגעל, וואָס הויבט זיך אויף
 און לאָזט זיך אַראָפּ, און מיט אַ שענער געמאָהלטער סטעלי פון
 גרינע און געלע שטעקעלעך, אויסגעלעגט אין קעסטעלעך מיט מנ-
 דוד'ען. אמת, גוטע פריינד האָבען אונז אויסגערעדט דאָס האַרץ,
 אַז מיר וועלען זי נאָך אַמאָל אָפּקויפּען צוריק, אָדער נאָט וועט
 העלפען, מיר וועלען זיך אויסבויען איין אַנדערע דירה, אַ סך אַ
 בעסערע און אַ גרעסערע און אַ שענערע פון יענער דירה... דאָס
 איז אָבער געווען אַלץ נישט מעהר ווי סרייסטווערטער, קאלטע
 רפואות, פונקט אַזעלכע סרייסטווערטער, ווי בשעת איך האָב צע-
 בראַכען (אומגעהרען, געוויינטליך) דאָס בלעכענע זייגערעל מיינס
 אויף שטיק-שטיקלעך, האָט מיך די מאַמע מכבד געווען מיט פעטש,
 און דער טאַטע האָט מיר אויסגעווישט די אויגען, מיר צוגעזאָגט
 קויפען איין אַנדער זייגערעל, אַ סך אַ בעסערס און אַ גרעסערס און
 אַ שענערס פון יענעם זייגערעל... וואָס מעהר דער טאַטע האָט מיר
 געלויבט דאָס נייע זייגערעל, וואָס מע וועט מיר אַמאָל קויפען,
 אַזוי מעהר האָב איך געוויינט נאָך יענעם, נאָכ'ן אַלטען זייגערעל...
 שטילערהייט, אַז דער טאַטע זאָל נישט זעהן, האָט די מאַמע גע-
 וויינט נאָך דער דירה. און דער טאַטע האָט געזיפצט און גע-
 קרעכצט, און אַ שוואַרצער וואַלקען האָט צוגעדעקט זיין פנים,
 און ברייטע קנייטשען האָבען זיך געלעגט אויף זיין גרויסען וויי-
 סען שטערן.

איך האָב דאָס געהאַלטען פאַר אַ גרויסער עולה פונ'ם רבונר
 של-עולם, וואָס ער האָט צוגענומען ביי אונז אונזער אייגענע דירה...

— איך בעט דיך, זאָלסט מיר געזונט זיין, וואָס וועלען מיר
 טהון מיט אַ סוכה?

אזוי רופט זיך אָן די מאַמע צום טאַטען אין איינעם פון די
עשרת־ימית־שובה.

— הו קעהרט אודאי וועלען זאָגען: וואָס וועלען מיר טהון
אָהן אַ סוכה?

אזוי ענטפערט איהר דער טאַטע, כלומרשט מיט אַ שפאַס,
און איך זעה, אַז עס קאָסט איהם געזונד; איך זעה, אַז ער קעהרט
זיך אָפּ אויף אַ זייט, מע זאָל נישט זעהן זיין פנים, וואָס איז בע־
דעקט מיט אַ פינסטערער שוואַרצער חמאַרע, און די מאַמע שנייצט
די נאָז אין פאַרטוך, שלינגט די טרערען, און איך — אויף זיי קור־
קענדיג, פּלוצים קעהרט זיך אויס דער טאַטע מיט'ן פנים צו אונז
עפּים זעהר לעבעדיג.

— שאַ! מיר האָבען דאָך דאָ עפּים אַ שכן משה.

— „שוין איין מאָל משה“? — העלפט איהם אונטער די מאַמע,
און איך ווייס נישט, צי זי לאַכט, צי זי מיינט דאָס ערנסט? אַפנים,
אַז ערנסט, וואָרום אין אַ האַלבער שעה אַרום דרעהען זיך אַרום ביי
דער שטוב אַלע דריי, דאָס הייסט: דער טאַטע און משה און
הערשקע מאַמזיס, אונזער בעליהבית, און מע זוכט איין אָרט, וואו
צו שטעלען די סוכה.

ד.

הערשקע מאַמזיס'עם דירה איז אפילו אזוי אַ גאַנץ פייער דירה,
נאָר איין חסרון: זי שמעהט אין דרויסען און האָט נישט קיין פּיצעל
הויף. זי זעהט־אויס, ווי מע האָט זי פּערלאָרען אין מיטען גאַס:
עמיצער איז געגאַנגען און האָט פּערלאָרען אַ דירה. אָהן אַ הויף,
אָהן אַ הויז, אָהן אַ דאָך, די טיר פון יענער זייט געסעל, ווי אַ קאַ־
פּאַטע מיט'ן סטאָן פון פּאַרענט און מיט די קנעפלעך פון הינטען —
און רעדט מיט הערשקע'ן, וועט ער אייך פּערקלאָפּען דעם קאַפּ מיט
זיין דירה: ווי אזוי ער האָט זיך געלאָרען פאַר דער דירה, ווי אזוי
ער האָט אויסגעלאָרען די דירה, ווי אזוי מע האָט געוואָלט צונעמען

ביי איהם די דירה, ווי אזוי ער האָט זיך געשלאָגען פאַר דער דירה, און ווי אזוי די דירה איז געבליבען זיין דירה...

— וואו רעכענט איהר, רב משה, צו שטעלען די סוכה? —
 פרעגט דער טאטע ביי "שוין איין מאָל משה'ן", און "שוין איין מאָל משה", פערריסען דאָס היטעל און פערטראַכט, ווי אַ גרויסער אַרכיטעקטאָר, וואָס בעקלערט זעהר אַ גרויסען פלאַן, ווייזט מיט ביידע הענד פון דאַנען אַהער און פון דאָרטען אַהין, און וויל גע- בען צו פערשטעהן, אַז ווען די דירה שטעהט נישט אין דרויסען און האָט אַ הויף, פערשפּאַרט מען דעמאָלט צוויי וועגן, און די סוכה ווערד ביי איהם פאַרטיג אין איין טאָג — וואָס זאָג איך אין איין טאָג? אין איין שעה! נאָר אזוי ווי די דירה האָט נישט קיין הויף און מע דאַרף האָבען פיער וועגן, וועט דאָס ביי איהם אַביסעל געדויערען, נאָר דערפאַר וועט דאָס זיין אַ סוכה — שוין איין מאָל אַ סוכה! דער עיקר, ס'זאָל נאָר זיין מאַטריאַל.

— מאַטריאַל וועט זיין, האָט איהר זשע אינסטרומענטען? —
 פרעגט איהם הערשקע.

— אינסטרומענטען וועלען זיך געפינען, האָט איהר זשע גע- הילץ? — פרעגט איהם משה.

— געהילץ איז פאַרהאַן, האָט איהר זשע צווייעכעס? — פרעגט איהם הערשקע.

— צווייעכעס קאָן מען קריגען, האָט איהר זשע סכך? — פרעגט איהם משה.

— עפּיס זענט איהר מיר היינט צו "דאָסיג"! — טאַכט הערשקע.

— צו וואָסיג? — פרעגט איהם משה און קוקט איהם נלייך אין די אויגען אַריין, און ביידע צעלאַכען זיי זיך.

ה.

נאָר אַז הערשקע מאַמציס האָט געבראַכט צו שלעפען די ערשטע עמליכע ברעטלעך מיט די ערשטע פאַר קלעצלעך.

האָט „שוין איין מאָל משה“ געוואָגט. אז עס וועט, אס ירצה השם, זיין „שוין איין מאָל אַ סוכה“. און איך בין געווען זעהר נייגיריג צו וויסען, ווי אזוי וועט ער דאָס מאַכען פון די דאָזיגע עטליכע ברעטלעך מיט די פּאָר קלעצלעך אַ סוכה? איך האָב מיך אויסגעבעטען ביי דער מאַמע, זי זאָל מיך לאָזען זיין דערביי, בשעת משה וועט מאַכען די סוכה, און ביי משה'ן אליין האָב איך דאָס באַלד גע'פּוועל'ט; נישט נאָר ער האָט מיר ערלויבט צו זיין דערביי, אדרבה — ער האָט מיר געוואָגט, איך זאָל איהם זיין אַ „פּאַמעטש“, דאָס הייסט, איך זאָל איהם העלפּען דערלאַנגען און צוהאַלפּען וואָס ער וועט מיר הייסען.

סע פּערשטעהט זיך, אז איך בין פון אזא מעשה געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. אַ קלייניגקייט — איך וועל העלפּען בויען אַ סוכה! און געהאַלפּען האָב איך זעהר אַ סך: געהאַלפּען מאַכען מיט די ליפּען, בשעת משה האָט געקלאָפּט מיט'ן האַמער, געהאַלפּען פּען געהן אין שטוב אַריין גלייך מיט איהם עסען, געהאַלפּען שרייען אויף די איבעריגע קינדער, זיי זאָלען אונז ניט שטעהרען די אַרבייט, און געהאַלפּען אונטערטראַגען איהם אַלע מאָל דעם האַמער, בשעת ער האָט בעדאַרפּט דעם זאַסטופּ, און דערלאַנגען איהם די אַפּצוויינגע, בשעת ער האָט בעדאַרפּט האָבען אַ צווייאַקס. איין אַנדערער אויף זיין אָרט וואָלט פאַר אזא מיין „העלפּען“ מיט אזא מיין „אונטערטראַגען“ געוואָרפּען אין קאָפּ אַריין דעם האַמער אָדער די אַפּצוויינגע; נאָר „שוין איין מאָל משה“ איז געווען אַ מענש אַהן; אַ גאָל; איהם האָט נאָך קיינער נישט געהאַט די זכּיה צו זעהן, ער זאָל זיין אין כּעס.

— כּעס, האָט ער געוואָגט, איז עבודה-זרה; אזוי ווי די עבודה-זרה העלפּט, אזוי העלפּט כּעס...

און מחמת איך בין געווען זעהר פּערטיעפּט אין דער אַרבייט, האָב איך גאָרנישט בעמערקט, ווי אזוי און פון וואָסערע נסים ס'איז ביי אונז פאַרטיג געוואָרען די סוכה.

— קום, וועסט דו זעהן די סוכה, וואָס מיר האָבען אויסגע-
 בויעט! — אזוי זאָג איך דעם טאָטען און שלעפּ איהם אַרויס פאַר
 דער פּאַלע אין דרויסען אַרויס, און דער טאָטע קוועלט־אַן פון אונ-
 זער אַרבייט. קוקט אויף משה'ן מיט אַ שמייכלע און זאָגט צו
 איהם, בעווייזענדיג אויף מיר:
 — האָט איהר האָטש געהאַט פון איהם, רב משה, אַ שטיקעל
 „פּאַמעטש“?

— שוין איין מאָל אַ „פּאַמעטש“! — זאָגט משה און קוקט-
 אַרויף אויפ'ן דאַך פון דער סוכה מיט יסורים. — אונזער הערשקע
 זאָל שוין ברענגען צו טראַגען דעם סכך, וואָלט שוין געווען שוין
 איין מאָל אַ סוכה!

1.

הערשקע מאַמציס האָט אונז געפיהרט מיט'ן סכך, אַפגעלעגט
 פון טאָג אויף טאָג, ביז גאָט האָט געהאַלפּען דעם טאָג פון ערב
 סוכות, האָט ער געבראַכט צו פיהרען אַ וואָגען מיט דינע, דינע שמע-
 קעלעך, אַ מין קאַמיש, וואָס וואַכסט ביי אונז אויף יענער זייט טייך
 אין געמייזעכטס, און מיר האָבען זיך גענומען דעקען די סוכה; דאָס
 הייסט, דעקען האָט געדעקט משה אַליין, און איך האָב געהאַלפּען
 צעטרייבען די ציעגען, וואָס האָבען זיך צוגעהאַפּט צום דאָזיגען
 סכך, ווי צו עפּים רעכטס, איך ווייס נישט, וואָס פאַר אַ טעם
 האָבען זיי געפונען אין די דאָזיגע ביטערע, גרינע שטעקעלעך.

מחמת הערשקע מאַמציס'עם שטוב שטעהט אין דרויסען, דאָס
 הייסט, אין אַ רשות־הרבים, איז פון די ציעגען געווען נישט אַפּ-
 צוטרייבען זיך. אַט האָט איהר אַוועקגעטריבען איינע, איז געקו-
 מען די אַנדערע, נאָך נישט אַוועקגעטריבען די אַנדערע — אַהאָ,
 אַט איז שוין די ערשטע נאָך אַ מאָל אויסגעוואַכסען!

איך האָב זיי געטריבען מיט שטעקענס:

— אַ קאָזא, וואָן פון דאַנען! ווייטער ביזט דו דאָ, דו נאָ-

רישע ציעג? אַ קאָזא!

דער רוח ווייסט זיי, פון וואָנען זענען זיי געוואָהר געוואָרען, אז ס'איז ביי אונז פארהאן גרינער סכך! אפנים, זיי האָבען גע- געבען צו וויסען איינס דאָס אנדערע — נישט אנדערש; וואָרום עס האָבען זיך צענויפגעקלויבען אַרום אונז אַלע ציעגען פון דער גאַנצער שטאָרט, און איך, איינער אַליין, האָב געמוזט מיט זיי אַלע מלחמה האַלטען!

אז גאָט האָט געהאַלפּען, דער גאַנצער סכך איז שוין געלעגען אויף דער סוכה, זענען די ציעגען געבליבען שטעהן, ווי די נאַראַנים, נעקוט אַרויף מיט נאַרישע אויגען און נאַריש גע'מעלה-גרה'ט. איך האָב דערלעבט אָן זיי אַ נקמה און האָב זיך אָנגערופען צו זיי: — פאַר וואָס שלעפט איהר איצטער נישט קיין סכך, נאַרישע ציעגען?

עס ווייזט אויס, אז זיי האָבען מיך פּערשטאַנען: זיי האָבען זיך איינציגווייז אָנגעהויבען צעגעהן זוכען זיך אַיין אַנדער עוברא, און מיר האָבען זיך גענומען אויספוצען די סוכה פון אינוועניג, קודם כל האָבען מיר אויסגעשטאָטען די ערד מיט געלען זאַמד; נאָכ- דעם האָבען מיר אַרומגעהאַנגען די ווענד מיט אַלערליי קאַלדרעס פון אַלע דריי שכנים, און דאָרט, וואו עס האָט נישט געהאַפט קיין קאַלדרעס, איז געהאַנגען אַ שאַל, און אז עס האָט נישט געהאַפט קיין שאַלען, איז געהאַנגען אַ טישטוך אָדער אַ ליילעך; און ערשט נאָכדעם האָבען מיר אַרויסגעטראָגען די טישען מיט די בענקלעך, די לייכטער מיט די בענשליכט, דאָס געפעס מיט די מעסערס מיט די נאַפּלען מיט די לעפעל, און אַלע דריי בעל-הבית'טעם זענען גע- גאַנגען בענשען ליכט און מאַכען אַ ברכה „לישב בסוכה“.

.ז

מיין מאַמע, עליה השלום, איז געווען אַ אידינע, וואָס האָט ליעב געהאַט וויינען. ימים נוראים — דאָס זענען געווען א י ה ר ע ימים טובים, און פון זינט מיר האָבען פּערשפּיעלט אונזער אייגענע

דירה. האָבען זיך איהר די אויגען נישט אויסגעטריקענט אויף קיין מינוט. דער מאַטע, וואָס איז אַליין אויך אַרומגעגאַנגען אָהן אַ קאַפּ, האָט דאָס נישט געוואָלט ליידען, איהר געוואָנט, זי זאָל מורא האָבען פאַר גאָט. זי זאָל נישט זינדיגען, וואָרום ס'איז פאַרהאַן נאָך ערגערס, דאַנקען גאָט דערפאַר... נאָר דאָ אין סוכה, בשעת ליכט־בענשען, האָט זי פערשמעלט די אויגען מיט ביידע הענד און האָט געקאָנט וויינען און וויינען שטילערהייט, קיינער זאָל נישט וויסען, אַז זי וויינט. נאָר נישט מיך נאַרט מען: איך האָב גאַנץ גוט געזעהן, ווי די פלייצעס טרייסלען זיך איהר און טרערען ריי־נען דורך די ווייסע, דינע פינגער, און זיי פאַלען אויפ'ן ווייסען טישטוך. און איך ווייס אפילו וואָס זי וויינט!... איהר גליק, וואָס דער מאַטע גרייט זיך אין שוהל אַרײַן, טהוט־אָן די שבת'דיגע, שוין אפילו צעהאַקטע, נאָר פאַרט זיידענע קאַפּאַטע, נעמט זיך אַרום מיט'ן געפלאַכטענעם זיידענעם גאַרטעל, שמעקט־אַרײַן ביידע הענד אין גאַרטעל אַרײַן און מיט אַ טיעפען יום־טוב'דיגען אַפּץ זאָנט ער צו מיר:

— קום, לאָמיר געהן. שוין צייט געהן אין שוהל אַרײַן דאַוונען. איך נעם די סידורים מיט די מחזורים, און מיר לאָזען זיך מיט'ן טאַטען אין שוהל אַרײַן, און די מאַמע בלייבט דאַוונען אין דער היים, און איך ווייס פריהער וואָס זי וועט טהון: זי וועט וויינען. זי וועט זיך קאָנען גוט אָנוויינען! והראיה, אַז מיר זענען געקומען צוריק און אַרײַן אין סוכה אַרײַן מיט'ן שענעם בריי־טען „גוט־יום־טוב“, און דער טאַטע האָט זיך געשמעלט מאַכען קידוש, דעם שענעם יום־טוב'דיגען קידוש מיט'ן שענעם יום־טוב'־דיגען ניגון, האָב איך זיך צוגעקוקט צו איהרע אויגען — זענען זיי געווען רויטליך און אונטערגעשוואַלען די קישעלעך פון אונטען. אויך די נאָז האָט שטאַרק געלאָנצט, געבלישטשעט — און דאָך האָט זי מיר אויסגעוויזען שען, ווי די מוטער רחל, אָדער ווי אַביגיל, אָדער ווי די סלכה שבא, אָדער ווי אסתר המלכה. און קוקענדיג אויף איהר, דערמאַן איך מיך אָן אַלע אונזערע שענע אירישע טעכ־

טעה, די יפת-תואר'ס, וואָס איך בין מיט זיי פאַרפריה בעקענט געוואָרען אין חדר. און קוק איך אויף מיין שענער טאַמען מיט איהר שען קלאָר-ווייס פנים, וואָס שיינט-אַרויס פון דער שענער זיידענער יום-טוב'דיגער פעטשיילען מיט איהרע שענע גרויסע פערזאָרגטע אויגען, פערקלעהמט מיך ביי'ם האַרצען, וואָס אַזעלכע שענע אויגען דאַרפען שטענדיג וויינען, וואָס אַזעלכע שענע ווייסע הענד דאַרפען נעכאָך אַליין קאַכען און באַקען, און עס פעררדיסט מיך אויפ'ן רבונר-של-עולם, פאַר וואָס ער גיט אונז נישט קיין געלד א סך, און איך בעט ביי גאָט, ער זאָל מיך בעגליקען, איך זאָל גע- פינען עפּים אַיין אוצר פון א סך גאָלד און דימענטען מיט בריי- ליאַנטען, אָדער לאָז קומען משיח, וועלען מיר אַלע געהן קיין ארץ- ישראל, און דאַרטען וועט דאָך שוין אונז אַלעמען זיין גוט!...

אַזוי טראַכט איך מיר, און מיינע געדאַנקען הויבען מיך אויף און פערטראַגען מיך ווייט-ווייט, אַהין, צו מיינע גילדענע חלומות, וואָס איך וועל זיי נישט פערבייטען אויף כל הון דעלמא. און דער שענער יום-טוב'דיגער ניגון פונ'ם טאַטענ'ס שענעם יום-טוב'דיגען קידוש גיסט זיך מיר אַריין אין די אויהערען אַריין:

כי בנו בחרת,
ואותנו קדשת
מכל העמים!...

און איך פערשטעה די טייטש פון די דאָזיגע שענע, נומע ווערטער:

דען אונז האָסט דו אויסדערוועהלט,
און אונז האָסט דו אויסגעקלויבען
פון אַלע פעלקער!...

אַ קלייניגקייט, אַ פּאָלק אַ מיוחס ביי גאָט? אַ פּאָלק אַ בן- יחיד? און עס ווערד מיר גוט אויפ'ן האַרצען: פונ'ם דאָזי- גען גליקליכען אויסדערוועהלטען פּאָלק און עס שטעלט זיך מיר פאַר, אז איך בין אַ פרינץ... יא, אַ פרינץ, און די סוכה — דאָס איז אַ פּאַלאַץ, און דאָ רוהט די שכינה, און

דאָ זיצט מיין מאַמע די יפּת־תּוואַר, די מלכה שבא, און דאָ וועלען
 מיר מאַכען מאַרגען. אַם ירצה השם, דעם שענעם „שהחיינו“ איבער
 דעם שענסטען פּון אַלע פירות, איבער'ן אתרוג — אַך, ווער קאָן
 זיך צו מיר גלייכען? ווער קאָן זיך צו מיר גלייכען?!

ח.

נאָכ'ן טאַטען מאַכט קידוש „שוין איין מאָל משה“ — נישט
 דער קידוש, וואָס ביי'ם טאַטען, אָבער גאָר לא! און נאָך איהם —
 דער בעל־הבית אַליין, הערשקע מאַמציס, — אַ פּראָסטער איה, אַ
 פּראָסטער קידוש, און מיר געהען זיך וואַשען און מאַכען המוציא,
 און אַלע דריי בעל־הבית'טעם ברענגען צו טראָגען די גוטע, וואָ
 רעמע, פּרישע, געפּעפּערטע, מחיה־שמעקעדיגע פיש — און אימ־
 ליבער זיצט זיך מיט זיין געזינדעל ביי זיין טיש, אַ סך קוילעטשען,
 אַ סך הענר טונקען־איינ ווייכען קוילעטש אין הייסער פּישיוויד,
 אַ סך מיילער עסען, און אַ ווינטעל בלאָזט־אריין אין סוכה דורך
 די דינע שוואַכע ווענטלעך און דורכ'ן שיטערען סכך, און די ליכט־
 לעך שמעלצען זיך, און אַלע עסען, עסען געשמאַק די יום־טוב־דיגע
 סעודה — און עס שטעלט זיך מיר פאַר, אַז ס'איז נישט קיין סוכה,
 נאָר אַ פּאַלאַץ, אַ גרויסער, אַ ליכטיגער פּאַלאַץ, און מיר, אידען,
 מיוחסים, פּרינצען, בני־יחידים, זיצען דאָ און עסען און טהוען זיך
 אָן וואוילטאָג, „אַשריכם, ישראל! וואויל איז צו אייך, אידע־
 לעך! — טראַכט איך מיר, — קיינעם איז נישט אַזוי גוט, ווי אייך!
 מכות האָט נאָך עמיצער אַ זכיה צו זיצען אין אַזאַ שענער סוכה,
 געדעקט מיט גרינעם סכך און אויסגעשאַטען מיט געלען זאַמד און
 בעהאַנגען מיט די שענסטע קאַלדרעס פּון דער וועלט, און אויפ'ן
 טיש יום־טוב־דיגע קוילעטשען מיט אמת גוטע יום־טוב־דיגע פיש,
 וואָס דאָס אַליין איז אַ מאַבל־מלכים; היינט ווער שמועסט, אַז מע
 וועט נאָך...“ פּלוצים — טרראַך! דער גאַנצער דאָך מיט'ן סכך —
 אויף אונזערע קעפּ; און נאָכ'ן דאָך — איין וואַנד און די אַנדערע

וואנד בויגען זיך, פאלען כורעים, און עפויס א ציעג פליהט פון אויבען אראפ גלייך אויף אונז, און מיט א מאָל ווערד פינסטער-חושך, אלע ליכט אויסגעלאָשען, אלע טישען איבערגעקעהרט, און מיר אלע, מיט די קוילעטשען, מיט'ן געפעס, מיט דער ציעג, ליגען אין זאמד. און די לבנה שיינט, און די שטערען קוקען, און די ציעג האַפט זיך אויף מיט שרעק אויף די דיגע פיסלעך, בלייבט שטעהן אַ וויילע און קוקט זיך ארום מיט נאָרישע אויגען, ווי אַ זינדיגער מענש, און באלד האַפט זי די פיס אויף די פלויצעס און מאַרש, ווי איין עזות-פנים, איבער טישען און איבער בענק און איבער קעפ מיט אַ געשריי: „מע-ע-ע!“ די ליכט אלע אויסגעלאָשען, דאָס געפעס צעבראָכען, די קוילעטשען אין זאמד, מיר אלע איבער-געשראָקען אויף טוידט, די וויבער קוויטשען, די קליינע קינדער וויינען — אַ חורבן! איין אמת'ער חורבן!

* * *

— אַ שענע סוכה האָט איהר אַנידערגעשטעלט, — זאָגט צו אונז נאָכדעם דער בעל-הבית, הערשקע מאַמצים, מיט אזאַ טאָן, גלייך ווי מיר וואָלטען ביי איהם גענומען פאַר דער סוכה מי יודע וויפיעל, — אז איין ציעג האָט זי געקאָנט אַנידערלעגען, אַ שענע סוכה!

— שוין איין מאָל אַ סוכה! — זאָגט „שוין איין מאָל משה“, שטעהט ווי איין אויסגעפאַטשטער און בעטראַכט מיט קאָפּ, פון וואַנען, אייגענטליך, האָט זיך גענומען דער דאָזיגער חורבן. — שוין איין מאָל אַ סוכה!

— יאָ, שוין איין מאָל אַ סוכה! — קרימט איהם איבער דער בעל-הבית מיט ססיהמות, און אלע העלפען איהם אונטער אין איין קול:

— שוין איין מאָל אַ סוכה!...

די ערשטע קאמונע

8 מעשה לכבוד חסד.

געשריבען אין יאָהר 1904.

די ערשמע קאמונע

קאפיטעל א.

א מענש ווערד מיט אלס דיננ געוואָהנט.

הערט איהר? ס'איז גאָר נישטאָ די צרה אויף דער וועלט, וואָס אַ מענש זאָל מיט איהר ניט קאָנען געוואָהנט ווערען. דאָכט זיך, וואָס קאָן שוין זיין ערגער פון צייהנוועהטיג? פון דעסטווער גען קאָן איך אַיך ברענגען אַ ראיה פון מיין רבי'ן רב מאָניש. מיין רבי רב מאָניש האָט געזאָגט, אז ווען ער זאָל תלילה ליידען אויף צייהנוועהטיג, וואָלט ער זיך אַ מעשה אָנגעמאָן. כך הוה. אז ס'איז געקומען די צייט, וואָס ער האָט אָנגעהויבען רייסען זיך אויף די צייהן, האָט ער תחילת געשריגען ניט מיט זיין קול, גע- קראָבען אויף די גלייכע ווענד, אַרומגעטאַנצט איבער דער שטוב און צעטריבען דעם גאַנצען חדר אַהיים. אויף מאָרגען, אז מיר זענען געקומען אין חדר אַרײַן, האָבען מיר איהם געטראָפען מיט אַיין אונטערגעבונדענער באַק און מיט אַיין אויפגעטראָגענער ליפּ, און ער האָט שוין געקרעכצט שטילערהײד. אויף איבערמאָרגען זענען שוין געווען ביי איהם אַרומגעלעגט ביידע באַקען מיט קי- שעלעך, דאָס פנים האָט געגלאַנצט, ווי בעשמירט מיט פוטער, און געזעסען איז ער שטיל, ווי אַ קעצעלע, ניט אַרויסגעלאָזט אַפילו קיין פיפּס.

— וואָס הערט זיך, רבי, מיט אַייער צאָהן?

— וואָסער צאָהן? — מאַכט צו אונז דער רבי מיט אַ ביטער שמייעלעך: — עס רייסען מיך שוין, ברוך השם, אַלע צייהן.

איך האָב דאָס אייך געבראַכט אַהער, בכדי עס זאָל אייך קיין חידוש ניט זיין, וואָס מיר זענען זיך געוואָהנט געוואָרען מיט הערש-קע מאַמצי'עס דירה, כמעט פערנעסען שוין, אז מיר האָבען גע-האַט אַמאָל איין אייגענע דירה, אַ גרויסע דירה, אַ שענע דירה, מיט אַ הויף, און מיט אַ גאַרטען, און מיט אַ סוכה, און מיט אַ שפּיזאַרני, און מיט וואָס ניט? אמת, די מאַמע האָט נאָך אַלץ גאַנץ אָפּט אונטערגעזיפּצט און געגעבען אָנצוהערעניש דעם טאָ-טען, אז ס'איז נישטאָ וואו עפּים אַוועקצולענען פון דאַנען אַהין. דערויף האָט איהר דער טאַטע, געוויינטליך, אָדער נאָר ניט גע-ענטפּערט, אָדער געענטפּערט מיט אַ זיפּץ, און אז זי האָט איהם גוט דערגאַנגען מיט ווערטער, אויסגעוויזען מיט ראיות, אז אין בעל-הביתשיקייט מוז מען האָבען אַ שטיקעל קעמערעל, האַטש אַ ווינקעלע אַ בעזונדערס, האָט איהר דער טאַטע אַ זאָג געטאָהן: „זינדיג ניט, דאַנקען נאָט דערפאַר“. און דאָס איז שוין געווען אַ תירוץ אויף אַלסדינג: אויף דעם, וואָס זיי דאַרפען, דריי בעל-הבית'טעם, שטעהן ביי איין אויווען; אויף דעם, וואָס אַלע דריי שכנים בעדאַרפען שעפען וואַסער פון איין דיוושקע און ניסען אין איין פּאַמעניצע; אויף דעם, וואָס פאַר אַלע עופות איז פאַרהאַן סך הכל איין שטייג, און אויף דעם, וואָס אז עמיצענ'ס ציענען טהוען-אַן שאָרען — ווייסט מען אַפילו ניט וועמענ'ס.

— צביה-לאה, אייער ציעג טהוט מיר צום טוידט: זי האָט מיר היינט גע'פּטר'ט דאָס מילכיגע טעפעל! — קלאָגט זיך די מאַמע פאַר דער בעל-הבית'טע.

— און אז אייער ציעג האָט מיר נעכטען אויסגעזעצט אַ טאַפ-ליע? — ענטפּערט איהר אָפּ צביה-לאה, אַ אידניע אַ גראָבע מיט אַ קול פון אַ מאַנסביל.

— פון וואַנעט ווייסט איהר, אז י י י ציעג האָט אייך אויסגעזעצט אַ טאַפליע? — זאָגט די מאַמע.

— פון וואָנעט ווייסט איהר, אז מ'י'ן ציענ'האָט אײך צעבראַכען דאָס טעפעל? — זאָגט צביה־לאַה.
 — מיינע געוויס ניט! — מישט זיך אַרײן די דריטע שכנת, אַ קליין ווייבעל מיט שוואַרצע אויגעלעך, וואָס הייסען הייסט זי פּערעלע, און רופען רופט מען זי „שוועבעלע“, דערפאַר, וואָס זי צינדט זיך גיך אָן און ווערט באַלד פּערלאָשען — פּונקט דער היפּך פון איהר מאַן, אונזער אַלטען בעקאַנטען משה, דער וואָס מע רופט איהם „שוין איין מאָל משה“. איהר דאַרפט איהם געדענקען פּונ'ם פּערגאַנגענעם סוכות, אויב איהר האָט געלייענט מיין מעשה „שוין איין מאָל אַ סוכה“.

קאַפיטעל ב.

אַ ים שכנות — וואָלוועל של ייערס.

די וואָס מיינען, אז די דריי שכנות, וואָס זענען געשטאַנען ביי איין אויווען, גענומען וואַסער פון איין דיוזשקע, געגאַסען אין איין פּאַמעניצע און אזוי ווייטער, האָבען חלילה שטענדיג געהאַט צווישען זיך אַ שלעכט לעבען, — האָבען זיי אַ גרויסען טעות. אמת, מע קאָן ניט זאָגען, אז ס'איז ביי זיי געווען אַ לעבען ווי אונטער'ן אויווען; מע זאָל זיך, הייסט דאָס, שטאַרק ליעב האָבען, חלש'ען איינס נאָך דאָס אַנדערע — דאָס אויך ניט. אַ מענש איז אומערום, קודם כל, נישט מעהר ווי אַ מענש, און מענשען בכלל האָבען זיך ליעב נאָר פון דערווייטען. די אַלע שענע בילדער, וואָס מענשען מאַהלען־אַפּ, ווי אזוי מע וועט לעבען אַמאָל אַלע אינ־איינעם גאַנץ ברידערליך, אַלע אויף איין קעשענע, מע וועט צע־שטויסען די שווערטען אויף גראַבאַייזענס און די ביקסען אויף שניידמעסערס, און מע וועט זיך מעהר נישט קריעגען, נישט זידלען, נישט טהון אויף צו־הכעיס, לעבען ווי גאָט אין אַדעם — דאָס אַלסדינג וועט זיין, אז משיח וועט קומען. און ביז דעמאָלט וועלען

דריי שכנות, וואָס שטעהען ביי איין אויווען, מוזען אמאָל צעקריע-
נען זיך, צעאמפערען זיך, רעכט אויסזירלעך זיך און אפשר נאָך
עפּים ערנער אויך...

מילא, פון צביה-לאה'ן, הערשקע מאַמזיס'עס ווייב, שמועסט
מען ניט. זי איז דאָך די בעל-הבית'טע פון דער שטוב, האָט איין
אייגענע „נחלה“, מיינט זי גלאַט, אז אלע בעדארפען האָבען פאַר
איהר דרד-ארע, און אָהן אַ „זייט-זשע מוחל“ טאָר מען נאָר מיט
איהר ניט רעדען. ביי מיין מאַמען האָט זי דאָס דוקא גע'פועל'ט;
מיין מאַמע רעדט נאָר אַנדערש נישט מיט איהר:

— זייט-זשע מוחל, צביה-לאה, די פאַמעניצע איז שוין פול,
ווי איין אויג.

אָדער:

— זייט זשע מוחל, צביה-לאה, אייער יויד-טעפעל האָט זיך
געשטעלט אין אויווען פאַפּעריק, און איהר האָט שוין אַ גוט אויג,
ניט קיין יויד.

אָדער:

— זייט-זשע מוחל, צביה-לאה, אייער קליינינקער האָט שוין
דאָרטען מחילה אָנגעארבייט אַ שענע חתונה!...

דערפאַר טאָקי האַלט צביה-לאה פון מיין מאַמע איין עולם
ומלואו, און זי זאָגט דאָס איהר אלע מאָל אין די אויגען, בשעת
זי צעקריענט זיך מיט דער דריטער שכנה, מיט פּערעלע'ן.

— איהר ווייסט, בתי-לעבען, — זאָגט זי צו איהר מיט אַ זיס
שמייכלע: — איהר ווייסט, פאַר וואָס איך האַלט מיט אייך אזוי?
נאָר דערפאַר, וואָס איהר זענט ניט קיין שוועבעלע.

פּערעלע פּערשטעהט דעם שטאָך, רופט זי זיך אָן הויך צו מיין
מאַמע, און אויך זיס, ווי קאַנדעלצוקער:

— ווייסט איהר, בתי-לעבען, פאַר וואָס איך האָב אייך אזוי
ליעב? נאָר דערפאַר, וואָס איהר האָט ניט קיין אייגענע „חאַטע“,
וואָס סע רינט פון די ווענד און סע קאַפעט פון דער סטעלי, און

וואָס איהר מיינט ניט, אז סע שפיעלט זיך מיט אייך דער מלאך-
המות.

און אזוי טענה'ען זיך אויס ביידע ווייבער מיט מיין מאמע,
געבען איהר צו פערשטעהן, פאר וואָס מע האָט זי לייעב, און רע-
כענען איהר אויס אזעלכע מעלות, וואָס האָבען ניט קיין שיעור.
די גרעסטע פון אלע מעלות אָבער, וואָס מיין מאמע האָט
באמת, איז די מעלה, וואָס זי האָט לייעב שלום. זי צענעמט די
צדדים, פעררעדט זיי די צייהן.

— וואָס טויג אייך, זייט־זשע מוחל, מיר דערצעהלען, פאר
וואָס איהר האָט מיך לייעב? איהר דערצעהלט מיר בעסער, זייט-
זשע מוחל, צביה־להלעבען, ווי אזוי איז אייך גענאָנען מיט'ן
לעצטען טראָגען?

אָדער:

— איהר דערצעהלט אונז בעסער, זייט־זשע מוחל, פערעל-
קרוין, נאָך אַ מאָל, פאר וואָס האָט איהר זיך צעקריענט איבער-
אָנייעם מיט אייער שוועגערין רחל'ע די גרינע? איהר האָט דאָך
ניט לאָנג איבערגעבעטען זיך מיט איהר!

יא, ווען ניט מיין מאמע, וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, דריי
שלייערס אַ גראָשען. ס'איז אזוי אויך געווען, מאָהלט אייך, גענוג
בזיונות, אַ מיין מאמע, וואָס האָט, זאָגט זי, קיינמאָל ניט געהערט
קיין גראָב־הייט, בעדאָרף אויסהערען אַ ז ע ל כ ע ווערטער מיט
אַ ז ע ל כ ע קלָלות, און מיט איהרע אייגענע הענד צענעמען די
דאָזיגע צוויי ווייבער, וואָס אז זיי ווערען אין כעס, זענען זיי ער-
גער, זאָגט זי, פון די חיות רעות; זיי זענען גרייט איינס דאָס אַנ-
דערע אָדער אָפֿבֿייסען די נעז, אָדער אַרויסרייסען די אויגען! ווי-
פיעל געזונד דאָס קאָסט דער מאמע — דאָס ווייס א י י . איך
האָב ניט איין מאָל געטראָפען די מאמע זיצען און וויינען (אויף
אַלסדינג וויינט זי) און בעקלאָגען זיך אויף וואָס פאר אַ לעבען
זי איז איבערגעקומען! און קומט דער טאָטע, ווישט זי אויס די
אויגען, גלייך ווי גאָרניט געווען.

— וואָס איז? — פּרעגט זי דער טאַטע דערשראָקען.
 — וואָס „וואָס איז“? — מאַכט די מאַמע תּמ'עוואַטע.
 — וואָס ביזט דו פאַרוויינט?
 — איך? — זאָגט די מאַמע כלומרשט פּרייליך, און טרערען
 קייקלען זיך פון איהרע שענע אויגען איבער איהרע ווייסע שענע
 באַקען. ווען איך שעם זיך ניט פאַר'ן טאַטען, פאַל איך איהר אויפ'ן
 האַלז און קוש איהר אויס יעדעס גליעד, מיינ טיערער-טייערער
 מאַמען!

קאפיטעל ג.

מ ע ר ע ד ט פ ו נ ק ל י י נ ו ו א ר ג א ו נ פ ו נ
 ו ו י י ב ע ר .

און מיר, קליינווארג, קינדער פון די דריי שכנים אין איין
 שטוב, ווערען דאָך אוראי וואָס ווייטער אַלץ נעהענטער, און מיט
 דער צייט — די לעצטע גומע ברירער, ווי עס געהר צו זיין חברים!
 און איבערהויפט — די יונגלעך. אַרום און אַרום זענען מיר זיעבען
 יונגלעך. איך מוז אַיך זיי אויסרעכענען ביי די נעמען: הערשקע
 מאַמציס'עס פיער בנים, צוויי רויטע און צוויי שוואַרצע — אַיזיק,
 איציק, היליק און ישראל'יק; „שוין-איין-מאָל-משה'ס“ צוויי יונג-
 לעך — יואליקעל און שואליקעל; און איך — אברהמעל, דער מחבר
 פון דער דאָזיגער נעשיכטע. אַחוץ די זיעבען יונגלעך, זענען פאַר-
 האַן זעכס מיידלעך: צוויי צביה-לאה'ס טעכטערלעך און ביידע
 מיט געלע הערעלעך: איטקע און ביילקע; און פיער פערעלע'ס מייד-
 לעך: רייזעלע און פויגעלע און חנה'לע און יענטעלע.

די יונגלעך מיט די מיידלעך זענען צווישען זיך פיער מיט
 וואַסער. מע האָט זיך אַזוי פיינט, אַז ממש מע קאָן זיך איינס
 דאָס אַנדערע ניט אַנקוקען. טאַמער טרעפט זיך עפּיס אין שטוב
 אַ שאַדען, לעגט מען אַרויף די באָד איינס אויף דאָס אַנדערע, די

יונגלעך אויף די מיידלעך און די מיידלעך אויף די יונגלעך, ביז מע הויבט זיך אָן געבען קלעפּ. מיר, יונגלעך, פּלאַנטען זיך איין אין די רויטע הערעלעך פון די מיידלעך, און זיי, די מיידלעך, מאַכען אזא קוויטשעריי, ביז עס קומט צו לויפען הערשקע מאַמציס, אַ בייזער איד, וואָס האָט פיינט „ספּראַוועס“; ער ניט פעטש פון דער פּולער האַנד אויף אַלע זייטען: „פּיטש־פּאַטש — זאָגט ער — אי ניקאַקיד!“ אַ גליק, וואָס סע מישט זיך אַריין „שוין־איינ־מאָל־משה“, רייסט־אָרויס די יונגלעך פון הערשקע'ס הענד:

— לאָז שוין זיין איין מאָל איין עק!

אַ מאָדנער מענש דער „שוין־איינ־מאָל־משה“ — אַ קינדערשע נשמה ביי איהם. טאָג ווי נאַכט וואָלט ער זיך מיט אונז אָפּגע־געבען. פון העלפּען אונז מאַכען, בויען, צענויפשטעלען, צענויפ־לעגען וכדומה — פון דעם שמועסט מען ניט; דערויף איז דאָך עפּיס „שוין־איינ־מאָל־משה“ אַ בעל־מלאכה, וואָס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ווי קאָן ער שטעהן און קוקען בשעת יענער שניצט, שניידט, טהוט עפּיס? „געב אַהער, דו שייגעץ איינער, וועל איך דיר וויי־זען, ווי אזוי מע שניצט מיט אַ מעסער!“ — נאָר דאָס איז בלאָטע. איך דאַרף אייך זאָגען בסוד, אַז „שוין־איינ־מאָל־משה“ האָט זיך ניט געפּוילט פּערקאַטשען די פּאַלעס און האַפען מיט אונז אינאיי־נעם אַ שפּיעל אין „קאַמער־קאַמער־הויז“, עקאַד־און־מקח“, „אוב־ציינר־אָד“ וכדומה. און מיט איהם שפּיעלען איז געווען, זאָג איך אייך, אַ פּערגעניגען! פּרייליכער, ווי שמחת־תּורה! וואָס־זשע טהוט נאָט? בעדאַרף ער איהם געבען אַ ווייב פּערעלע, וואָס מע רופּט זי „שוועבעלע“, לאָזט זי איהם נישט מישען זיך צווישען קינדער. אָט איין אומגליק! איך וועל זאָגען מיט'ן לשון פון מין רבי'ן רב מאָניש. מין רבי רב מאָניש, אַז די רביצין האָט איהם דעקוטשעט מיט געלד, פּלעגט ער זיך האַפען ביי דער לינקער פּאה און שרייען: „גוואַלד! ווער האָט אויסגעטראַכט דאָס מין ווייב אויף דער וועלט?“... אין יענער צייט, ווען איך בין, למשל, קיסר און מע קומט צו מיר און מע פּרעגט מיך: וואָס טהוט מען מיט

וויבער? — וואָלט איך געוויס געזאָגט: מע זאָל זיי אַלע אויס-
קוילען, ווי די גענוג, נאָר איינע זאָל מען איבערלאָזען — די מאַמע
מיינע.

אַצינד, אז מיר האָבען זיך אַביסעל בעקענט מיט אַלע שכנים
און שכנות, וואָס זיצען ביי הערשקע מאַמזיס, און מיט זייערע
געזינדלעך, — געהען מיר אַריבער צום ענין המעשה, דאָס הייסט,
צו דער „קאָמונע“ גופא, פון וואָנען זי האָט זיך גענומען, ווי אזוי
זי איז געוואָרען, און וואָס מיט איהר איז געווען דער סוף.

קאָפיטעל ד.

ד ע ר ש ט ע ר ג ע ד א נ ק פ ו נ „ ק א מ ו נ ע “ .

ס'איז שוין לאַנג ידוע פאַר דער גאַנצער וועלט, אז אַלע גרעס-
טע אידעען קומען אומגעריכט, דורך אַ קלייניגקייט. אויך די אידעע
פון „קאָמונע“ ביי אונזערע דריי שכנות איז געבוירען געוואָרען
אומגעריכט, דורך אַ נאַרישקייט. ס'איז אזוי געווען די מעשה:
באַלד נאָך פורים, אז דער עולם האָט אָנגעהויבען שמועסען מכה
מצה אויף פסח און אויסרעכענען וויפיעל יעדער בעדאַרף האָבען
מעהל, האָט זיך געטראָפּען אַ מאָדנער נס: עס האָט זיך אַרויס-
געוויזען, אז מיר אַלע בעדאַרפען האָבען גלייך, ניט מעהר און ניט
ווינציגער. אָט האָט איהר אייך דעם השבון פון אויבען-אויף: דער
טאטע, די מאַמע און איך — זענען דריי איהרע; היינט וואָרטען מיר,
עס דאַרפען קומען צו אונז געסט: מיין עלטערע שוועסטער אסנה
מיט איהר מאַן דניאל מיט דריי קינדערלעך פון אַ קליין שטעדטעל
פון בעסאַראַביע (עס איז זיי היינט געבאָך נישט גוט די צייט און
זיי קלויבען זיך קיין אַמעריקאַ) — האָט איהר אַ קיימאָלן פון אַכט
איהרע. היינט הערשקע מאַמזיס מיט'ן ווייב, מיט זייערע פיער
בנים און מיט צוויי טעכטערלעך — האָט איהר אייך פונקט אַכט.

איצט נעמט „שוין-איין-מאָל-משה'ן“ מיט'ן ווייב, מיט צוויי יונג-
 לעך און פיער מיידלעך, — וויעדער אַ מאָל אַכט.
 — פלאַיפלאים! טאָקי נאָר מן השמים! — האָבען אַ זאָג נע-
 טהאָן די מאַנסבילען אויף צורכלומרשט.
 — אַ באַשערטע זאָך! — האָבען אונטערנעחאָפט די ווייבער
 שוין אַביסעל ערנסטער.
 — הערט נאָר אויס, אירישע קינדער, טאָמער וואָלט געווען אַ
 סברא, אַז מע זאָל מאַכען אויף די אַכט טאָג אַ מין יראַחת?
 אזוי האָט זיך אַ זאָג געטהאָן איינער פון די מאַנסבילען, דאַכט
 זיך, „שוין-איין-מאָל-משה“, און הערשקע מאַמציס האָט איהם אונ-
 טערנעחאָפט:
 — אַ מין שותפות, בחברותא הייסט דאָס, וואָס נאָט גיט, אַבי
 אינאיינעם, אי ניקאָסקי!
 — אויף זייער לשון ווערד דאָס אָנגערופען „קאָמונע“. —
 שטעלט-אַרין דער טאַטע, און „שוין-איין-מאָל-משה“ מאַכט דע-
 רויף אַ פירוש, צעלענט די זאָך אויף טעלערלעך:
 — „קאָמונע“ הייסט: מיינס-דיינס, שלי-שלך, שלך-שלי, איין
 שיסעל, איין קעשענע, איין דעה.
 — ובפרט פסח, — זאָגען שוין אַלע מאַנסבילען מיט איין
 מאָל, — וואָס אַלע אידען עסען איין ברויט, די אָרעמע מצה, אַלע
 אידען טרינקען איין משקה, צימוקים-וויין, און אַלע — צו פיער
 כוסות, און אַלע עסען איין מאַכל, מרור, און אַלע זאָגען פון איין
 הגדה, פסח איז דער בעסטער יום-טוב, פסח וואָלטען אַלע אידען
 געמענט מאַכען „קאָמונע“.
 אָפגעזאָגט, האָבען די מאַנסבילען געהאַפט אַ קוק אויף די וויי-
 בער: וואָס וועלען זיי עפּיס זאָגען דערויף? די ווייבער האָבען
 אָבער נאָנץ קלוג אונטערגעשוויגען. זיי האָבען זיך, אַפּנים, גע-
 טראַכט: „וואָס דאַרפען מיר, ווייבער, נעמען אויף זיך דעם האַר-
 מיידער? איהר ווילט „קאָמונע“ — לאָז זיין „קאָמונע“! אַ קשיא
 אויף אַ כעשה, טאָמער מאַכט זיך נאָכדעם, עס לאָזט זיך אויס אַ

בוידעם, — זאָלט איהר אויף אונז ניט אַרויפלענען די באָד"ק... בקיצור, די ווייבער האָבען דאָס אָפּגעאַרבייט גאַנץ דיפּלאָמאַטיש, ווי געוויינטליך ווייבער, און דער פּלאַן פּון „קאָמונע“ איז אָנגענו- מען געוואָרען, נאָר ניט מיט אַ מאָל, ביסלעכווייז.

קורם כל האָבען אַלע דריי שכנות געקויפט בשותפות אַ זעקעל מעהל, און מען איז אַוועק אין איין קלאָפּ באַקען מצות. און די מצות זענען דאָס יאָהר דוקא געראַטען. און מע האָט געבראַכט צו פיהרען די מצות, און מע האָט זיך געווינשעוועט איינס דאָס אַנדערע, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייר און מע זאָל וויעדער אַלע אינאיינעם באַקען מצות. ס'איז געווען אַ חיות אָנצוקוקען די גוטפריינד שאַפט מיט דער ליעבשאַפט פון די ווייבער, גלייך ווי מע האָט זיך קיינמאָל נישט געקריעגט, נישט געזידעלט, נישט פּערביטען מיט קיין וואָרט אַפילו. און נישט נאָר די ווייבער — די מאַנסכילען, און אויך מיר, קלייננוואַרג, האָבען זיך יענעם טאָג געפיהלט אַזוי גוט, ווי נאָך קיינמאָל ניט, זינט מיר זיצען אַלע אונטער איין דאָך. און מערקווירדיג! אַפילו הערשקע מאַמזיס, וואָס איז תמיד ביז און אין כּעס אויף דער גאַנצער וועלט (דערפאַר, וואָס זיינע צוויי שוואַגער געריקעס האָבען אַמאָל געוואָלט אויסלאָדען ביי איהם די דירה), איז דעם טאָג געווען עפּים מאַדנע אויפגעלעגט, נישט געגעבען פעטש, „פיטש-פּאַטש אי ניקאַסיך“, ווי זיין שטייגער איז, און האָט נאָר אונטערגעזונגען ליעדלעך שטילערהייר I און צביה-לאה'ס מאַנסכילשע שטימע איז יענעם טאָג געווען עפּים דינער און וויי- כער, מיט איינעם וואָרט, אַ גוטער מלאך איז דורכגעפלויען אי- בער הערשקע מאַמזיס'עם דירה. די שכינה האָט גערוהט אויף איהר. גע'פּטר'ט די מצות, האָבען די ווייבער אַוועקגעשטעלט אַלע אינאיינעם אַ דייזשקעלע באַרשט (דאָס דייזשקעלע האָט פּער- זאָרגט, געוויינטליך, „שוין-איין-מאָל-משה“), און מע האָט וויעדער אַ מאָל געוואונשען זיך, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייר און מע זאָל וויעדער

שטעלען אלע אינאיינעם פסח'יגען באַרשט, און אין שטוב איז וויע-
דער געווען ששון ושמחה, גוט אויפ'ן האַרצען. נאָכדעם האָט מען
אַנגעקויפט אלע אינאיינעם עטליכע פּאָר עופות מיט אַ פּאָר אינדי-
קעס, וואָס גאָט האָט זיי צוגעשיקט אַ כשר'ע מציאה (א משוגענער
גוי האָט זיך מער נים געהייסען בעצאָהלען ווי צעהן גילדען פּאַר
צוויי אינדיקעס, ווי די קעלבלעך די גרויס), און מע האָט אלע
עופות פּערוואָרפּען אין איין שטייג (די שטייג האָט צורעכט גע-
מאַכט, געוויינטליך, „שוין-איין-מאַל-משה“), און די אינדיקעס האָט
מען געלאָזט שפּאַציערען איבער דער שטוב, און פּאַר אונז, קליינ-
וואַרג, איז דאָס געווען אַ שטיקעל געשעפט: מיר האָבען זיך מיט זיי
גערייצט, מיר האָבען צו זיי געפּייפט, און זיי האָבען געשריגען:
„האָלדירהאָלדיר!“ — און קיינער האָט אונז נים געוואָגט קיין
וואַרט. און די ווייבער האָבען זיך געווינשעוועט, מע זאָל דערלע-
בען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונ-
דערהייד און מע זאָל וויעדער קויפען בשותפות אלע אינאיינעם
אַזעלכע עופות און אַזעלכע אינדיקעס. נאָכדעם האָט מען גע-
קויפט אלע אינאיינעם צוויי זעקלעך קאַרטאָפּלים אין גלייכען געלד,
און אייער עפּים גאָר אַ מציאה פּון אַ גנב — דריי גילדען אַ שאַק!
גאָט האָט זיי צוגעשיקט אַ גויע מיט אייער, אויף קיין שלעכט אָרט
זאָל זי נים שטעהן! — און די ווייבער האָבען געלאַכט פּון דער
גויע, אַ נאַרישע גויע, אַ געשלייערטע האַנז! און מע האָט זיך
וויעדער געווינשעוועט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די
מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל וויעדער
אַינקויפען אלע אינאיינעם בחברותא אַזעלכע געראַטענע קאַרטאָפּ-
לים און אַזעלכע פּרישע אייער! וואָס דאַרפט איהר מעהר?
פּסח'יגע קויהלען צום סאַמאָוואַר האָט מען געקויפט אלע אינ-
איינעם אַ זעקעל כמעט אומזיסט, ס'איז גאָר אַ חרפה אויסצוזאָגען
פּאַר וויפּיעל; היינט חריין און פּאַסטערנאַק און שאַר ירקות —
אַלסדינג בזיל הוול! „איין ערב פּסח פּון גאָלע מציאות!“ — האָר-
בען געוואָגט די ווייבער און האָבען געלאַכט, און מיר, קליינוואַרג,

האָבען געפֿיפֿט צו די אינדיקעס, און די אינדיקעס האָבען געשרי-
גען: „האַלדיר-האַלדיר!“, און מע האָט זיך געווינשעוועט, מע זאָל
דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך
געזונדערהייד און מע זאָל וויעדער מאַכען אינאיינעם אַלע איין
פּסח. מע האָט אַרויסגעזעהען בעשיינפֿערליך, אַז עס קאָן גאָר
ניט זיין קיין גרעסערע חכמה אויף דער וועלט, ווי אַז מע מאַכט
יִד־אחַת.

— קאָמונע! איהר שפּיעלט זיך מיט קאָמונע? — האָבען
אַ זאָג געטהאָן די מאַנסבילען אויף אַ ליצנות. און די ווייבער
האָבען אונטערגעהאַפּט דאָס וואָרט „קאָמונע“, נאָר גערופֿען האָבען
זיי דאָס „קאָמונעס“, און האָבען אַרויסגעזאָגט בפּירוש, אַז זיי
וואַלטען זיך ניט אָפּגעזאָגט, ס'זאָל אַ גאַנץ יאָהר זיין ביי זיי
„קאָמונעס“. און די ווייבער זענען געווען אויפגעלעגט, און די
מאַנסבילען — אַודאי, און מיר, קליינוואַרג, — אַודאי און אַודאי!
געבליבען איז אויפ'ן לעצטען טאָג נאָר פּיש און פּלייש און
וויין אויף אַרבע כּוסות. מילא, פּיש — דאָס האָט גענומען אויף
זיך, געוויינטליך, „שוין-איין-מאָל-משה“, וואָרום וואו האָט איהר
אויף דער וועלט נאָך אַזאַ בריה אויף קויפען פּיש, ווי ער? ער
וועט ברענגען צו טראַגען פּיש, וועט זיין שוין איין מאָל פּיש! מיט
וויין און מיט'ן הרוסת האָט מען זיך פּערלאָזט אינגאַנצען אויף
מיין טאַטען, מחמת דער מבין אויף וויין איז ער. און טובל'ען
דאָס געפּעס האָט מען געשיקט אונז, יונגלעך (פאַר די מיידלעך
האָט מען געפונען איין אַנדער אַרכייט: העלפען די מאַמעס כּשר'ען
און רייבען און שייערען און פּוצען), און מיר האָבען פּערקאַטשעט
די הויזלעך און זענען אַוועק צום טייך לעבעדיג, פּרייליך, בקיצור,
ס'איז געווען „ליהודים“, אַלע זענען געווען פּערנומען, אַלע הענד
האָבען געאַרבייט, קיינער איז ניט געזעסען לעדיג אַ מינוט אַפּילו,
ביז'ן לעצטען טאָג ערב פּסח, ביז מע האָט פּערברענט דעם חמץ,
געזאַנגען אַלע אין מרחץ אַרײַן, געקומען אַהיים, איבערגעטהאָן זיך
אַלע יום-טוב'דיג און מע האָט גענומען גרייטען זיך צום סדר.

קאפיטעל ה.

די זיילען פון דער "קאמונע" שאקלען זיך.

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז צענויפשטעלען די טישען מיט די בענקלעך, אויסשטעלען די כוסות מיט די קערות און אויס- בעטען די הסביבעטען האָט גענומען אויף זיך "שוין-אין-מאָל- משה". ווער עס האָט איהם נישט געזעהען אַרומטאַנצען דעם דאָ- זיגען פאַרנאַכט, דער האָט גאָר קיין שענס ניט געזעהען! די בעקלעך האָבען איהם געפלאַמט, דאָס היטעל איז איהם אַראָפּגע- פאַהרען אויף אַ זייט, איין וואָנסע, די לאַנגע, האָט זיך ביי איהם אויסגעצויגען נאָך לענגער. ער האָט אויסגעזעהען, ווי אַ קאַמאַנדיר פון אַ שיה, אָדער ווי אַ פעלדמאַרשאַל אויף דער מלחמה, אָדער ווי אַ גבאי צו הקפות. ער האָט נישט געלאָזט קיינעם זיך צו- ריהרען צו קיין זאָך: אליין האָט ער צענויפגעטראָגען בענקלעך, אליין צענויפגעשטעלט די כוסות, אויסגעשטעלט דאָס זאַלצוואַסער מיט'ן חרוסת מיט די שאַר ירקות, און אליין אויסגעבעט אלע פיער הסביבעטען (מין שוואַגער דניאל איז אויך געווען פעררעכענט אין קאַהן). און אז ס'איז געקומען צו די הסביבעטען, האָט ער געקאָ- מאַנדעוועט, מע זאָל איהם צענויפטראַגען וואָס מעהר קישענס.

— נאָך אַ קישען!

— נאָט אייך נאָך אַ קישען.

— נאָך אַ קישען!

— נאָט אייך נאָך אַ קישען.

— נאָך אַ קישען!

— וואָס טויג אייך אזוי פיעל קישענס?

— נאָך אַ קישען!

און ס'איז אויסגעוואַכסען פיער הויכע הסביבעטען... וואָס זאָגן איך הסביבעטען? פיער הויכע מויערען, וואָס אז מע איז געקומען

פון שוהל, האָבען די פיער בעלי-בתים בעדארפט זיך מיט אַנגסטען אַרויפֿדראַפֿען אַרויף. און אז זיי האָבען זיך אַרויפֿגעדראַפֿעט אַרויף און בעזעצט זיך, האָבען זיי מורא געהאַט, זיי זאָלען חלילה ניט אַראַפּפּאַלען.

דער ערשטער האָט זיך אַרויפֿגעהאַפּט דער בעל-הבית, הערשקע מאַמזיס. ער האָט ניט געזאָגט חס ושלום קיין שום חסרון אויף די הסבֿיבעטען; ער האָט נאָר אַ קנייטש געטהאָן מיט די פּלייצעס, אַ מאַך געטהאָן מיט כּעס:

— נײַ, אַ עסעבעט!

— האָ? שוין איין מאַל אַ עסעבעט? — האָט זיך אָנגערופֿען צו איהם „שון-איין-מאָל-משה“ מיט אַ שמייכלע פֿון אַ גרויסען קינצלער, וואָס איז אַליין צופֿריעדען מיט זיין אַרבייט.

— ס'זאָל ניט זיין דאָס אייגענע, וואָס מיט דער סוכה. — רופֿט זיך אָן דער בעל-הבית, הערשקע מאַמזיס, מיט אַ שטאַך. — איך האָב שוין אויך געקלערט דאָס אייגענע. — זאָגט דער טאַטע מיינער און מאַסטעט זיך אויף דעם הסבֿיבעט, האַלט זיך מיט ביידע הענד אָן גאַרטעל און טרעט-אַיין די קישענס, ווי מע טרעט-אַיין אַ וואָגען היי.

— מיט פרעמדע הענט איז גוט פייער שאַרען. — רופֿט זיך אָפּ די בעל-הבית'טע צביה-לאה מיט נאַל, און „שוועבעלע“ שמעלט זיך איין פֿאַר איהר משה'ן און טהוט אַ זאָג צום מאַן מיט כּעס:

— אומערום באַדאַרפֿסט דו אַרויסבאַווייזען, אז דו קאַנסט! עסעבעטען וואָלט איך זיי געבעט! לאָזען זיי זיך בעטען!

עס פּערשטעהט זיך, אז צביה-לאה קאָן דאָס ניט איבערטראַגען און טהוט אַ זאָג צום מיין מאַמען כלומרשט אין גוטען מוטה:

— איהר זעהט, בתיהלעבען? דאָס שוועבעלע האָט זיך שוין אָנגעצונדען...

און „שוועבעלע“ בויגט זיך אָן צו מיין מאַמען און רוימט איהר איין אַ סוד פֿאַר גאַנץ בראָד:

— איהר הערט, בתיהלעבען? דער סאמאָוואַר, ברוך השם,
זידט שוין....

און אלע דערפיהלען, אז אַ חמאַרע רוקט זיך אָן אויף הערשקע
מאַמציס'עס שטוב, און די פרויליכקייט מיט דער לעבעדיגקייט,
וואָס ס'איז געווען ערב פסח, איז נימאָ — אַוועק, אַוועק מיט'ן
גוינד און מיט'ן רויך.

— זאָלט איהר מיר זיין געזונט און שטאַרק, צביהלאַהלעבען
און פערעל קרוין, פאַרגעסט ניט, אז ס'איז יום־טוב און מיר זיצען
ביי איין טיש! — זאָנט צו זיי די מאַמע שטילערהייד, און אויף
איהר פנים לינט אַזוי פיעל טרויער, אַזוי פיעל אַנגסט, אז עס פער־
געסט מיך ביי'ם האַרצען.

איך פערשטעה איהר טרויער, איך פיהל איהר אַנגסט. איך
האָב בעמערקט נאָך בשעת ליכט־בענשען, אז זי וויינט, וויינט אויף
דער דירה, וואָס מיר האָבען פערלאָרען, און וואָס מיר בעראַרפען
זיצען אין שכנות מיט אַזעלכע גראָבע מענשען, זיצען מיט זיי ביי
איין טיש, ביי איין סדר! ערשט פאַר־אַיָהרען אין דער צייט
איז געווען ביי אונז אַביסעל אַ שענערער טיש, אַביסעל אַ רייכע־
רער סדר. פאַר־אַיָהרען איז דער טאַמע געווען איין מלך,
די מאַמע איז געווען איין מלכה, און איך בין געווען איין
פרינק. היינט זיצען דאָ צענויפגעקוועטשט עטליכע מלכים,
עטליכע מלכות, און אַ סך־אַ סך פרינצען, און אלע פרינצען
געהען אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, אַזוי שען, ווי איך, און אפשר נאָך
אַביסעל שענער... ניין, זאָנט איך וואָס איהר ווילט, ס'איז ניט
דער פאַראַיָהריגער פסח! ס'איז ניט דער פאַראַיָהריגער סדר!
מאַמע, איך פערשטעה דיין טרויער! איך פיהל דיין אַנגסט!

קאפיטעל ו.

דער פרינץ נעמט זיך איבער.

און האַמטש עם זיצען דאָ אַ סך פּרינצען, און אַלע נעהען אָנ-
 געטהאָן יום־טוב'דיג, אזוי שען, ווי איך, און אפשר נאָך שענער —
 דאָך פּיהל איך, אַז איך בין ניט דאָס, וואָס אַלע, און האַמטש עם
 זיצען דאָ עטליכע מלכים מיט עטליכע מלכות, דאָך פּיהל איך, אַז
 מיין טאַטע איז ניט דאָס, וואָס אַלע טאַטעס, און מיין מאַמע איז
 ניט דאָס, וואָס אַלע מאַמעס. אויב יענע זענען מלכים, איז ער
 אַ מלך איבער די מלכים, וואָרום ער איז דאָ דער שענסטער און
 דער איידעלסטער פון אַלע; און אויך די מאַמע איז דאָ די שענסטע
 און די איידעלסטע פון אַלע. ער קוקט־אַרין אין סידור אַרין,
 פּיהרט דאָס רעדעל, ווי אַיין עלטערער, ווי אַ פּעלדמאַרשאַל, און
 אויף איהם קוקענדיג וואָס ער טהוט, טהוען איהם נאָך אַלע. אויך
 די מאַמע איז אַ ווענדווייזער פאַר די איבעריגע ווייבער, האַלט פאַר
 זיך אַ גרויסען גראַבען קרבן־מנחה, מישט־מישט די בלעטלעך מיט
 איהרע שענע ווייסע פינגער, און דאָס ווייסע ליכטיגע פנים בשעת
 מעשה שיינט איהר, ווי די זון, און די איבעריגע ווייבער זעהען־אויס
 קעגען איהר עפּים מאַדנע שוואַרץ, ווי די ציגיינערינס. מאַהלט אַיך,
 מיין שוועסטער אַסנה איז, קאָן מען זאָגען, אויך נישט קיין מיאום
 ווייבעל, נאָר ווי קומט זי צו דער מאַמע! אַנו, פאַהרט־אויס די
 נאַנצע וועלט און געפינט מיר נאָך אַזאַ יפּת־תּוואַר, ווי מיין מאַמע!
 אַיין עבירה, וואָס פּונ'ם אָפט וויינען, וואָס זי וויינט, וואַכסען איהר
 קישעלעך אונטער די אויגען. אַיין עבירה, וואָס פּונ'ם קאָכען, וואָס
 זי קאָכט אַליין, ווערען איהר די שענע ווייסע הענד בעצויגען ווי
 מיט אַ קאַרע פון אויבען. אַיין עבירה, וואָס צוליבע מיין שוועסטער
 אַסנה האָט זי נעבאָך געמוזט ניט־לאַנג פּערקויפען די פּערעל איהרע
 מיט די אויבערינגלעך מיט די פינגערלעך, און זי קאָן זיך איצט ניט

בעווייזען מיט איהר גאנצער שענקייט און מיט איהר גאנצען גלאַנץ פון אַמאָל. די מוטער רחל, אסתר המלכה, שולמית פון שיר-השירים, די מלכה-שבא — די זענען נאָר אַ דמיון! גיט איהר אַפּ צוריק די פערעל מיט די אויהערינגלעך מיט די פינגערלעך, זועט איהר זעהען, וואָס הייסט אַ יפת-תואר!... נאָר פערפאלען! ניטאָ קיין פערעל! ניטאָ קיין אויהערינגלעך! ניטאָ קיין פינגערלעך! אויסגעמהאָן! אַוועקגעבעטן! נוואַלד, וואָס האָט צו אונז דער רבנו-של-עולם? פאַר וואָס שטראַפּט ער אונז אַזוי?!

.

— ק-ד-ש! — זינגט-אויס דער מלך פון די מלכים, דאָס הייסט, דער טאַטע מיינער, קוים-קוים וואָס ער קריכט-אַרויס פון דעם הסב-בעט, נעמט דעם כוס אין איין האַנד, שפאַרט זיך אָן מיט דער אַנדערער האַנד אָן טיש, פעררייסט דעם קאַפּ אַרויף, מאַכט-צו די אויגען און הויבט-אָן דעם שענעם פסח'יגען קידוש מיט'ן שענעם פסח'יגען נוסח, נאָר מיט עפּיס אַ מאָדנעם טרויע-דיגען ניגון, — ניין, ס'איז נישט דער ניגון, וואָס פאַר-אַי-אַהרען! און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אַז אינ'ם טאַטענ'ס קידוש הערט זיך אַ קלאַנג צום בית-דין-של-מעלה, אַ קלאַנג פאַר דער דירה, פאַר דעם אין-שכנות-זיצען, פאַר דער מאַמע'ס פערעל מיט די אויהע-רינגלעך מיט די פינגערלעך און פאַר די איבעריגע צרות, יסורים און האַרצוועהטיג, וואָס גאָט אונז מיט זיי בעוויליגט היינטיגס יאָהר פון זיין ברייטער האַנד.

איהר ווייסט ניט, וואָס האָט צו אונז דער רבנו-של-עולם?
פאַר וואָס שטראַפּט ער אונז אַזוי?!

קאפיטעל ז.

די זיילען פון דער "קאמונע" הויבען-אין
פאלען.

ווי אלע גרויסע אידעען, אזוי אויך אלע גרעסטע אומ-
גליקען, וואס טרעפען זיך אויף דער וועלט, נעמען זיך אפמאָל
פון אַ קלייניגקייט, פון אַ נאָרישקייט. אויך די "קאמונע", וואָס
ווערד כעשריבען ביי אונז אַט דאָ. איז פלוצים אנדערנעפאלען אין
סאָמע אָנהויב, און איבער אַ קלייניגקייט, איבער אַ נאָרישקייט.
ומעשה שהיה כך היה:

ווי באלד דער טאָטע האָט אָפגעמאַכט דעם קידוש און האָט
צוריק אַריינגעזעצט זיך אין דעם הסבֿ-בעט, האָבען זיך אויפגע-
האַפט ביידע מיט אַ מאָל, מיין שוואַגער דניאל און אונזער בעל-
הבית הערשקע מאַמציס, און האָבען זיך אָבער באלד ביידע צוריק
אַנידערנעזעצט, געוואָרען רויט, ווי פייער, זיך פערשעמט, אָפנים.

מאַכט דער טאָטע צו הערשקע מאַמציס אויף שטום-לשון (מחמת
נאָך קידוש טאָר מען שוין נישט מפסיק זיין): "נראָ!" — דאָס
הייסט, ער איז איהם מכבד, ער זאָל טאַכען פריהער קידוש. ענט-
פערט איהם הערשקע מאַמציס אויף דער זעלביגער שפראַך: "אי-
אָ!" — און בעווייזט מיט דער האַנד אויף מיין שוואַגער דניאל
(אַ גראַבער יונג!) ער מיינט, אז ער טאָר שוין אויך ניט מפסיק
זיין!). רופט זיך אָן מיין שוואַגער דניאל און טאַכט מיט'ן קאָפּ:
"אי-אי!" — דאָס הייסט: איך ניט, לאָז איין אַנדערער מאַכען
פריהער קידוש! מיט זיך אַריין "שוין-איין-מאָל-משה" (ער האָט
תמיד ליעב אַריינמישען זיך!) און טהוט אַ מאַך מיט די הענד:
"מיר-אָנו?" — דער פשט איז: "ממה-נפשך, אָדער דער, אָדער
ענטפערט איהם דערויף דער טאָטע אלץ אויפ'ן וואונק:

„מע-אָאי“ — דאָס הייסט: „אז ניט דער און ניט יענער — טאָ מאַכט שוין איהר פריהער קידוש!“

איך ווייס ניט, וואָס פאַר אַ פּרייליכקייט עס ליגט פּערבאַרגען אין דער דאָזיגער מימיקע, נאָר אויף אונז, קליינוואַרג, פּאַלטאָן דערפון פּלוצים אַ געלעכטער, און נאָך וואָס פאַר אַ געלעכטער! מיר שטיקען זיך שטילערהייד אין די קולאַקעס, האָבען מורא אַ קוק טהון איינס אויף דאָס אַנדערע, מע זאָל חלילה ניט אויסשיסען. נאָר וויפּיעל קאָן זיך אַ מענש אַיינהאַלטען? אַ מענש איז דאָך ניט קיין אַייזען, ובפרט, אַז סע זיצען ביי'ס טיש, קיין עין-הרע, אַזוי פּיעל קלאַפּערס, ווייסע-חברה'ניקעס, וואָס קאָנען לאַכען, — איז גענוג, אַז עמיצער פון אונז זאָל געבען אַ חליפּ, אַ הוסט, אַדער אַ שלוקערץ, זאָל זיך דער איבעריגער חברה אויסוויזען, אַז דאָס האָט שוין איינער געוויס אויסגעשאַסען. אין אַזעלכע מאַמענטען, הערט איהר, איז געפּעהרליך, מע שפּיעלט זיך מיט פייער, וואָרום וואָס מעהר מע האָט מורא — מעהר לאַכט מען. איהר קאָנט דאָס פּרוכען אויף אַיערע קינדער, לאַזט-אַרויס אַ בעפּויל, אַז מע סאָר ביי'ס טיש ניט לאַכען, וועט איהר זעהען וואָס ס'וועט זיך טהון: תּחילת וועט מען זיך שטיקען ווי ווייט מע וועט קאָנען, נאָכדעם וועט ווערען אַזאַ שיסעריי, אַז איהר וועט סוף-כל-סוף אַליין אויך אויסשיסען אַ געלעכטער. דעם שכל דערפון ווייסען מיר ניט; לאַזען די חכמים, וואָס געבען זיך אָפּ מיט אַלערליי חכמות, אויפקלערען די דאָזיגע חכמה אויך, און מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער קידוש. אַז גאָט האָט געהאַלפּען, די מלכים האָבען שוין מיט גאָט'ס הילף אַלע אָפּגעמאַכט קידוש, און ס'איז געקומען צו אונז, קליינ-וואַרג, איז אויפגעשטאַנען הערשקע מאַמציס'עס בן, דער עלטערער (אַייזיק), און האָט אָנגעהויבען זאָגען דעם „סברי מרגן ורכנן ורבותי“ אויף אַ מאַדנעם קול, גלייך ווי עמיצער וואַרגט איהם. האָט דער יונגערער ברודער זיינער (איציק) אַרויסגעלאָזט אַ מין „כּי“, האָט זיך דער דריטער (היליק) צעלאַכט, און דער קליינער (ישראל'יק) — נאָך איהם, און נאָך זיי שוין מיר אַלע, און אַייזיק

אליין אויך בתוכם, און אזוי איז ער זאסטערמפעט געוואָרען אין מיטען, ניט אַהין, ניט אַהער, אַזש געוואָרען ברוין און בלוי, ס'איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף איהם! איז אויפגעשטאַנען הערש-קע מאַמזים און האָט איהם אַראָפּגעלאָזט אַ פאַטש פון אויבען אַראָפּ און אַרויסגעוואָרפען איהם פונ'ם טיש און אַ זאָג געטהאָן דערביי, ווי זיין שטייגער איז: „פּיטש-פאַטש אי ניקאַקיד!“ און אַ מאַך געטהאָן צום אַנדערען (צו איציק'ען), ער זאָל אויסשטעהן מאַכען קידוש.

האָט זיך איציק אויפגעחאַפט, ווי אַ מזיק, און אַ זאָג געטהאָן דעם אייגענעם „סברי מרנן ורבנן ורבתי“ שוין אַביסעל צו הויך, צו נייציג, אזוי, אַז ער האָט זיך, אַפנים, אליין איבערגעשראַקען פאַר זיין קול און האָט זיך געוואָלט אַראָפּלאָזען נידעריגער מיט אַ טאָן. האָט איינער פון דער חבריאַ אַ מאַך געטהאָן: „עהיט!“ — האָט שוין איציק דערפאַר נישט געקאָנט זאָגען אַ וואָרט, אזוי שטאַרק האָט דאָס איהם געשטיקט. האָט ער נעבאָך געחאַפט פון זיין טאַטען, הערשקע מאַמזים, דעם זעלבען פּסק, וואָס אייזיק, דאָס הייכט: „פּיטש-פאַטש אי ניקאַקיד!“ און אויף איציק'ס אָרט איז שוין געשטאַנען דער דריטער (היליק).

דער דאָזיגער היליק האָט נאָר אָפּגעזאָגט אַ האַלבען „סברי מרנן“ — דעם „רבנן ורבתי“ האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויס-זאָגען. איהם איז געפעלען געוואָרען גראָד אַצינד אַ קוק טהון אויף מיין שוואַגער דניאל'ס קינדערלעך און דערוועהן, ווי די דריי האַל-טען זיך ביי די נעזלעך, אָנגעבלאָזען די בעקלעך, ווי די פּאָחירלעך, אַס-אַט ווערען זיי צעזעצט.

און אַט אזוי האָט איטליכער בעזונדער בעקומען פון הערשקע מאַמזים זיין פּסק: „פּיטש-פאַטש אי ניקאַקיד!“, געמוזט אָפּ-טרעטען דעם אָרט איינער דעם אַנדערען, ביז ס'איז געקומען צו „שוין-איינ-מאָל-משה'ס“ קינדער (צו יואליק'ען מיט שואליק'ען). און אַז יואליקעל האָט זיך אוועקגעשטעלט מאַכען קידוש, האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויסלאָזען אַפילו דאָס ערשטע וואָרט „סברי“

און האָט זיך באַלד אויפ'ן אָרט פּערנאַנגען אויף טוידט. דעמאָלט איז אָנגעפּאָלען אַ געלעכטער שוין אויף אַלעמען. עס האָבען גע-
לאַכט גרויס און קליין: דער טאַטע און די מאַמע און „שוין־איין־
מאָל־משה“ און אַלע ווייבער. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען אין
דער מינוט, אַז עס לאַכען די כּוּסוֹת, די סעלער מיט די לעפעל,
מיט דעם לאַמפּ, מיט די ווענד — אַלע און אַלץ האָט געלאַכט.

ניט געלאַכט האָט נאָר איין הערשקע מאַמציס מיט די ביוזע
אויגען. ער האָט געלאָזט יואליקל'ען אַביסעל זיך אויסלאַכען;
נאָכדעם איז ער אויפגעשטאַנען, פאַר כּעס, אַפּנים, פּערגעסען, אַז
יואליקעל האָט אַליין אַ טאַטען ביו הונדערט און צוואַנציג יאָהר,
אַ טאַטען, וואָס האָט אַליין אויך הענד און קאָן זיך אַליין אַפּרע-
כענען מיט זיין קינד, און ער האָט איהם אַראָפּגעלאָזט דעם איי-
גענעם „פיטש־פּאַטש אי ניקאַקיד!“, וואָס זיינע אייגענע פיער
בנים, און דער נאַצער עולם איז געוואָרען איבערראַשט. געוויינט-
ליך, האָט די דאָזיגע מעשה בעדאַרפּט פּערדריסען יואליקעל'ס מאַ-
מע, און „שוועבעלע“ האָט אַ בלישטשע געטהאָן מיט די אויגעלעך
און אַ זאָג געטהאָן צו צביה־לאַה'ן:

— טאָמער וואָלט איהר געזאָגט אייער מאַן, סע זאָל איהם אָפּ-
דאַרען די הענטעלעך?

האָט צביה־לאַה לאַנג נישט געקלערט און באַלד אויפ'ן אָרט
אַ זאָג געטהאָן צו „שוין־איין־מאָל־משה'ן“ אויף איהר מאַנסבילשער
שטימע:

— טאָמער וואָלט איהר געזאָגט אייער ווייב, ס'זאָל זיך איהר
שטעלען דאָס שוואַרצע פּיסקעלע אויף אַ זייט?

וואָס ווייטער איז געווען — קאָן איך איך ניט בעשרייבען.
דאָס הייסט, קאָנען קאָן איך, נאָר איך וויל ניט. עס פּאַסט ניט.
ס'איז ניט שען פאַר קיין מלכה'ס, וואָס זיצען אויבען־אָן ביי דער
רעכטער האַנד פון זייערע מלכים, ס'איז ניט שען ניט פאַר זיי און
ניט פאַר אונז און ניט פאַר אייך, ס'איז אַ חרפּה, אַ בויון פאַר
לייטען... לאָמיר בעסער מאַכען אַ שווייג.

עפילאָן פון דער קאָמונע.

אויף מאָרגען, צום צווייטען סדר, איז שוין יעדער געזעסען ביי זיך, ביי זיין טיש, און אָפּנעריכט דעם סדר, ווי נאָט האָט גע- באַטען. — געזעסען טאַקי אַלע אין איין חדר, ביי הערשקע מאַמזיס אין זאָל, נאָר איינס צום אַנדערען מיט'ן הינטען, שטאַרק אָנגערדר- דעלט... און מע האָט קוים דערלעבט דעם ערשטען טאָג חול-המועד, מע זאָל זיך קאָנען צעטיילען צוריק מיט די מצות, מיט דער שמאַלץ און מיט די אייער און מיט די קאַרטאָפּלים און מיט די שאַר ירקות, אַפילו דאָס דיזשקעלע באַרשט האָט מען געמוזט צעניסען אין בע- זונדערע טעפּ, און בשעת מעשה האָבען די ווייבער, געוויינטליך, נישט געלעגט קיין כבוד איינע אויף דער אַנדערער, זיך דורכגע- וואַרפען מיט שמעכווערטלעך און אָנצוהערענישען אויף די מאַנס- בילען.

— „קאָמונעס“ האָט זיך זיי פאַרגלוסט! משוגעים האָבען דאָס אויסגעטראַכט און נאַראַנים טאַנצען נאָך! נאָט אייך נאָר „קאָ- מונעס“! זיעבעצעהן „קאָמונעס“ די שונאים אין קאָפּ און אין האַרצען און אין די קישקעס!

נאָך פּסח איז דער טאַטע גענאַנגען איבער דער שטאָרט זוכען איין אַנדער דירה אויף צו דינגען, און אויף איהם קוקענדיג — אויך „שוין-איין-מאָל-משה“. צביה-לאה איז אַפילו געוואָרען ווייך ווי טויג, און הערשקע מאַמזיס האָט אַ זאָג געטהאָן, כלומרשט פאַר- ביינעהענדיג, אַז תיכף נאָך שבעות, אַם ירצה השם, שטעלט ער זיך איבערדעקען דעם דאָך; עס האָט זיי אָבער געהאַלפּען, ווי אַ טוידטען באַנקעס. מײן מאַמע האָט געזאָגט שטילערהייד דעם טאַטען, איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז אומזיסט וויל זי דאָ אויך ניט זיצען! אין דרויסען חלילה, אַבי ניט ביי הערשקע מאַמזיס! אַט אזוי האָט זיך פון דער ערשטער „קאָמונע“ ביי אונז אין כּתריגעווקע אויסגעלאָזט אַ טײך.

דאס דריידעל

געשריבען אין יאָהר 1903.

דאָס דריידעל

א.

מעהר פון אלע מיינע חברים אין חדר און מעהר פון אלע יונגלעך פון דער גאנצער שטאָדט און מעהר פון אלע מענשען אויף דער וועלט — האָב איך ליעב געהאַט מיין חבר בעני מאיר פּאַל-קאָוואַץ'ס. דאָס איז געווען אַ מיין ליעבשאַפט מיט אַ מאָדנער צור-געבונדענקייט מיט אַ מורא-האַבען אינאיינעם. ליעב האָב איך איהם געהאַט דערפאַר, וואָס ער איז געווען שענער און קליגער און בריה'—שער פון אלע יונגלעך, און צו מיר איז ער געווען צוגעלאָזט, געטריי, זיך איינגעשטעלט פאַר מיר, געגעבען פעטש, געמאַכט אַ „פּוּד“ מיט אַ „שלישלת“, דאָס הויסט, געריסען פאַר די אויהערען אלע יונגלעך, וואָס האָבען מיך געוואָלט זאַטשעפען.

און מורא האָב איך געהאַט פאַר איהם דערפאַר, וואָס ער איז אַ גרויסער און שלאָנט זיך. און שלאָגען האָט ער געקאָנט וועמען ער האָט געוואָלט און ווען ער האָט געוואָלט, מהמת בעני איז געווען דער עלטערער, דער גרעסטער און דער רייכסטער פון אלע יונגלעך אין חדר. דער פאַטער זיינער, מאיר פּאַלקאָוואַץ, האָטש ער איז געווען נישט מעהר ווי אַ פּאַלקאָוואַץ שניידער, איז ער אָבער געווען דערפאַר אַ איד אַ נגיד און האָט געשפּיעלט אין שטאָדט אַ ראָלע פון אַ שענעם בעל-הבית: געהאַט אַ שענע שטוב און אַ שטאָדט אין מזרח-וואַנד (די דריטע פּונ'ם אַרונ-קודש), פּסח — די

בעסטע מצה-שמורה, סוכות — דעם שענסטען אתרוג, שבת גענומען צו זיך איין אורה, א נדבה געגעבען די שענסטע, א גמילות-חסד געטראָגען אַקעגען, די קינדער אָפּגעגעבען צו די בעסטע מלמדים — בקיצור, מאיר פּאָלקאוואַי האָט זיך „געמענטשעלט“, געוואָלט ווערען אַ בעל־הבית צווישען אַלע בעל־ביתים, זיך איינשרייבען צווישען חברה — נאָר בלאַטע! נישט אזוי גיך קויפט מען זיך אין ביי אונז אין כתרילעווקע אין חברה אַרײַן, נישט אזוי גיך פּערגעסט מען ביי אונז אין כתרילעווקע יענעמ'ס יחוס, פון וואָנען ער שטאַמט־אַרויס. אַ שניידער מעג זיך „מענטשלען“ צוואַנציג יאָהר כּסדר, אויספיינען זיך אויפ'ן שענסטען אופן, וועט ער ביי אונז אין כתרילעווקע בלייבען שניידער. נישטאָ גאָר, מיין איך, אזאָ זײַף אויף דער וועלט, וואָס זאָל קאָנען אָפּוואַשען ביי אונז דעם דאָזיגען פּלעק. אַך! וויפּיעל, מיינט איהר, וואָלט, אַשטײַגער, מאיר פּאָל־קאוואַי געלאָזט זיך קאָסטען, מע זאָל איהם אויסמעקען דעם נאָמען „פּאָלקאוואַי“? דאָס אומגליק זײַנס איז געווען, וואָס אַ פּאַמיליע האָט ער געטראָגען נאָך טויענד מאל ערגער, ווי דער נאָמען. שטעלט אייך פּאַר, אז אין פּאַס איז ער געשטאַנען פּערשריבען: „קאַניעווסקי מעשטשאַנין מאיר מאָושוש־וויטשעלעצײ“.

אַ מערקווירדיגע זאַך! מאיר'ס עלטער־עלטער־זיידע, זאָל האָבן בען דאָרטען אַ ליכטיגען גן־עדן, וואָס איז מסתּמא געווען אויך אַ שניידער, אז ס'איז געקומען צום אויסטראַכטען זיך אַ פּאַמיליע, האָט ער גאָר נישט געקאָנט געפינען קיין לייטישערען נאָמען; גע־חייב־וואָלט ער געהייסען, מע זאָל איהם פּערשרייבען: „פינגער־הוט“, „אונטערשלאַק“, „קניפּנאָדעל“, „גרויסלאַטע“, „לאַנגער־סטאָן“ — אפילו אויך נישט אַזעלכע שענע נעמען, נאָר גאַרנישט, זײ האָבען האַטש אַ שייכות מיט שניידעריי. אָבער טעלעצײ! וואָס איז איהם געפּעלען געוואָרען אַ טעלעצײ? וועט איהר זאָגען: לִמְאִי ביק? ס'איז דען נישטאָ קיין מענשען, וואָס טראָגען דעם נאָמען ביק? זאָגט אייך אָבער וואָס איהר ווילט — ביק און טעלעצײ

•

זענען טאָקי פון איין יחוס, ס'איז אָבער פאָרט נישט דאָס; ביס
איז פאָרט נישט טעלעצי... נאָר מיר קעהרען זיך אום צו מײן
חבר בעני.

ב.

געווען איז בעני א פיין בחור'על, א פעמפיקעוואַטער, א ראַבע-
טיניער, מיט געלע שטעכעדיגע האָר, מיט ווייסע פעכקע בעקלעך,
מיט שיטערע צייהנדלעך און מיט מאָרנע רויטע בולבעוואַטע אוי-
געלעך, ווי ביי א פיש. די דאָזיגע בולבעוואַטע אויגעלעך האָבען
תמיד געשמייכלט און געקוקט ממזר'יש, און דערצו האָט ער גע-
האָט א פערריסען געזעל, אַזוי, אַז דאָס גאַנצע פנימ'על האָט אויס-
געזעהן ביי איהם, ווי ביי א גרויסען עוות-פנים — און דאָך איז
מיר דאָס דאָזיגע פנימ'על דוקא געפעלען, און מיר זענען געוואָרען
מיט בעני'ן חבר פון דער ערשטער שעה אָן, וואָס מיר האָבען זיך
דערקענט.

די ערשטע קענטשאַפט אונזערע איז געשלאָסען געוואָרען אונ-
טער'ן טיש, זיצענדיג מיט'ן רבי'ן ביי'ם חומש. אַז די מאַמע האָט
מיך געבראַכט צו פיהרען אין חדר, האָב איך געטראָפּען דעם רבי'ן,
אַ איד מיט געדיכטע ברעמען און מיט אַ שפיצעכיגער יאַרמעלקע,
זיצען מיט אַלע תלמידים ביי'ם חומש איבער דער סדרה בראשית.
נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות, — אָפּגעבען עקזאַמען האָט מען
נישט בעדאַרפט, צושטעלען מעטריקעס אויך נישט, — האָט מיר
דער רבי אַ זאָג געטהאָן:

— קריך אַהינצוצו, אויף יענער באַנק, צווישען יענע צוויי
יונגלעך.

און איך בין אַרויפגעקראָכען אויף דער באַנק, זיך אַריינגעהאַפּט
צווישען צוויי יונגלעך און האָב שוין געהייסען אַ „צוגענומענער“.
קיין בעזונדערע שמועסען צווישען מיין מאַמען מיט'ן רבי'ן האָט
אויך נישט בעדאַרפט זיין. ס'איז ביי זיי געווען איין אָפּגעערטע
זאך נאָך פון יום-טוב.

— גערענק זשע, זאָלסט זיך לערנען, ווי סע געהער צו זיין! —
 זאָגט צו מיר די מאַמע, שוין שטעהענדיג ביי דער טיר, און דרעהט
 אויס נאָך אַ מאָל דעם קאָפּ צו מיר און קוקט, קוקט אויף מיר מיט
 געפיהל, אויסגעמישט מיט פרייד, ליעבשאַפט און רחמנות. דער
 מאַמע'ס קוק פערשטעה איך זעהר גוט: זי האָט הנאה, וואָס איך
 זיך צווישען בעל-הבתישע קינדער און לערען, און סע טהוט איהר
 וועה דאָס האַרץ, וואָס זי דאַרף זיך מיט מיר שוידען.

איך בין זיך מודה, אַז מיר איז געווען אויפ'ן האַרצען אַ סך
 פרייליכער, ווי מײן מאַמען; איך זיך צווישען אַזוי פיעל נייע
 חברים, קיין עין-הרע, וואָס בעטראַכטען מיך און איך בעטראַכט
 זיי — מיר בעטראַכטען זיך איינס דאָס אַנדערע. גאָר דער רבי
 לאָזט אונז לאַנג נישט זיצען אָהן אַרבייט. ער צעשאַקעלט זיך
 און שרייט-אויס אויף אַ קול, מיט אַ ניגון, און מיר אַלע — נאָך
 איהם, איינער איבער'ן אַנדערען, אויף קול-קולות:

— ו ה נ ח ש — און דער שלאַנג! ה י ה — איז געווען!
 ערום — קליגער! מכל — פון אַלע! חית — חיות!
 ה ש ד ה — פונ'ס פעלד! א ש ר — וואָס! ע ש ה — ער האָט
 געטהאָן!

יונגלעך, וואָס זיצען אַזוי נאָהענט איינס מיט'ן אַנדערען, האָטש
 זיי שאַקלען זיך און שרייען, ווי איז דאָס מעגליך, זיי זאָלען נישט
 ווערען בעקאַנט, זיך דורכוואַרפען מיט אַ פאָר ווערטער האָטש?
 און ס'איז טאַקי אַזוי געווען.

בעני מאיר פאָלקאוואַי'ס, וואָס איז געזעסען מיט מיר אינ-
 איינעם שטאַרק צענויפגעקוועטשט, פרובט מיך פריהער מיט אַ
 קנייפּ פאַר דעם פּוס און קוקט זיך איבער מיט מיר מיט די אויגען,
 און נאָכדעם צעשאַקעלט ער זיך שטאַרק און זינגט גלייך מיט'ן
 רבי'ן און מיט אונז אַלע אויף אַ קול דעם הומש און וואַרפט-אַריין
 זיינע אייגענע ווערטער, בזה הלשון:

— ו ה א ד ס — און דער מענטש! י ד ע — האָט באַוואוסט!
 נאָ דיר אַוועקעט די דאָזיגע קנעפלעך! א ת ח ו ה — חוה'ן!

א ש ת ו — זיין ווייב! געב מיר א באַקסער, וועל איך דיר געבען
א ציה פון מיין פאפירדאָס!

און איך פיהל עמיצענס וואַרעם הענטעל אין מיין האַנד, און
איך טאַפֿן עטליכע קליינע, גלאַטע, גליטשיגע הויזען־קנעפּלעך.
איך בין זיך מודה, אז נישט איך דאַרף קנעפּלעך, נישט איך האָב
באַקסערען, נישט איך רויכער פאפירדאָסען. נאָר מיר איז געפּע־
לען דער דאָזיגער איינפאַל, און איך ענטפער איהם מיט'ן זעלבען
ניגון, וואָס ער, און שאַקעל זיך גלייך מיט אַלע:

— ו ת ה ר — און זי איז טראַגעדיג געוואָרען! ווער האָט
דיר געזאָגט! ו ת ל ד — און זי האָט געוואונען! אז איך האָב
ביי זיך באַקסערען? ...

און אזוי האָבען מיר זיך איבערנעשמועסט די גאַנצע צייט,
ביז דער רבי האָט, אַפּנים, אָנגעשמעקט, אז האָטש איך שאַקעל
זיך גאַנץ געשמאַק, נאָר דער קאַפּ איז מיר נישט ביי'ם חומש;
האָט ער מיך פּלוצים געגעבען אַ האַפּ אויף דער ווענטקע, צום
עקואַמען הייסט דאָס:

— זאָג נאָר, דו! הער נאָר, ווי אזוי הייסט דו דאָרטען? דו
מוזט אַנדאָי וויסען, וועמענ'ס זוהן איז געווען קין און ווי אזוי האָט
געהייסען קין'ס ברודער?

די דאָזיגע קלאַזיקשיא האָט מיר אויסגעוויזען אזוי ווילד, גלייך
ווי מע וואָלט מיך, אַשמייגער, פּלוצים אַ פרעג געטהאָן: ווען איז
אויפ'ן הימעל אַ יריד? אָדער ווי אזוי מאַכט מען פון שניי גאָר
מעלקעס און זיי זאָלען נישט צעגעהן? — אז בכך־הכל איז מיר
נאָר דער קאַפּ געווען ערגיץ ווייס איך וואו — אונטען, ביי די
קנעפּלעך.

— וואָס קוקסט דו אויף מיר אזוי? — פרעגט מיך דער רבי. —
דו הערסט נישט, וואָס מע רעדט צו דיר? איך פרעג ביי דיר,
זאָלסט מיר זאָגען אויף אַ ווילע, ווי אזוי האָט געהייסען אדם
הראַיזן קין'ס פאָטער, און וואָס האָט זיך אָנגעקעהרט מיט קין'ען
זיין זרודער הכל, וואָס חוה האָט זיי געהאַט?

איך זעה, אלע יונגלעך שמייכלען, שטיקען זיך פאר געלעכטער, און פערשטעה נישט, וואָס לאַכט מען דאָ?
 — זאָג, נארעלע, אז דו ווייסט נישט, וואָרום מיר האָבען דאָס נאָך נישט געלערענט. — שעפטשעט מיר בעני אויפ'ן אויהער און שטורכעט מיך מיט'ן עלענבויען. און איך פאָלג איהם און זאָג איהם נאָך וואָרט ביי וואָרט, ווי אַ פּאַפּוגאַי, און אין חדר ווערד אַ געלעכטער ביז'ן הימעל.
 „וואָס לאַכען זיי?“ — טראַכט איך מיר און קוק אויף די קינדער און אויפ'ן רבי'ן, ווי זיי קאַטשען זיך פאַר געלעכטער, און בשעת מעשה לעג איך איבער אונטען די קנעפלעך פון איין האַנד אין דער אנדערער: דאָרט איז פּונקט אַ האַלב טויז.
 — אַנו, ווייז נאָר, בחור'על, אַקאַרשט די הענטעלעך דיינע!
 וואָס טהוּסט דו דאָרטען מיט זיי? — מאַכט צו מיר דער רבי און בויגט זיך אָן צו מיר אונטער'ן טיש...

.

איהר זענט דאָך קלוגע קינדער, פערשטעהט איהר דאָך שוין מסתמא אליין, וואָס פאַר אַ מין פּסק איך האָב געחאַפּט פון מיין רבי'ן אויפ'ן ערשטען אַרויספאָהר מיט די קנעפלעך!

ג.

שמיץ פּערהיילען זיך, בזיונות פּערגעסען זיך. איך מיט בעני'ן זענען מיר גיך געוואָרען גוטע כרידער, אָבער וואָס גוטע כרידער הייסט — נפש אַחת, נאָר ווי אנדערע צוויי. אָט ווי אזוי די מעשה האָט זיך געטראָפּען:

געקומען אויפ'ן אנדערען טאָג אין חדר אַרײַן, מיט'ן חומש אין איין האַנד און מיט'ן אָנבײַסען אין דער אנדערער האַנד, האָב איך געטראָפּען חברה שטאַרק האָפּערדיג, פּרייליך, דאָס, וואָס ווערד

אָנגערופען בילופין. וואָס איז די מעשה? אַ נדולה — דער רבי איז נישטאָ! וואו איז ער? אוועקגעגאנגען ערניץ אויף אַ ברית, אינאיינעם מיט דער רביצין. דאָס הייסט, חלילה נישט אינאיינעם; אַ רבי געהט קיינמאָל נישט אינאיינעם מיט אַ רביצין. פריהער געהט דער רבי, און נאָכדעם, הינטען, געהט נאָך די רביצין.

— אַ לאַמיר זיך וועטען! — רופט זיך אָן איין יונגעל מיט אַ בלויער נאָז, יהושע־העשעל הייסט ער.

— צו וויפיעל געוועט? — זאָגט דער אנדערער, קאָפּעל־כונעם, אַ יונגעל מיט אַ צעריסענעם אַרבעל און סע זעהט זיך אַרויס דער שפיץ פונ'ם שוואַרצען עלענכויגען.

— צו פערטעל פונט באַקסערען.

— לאָז זיין צו פערטעל פונט באַקסערען. איז וואָס, זאָגסט דו, לאַמיר האַרבען?

— איך זאָג, אַז מעהר ווי פינף־און־צוואַנציג וועט ער נישט אויסהאַלטען.

— און איך זאָג — זעכס־און־דרייסיג!

— זעכס־און־דרייסיג? אָט וועלען מיר באַלד זעהן! חברה, נעמט איהם!

אָט אַזוי האָט אויסגעקאָמאָנדעוועט יהושע־העשעל מיט דער בלויער נאָז, און עטליכע יונגלעך מיט אַ מאָל האָבען מיך אַ נעם געטהאָן, ווי דער רוח דעם מלמד, מיך אַנידערנעלעגט אויף דער באַנק, און דוקא מיט'ן פנים אַרויף. צוויי האָבען זיך געזעצט מיר אויף די פיס, צוויי — אויף די הענד, איינער האָט מיר צוגעהאַלטען דעם קאָפּ, איך זאָל זיך נישט דרעהען, און נאָך איינער האָט אָנגע־שטעלט אַקוראַט אַקעגען מיין נאָז צוויי פינגער פון דער לינקער האַנד (אַפנים, ער איז געווען אַ ליוואַק, אַ געלינקטער I); די צוויי פינגער האָט ער צענויפגעלעגט, ווי אַ בייגעלע, איין אויגעל אַביסעל צוגעמאַכט, דאָס מויל האַלב געעפּענט, און גענומען מיר שנעלען אין נאָז אַריין — אָבער ווי אַזוי, מיינט איהר, שנעלען? יעדער שנעל האָט מיר גענעבען צו זעהן זיך מיט'ן טאַטען פון יענער

ד.

„דער אלמנה'ס יונגעל“ — קיין אנדער נאָמען האָב איך נישט געהאַט אין חדר. וואָס עפּים „דער אלמנה'ס יונגעל“? מחמת מיין מאַמע איז געווען אַ אידניע איין אלמנה, זיך דורכגעשלאָגען אליין מיט איהר אייגענער האָרעוואַניע. געהאַלטען אַ באַקאַליינע קלייט, וואָס מעהר פון אַלסדינג איז דאָרטען געווען, ווערליג איך געדענק. קרייד און באַקסערען — די צוויי מינים, וואָס האָבען אַ שאַרפען אָפּגאַנג ביי אונז אין כתרילעווקע: קרייד בעדאַרף מען האָבען אויף שמירען די שטיבער, און באַקסערען איז אַ נאַשערדיי, וואָס איז אי זיס, אי עס געהט אַ סך אויף דער וואַג, אי עס קאָסט וואַלוועל. חדר-יונגלעך ברענגען-אויס דערויף דאָס גאַנצע געלד פון די אָנ-בייסענס מיט די מיטאָגס, און די קרעמער ביי אונז ציהען דערפון שען פרנסה. בשום אופן האָב איך נישט געקאָנט פערשטעהן, פאַר וואָס די מאַמע קלאָנט זיך שטענדיג, זאָגט, אז עס טראָגט איהר קויס-קוים אויף קלייט-געלד און אויף שכר-למוד. און וואָס עפּים גראָד שכר-למוד? וואו זענען די איבעריגע זאַכען, וואָס אַ מענש בעדאַרף האָבען, למשל, עסען, אַ קלייד, אַ שוך, וכדומה? דער גאַנצער קאַפּ איהרער איז געלעגען אינ'ם שכר-למוד: „אז גאָט האָט מיך געשטראַפט, זאָגט זי, און האָט צוגענומען ביי מיר מיין מאַן, אזאַ מאַן, און מיך געלאָזט איין אלמנה, אַ יונגער, איינע אליין, וויל איך האַטשט, אז מיין זוהן זאָל קאָנען גוט לערנען.“ וואָס זאָגט איהר אויף דעם משל? איהר מיינט אפשר, אז זי איז נישט געגאַנגען אַלע מאָל אין חדר אַריין געוואָהר ווערען, ווי אַזוי איך לערען? פון דאוונען שמועסט מען נישט, אז זי האָט אַכטונג געגעבען אויף מיר, איך זאָל דאוונען אַלע טאַג. זי האָט מיך גאָר געוואָלט איינרעדען, איך זאָל זיין האַטשט האַלב, ווי מיין טאַמע, עלוי השלום, איז געווען. און אַלע מאָל, ווען זי האָט זיך גוט צו געקוקט צו מיר, פלעגט זי זאָגען, אז איך בין אינגאַנצען „ער“, מיר

צו לאַנגע יאָהר. און בשעת מעשה זענען ביי איהר די אויגען נע-
ווען ווי בענעצט, און מאָדנע פּערוואַרגט איז געווען דאָס פנים
איהרס, בעצויגען מיט אַ שוואַרצען טרויער.
לאָז ער מיר מוחל זיין, דער טאטע מיינער, אויף יענער וועלט.
איך האָב איהם נישט געקאָנט פּערשטעהן, וואָס איז ער געווען פאַר
אַ מענש, וואָס, ווערלינג די מאַמע דערצעהלט זיך אָן פון איהם,
פלעגט ער כסדר אָדער לערנען אָדער דאוונען? שוין זשע האָט
איהם קיינמאָל נישט געצויגען, ווי מיר, אין דרויסען אַרום זומער
אין דער פריה, בשעת די זון ברענט נאָך נישט אַזוי שטאַרק,
הויבט ערשט אָן אַרויסטרעטען אויפ'ן גרויסען הימעל, שפּאַציערט
מיט אַ גרויס אַיילעניש, ווי אַ פייעריגער מלאַך אין אַ פייעריגער
קארעטע מיט פייעריגע פּערד, וואָס ס'איז אונמעגליך צו קוקען
זיי אין זייערע שטאַרק לויטערע, ברענענדיגע, גינגאַלדענע
פּנימ'ער? וואָס פאַר אַ טעם, פּרעג איך אַיך, האָט אין אַזאַ
געטליכען פּריהמאָרגען דאָס וואַכעדיגע דאוונען? וואָס פאַר אַ
טעם האָט נאָכדעם דאָס זיצען און לערנען אינ'ם ענגען וויסמען
תּדרה, בשעת די גינגאַלדענע זון האַלט אין רעכטען סמאָליען, אָנ-
גליהענדיג די ערד, ווי אַיין אַיזערנע סקאָוורעדע? דעמאָלט ציהט
דאָס אַיך גאָר אַהין, אַראָפּ-באַרג, צום טייך, צו יענעם שענעם
טייך, וואָס איז בערעקט פון אויבען מיט גרינעם, און אַ מאָדנער
ריח, אַ ריח פון שוויץ-באָד, לאָזט זיך הערען פון דער ווייסען;
דעמאָלט גלוסט זיך אַיך אויסטהון זיך אויף דער גיך און אַריינ-
שפּרינגען העכער האַלב אין דעם אָנגעוואַרעמטען וואַסער, וואָס אונ-
טען, ביי'ם דנאָ, איז דאָס קיהלבלիך און מאָדנע גליטשיג און ווייך-
בלאָטיג, און פּערשיעדענע בעשעפּענישען, וואָס ווירמענען זיך אין
די אָפּגרונטען פּונ'ם טייך, האַלב פּישלעך, האַלב זשאַבּקעלעך, שווע-
בען, שוועבען אָהן אַ שיעור פאַר די אויגען, און מאָדנע פּליעגען,
קאָמאַרעס מיט די לאַנגע פּיס, גליטשען זיך, שליטלען זיך איבער'ן
וואַסער פון אויבען; דעמאָלט גלוסט זיך אַיך אַריבערשווימען
אויף יענער זייט, אַהין, וואו די ברייטע, קיילעכיקע, גרינע בלעטער

וואַכסען, און סע שעמערידען פון זיי אַרויס ווייסע און געלע צוויק-
לעך, און סע קוקט אויף אייך אַ גרינע פרישע ווערבע מיט ווייכע
פרישע צווייגען, און איהר טהוט זיך אַ לאַז און פאַלט־אַריין מיט
די הענד אין בלאַטע, און פאַליאָסקעט־פאַליאָסקעט מיט די פיס
פון יענער זייט, מע זאָל מיינען, אז איהר שווימט. וואָס פאַר אַ
טעם, פרעג איך אייך נאָך אַ מאָל, האָט דאָס זיצען אין שטוב אָדער
אין חדר זומער פאַר־נאַכט, בשעת דער גרויסער רויטער הימעל־
קוגעל לאַזט זיך אַראָפּ פון יענער זייט שטאַרט אויף דער ערד,
צינדט־אָן דעם שפיץ קלויסטער און בעלייכט אויך דעם רויטען שינד־
דעל־דאָך פון באָד און, להבדיל, די גרויסע אַלטע פענסטער פון דער
גרויסער קאַלטער שוהל, און פון דאָרטען, פון הינטער דער שטאַרט,
געהט די טשערעדע, ציענען לויפען, שעפעלעך מעקען, דער שטויב
וואַכסט, געהט ביז'ן הימעל, און זשאַבעס קוואַקען, זשאַבעס גראַ-
נערען, סע רעש'ט, סע גרילצט — אַ טאַרעראַם, אַ יריד, אַ האַרמי-
דער! ווער האָט אין זינען איצטער דאוונען? וועמען קריכט אין קאַפּ-
אַרין איצטער לערנען? געהט־זשע רעדט אָבער מיט מין מאַ-
מען, — וועט זי אייך זאָגען, אז ער, עליו השלום, האָט נישט אזוי
געטהאָן; ער, עליו השלום, איז געווען גאָר איין אַנדער מענש.
וואָס פאַר אַ מענש איז ער געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, — ווייס
איך נישט; איך ווייס נאָר, אז מיר דעקוטשעט די מאַמע זעהר
שטאַרק, דערמאַנט מיר אַלע מאָל, אז איך האָב געהאַט אַ טאַטען,
און וואַרפט מיר אויס צעהן מאָל אַ טאַג דאָס שכר־למוד, וואָס זי
צאָהלט פאַר מיר, און פערלאַנגט פון מיר נאָר צוויי זאַכען, זאָגט
זי: גוט לערנען און וועלען דאוונען.

ה.

מע קאָן נישט זאָגען, אז „דער אַלמנה'ס יונגעל“ האָט זיך
שלעכט געלערענט. ער איז ניט אָפגעשטאַנען פון זיינע איבעריגע
חברים אויף קיין האָר. נאָר וועלען דאוונען — דאָס בין איך אייך

נישט ערב. אלע סינדער האָבען איין נשמה, און אַ קונדס איז ער געווען גלייך מיט אלעמען; גלייך מיט אלעמען ליעב געהאט אַ שקאַצעריי, גלייך מיט אלעמען ליעב געהאט אַ שטיעף-טהון: אַנ-טהון דעם קהל'שען צאָפּ אויף די הערנער אַ שטריימעל פון דער רביציני'ס וויכעט, וואָס זי שמירט מיט איהם די ערד, און לאָזען איהם איבער דער שטאָרט; אָנהענגען דער קאַץ אַ פאַפיערענע שלאַנג אויפ'ן ווידעל, זי זאָל לויפען משונגענערווייז און ברעכען טעפּ אויף וואָס די וועלט שטעהט; אויפהענגען אַ שלאָס אויף דער ווייבערשער שוהל פרייטאָג-צירנאכטס פון דרויסען, מע זאָל נאָכ-דעם די ווייבער דאַרפען ראַטעווען פון חלשות; צושלאָגען דעם רבינ'ס פאַנטאַפעל צו דער ערד מיט צווייכעס, אָדער צו'התמ'ענען איהם מיט טריפּוואַכס די באָרד צום טיש בשעת ער שלאָפט, און לאָזן ער פּרובען אויפשטעהן, וכדומה. וויפיעל שמיץ דאָס קאָסט אונז נאָכדעם, אַז מע דערגעהט זיך, ווער דאָס האָט געטהאָן — פּרעגט שוין ניט! סע פּערשטעהט זיך פון זיך ועלבער, אַז יעדע זאַך מוז האָבען אויף זיך איין עלטערען, איין אויבערהאַר, וואָס ער זאָל דער קאָפּ, דער פיהרער, דער וועגווייזער.

אונזער קאָפּ, אונזער פיהרער, אונזער וועגווייזער איז געווען בעני מאיר פאָלקוואָי'ס. פון איהם האָבען זיך אלע זאכען אָנגע-הויבען און צו אונזערע קעפּ האָט זיך דאָס תמיד אויסגעלאָזט. בעני, דער פעמפיקעוואַטער רויטער בעני מיט די בולבעוואַטע רוי-טע אויגען, איז תמיד פון אלע אומגליקען אַרויס טרוקען, ווי פעפּער, ריין, ווי אַ טרער, און גאָט די נשמה שולדיג, ווי אַ טייבעלע, וואו ערניז אַ שענע תנועה, אַ מין העויה'לע, אַ שפיצעל, איין אָפּשניצעל, האָבען מיר דאָס גענאַשט פון בעני'ן. ווער האָט אונז אויסגע-לעהרענט בנבנה רויכערען אַ פאַפיראַס, אַרויסלאָזען דעם רויך פון ביידע נאָזלעכער? בעני. ווער האָט אונז אַרויפגעפיהרט זיך גלי-טשען ווינטער מיט אלע נוישע שקצימ'לעך אויפ'ן אייז? בעני. ווער האָט אונז אויסגעלעהרענט שפיעלען אין קנעפלעך, אין קניפ-אַך, אין מ"ס-שי"ן-ה"א, אין „אוס-צירגראָד“, און פּערשפיעלען די

אַנבייסענע מיט די מיטאַגס? בעני. אויף שפיעלען איז בעני געווען איין מוזיק, דאָס הייסט: ער האָט אונז אַלעמען גע'מויק'ט, אָפגעוואונען ביי אונז וואו מיר האָבען געהאַט אַ גראַשען, און גע-קומען צו עפּים — אָפגעווישט די ליפּען, שאַ, נישטאָ בעני! דאָס שפיעלען איז ביי אונז געווען איינע פון די בעסטע זאַכען אין דער וועלט, און פאַר'ן שפיעלען האָבען מיר אַלע מאָל געחאַפּט פונ'ם רבי'ן דעם גרעסטען פּסק; ער האָט געזאָגט, אַז ער מוז דאָס אויס-קאַרעניען, אַרויסרייסען ביי אונז מיט'ן וואַרצעל.

— שפיעלען וועט איהר ביי מיר? מיט'ן מלאך-המות וועט איהר זיך ביי מיר שפיעלען! — אזוי פלעגט זאָגען דער רבי און אויסטרייסלען אונז די קעשענעס, צונעמען וואָס ער האָט געפונען און איינטיילען אונז שמיץ פון דער ברייטער האַנד.

נאָר איין וואָך אין יאָהר איז געווען ביי אונז אַזעלכע, וואָס מע האָט געמעגט שפיעלען, וואָס זאָג אַיך, מע האָט געמעגט? ס'איז געווען אַ מצוה צו שפיעלען, אַ מצוה!

די וואָך איז געווען — די וואָך פון חנוכה, און געשפיעלט האָבען מיר אין „דריידעל“.

ו.

אמת, אין די היינטיגע שפיעלען, וואָס מע שפיעלט אין קאָר-טען, למשל: אָקע, סטוקעלקע, טערטעל-מערטעל, סטאָס וכדומה, שמעקט אַרדאָי מעהר שכל, ווי אין אונזער אַמאָליגע דריידעל; נאָר דאָרט, וואו מע שפיעלט אויף געלד, איז קיין חילוק נישט. אַיך אַליין האָב געזעהן מיט מיינע אויגען, ווי צוויי שקצים זענען געזעסען און האָבען זיך געשלאָגען קאָפּ אין וואַנד. און אַז אַיך האָב זיי געפרעגט: וואָס טהוט איהר דאָס? איהר זענט משוגע, צי חסר-דעה? האָבען זיי מיר געזאָגט, אַיך זאָל נעמען דעם וועג, וואָרום זיי שפיעלען אויף געלד — ווער פון זיי וועט זיך ניכער איינמיעדען... היינט געהט טענה'ט! דאָס שפיעל פונ'ם דריידעל

איז א היים, א מורא'דיג אזארטעם שפיעל. עם קאן אריינטרייבען
 אייך אין אלף הששי אריין, איהר זאלט פערשפיעלען די נשמה. און
 נישט אזוי דאס געלד, ווי דער פערדראָס: למאי געווינט יענער?
 למאי פאלט ביי יענעם דאָס דריידעל אויף דער נימל, און ביי אייך
 אויף דער נון, אויף דער הא אָדער אויף דער שין? און דאָס ווייסט
 איהר דאָך מסתמא, וואָס בעדייטען די פיער אותיות פונ'ם דריי-
 דעל: נ מאכט ניינ, ה מאכט האלב, יט מאכט שלעכט
 און ג מאכט גוט. דאָס דריידעל איז אַ מיין לאָטעריי: וועמען
 די הצלחה שפיעלט, דער געווינט. אַט נעמט, למשל, בעני מאיר
 פאָלקאוואַ'ס: וויפיעל מאָל ער זאָל נישט לאָזען דאָס דריידעל,
 מוז דאָס פאלען ביי איהם אויף דער נימל.

— ס'איז דיר איין אַנטיק מיט דעם בעני'ן! — זאָגען אלע
 יונגלעך און שטעלען אלע מאָל פריש געלד, און בעני „ענטפערט“
 אלעמען, וואָרום וואָס הערט ער דאָס? „א נגי'ם א יונגעל“!
 — נימל! וויעדער נימל! איין אַנטיק מיט איהם! — שרייען-
 אויס אלע מיט אַ מאָל און מע נעמט זיך צו די בייטעלעך און מע
 שטעלט פריש געלד, און בעני „ענטפערט“ אלעמען, לאָזט דאָס
 דריידעל „קאָזאַרעם“, מיט'ן קעפעלע אַרויף. דאָס דריידעל דרעהט
 זיך, קאָטשעט זיך אַהין און אַהער, ווי אַ שכור, און פאלט-אַנידער.
 — נימל! — זאָגט בעני.

— נימל? נימל? ווייטער נימל? חידושים מיט איהם! —
 שרייען-אויס חברה און קראַצען זיך און נעמען זיך וויעדער צו די
 בייטעלעך.

דאָס שפיעל ווערד וואָס ווייטער פייעריגער. די שפיעלערס
 היצען זיך, שטעלען געלד, שטופען זיך אלע צום טיש, קריענען זיך,
 דערלאָנגען איינער דעם אַנדערען אין זייט אַריין, זענען זיך מכבד
 מיט מאָדנע ווערטער: „רו סמאָרק איינער! דו פאָנפאָטש! שוואַר-
 צער קאָטער! צעקנייטשטע יאַרמעלעקע! צעשפאלטענע קאַפאָטקע!“
 זכרומה אזעלכע קאָמפלימענטען, בעמערקען גאָר נישט, אז ביי
 דער זייט שטעהט דער רבי, אָנגעטהאָן אינ'ם וואַרעמען טיזליק

מיט'ן וואַסענעם מיצעל אויף דער יאַרמעלקע און מיט'ן טלית ותפילין אונטער דער האַנד; דאָס קלויבט ער זיך געהן אין קליי-זעל אַריין דאַוונען, נאָר דערזעהן די קינדער היצען זיך, האָט ער זיך אָפגעשטעלט אויף אַ ווילע, אַ קוק טהון פון דער ווייטען, ווי מיר שפיעלען אין דריידעל. היינט מיסט זיך נישט דער רבי; ס'איז חנוכה, זענען מיר פריי אַכט טאָג כסדר און קאָנען שפיעלען אין דריידעל וויפיעל מיר ווילען, אַבי נישט שלאָגען זיך, נישט רייסען זיך ביי די נעזער. נאָר ניט אַזאָ שלעכטער מענש דער רבי, כלעבען. אויך די רביצין האָט געהאַפט דאָס קליינע, קראַנקע ראובלי אויף די הענד, איהם פערשטופט דאָס מוילכעל מיט דער ברוסט, ס'זאָל נישט שרייען, האָט זיך אַוועקגעשטעלט הינטער'ן רבינ'ס פלייצעס און קוקט-קוקט, ווי די יונגלעך שטעלען געלד. און בעני „ענטפערט“ אַלעמען, בעני ברענט, בעני פלאַמט, בעני פלאַטערט, בעני לאָזט דאָס דריידעל, און דאָס דריידעל דרעהט זיך, קאַטשעט זיך און פאַלט-אַנידער.

— ווידער אַמאָל נימל? אַ טרעיאַטער מיט דעם בעני'ן!

און בעני האָט אונז אַזוי לאַנג בעוויזען זיין בריה'שאַפט מיט זיינע גרויסע קונצען, ביז ער האָט אונז מהילה אויסגערייניגט אַלע-מען די בייטעלעך, צוגענומען וואו ס'איז געווען ערניץ אַ פרוטה, אַריינגעלעגט די הענד אין די קעשענעס, ווי איינער רעדט: „נו, ווער וויל נאָך?“... און מיר זענען זיך צעגאַנגען אַהיים, אַוועקגע-טראָגען מיט זיך אַ וועהטיג אין האַרצען און אַ בויון פאַר זיך אַליין, און נאָך געמוזט אין דער היים אויסטראַכטען „ליגינים“ — דער אַזאָ ליגען און דער אַזאָ ליגען. איינער האָט זיך מודה געווען, אַז ער האָט דאָס גאַנצע חנוכה-געלד פערנאַשט, אויסגעגעבען אויף באַקסערען! דער אַנדערער האָט אויסגעטראַכט אַ פזמון, אַז מע האָט דאָס ביי איהם אַרויסגע'ננבה'ט פון קעשענע נאָך ביי-נאַכט. און דער דריטער איז געקומען אַהיים מיט אַ געוויין. „וואָס איז? וואָס וויינט דו?“ — סטייטש, ער האָט זיך געקויפט פאַר'ן חנוכה-

געלד א מעסערעל! — וואָס זשע איז דער געוויין? — סטייטש,
ער האָט דאָס געהענדיג פערלוירען!

אויך איך האָב אויסגעטאָקט א גרויסען ליגען, דערצעהלט דער
מאמען א גאנצע מעשה פון טויענדייך-נאכט און אויסגעבעטען
ביי איהר נאָך אַ מאָל חנוכה-געלד — אַ האַרטען זעכסער מיט צוויי
צווייערס, אַוועקגעטראָגען זיי צו בענין און אָפגעטרייסעלט זיך אין
פינף מינוט, און אויסגעטראַכט דער מאמען אַ נייעם ליגען. בקיצור,
קעפּ האָבען געטראַכט, מוחות האָבען געאַרבייט און ליגענס, ליי-
גענס זענען געפּלויגען, אַזוי ווי האַלי, און דאָס גאַנצע חנוכה-געלד
אונזערס איז אַוועק מיט'ן דריידעל, אַוועק צו בענין אין קעשענע
אַריין, און פערפאַלען לעולם ועד!

נאָר איינער פון אונז האָט זיך אַזוי אַריינגעלאָזט אינ'ם דריי-
דעל, אַז ער האָט זיך נישט בענוגענט מיט'ן חנוכה-געלד אַליין און
האָט נישט אויפגעהערט צו שפּיעלען און שפּיעלען מיט בענין אין
דריידעל כמעט אַלע טאָג, ביז'ן לעצטען טאָג פון חנוכה.
און דער דאָזיגער איינער בין געווען טאַסי, מחילה, איך אַליין,
„דער אַלמנה'ס יונגעל“.

ז.

וואו האָט גענומען „דער אַלמנה'ס יונגעל“ געלד אויף צו
שפּיעלען — דאָס זאָלט איהר נאָר נישט פרענען. די גרויסע שפּיע-
לערס פון דער וועלט, די, וואָס האָבען געפרובט געווינען און פער-
שפּיעלען גאַנצע פערמעגענס און מאַיאַנטקעס, — די ווייסען, די
פערשטעהען! ... אויזוועה, די שעה זאָל נאָר נישט זיין, אַז דער
יצר-הרע פון שפּיעלען קומט אָן, איז נאָר נישטאָ קיין שווערע זאָך
אויף דער וועלט! ער ברעכט-דורך מויערען, אַיזערנע ווענד, ער
טהוט מעשים אשר לאַ יעשו — אַ ווערטעלע אויסצורעדען: דער
יצר-הרע פון שפּיעלען!

ראשית חכמה, האָב איך זיך נענומען מאַכען געלד פון שוהד כסף, דאָס הייסט, עס זאָל איך צו קיין חרפה נישט זיין, פערקוי- פּען אַלסדינג, וואָס איך האָב, איין חפץ נאָכ'ן אנדערען, פריהער דאָס מעסערעל, נאָכדעם דאָס בייטעלע, נאָכדעם די קנעפלעך אַלע. און אַ קעסטעלע האָב איך געהאַט, וואָס פלעגט זיך עפענען און פערמאַכען, און עטליכע רעדעלעך פון איין אַלמען זייגער, נוטע, מעשענע, אַז מע רייבט זיי אויס, גלאַנצען זיי מיט סכנת־נפשות, כמעט אזוי ווי גאָלד, — אַלסדינג אוועקגעגעבען בחצירחם, גע- שניטען אויף וואָס די וועלט שטעהט, און געלאָפּען אַלע מאָל מיט פריש געלד צו בעני'ן אַהיים און פערשפיעלט איהם ביז'ן לעצטען גראָשען, אוועקגעגאַנגען אַלע מאָל פון איהם אָבל וחפוי־ראש, מיט אַ האַרץ פול וואונדערן, מיט אַ שרעקליכען פערדראָס, שטאַרק אויפ־ נעטראַגען — נישט אויף בעני'ן! חלילה! וואָס האָב איך צו בע- ני'ן? וואָס איז בעני שולדיג, אַז סע געהט איהם אינ'ם שפיעל? ס'זאָל ביי מיר, זאָגט ער, פאלען דאָס דריידעל אויף דער גימל, וואָלט איר געוואונען; עס פאַלט ביי איהם, זאָגט ער, אַלע מאָל אויף דער גימל, געווינט ער. אזוי זאָגט בעני און איז נעבאָך זעהר גערעכט... ניין, מיך פערדריסט אויף זיך, אויף מיר אליין, למאי איך האָב צעטרענצעלט אזוי פיעל געלד, דער מאַמע'ס פּערהאַרעוועט געלד, און צעפלאַכטען אַלע מיניע זאַכען, געבליבען, ווי מע זאָגט, נאַקעט, ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט! אפילו דאָס סידור'על אויך פערקויפט, אוי, דאָס סידור'על! דאָס סידור'על!... דערמאַן איך מיך אָנ'ם קליינעם סידור'על, פּער- קלעהמט מיך ביי'ם האַרצען און דאָס פנים ברענט מיר פאַר בזיון! דאָס איז געווען אַ צאַצקע, נישט קיין סידור'על! ביי פתחיה דעם פאַקענטרענער האָט דאָס מיר די מאַמע געקויפט, אַקוראַט צום טאַטענ'ס יאָהר־צייט. און אַ סידור'על איז דאָס געוועזען, — צווישען סידור'על אַ סידור'על! אַ „כל־בו'ניקעל“, איין אמת־ דיג כל־בו'ניקעל! אַ גראָבס, אַ געפאַקטס, פון כל טוב האָט זיך דאַרטען געפונען, פון פויגעל־מילך, פון וואָס אַ מויל קאָן רעדען:

שיר-השירים און פרק, און ברכי-נפשי, און די הגדה, און אלע תפלות, און אלע דינים ומנהגים פון א גאנץ יאהר, און א תהלימ'על צום סוף. היינט די טעוועלעך מיט די גאלדענע אותיות! זיך שניט! דאָס רוקענרעל! א יצרהרע, זאָג איך איך, א שטן, נישט קיין סידור'על! אלע כאָל, ווען פתחיה מיט די בעלמעס און מיט די שטארק-אונטערגעשאַרענע וואַנכעס, וואָס דאָס מאַנט דאָס פערזאָרגטע פנים זיינס שמייכלענדיג, אלע מאָל, ווען דער פתחיה האָט זיך צעלענט מיט זיין קראָם אין בית-המדרש ביי דער טיה, האָב איך קיין אויג נישט אַראָפגעלאָזט פון דעם כל-בו'ניקעל.

— וואָס וועסט דו זאָגען, יונגעלע? — פרענט מיך כלומרשט פתחיה, גלייך ווי ער ווייסט נישט, אז איך האָב געוואָרפען איין אויג אויפ'ן כל-בו'ניקעל, שוין א מאָל זיעבעצעהן איבערגעטאַפט מיט די הענד און איבערגעפרענט וואָס סע קאַסט.
— נאָר נישט, — זאָג איך, — גלאַט אזוי... — און געה-אָוועק פון איהם, איך זאָל נישט זעהן פאַר זיך דעם יצרהרע.
— אוי, מאַמע! זאָלסט זעהן, איז ביי פתחיה'ן פאַרהאַן א כל-בו'ניקעל!

— וואָס פאַר א כל-בו'ניקעל? — פרענט מיך די מאַמע.
— א סידור'על אַזעלכעס! ווען איך האָב אַזא סידור'על, וואָלט איך — איך ווייס אליון נישט וואָס!
— האָסט דען נישט קיין סידור? און וואו איז דעם טאַטענ'ס סידור?

— וואָס גלייכסט דו, מאַמע? יענס איז א סידור, און דאָס איז א כל-בו'ניקעל!
— א כל-בו'ניקעל! — זאָגט די מאַמע. — אין א כל-בו'ניקעל איז דען פאַרהאַן מעהר צו דאוונען, צי סע דאווענט זיך נעשמאַ-
קער?

געהט ניט צו פערשטעהן א מאַמען, וואָס הייסט א כל-בו'-ניקעל, איין אמת'דיג כל-בו'ניקעל, מיט רויטע טאָוועלעך, מיט א בלויען שניט און מיט א גרינעם רוקען!

— קום — זאָגט צו מיר די מאַמע איינמאָל אין אַ פאַרנאַכט און נעמט מיך אָן פאַר אַ האַנד — קום מיט מיר אין בית־המדרש. סאָרגען, אַם ירצה השם, האָסטו דו יאָהר־צייט נאָכ'ן טאַטען, וועלען מיר שטעלען ליכט און זיך זעהן אין איין וועג מיט פתחיה'ן, וואָס איז ביי איהם פאַר אַ כּל־בו'ניקעל אַזעלכעס?

איך ווייס פריהער, אַז צום טאַטענ'ס יאָהר־צייט וועל איך ביי מיין מאַמען פּועל'ען, ווי מע זאָגט, דאָס טעלערעל פּונ'ם הימעל, און עס קלאָפט מיר שוין דאָס האַרץ פאַר פּרייד.

געקומען אין בית־המדרש, טרעפען מיר פתחיה'ן מיט'ן זאַק, נאָך נישט אויסגעפאַקט די סחורה. פתחיה איז, פערשטעהט איהר מיך, אַ איד נישט קיין האַפענדיגער. ער ווייסט גאַנץ גוט, אַז ער איז איינער אויפ'ן יריד. זיינס וועט פון איהם נישט אַוועק. איי־דער ער בינדט־אויף דעם זאַק און צעלענט די קראָם, געדויערט אַ יאָהר. איך ציטער, איך פּלאַטער, קוים וואָס איך האַלט מיך אויף די פיס, און ער — גאָר נישט, גלייך ווי נישט צו איהם רעדט מען!

— ווייזט שוין דאָרטען, — זאָגט צו איהם די מאַמע — וואָס איז דאָרט ביי אַיך פאַר אַ כּל־בו'ניקעל?

פתחיה האָט צייט. דער טייך ברענט נישט. פּאַוואָלינקע, נישט געהאַפט, בינדט ער אויף דעם זאַק און לענט־אויס די גאַנצע קראָם זיינע: חומשים און קליינע חומש'לעך, מאַנסבילשע סידורים און ווייבערשע קרבן־מנחהס, תהלים און תהליםלעך, חק־לישראלס און תקונימלעך, מחזורים, סליחות און תחינות ובקשות אָהן אַ שיעור! און ספורי־מעשיות, שבחי בעל־שם־טוב און וויערער אַ מאָל תחינות! עס דאַכט זיך מיר אויס, אַז עס וועט זיך קיינמאָל ביי איהם נישט אויסנעמען — אַ קוואַל, אַ ברונען! קוים אַמאָל דערלעבט צו זעהן דאָס קליינוואַרג, און בתוכם האָט אַ שוין גע־טהאָן דאָס כּל־בו'ניקעל.

— אָט דאָס איז נאָר? — רופט זיך אָן די מאַמע. — אַזאַ

קלייניטשקע?

— דאָס קלייניטשקע — זאָגט פתחיה — קאָסט טייערער פון א גרויסעטשקע.

— וואָס קאָסט ביי אײך, גאָט זאָל נישט שטראַפּען פאַר די רעד, דאָס דאָזיגע קליינע וועווריקעל?

— אויף אַ סידור זאָגט איהר וועווריקעל? — מאַכט צו איהר פתחיה און נעמט ביי איהר פאָוואָלינקע דאָס כלבֿ'ניקעל פון די הענד, און מיר רייסט זיך אָפּ אין האַרצען.

— נו, זאָגט שוין, זאָגט, וואָס קאָסט דאָס? — בעט ביי איהם די מאַמע. נאָר פתחיה האָט זיך צייט און ענטפערט מיט אַ ניגון:

— דאָס סידור'על וואָס קאָסט? אוי, סע קאָסט, סע קאָסט! איך האָב מורא, ס'איז נישט פאַר אײער בייסעל.

די מאַמע בענשט די שונאים מיט בייזע, וויסע חלומות, און הייסט זיך זאָגען אַ מקח.

פתחיה זאָגט אַ מקח, און די מאַמע ענטפערט איהם נישט; זי דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צו דער טיר, נעמט טיך פאַר אַ האַנד און זאָגט צו מיר:

— קום, לאָמיר געהן, מיר האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון. דו ווייסט דען נישט, אַז רב פתחיה זענען אַ איד אַ יקרן?

מיט אַ ביטער האַרץ געה איך נאָך דער מאַמע ביז דער טיר, מיט אַ שטיקעל האָפּנונג, טאַמער וועט גאָט רחמנות מאַכען און פתחיה וועט אונז אומקעהרען צוריק. נאָר פתחיה איז נישט אַזא איד. ער ווייסט, אַז מיר וועלען זיך אַליין אומקעהרען. והראיה, מיר האָבען זיך טאַקי אומגעקעהרט, און די מאַמע בעט איהם, ער זאָל זאָגען „ווי אַ מענטש“. פתחיה ריהרט זיך נישט, קוקט אויף דער סטעלי, און די ווייסע בעלמע פונ'ם לינקען ארז גלאַנצט, און מיר געהען־אָוועק און קעהרען זיך אום נאָך אַ מאָל צוריק.

— אַ פּאָהאַנער איד אָט דער פתחיה! — זאָגט צו מיר נאָכ־דעם די מאַמע. — מכות מיינע שונאים וואָלט איך ביי איהם גע־קויפט אַ סידור'על! היינט קאָסט דאָס טאַקי אַ יקרות! אײן עבירה, כלעבען, דאָס געלד וואָלט צונוצ געקומען אויף שבו־למוד! נאָר

נאָר נישט צוליעב דעם, וואָס דו האָסט מאָרגען, אס ירצה חשם, יאָהר־צייט נאָכ'ן טאָטען, עליו השלום, און דו זאָנסט נאָך איהם קדיש, האָב איך דיר צוליעב געטהאָן. טהו זשע מיר צוליעב, מיינ זוהן, דו אויך, און זאָג מיר צו, אז דו וועסט האָטש דאוונען געטריי אַלע טאָג.

צי איך האָב טאָקי אזוי געטריי געדאווענט, ווי איך האָב צו געזאָגט, צי ניין — פון דעם לאָמיר ניט רעדען. נאָר דאָס כל־בו־ניקעל האָב איך ליעב געהאָט דאָס היות! איהר קאָנט פערשטעהן, אז איך בין מיט דעם געשלאָפּען, האָטש — איהר ווייסט? — מע טאָר דאָס נישט. דער נאָנצער חדר האָט מיר מקנא געווען אויף דעם סידור'על, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג האָב איך דאָס אָפּגעהיט, — און איצט, דעם דאָזיגען חנוכה, האָב איך דאָס — וועה געשריגען! — אַליין מיט מיינע אייגענע הענד אוועקגעטראָד גען צו משה דעם סטאָליר'ס יונגעל, וואָס האָט שוין לאַנג געוואָר פּען דערויף אַיין אויג, און נאָך געדאַרפט בעמען איהם, אויסשלאָד גען אַ קניע ערה, ביז ער זאָל דאָס ביי מיר קויפּען. כמעט אומ־זיסט אוועקגעגעבען דאָס קליינע סידור'על! אוי, דאָס סידור'על, דאָס סידור'על! און דערמאַן איך מיך אָן דעם קליינעם סידור'על, פּערקלעהמט מיך ביי'ם האַרצען און דאָס פנים פלאַמט מיר פאַר בזיון! פּערקויפט, פּערהאַנדעלט, און צוליעב וואָס? צוליעב ווע־מען? צוליעב בעני'ן. בעני זאָל האָבען אויף צו געווינען ביי מיר נאָך עטליכע קאָפּיקעס. נאָר וואָס איז שולדיג בעני, אז סע געהט איהם אזוי אין דריידעל?

— דערויף איז דאָס אַ דריידעל. — רעדט מיר אויס בעני דאָס האַרץ און לענטאַרין צו זיך אין בייטעלע מיינע לעצטע עטליכע גראַשענס. — ס'זאָל דיר אזוי געהן, ווי סע געהט מיר, וואָלסט דו געוואונען! עס געהט אָבער מיר, געוויין איך. און בעני'ס בעקלעך פלאַמען, און אין שטוב איז ביי זיי ליכ־טיג און וואַרעם. און אַ זילבערן חנוכה־לעמפעל שטעהט ביי זיי גרייס טיטל'ן גוטען בוימעל, מיט'ן שענעם שמש און מיט אַלדאָס

נוטס, און פון קיך ביי זיי לאָזט זיך הערען אַ ריח פון פרישע, נאָרוואַס אויסגעפרעגלטע שמאַלץ.

— מע באַקט היינט ביי אונז לאַטקעס. — זאָגט מיר בעני אָן אַ בשורה אויף דער טיר שוין, און מיר קלעהמט דאָס האַרץ פאַר הונגער. און איך לויף מיט'ן צעריסען טולופעל אַהיים און טרעף די מאַמע געקומען שוין פון קלייט, רויט די נאָז, רויט די הענד, און אָנגערדראַלען, איבערגעפרוירען דורך און דורך, שטעהט און וואַרעמט זיך ביי'ם אויווען. מיך דערזעהן, הויכט איהר דאָס פנים אָן צו שיינען.

— פון שוהל? — פרעגט מיך די מאַמע.

— פון שוהל. — זאָג איך איהר אַ ליגען.

— געדאווענט מעריב?

— געדאווענט מעריב. — זאָג איך איהר אַ נייעם ליגען.

— וואַרעם זיך אָן, מיין זוהן, וועסט דו מיר בענטשען חנוכה?

ליכטלעך. ס'איז היינט, דאַנקען גאָט, דאָס לעצטע ליכטעל.

ח.

אודאי, אַ מענש זאָל טראַגען אויף זיך נאָר צרות אַליין און נישט האַבען קיין פיצעל פּערגעניגען, קיין ברעקעל נחת, וואָלט ער דאָס געוויס נישט איבערגעטראַגען און וואָלט זיך געוויס גע- נומען דאָס לעבען. איך זאָג עס אַקעגען מיין מאַמען דער אַלמנה נעבאָך, וואָס האָט טאָג ווי נאַכט געהאַרעוועט, געפרוירען, געהונ- גערט, נישט דערעסען, נישט דערשלאַפּען, און נאָר צוליעב מיר, נאָר פון מיינעטוועגען. פאַר וואָס זשע קומט דאָס איהר, אַז זי זאָל נישט האַבען טאַקי אַמאָל קיין שטיקעל פּערגעניגען אויך? איטליכער מענש פּערשטעהט דאָס וואָרט „פּערגעניגען“ נאָך זיין השגה נאָך. ביי מיין מאַמען איז נישט געווען נאָר קיין גרעסער פּערגעניגען אויף דער וועלט, ווי בשעת איך האָב אַ י ה ר שבת און יום־טוב געמאַכט קידוש, פּסח אַ י ה ר אָפּגערעכט דעם סדר.

און חנוכה א י ה ר געבענשט חנוכה-ליכטלעך. וואָס פאַר אַ קידוש — צי איבער וויין, צי איבער ביער? וואָס פאַר אַ סדר — צי מיט חרעמזלעך, צי מיט צוגעפרישטע מצה מיט וואַסער? וואָס פאַר חנוכה-ליכטלעך — צי אין אַ זילבערען לעמפעל, צי פון גע- שניטענע קאַרטאָפֿלים? — גלויבט מיר, נישט אינ'ם וויין, נישט אין די חרעמזלעך, נישט אין דעם זילבער שטעקט דער גאַנצער יחוס; דער עיקר איז גאָר עפּים אַנדערש: דער עיקר איז דאָס מאַכען פונ'ם קידוש, דאָס אַפּרעכטען פונ'ם סדר און דאָס בענשען פון די חנוכה-ליכטלעך. אָנקוקען, בשעת איך מאַך די ברכה, מין מאַמע'ס פנים, ווי סע שיינט און סע לייכט און סע שמייכלעל, בעדאַרף מען קיין סך ווערטער נישט רעדען און קיין גרויסע פירושים נישט מאַכען! מע זעהט, אַז דאָ איז דאָס רעכטע פּערגעניגען, דאָס אמת'ע גליק! איך בויג מיך אָן איבער די צעשניטענע קאַרטאָפֿלים און מאַך די ברכה מיט אַ ניגון. איך זאָג, און זי זאָגט מיר גאָר שטילערהייד, וואָרט ביי וואָרט, מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס איך, איך זאָג, און זי קוקט מיר אין די אויגען אַרין און מאַכט מיט די ליפען. און איך ווייס, וואָס זי טראַכט זיך בשעת מעשה אין האַרצען. זי טראַכט: „אינגאַנצען ער ער מיט די ביינער, איהם צו לענגערע יאָר!"... און איך פיהל, אַז איך בין ווערטה, מע זאָל מיך נעמען און צעשניידען אויף שטיקלעך, אַזוי ווי די צעשניטענע קאַרטאָפֿלים: סטייטש, אָפּגע- גאַרט די מאַמע, און אַזוי מיאום אָפּגעגאַרט! פּערקויפט דאָס קליינע סידור'על און דאָס געלד פּערשפּיעלט אין דריידעל! פּער- קויפט, פּערקויפט פון קאַפּ ביז פּיס!

די קנויטלעך אין די קאַרטאָפֿלים, מיינע חנוכה-ליכטלעך, טשאַ- דען, טשאַדען אַזוי לאַנג, ביז זיי ווערען פּערלאַשען. און די מאַמע זאָגט צו מיר:

— געה וואַש זיך, וועלען מיר עסען קאַרטאָפֿלים מיט שמאַלץ!
לכבוד חנוכה האָב איך געקויפט אַ גלעזעלע גענווען-שמאַלץ, פּרישע, מחיה'דיגע שמאַלץ!

מיט פערנעניגען געה איך מיך וואשען, און מיר זעצען זיך צום טיש.

— ביי לייטען איז א מנהג, צום לעצטען טאג חנוכה באקט מען לאטקעס. — זאגט די מאמע מיט א זיפן, און עס קומט מיר ארויף אויף דער מחשבה בעני'ם לאטקעס מיט בעני'ם דריידעל, וואס קאסט מיך אזא פערמעגען, און עס טהוט מיר א שטאך אין הארצען, ווי מיט א נאָדעל, און מעהר פון אלסדינג טהוט מיר וועה דאָס האַרץ און איך האָב חרטה אויפ'ן סידור'על.

אויך ביי'ם שלאָפען לאָזען מיך די געדאָנקען נישט רוהען. איך הער אלץ דער מאמע'ס קרעכצען מיט איהר קנאקען פון די פינגער. איך הער דאָס בעטעל, ווי סע סקריפעט, און עס דאכט זיך מיר, אז דאָס בעטעל איהרס נישט סע סקריפעט, נאָר סע קרעכצט. און אין דרויכען בלאָזט דער ווינד, קלאָפט אין פענסטער, רייסט דעם דאָך, פייפט אין קוימען, לאָזט אויס מיט אַ לאַנגען-לאַנגען ווייר-רוי! און אַ גריל האָט זיך צו אונז פערנאָדעט פון אַ צייט און טשערער ריקעט פון דער וואַנד אַרויס: טשירעריי-טשירעריי! און די מאמע הערט נישט אויף צו זיפצען און צו קרעכצען און צו קנאקען מיט די פינגער, און יעדער זיפן און יעדער קרעכץ רופט זיך אָפּ ביי מיר אין האַרצען. קויס-קוים וואָס איך האַלט מיך איין; אַטאָט נעם איך, דאכט זיך, און שפּרינג-אַראָפּ פון מיין געלעגער און געה צו צו מיין מאמען און פאַל איהר צו די פיס און קוש איהר די הענד און בין זיך מודה ומתודה אויף אַלע מיינע גרויסע זינד. נאָר איך טהו דאָס נישט; איך דעק מיך איין מיט אַלע קליידלעך שטאַרקער-שטאַרקער, איך זאָל נישט הערען, ווי דער מאמעס בע-טעל סקריפעט און ווי די מאמע זיפצט און קרעכצט. און די אויגען שליטען זיך ביי מיר, און דער ווינד פייפט און סווישטשעט ווייר-רוי! און די גריל מאַכט: טשירעריי-טשירעריי! טשירעריי-טשירעריי! און סע דרעהט זיך עפּיס פאַר מיינע אויגען, ווי אַ דריידעל, אַ מענש אַזעלכער, אַ קענטיגער פאַרשוין. איך וואַלט געמעגט שווערען, אז ס'איז דער רבי מיט דער שפיצעכניגער יאָר-

מעלקע. אויף איין פוס שטעהט פאר מיר דער רבי מיט'ן זעמט
און דרעהט זיך, דרעהט זיך, דרעהט זיך, ווי אַ דריידעל, און די
שפיצעכיגע יארמעלקע אויפ'ן קאָפּ שעמעריט אין די אויגען, און
די פאות פליהען אין דער לופטען. ניין, ס'איז נישט קיין רבי,
ס'איז נאָר אַ דריידעל! אַ מאָדנע דריידעל, אַ לעבעדיגע, מיט אַ
שפיצעכיגער יארמעלקע און מיט פאות. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז
הערט־אויף דאָס רבי'דיגע דריידעל אָדער דער דריידעלדיגער רבי
זיך צו דרעהען, און אויף זיין אָרט וואַכסט־אויס פרעה דער קעניג
פון מצרים פון דער סדרה „מקץ“, וואָס מיר האָבען געלערענט די
וואָך וואָס פאר חנוכה; נאָקעט שטעהט פרעה דער מלך פון מצרים
פאר מיינע אויגען, נאָקעט, נאָרוואָס פון טייך אַרויס, און האַלט
אין האַנד מיין סידור'על, מיין קליין כל־בו'ניקעל, און איך פֿשר
שטעה נישט, ווי קומט דאָס צו איהם, צו דעם דאָזיגען רשע, וואָס
האָט זיך געבאָדען אין אידיש בלוט? ... און איך זעה זיעבען קיה,
מאָנערע, דאָרע, אויסגעדרווערטע הויט און ביינער, מיט גרויסע
הערנער און מיט לאַנגע אויהערען, לאָזען זיך צו מיר אַלע מיט
אַ מאָל, איינע נאָך דער אנדערער, עפענען די מילער און ווילען
מיך אַיינשלינגען. פלוצים וואַכסט־אויס בעני, מיין חבר בעני,
חאָפּט זיי פאר די לאַנגע אויהערען און דרעהט זיי אַ לאַנגען „פור“
מיט אַ „שלשלת“, און עמיצער וויינט שטילערהייד, זיפצט און
חליפעט, קרעכצט און פייכט און סווישטשעט און טשירערקעט,
און אַ מענש שטעהט נעבען מיר און מאַכט צו מיר שטילערהייד:
— זאָג נאָר, זוהנו, ווען האָסטו דו נאָך מיר יאָהר־צייט? ווען
זאָגסטו דו נאָך מיר קדיש?

און איך שטויס מיך, אַז דאָס איז דער טאַטע מיינער, פון יעד
נער וועלט, מיין טאַטע, וואָס די מאַמע דערצעהלט זיך אָן פון איהם
אַזוי פיעל גוטע זאַכען. איך וויל איהם זאָגען, ווען איך האָב נאָך
איהם יאָהר־צייט, ווען איך זאָג נאָך איהם קדיש, — האָב איך
אַבער פערנעסען, גראָד אַצינד האָב איך פערנעסען! איך מרטשע
מיך, איך רייב דעם שטערן, וויל מיך דערמאַנען, נאָר איך קאָ

נישט! האָט איהר געהערט אַ מעשה? איך האָב פּערגעסען, ווען
איך האָב יאָהר־צייט נאָך מיין טאַטען! גוואַלד, אירישע קינדער!
צי ווייסט איהר נישט, צי ווייסט איהר נישט, ווען איך האָב יאָהר־
צייט נאָך מיין טאַטען? וואָס שוויינט איהר? גוואַלד! גוואַלד!
... גוואַלד!

— גאָט איז מיט דיר! וואָס שרייסט דו? וואָס גוואַלדעוועסט
דו? וואָס טהוט דיר, חלילה, וועה?

איהר פּערשטעהט דאָך, אַז דאָס זאָגט צו מיר די מאַמע. זי
שטעהט איבער מיר, האַלט מיך ביי'ם קאָפּ, און איך פּיהל, ווי זי
ציטערט און ווי זי פּלאַטערט. דאָס האַלב־פּערדרעהטע לעמפּעל
נישט סע לייכט, נאָר סע טשאַדעט, און איך זעה דער מאַמע'ס שאַד־
טען טאַנצט משונה אויף דער וואַנד, און ווי צוויי הערנער זעהען
אויס די שפיצען פון איהר נאַכט־פּאַטשיילע, און די אויגען איהרע
גלאַנצען שרעקליך אין דער פינסטער.

— ווען האָב איך יאָהר־צייט? מאַמע, זאָג! ווען האָב איך
יאָהר־צייט?

— גאָט איז מיט דיר! ערשט נישט לאַנג געווען דער יאָהר־
צייט! דיר האָט זיך עפּים גע'חלומ'ט? שפּיי אויס דריי מאָל:
טפּרט־טפּו! לאָז זיין צו גוטען! אָמן, אָמן, אָמן!...

* * *

קינדער! איך בין אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער. אויך
בעני איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער, אַ יונגער־מאַן מיט
אַ בערדעל אַ געלם. און אַ בייכעל האָט ער זיך פּערלאָזט, און אַ
קויט אַ גילדענע אויפ'ן בייכעל טראָגט ער. ווייזט אויס, אַ נגיד
בעני. געווען אַמאָל אַ נגיד'ס אַ יונגעל, היינט איז ער אַליין אַ
נגיד.

מיר האָבען זיך בעגעגענט, פּאָהרענדיג אין באַהן. איך האָב
איהם דערקענט נאָך די בולבעוואַטע אויגען, ווי ביי אַ פּיש, און

נאָך די שיטערע צייהן. איא צייט נישט געזעהן זיך, האָבען מיר זיך אַרומגעחאַפּט קושען און צערעדט זיך פון אַמאָליגע גוטע, ליעד בע, זיסע קינדער-יאָהרען, און דערמאָנט זיך אָן אַלע נאַרישקייטען פון אַמאָל.

— גערענקסט, בעני, יענעם חנוכה, ווי ס'איז דיר געגאַנגען אין שפּיעל, אינ'ם דריידעל? אַלע מאָל איז ביי דיר געפאַלען גימל! איך טהו אַ קוק אויף מיין בעני'ן — ער איז בריוו און בלוי פאַר געלעכטער. ער האַלט זיך ביי די זייטען, ער קאַטשעט זיך, ממש ער עקט זיך.

— גאָט איז מיט דיר, בעני! וואָס איז אויף דיר אזאָ געלעכט-טער פּלוצים אָנגעפאַלען, בעני?

— אוי! — מאַכט ער צו מיר מיט ביידע הענד. — געה שוין אַוועק מיט דיין דריידעל! דאָס איז געווען דאָס גוטע דריידעל! שוין איין מאָל אַ דריידעל! דאָס איז געווען אַ קוגעל פון גאָלע שמאַלץ, אַ צימעס פון גאָלע ראָזינקעס! מיט אזאָ דריידעל איז שווער צו פאַרשפּיעלען, ווי אזוי ס'זאָל ניט פאַלען, מוז עס פאַלען אויפ'ן, האַ-חאַ-חאַ, אויפ'ן גימל!

— וואָס זשע איז דאָס געווען פאַר אַ מיין דריידעל, בעני?

— דאָס איז געווען, האַ-חאַ-חאַ, אַ דריידעל פון גאָלע, האַ-חאַ-חאַ, פון סאַמע גימל, האַ-חאַ-חאַ!...

דער צעהלט לכבוד פורים.

געשריבען אין יאָאר 1910.

אַסְתֵּר

נישט קיין מעשה פונ'ם חדר, נישט פונ'ם רבי'ן און נישט פון דער רביצין וויל איך אייך דערצעהלען אָט דאָ. איך האָב אייך שוין פון דעם גענוג מאָל דערצעהלט. אפשר וועט מיר זיין ערלויבט איצטיגס מאָל, לכבוד פורים, צו דערצעהלען אייך אַ מעשה פון דעם רבינ'ס טאָכטער אסתר?

א.

אויב אסתר פון דער מנילה איז געווען אזא יפתתואר, ווי די אסתר, וואָס איך דערצעהל אייך דאָ, איז קיין חידוש נישט, וואָס זי האָט אזוי אויסגענומען ביי'ם קעניג אהשורוש. די אסתר, וואָס איך דערצעהל אייך דאָ, האָט אויסגענומען ביי אַלעמען. אַלע האָבען זי ליעב געהאַט. אַלע, אַלע. אפילו איך, און אפילו מיין עלטערער ברודער מאָטעל אויך, האָטש ער איז שוין לאַנג בר־מצוה, און מע רעדט איהם שוין לאַנג שידוכים, און ער טראָגט שוין לאַנג אַ זייגער מיט אַ קייטעל. (אויב איך האָב קיין טעות נישט, האָט זיך איהם שוין דעמאָלט געשיט אַ בערדעל אויך). און אז מיין עלטערער ברודער מאָטעל האָט זי ליעב געהאַט — פרעגט מיך. איך וועל אייך זאָגען אַקוראַט. ער מיינט, איך ווייס נישט, אז דאָס, וואָס ער געהט אַלע שבת ביי־טאָג אין חדר אַרײַן כלומרשט לערנען פרק מיט'ן רבי'ן, איז אַ נעכטיגער טאָג. דער רבי האַפּעט אויף וואָס די

וועלט שטענדיג. די רביצין שמועסט מיט די ווייבער אין דרויסען אויף דער פריזבע. און מיר, חדריונגלעך, שפיעלען אין „מס-שין הא“. און מאַטעל מיט אסתר'ען קוקען מיט אויגען. ער אויף איהר און זי אויף איהם. און אַ מאָל מאַכט זיך, אז מיר חדריונגלעך שפיעלען נאָר אין „קוציבאָבע“. ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט „קוציבאָבע“? אַט וועל איך אייך זאָגען וואָס דאָס איז. מע נעמט אייך און מע פערבינדט אייך די אויגען מיט אַ פעטשיילע, מע שטעלט אייך אוועק אין מיטען שטוב, און אַלע דרעהען זיך אַרום אייך, און מע זאָגט אייך: „גערנערנער, האַפּ מיך!“

מאָטעל און אסתר שפיעלען אויך מיט אונז. „קוציבאָבע“, זאָרען זיי, געפעלט זיי. איך ווייס פאַר וואָס סע געפעלט זיי. וואָר און אז זיי שפיעלען מיט אונז אין „קוציבאָבע“, האַלטען זיי אין איין יאָגען זיך, אין איין האַפּען זיך. ער זי, און זי איהם.

און נאָך אַ סך סמנים האָב איך, וואָס איך וואָלט אייך גע-קאָנט דערצעהלען און דערצעהלען. נאָר איך בין נישט אַזעלכער... איינמאָל האָב איך זיי געהאַפּט, ווי זיי האָבען זיך געהאַלטען ביי די הענד. ער זי, און זי איהם. דוקא נישט שבת. דוקא אין אַ וואַכערדיגען טאָג. פאַרנאַכטליך איז דאָס געווען. בין מנחה למעריב. ער איז כלומרשט געגאַנגען אין שוהל אַריין. פערבלאָג-זעט צו אונז אין חדר. „וואו איז דער רבי?“ — „דער רבי איז נישטאָ“. און ער געהט און גיט איהר די האַנד. אסתר'ען הייסט עס. שטעה איך און קוק. נעמט זי צו איהר האַנד. גיט ער מיר אַ נראָשען, איך זאָל קיינעם נישט דערצעהלען. זאָג איך — צוויי. גיט ער מיר צוויי. זאָג איך — דריי. גיט ער מיר דריי. איהר מיינט וואָס? ווען איך זאָל זאָגען פיער, וואָלט ער מיר געגעבען פיער. און פינף, און זעכס? נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

נאָך איין מאָל האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה... נאָר גענוג מעשות. לָאָס איך אייך בעסער דערצעהלען די רעכטע מעשה. וואָס כּאַפּט אייך צוגעזאָגט.

ב.

מין ברודער מאַטעל, ווי כ'האָב אייך געוואָנט, איז שוין אַ גרויסער, אין תּרר אַרײַן לערנען געהט ער שוין מעהר נישט. אין דער היים לערנען וויל ער אויך נישט. רופט איהם דעריבער דער טאַטע „פּראַאָדס“. קיין אַנדער נאָמען האָט ער נישט פאַר איהם, נאָר „פּראַאָדס“. זײַל דאָס די מאַמע נישט לײדען. „וואָס פאַר אַ תּנועה, אַ בחור צו לײטען, שוין באַלד אַ חתן, רופען „פּראַאָדס?“ זאָגט דער טאַטע: „אז ער איז פאַרט אַ פּראַאָדס!“ קריעגען זײ זיך. איך ווײס נישט, ווי אזױ אַנדערע טאַטע־מאַמעס. מײנע טאַטע־מאַמע האַלטען אין אײן קריעגען זיך; טאָג ווי נאַכט, טאָג ווי נאַכט נאָר מע קריעגט זיך.

איך זאָל אייך דערצעהלען פון מײן טאַטע־מאַמע, ווי זײ קריעגען זיך, וואָלט איהר זיך געהאַלטען בײ די זײטען. נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

הבּלל, לערענט שוין מײן ברודער מאַטעל מעהר נישט אין חדר. פון דעסטוועגען פּערגעסט ער נישט דעם רבײן שיקען אַלע פורים שלח־מנות. פאַרט אַמאָל געווען אַ תּלמיד, שיקט ער איהם אַ שענעם שיר, אויף לשון־קודש געשריבען, מיט אַ מגן־דוד אויס־געמאַהלט, מיט צוויי פּאַפּיערענע קערבלעך אַ מתנה. מיט וועמען שיקט מען אַ רבײן אזא מין שלח־מנות? פּערשטעהט זיך, מיט מיר. זאָגט צו מיר מײן ברודער מאַטעל: „נא דיר, טראָג אָפּ דעם רבײן שלח־מנות, און אז דו וועסט קומען צוריק, וועל איך דיר געבען צעהן גראַשען“. צעהן גראַשען איז טאַקי אַ מטבע, מע קאָן נישט זאָגען. נאָר וואָס דען? „איך וויל, זאָג איך, די מטבע באַלד“. זאָגט מיר מײן ברודער, אז איך בין אַ שײגען. זאָג איך: „סע קאָן זײן, זאָג איך, אז איך בין אַ שײגען, איך וועל זיך מיט דיר נישט קריעגען; נאָר איך וויל זיך זעהן, זאָג איך, מיט געלט“. ווי מײנט איהר, ווער האָט אויסגעפיהרט?

בעצאָהלט מיר די צוגעזאָגטע צעהן גראָשען, גיט ער מיר דעם רבינ'ס שלח-מנות, א פער'חתמ'עט בריוועל, און אז איך האַלט שוין ביי'ם אוועקגאַנג, רוקט ער מיר אַרײַן אין האַנד נאָך אַ בריוועל און זאָגט צו מיר שטיל און גיך: „און דאָס וועסט דו אָפגעבען אסתר'ען“... „אסתר'ען? “ „אסתר'ען“... זײַן אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט זיך שוין הייסען בעצאָהלען פאַר אזא זאך צוויי מאָל אזוי פיעל, נאָר איך בין נישט אַזעלכער...“

ג.

„רבנו של עולם I — טראַכט איך מיר, געהענדיג מיט'ן שלח-מנות. — וואָס קאָן מיין ברודער אַזעלכעס שרייבען צו מיין רבינ'ס מאַכטער? מע דאַרף אומיסטנע אַ קוק טהון. מעהר נישט נאָר אַ קוק טהון. איך וועל דאָך זיי דערמיט נישט אָפבייסען“... און איך עפען-אויף דאָס בריוועל וואָס צו אסתר'ען און איך לײען איבער אַ גאַנצע מנילה. וועט איהר הערען. איך געב זי אַיך איבער וואָרט אין וואָרט:

פון מרדכי'ן צו אסתר'ען.

„איש — אַ מענש, יהודי — אַ בתור, היה — איז געווען. בשושן הבירה — ביי אונז אין שטעדטעל, ושמו מרדכי — זיין נאָר מען איז מאַטעל. ויהי אומן — ער האָט ליעב געהאַט, את הדסה — דאָס הדס'על, היא אסתר — דאָס איז אסתר. והנערה — און דאָס מיידעל, יפת — איז אַ שענע, תואר — אַ קראַסאָוויצע. ותיטב הנערה — און דאָס מיידעל איז איהם געפעלען. לא הגידה אסתר — אסתר זאָגט נישט אויס קיינעם, כי מרדכי — וואָרום מאַטעל, צוה עליה — האָט איהר אָנגעזאָגט, אשר לא תגיד — זי זאָל נישט אויס-זאָגען. ובכל יום ויום — אַלע טאָג, מרדכי מתהלך — געהט מאַטעל פערביי, לרעת שלום אסתר — האַפען אַ קוק אויף אסתר'ען, ובהגיע תור אסתר — און אז ס'וועט קומען די צייט פון אסתר'ען, בת

אביחיל — זי וועט דארפען חתונה האָבען, ותלכה אסתר — וועט ער נעמען אסתר'ען, וימליכה — און ער וועט מיט איהר געהן, תחת ושתי — אונטער דער חופה“.

וואָס זאָגט איהר אויף מיין ברודער, ווי ער האָט דאָס אויסגע-
טייטשט די מגילה? איך וואָלט אַ בעלן געווען האָרבען, וואָס
וואָלט זאָגען, למשל, דער רבי אויף אזא פירוש? נאָר ווי קומט די
קאָץ איבער'ן וואסער? שאַ! ס'איז דאָ איין עצה, ווי איך בין
אַ איד! איך וועל איבערדרעהען די יוצרות: דעם רבינ'ס שיר
וועל איך אוועקגעבען אסתר'ען, און אסתר'ס מגילה וועל איך אוועק-
געבען דעם רבי'ן, — לאָז ער זיך קוויקען. אַי, ס'וועט נאָכדעם ווע-
רען אַ חתונה? וואָס בין איך שולדיג? טרעפט זיך דען נישט, אַ
מענש האָט אַמאָל אַ טעות? למאי דער בריעפטרעגער פון דער
פאָסט — מאַכט זיך דען נישט, אז ער גיט נישט אָפּ קיין בריעף?
ביי מיר וועט זיך אזעלכע זאָכען קיינמאָל נישט טרעפען. איך בין
נישט אזעלכער...

ד.

— אַ גוט יום־טוב, רבי! — פאל איך אַריין אין חדר מיט איין
אימפעט, אז דער רבי טהוט זיך אזש אַ וואָרף. — מיין ברודער האָט
איך געשיקט שלח־מנות און געווינשעוועט איך, איהר זאָלט דער-
לעבען איבער אַ יאָהר.

און איך געה און געב־אוועק דעם רבי'ן די מגילה. מיין רבי
עפענט־אויף די מגילה, קוקט און טראַכט און זוכט און דרעהט די
מגילה אויף אלע זייטען. אַפנים, ער זוכט עפּים נאָך. „זוך, זוך, —
טראַכט איך מיר, — דו וועסט דאָרט עפּים געפינען“...

און מיין רבי טהוט־אָן די זילבערנע בריל, ליענט־דורך די
מגילה און — איהר זאָלט זאָגען, ער זאָל זיך דאָס אַפילו פערקריי-
מען. נאָר אַ זיפּץ געטהאָן, נישט מעהר. נאָכדעם מאַכט ער צו
מיר: „וואַרט־אויס, אָט וועל איך דיר אָנשרייבען אַ פּאָר ווער-

טער". איך טהו מיך דערווייל א דרעה-ארום איבער'ן חדר, נעם ביי דער רביצין א לעקאכעל און א פלאָדעל, און בינור-לבינו, אז קיי-נער זעהט נישט, טהוט איך א געב-איבער אסתר'ען אין האַנד אַרײַן דעם רבינ'ס שיר מיט'ן שלח-מנות. ווערד זי רויטליך, בעהאַלט זיך אין אַ ווינקעלע, עפענט-אויף פּאַוואָלינקע דאָס בריוועל און ווערד אָנגעצונדען, ווי אַ ליכט, און די אויגען ברענען — סכנת-נפשות! „אַפנים, נישט צופריעדען מיט'ן שלח-מנות". — טראַכט איך מיר און געה-צו צום רבי'ן. גיט ער מיר די „פּאַר ווערטער", וואָס ער האָט אָנגעשריבען.

— אַ גוטען יום טוב אייך, רבי! — זאָג איך מיט'ן אייגענעם אימפעט, וואָס ביי'ם אַרײַנקומען. — דערלעכט איבער אַ יאָהר! — און איך לאָז מיך אַהיים.

שוין אז איך בין געווען אויף יענער זייט סיד, לויפט מיר נאָך אסתר מיט רויטע פּערוויינטע אויגען: „נא, — זאָגט זי צו מיר מיט כעס — אַט דאָס וועסט דו אָפּגעבען דיין ברודער!" אויפ'ן וועג עפען איך אויף פריהער דעם רבינ'ס בריוועל — דער רבי איז בילכער. שטעהט דאָרס אזוי: „ציין ליעבער און גע-טרייער תלמיד מרדכי נ"י! איך דאַנק דיר פיעל מאָל פאַר'ן שלח-מנות, וואָס דו האָסט מיר אַרײַנגעשיקט. פאַר-אַ-יאָהרען און פאַר צוויי יאָהרען האָסט דו מיר אַרײַנגעשיקט שלח-מנות טאַמ, שלח-מנות סמש... היינטיגס יאָהר האָסט דו מיר אַרײַנגעשיקט אַ נייעם פירוש אויף דער מגילה. דאַנק איך דיר פאַר דער מגילה. איך דאַרף דיר אָבער זאָגען, מאַטעל, אז דער פירוש דיינער פּויכט מיר נישט אָן צו געפּעלען. ראשית, איז „שושן הבירה" די „היפּט-שטאַרט", נישט, ווי דו זאָגסט, „אונזער שטערטעל". השנית, וואָלט איך וועלען וויסען, וואו שטעהט דאָס, אז מרדכי איז געווען אַ בחור? און וואָס רופסט דו איהם עפּים מאַטעל? וואָס פאַר אַ מאַטעל? און פון וואַנען האָסט דו דאָס גענומען, אז „אומן" איז די טייטש „ליעב געהאַט"? אומן איז די טייטש „דערצוויגען", פּונ'ם וואָרט „אַמן פּדגוג". און וואָס דו טייטשט: „וימליכס פּנת רשתי" —

אז ער וועט מיט איהר געהן אונטער דער חופה. — קומט דאָס שוין אויס נלאָט ווילד, אָהן אַ שום טעם. ערשטענס, געהט דער „וימליכה“ אויף אַחשורוש'ען, נישט אויף מרדכי'ן. און צווייטענס, איז אין ערגיין נישט דערמאָנט אין דער מגילה, אַז אַחשורוש איז געגאַנגען מיט אסתר'ען צו דער חופה. אַ קונץ נעמען אַ פסוק און פערדרער הען איהם משוגענער־ווייז? יעדער פירוש דאַרף זיין מיט אַ גאַנג. פאַר־אַיִקָהרען און פאַר צוויי יאָהרען האָסט דו מיר אַריינגעשיקט עפּים אַנדערש. היינטיגס יאָהר איז דיר געפּעלען שיקען דעם רבין אַ פירוש אויף דער מגילה, און נאָך אַ פערדרעהטען פירוש דערצו. נו, מהיכאַתית, מסתמא דאַרף אַזוי צו זיין. לכן שיק איך דיר דיין מגילה אָפּ צוריק, און לאָז דיר גאָט געבען אַ גוט יאָהר, ווי עס ווינשט דיר דיין רבי“...

אַט דאָס הייסט געריבען אַ מאָרדע! אַ מצוה אויף מיין ברודר דער! ער וועט שוין מעהר אַזעלכע מגילות נישט שרייבען, מיין איך.

אַפּגעפאַרטיגט זיך מיט'ן רבינ'ס בריעף, דאַרף מען שוין אין איינוועגס אַ קוק טהון, וואָס שרייבט זי, דעם רבינ'ס טאָכטער הייסט עס? איך עפּען־אויף איהר בריעף — פאַלען נישט אַרויס די צוויי קערבלעך? וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק? איך לייען איבער — אינגאַנצען צוויי שורות:

„מאָטעל, איך דאַנק דיר פאַר די צוויי קערבלעך. קאַנסט זיי נעמען צוריק. אַזא שלח־מנות פון דיר האָב איך נישט ערוואַרט. קיין מתנות פון דיר פערלאַנג איך נישט, און קיין נדבה אַודאַי נישט“...

חאַהאַ, וואָס זאָגט איהר דערויף? קיין נדבה פערלאַנגט זי נישט! אַ שענע געשיכטע, ווי איך בין אַ אידיש קינד! הכלל, וואָס טהוט מען ווייטער? איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט מסתמא ביידע בריעף צעריסען און דאָס געלד אַריינגעלעגט אין קעשענע. צוויי פייגען וואָלט ער געבראַכט אַהיים, נישט קיין צוויי קערבלעך. נאָך איך בין נישט אַזעלכער... איך האָב בעסער אָפּ־

געטהאָן אַ שענערע זאָך. וועט איהר הערען. איך האָב מיך מיישנ געווען אזוי: שכר-טרהה פאר'ן וועג האָב איך דאָך פון מיין ברודער דער מאַטעל שוין בעקומען — היינט וואָס זשע דאַרף איך איהם? און איך געה און געב־אַפּ ביידע בריעה גאָר דעם טאַטען. איך וועל האָרבען, וואָס וועט דער טאַטע זאָגען? ער וועט בעסער פערשטעהן די מגילה, ווי מיין רבי, האַטש דער טאַטע איז אַ טאַטע און דער רבי איז אַ רבי...

ה.

וואָס איז געווען, אז דער טאַטע האָט איבערנעלייענט ביידע בריעה מיט דער מגילה און האָט אַ נעם געטהאָן מיין ברודער מאַטעל אויפ'ן צימבעל, ער זאָל געבען צו פערשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך? — פּרעגט שוין גאָר נישט. איך זאָל וועלען נאָכטהון מיין ברודער מאַטעל, וואָלט איך בעדאַרפט זאָגען מיט'ן לשון און מיט'ן ניגון פון דער מגילה:

„והעירשושן נבוכה“...

גאָר נישט דאָס איז דער עיקר. איהר ווילט דאָך אַודאַי וויסען דעם סוף: וואָס איז געווען דער סוף מיט'ן רבינ'ס טאַכטער אַסתר'ען און מיט מיין ברודער מאַטעל? וואָס זאָל זיין? גאָר נישט. אַסתר האָט חתונה געהאַט. איין אַלמן האָט זי גענומען. אַך, האָט זי געוויינט! איך בין געווען אויף איהר חתונה. וואָס, אייגענטליך, האָט זי אזוי געוויינט — ווייס איך נישט. אַפּנים, דאָס האַרץ האָט איהר געזאָגט, אז זי וועט זיך מיט איהר זיווג לאַנג נישט עלטערען. און כך הוה. זי האָט אָפּגעלעבט מיט איהם אינגאַנצען אַ האַלב יאָהר און איז אַוועקגעשטאַרבען. פון וואָס — קאָן איך אייך נישט זאָגען. איך ווייס נישט. קיינער ווייסט נישט. דער רבי און די רביצין ווייסען אויך נישט. געזאָגט האָט מען, אז זי האָט זיך גע'סמ'ט, פשוט, גענומען און אַליין אַוועקגע'סמ'ט זיך. גאָר ס'א ליגען. „דאָס האָבען שונאים אויסגעטראַכט“. אזוי האָב איך געהערט פון דער רביצין אַליין...

און מיין ברודער מאַטעל? אַהאַ! ער האָט נאָך פריהער חתונה געהאַט, נאָך איירער אסתר איז אַ כלה געוואָרען, און איז אוועק-געפאָהרען אַהין, צום שוועהר. ער איז אָבער ניד געקומען צוריק. און דוקא אַליין. וואָס איז די מעשה? ער וויל זי גמ'ען. זאָגט איהם דער טאַטע: „ביזט אַ פראַדאָם!“ וויל די מאַמע נישט ליידען. קריעגט מען זיך. ס'איז פרייליך! פון דעסטוועגען האָט זיך נישט געהאַלפּען. ער האָט זיך מיט איהר גע'גט און חתונה געהאַט פאַר איין אַנדערע. ער האָט שוין צוויי סינדערלעך אַפילו. אַ יונגעלע מיט אַ מיידעלע. הייסט דאָס יונגעלע הערצל, נאָכ'ן דאָקטאָר הערצל. און דאָס מיידעלע הייסט אסתר'על. דער טאַטע האָט אַפילו געזאָגט, זי זאָל הייסען גיטעל, נאָך זיין מאַמע. דער באַבע גיטעל. און די מאַמע האָט געוואָלט, גע'חלש'ט, זי זאָל הייסען לאַה'צי, נאָך איהר מאַמע, דער באַבע לאַה. איז אַרויס צווישען טאַטע-מאַמע אַ מחלוקת. אַ גאַנצע נאַכט מיט אַ גאַנצען טאָג האָבען זיי זיך געקריעגט. איז געבליבען, דאָס קינד זאָל הייסען לאַה-גיטעל, נאָך ביידע מאַמעס. איין עק. האָט זיך דער טאַטע אַרומגעקומט, ער וויל נישט לאַה-גיטעל. „וואָס איז דער שכל?“ „אזוי. פאַר וואָס קומט איהר, אַז איהר מאַמע'ס נאָמען זאָל געהן פריהער?“ קומט צו געהן מיין ברודער מאַטעל פון שוהל און זאָגט, אַז ער האָט איהר נאָר געגעבען אַ נאָמען אסתר. זאָגט איהם דער טאַטע: „פראַדאָם! פון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען אַ נאָמען אסתר?“ ענטפערט איהם מאַטעל: „האַסט פאַרגעסען, אַז מיר האָבן בען באַלד פורים?“ ... נו, וואָס וועט איהר איהם, אַשטייגער, איצט טער זאָגען? איין עק. מע הערט שוין מעהר נישט קיין „פראַדאָם“ פונ'ם טאַטען. נאָר ביידע, אי דער טאַטע, אי די מאַמע, קוקען עפּים מאַדנע איינס אויף דאָס אַנדערע און מע האַפט אַ שווייג. וואָס האָבען געהייסען דער דאָזיגער קוק מיט דעם דאָזיגען שווייג — ווייס איך נישט. אפשר ווייסט א י ה ר ? . . .

די ערב־פסח'יגע עמיגרראציע

געשריבען אין יאָהר 1908.

די ערב-פסח'יגע עמיגרראציע

א.

א רויס פון נן-עדן.

— דאנקען השם יתברך, גע'פטר'ט דעם פורים געזונטערהייד און מע קאן שוין אָנהויבען אין זינען האָבען אַריינברענגען דעם פסח אין אַ נוטער שעה!

אזוי האָט זיך אָנגערופען די מאַמע צו זיך אליין אויף מאָרן גען נאָך שושן-פורים און אויסגעקוקט מיט די אויגען אלע ווינקעלעך אין זאָל, אַרומגעגאַנגען און געזוכט איין אָרט, ווי אַ הוהן בשעת זי דערפיהלט, אַז זי בעדאַרף זיך לעגען. אין עטליכע טעג אַרום איז בעשאַפען געוואָרען אַביסעל היי מיט צוויי קלעצלעך, און אויף די קלעצלעך — אַ שפּאַגעל-ניי דיוזשקעלע, איבערגעדעקט מיט אַ גראָבען נאָר אַ ווייסען ציכטיגען ליינוואַנט, און מיך האָט מען צוגערופען אינאיינעם מיט'ן טאַטען און אָנגעזאָגט אַ מאָל דרייסיג, איך זאָל זיך גאָרניט דערוועגען ניט צוגעהן פון דער נאָהענט, ניט אַ קוק טהון פון דערווייטען, ניט אַ שמעק טהון אַפילו „אין יענעם ווינקעל אַריין“. און טאַקי באַלד נאָכדעם איז צוגעמאַכט געוואָרען די טיר פון זאָל, און אונז ביידען, מיך מיט'ן טאַטען, האָט מען געבעטען מחילה, מיר זאָלען זיך אָפּטראָגען פון דאַנען אין אַ נוטער שעה אין אַ מזל'דיגער און מעהר נישט אַריינטרעטען אין זאָל אַריין ביז פסח.

פון דער מינוט אָן האָט די זאַל בעקומען ביי מיר אין די אויגען
דוקא נאָר אַ בעזונדער חן, און עס האָט מיך אַהינצו געצויגען, ווי
אַ סאַגניט, און איך האָב בעקומען אַ שטאַרקען חשק אַ קוק טהון
אַהינצו, אין „יענעם ווינקעל אַרײַן“. האָטש פון דערווייטען.
אַוועקגעשטעלט זיך פון יענער זייט מיר, בשעת מעשה געקייעט
דעם אָנבייסען, ברויט מיט שמאַלץ, האָב איך אַרײַנגעקוקט און
געשפּיעגעלט זיך אין אונזער שענער ליכטיגער זאַל מיט דער
רויטער קאַנאַפּע פון פּיעדעל-האַלץ, מיט'ן האַלב-קײלעכונגען מיט
אויף דריי לאַפּעס, מיט'ן האַלב-קײלעכונגען שען-געשניצטען
שפּיעגעל און מיט'ן גרויסאַרטיגען מורח, וואָס דער טאַטע אַליין
האַט איהם אויסגעמאַהלט בשעת ער איז נאָך, זאָגט ער, געווען אַ
חתן, וועהרועה, וואָס איז ניט געווען אויפ'ן דאָזיגען מורח!
בערען, און לייבען, און ווילדע קעץ, און אַדלערס, און פּויגלען, און
יטופרות, און מנורות, און אתרונים, און שיסעלעך מיט מגן-דוד'לעך,
און בלעטלעך, און קנעפלעך, און רעדלעך, און פּאַסיקלעך, און
פּינטעלעך אָהן אַיין עק, אָהן אַ שיעור! ס'איז געווען נישט צו
גלויבען, אז אַ מענשליכע האַנד זאָל דאָס אַלסדינג קאַנען אויס-
מאַהלען, קוויטקוים וואָס דאָס אויג קאָן האַפּען! „אַ מושלם דער
טאַטע מיינער! — טראַכט איך מיר. — אַ בריה! אַ מויק!“
— פאַרהאַפּט זאָלסט דו ניט ווערען! מיט'ן גאַנצען חמץ ביי

דער טהיר, ברענען זאָלסט דו ניט אויפ'ן פייער?
אזוי זאָגט די מאַמע, נעמט מיך אָן מיט צוויי דינע שאַרפע
פּינגערלעך פון איהר רעכטער האַנד ביי מיין לינקען אויהער און
פיהרט מיך צום טאַטען:

— נא, זעה, קוק האָטש אָן דעם קדיש דיינעם! מיט'ן ברויט
האַט ער זיך אַוועקגעשטעלט קוקען אַהין, וואו דער פּסח'יגער
באַרשמש!

דער טאַטע מאַכט כלומרשט אַיין ערנסט פּנים, שאַקעלט מיט'ן
קאַפּ, שטעלט-אויף די ליפּען און קנאַקט מיט דער צונג:
— טיך-טיך-טיך! אַוועק, דו ימח-שמו'ניק איינער!

און אז די מאמע קעהרט זיך אָפּ אין אַ זייט, דערזעה איך אויפ'ן טאטענ'ס ליפען אַ גרינג בעהאַלטען שמייכלע; און קעהרט זיך אום צוריק די מאמע, מאכט ער וויעדער איין ערנסט פנים. ער נעמט מיך פאַר אַ האַנד, זעצט מיך אַנידער נעבען זיך אויף אַ בענקעל און זאָגט מיר אָן, איך זאָל אַהינצו ניט קוקען — מע טאָר ניט!

— פון דער ווייטען אויך ניט?

נאָר דער טאטע הערט מיך שוין ניט. ער זיצט פערטיעפט אין אַ ספר און לערענט שטילערהייד, און איך פער'ננב'ע מיך פאַוואָר לינקע צו דער טהיר און קוק'אריין דורך אַ שפעלמעל אַהין, אין זאָל אַריין, און זעה דאָרטען פון כל'טוב אַ גן־עדן: נייע טעפּ אַ סך מיט מאַקערטעס אויף דער ערר, און אַ האַקמעסער, אַ זאַלצברעמעל, ציבעלעס צוויי קרענצלעך הענגען אויף דער וואַנד און בעשענען די זאָל, — שוין פסח'יג די זאָל, פסח'יג, פסח'יג, פסח'יג!...

ג.

פּוֹן פּאַרדזש צו האַנד.

— טאָמער וואָלט איהר זיך מטריח געווען פון דאַנען מיט די ספרים אַהין, אין גרויסען אַלקער אַריין?

אזוי רופט זיך אָן צו אונז די מאמע, אָנגעטהאָן אין ווייסען, מיט אַ ווייס סערוועטעל אויפ'ן קאָפּ און מיט אַ לאַנגען שטעקען אין איין האַנד און מיט אַ נייעם פלעדערוויש אין דער אַנדערער האַנד, פעררייסט דעם קאָפּ אַרויף און קוקט אויף דער סטעלי. — סאָסיל! וואו ביזט דו ערניץ מיט דער באַרשט? נו, ריהר

זיך שוין, מויד! באַווייז זיך!

און סאָסיל די מויד, אויך אַ פאַרבונדענע מיט אַ ווייסער שמאַטע, בעווייזט זיך מיט אַ נאַסער באַרשט און מיט אַ שעפעל ווייס לעהם, און ביידע זעהען־אויס, ווי לעבעדיגע מתים אין ווייסע

תכריכים. און סאָסיל מיט'ן נאָמען בערשטעל פליאַסקעט איבער דער סטעלי הין און צוריק: פליאַק — פליאַק! און ביידע זענען זיי אין כעס, ביז, ווי די כיענען.

לאַנג אָבער שטעהן און קוקען אויף דער דאָזיגער זעלטענער קאָמעדיע לאָזט מען מיך ניט. פריהער הויבט מען מיר אָן נעבען אָנצוהערעניש, אַז אַ יונגעלע בעדאַרף ניט שטעהן בשעת מע שמירט די שטוב אויף פסח. נאָכדעם הויבען זיי ביידע שוין אָן אַביסעל האַרבער:

— הער נאָר, טאָמער וואָלסט דו גענאָנגען אַהין, אין אַלקער אַרין?

און בשעת מעשה נעמט מיך אָן די מאַמע פאַר אַ האַנד און בעווייזט מיר, וואוהין איך זאָל געהן. איך בין אָבער קיין בעלן ניט אוועקגעהן, טרעט איך אָפּ אַביסעל אויף אַ זייט און בעגענען זיך מיט סאָסלען; טהוט מיך סאָסיל אַ שטויס־אַפּ פון זיך: „אומעדום אָבער פּלאַנטעט ער זיך אונטער די פיס!"

— געה שוין געה צו אַלרי נוטע יאָהר אַהין, צום טאַמען! — זאָגט מיר די מאַמע און טהוט מיך אַ וואָרף צו סאָסלען, און סאָסיל האַפט מיך אונטער און טהוט מיך אַ שלידער צוריק צו דער מאַמען: „אויף מיין לעבען האָב איך אַזאַ מין איינגעגעסען יונגעל ניט געזעהען!"

— סע נעמט איהם נאָר קיין קויל ניט! — זאָגט די מאַמע און דערלאָנגט מיר אַ סטוסאַק פון הינטען, און סאָסיל האַפט מיך אונטער און פערליאַפעט מיך מיט ווייסען לעהם, און איך פאַל־אַרין, ווי אַ קיטשקע, צום טאַמען אין אַלקער אַרין און פערנעה זיך פון געוויין.

דער טאַמע רייסט זיך אָפּ פון די ספרים, נעמט מיך אַיין מיט וואָס ער קאָן, זעצט מיך אַנידער אויף די קניעהס און פערטיעפט זיך צוריק אין די ספרים.

ג.

פון די אלקערס אין דער שפיזארניע.

— זייטזשע מוחל, בעל־הבית! די בעל־הבית'טע האָט געזאָגט. איהר זאָלט מוחל זיין אריבערטראָגען זיך פון דאָנען אינ'ם קליינעם אלקערעל אַרײַן.

אזוי זאָגט צום טאָמען סאָסיל די מויד און קומט־אַרײַן מיט'ן גאַנצען קלאַפּערנעצייג, אויסגעשמירט, ווי אַ רוח, און מיר טראָגען זיך מחילה אַריבער מיט די ספרים פונ'ם גרויסען אַלקער אינ'ם קליינעם אַלקערעל אַרײַן. דאָס קליינע אַלקערעל איז גרויס, ווי אַ פייג; דאָרטען שטעהט מעהר ניט ווי איין בעמעל, שלאָף איך און, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, סאָסיל די מויד. סאָסיל איז, פערשטעהט איהר, טאָקי אונזערע אַיין אייגענע און ביי אונז איז זי שוין כמה וכמה יאָהרען; איך בין נאָך דעמאָלט, זאָגט זי, אויף דער וועלט ניט געווען. איך בין ביי איהר, זאָגט זי, אויף די הענד אויסגעוואַכסען. ווען ניט זי, וואָלט איך שוין לאַנג, זאָגט זי, אָנגעשפּאַרט מי יודע וואו. וואָרום וואו ערניץ אַיין אָנשיקעניש, אַ משולחת, אַ שלאָק פורעניות, איז דאָס ביי מיר, זאָגט זי, געווען, און פון אַלע צרות האָט זי מיך, זאָגט זי, אַרויסגעשלאַפּט; און היינט דאַנקט ער מיך, זאָגט זי, אָפּ מיט שטיינער, — נו? איז ער ניט ווערטה קיין פעטש?

אזוי לאָזט אויס סאָסיל און שענקט מיר אַ פּאַר סטוסאַקעס מיט אַ רייס ביי די האַר פאַר אַ צונאָב. און — מערקווירדיג! — קיינער זאָגט איהר ניט קיין וואָרט. ניט די מאַמע, ניט דער טאָטע נעמען זיך אָן פאַר מיר, וואָס סאָסיל וויל, דאָס טהוט זי מיט מיר, גלייך ווי איך בין סאָסיל'ס, ניט זייערע.

אין קליינעם אַלקערעל פערקלויב איך מיך אין אַ ווינקעלע, בעזעץ מיך אויף דער ערד און קוק אויפ'ן טאָמען, ווי ער רייבט דעם שמערן, קייעט די באָרד און שאַקעלט זיך און ציהט־אויס יענעם

שענעם לאנגען „און יא — — — —“. נאָר אַט קומט אַרײַן סאָסיל מיט'ן קלאַפּערגעצײג און לאָזט אונז בעטען, מיר זאָלען זיך אַרויס-פעקלען פון דאָנען ווייטער אַביסעלע.

— וואוהין נאָך? — פרעגט זי דער טאַטע, אײַן איבערגע-שראָקענער.

— איך ווײס וואוהין? — זאָגט סאָסיל און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן בערשטעל אין מיטען אַלקערעל.

— אין קעמערעל אַרײַן! אין דער שפּיזאַרניע אַרײַן! — זאָגט די טאַטע און קומט-אַרײַן מיט'ן לאַנגען שטעקען און מיט דעם נײעם פּלעדערוויש, זעהט-אויס ווי אײַן אָנגעוואָפּענטער שונא, וואָס פּאַל-טאָן אויפ'ן לאַנד מיט געוועהר אין די הענר.

— אין שפּיזאַרניע איז איצטער קאַלט, ווי אין אַ פּוסטקע. — פּרובט זיך דער טאַטע אָפּבעטען מיט גוטע ווערטער.

— אַ ווילדע קעלט אויף איהם! — זאָגט די טאַטע.

— מע געפּינט געפּרוירענע אין דרויסען! — האַפּט-אונטער סאָסיל און הויבט-אָן פּליאַסקען מיט דער נאַסער באַרשט איבער די טרוקענע ווענר. און מיר מווען זיך, במחילת כבודנו, אַריבערפעקלען פּונ'ם קליינעם אַלקערעל אין קליינעם קעמערעל אַרײַן, און ביידע האַפּען מיר דאָרט אַ רעכטען ציטער. מע קאָן ניט זאָגען, אז פּאַר'ן טאַטען זאָל דאָ זײַן גוט צו זיצען און אַרײַנקוקען אין אַ ספר: די שפּיזאַרניע איז אַ קליין ענג קעמערעל און אַ פינסטערס, קוים וואָס צוויי מענשען קאָנען זיך דאָרט אויסדרעהען. דערפּאַר אָבער איז דאָס פּאַר מיר אַ גאַנצער נן-ערן. סטייטש, עס איז דאָ פּאַלעצעס, און מע קאָן אויף זיי קלעטערען. אמת, דער טאַטע לאָזט מיך ניט קלעטערען. ער זאָגט, איך קאָן חלילה זיך הרג'ענען. נאָר ווער הערט איהם? ער האָט זיך נאָר פּערטיעפּט אין זײנע ספרים, בין איך שוין — אַהא! — געווען אויף דער ערשטער פּאַלעצע, פון דער ערשטער — אויף דער צווייטער, און פון דער צווייטער — אויף דער דריטער.

— קוקאריקו! — האָב איך אויסגעשרינגען אויף אַ קול, געוואָלט בעווייזען דעם טאַטען מיין גרויס בריה'שאַפט, און האָב אויפגעהויבן בען דעם קאַפּ און זיך דערלאַנגט אַ זעץ אין דער סטעלי, אַז די צייען זענען מיר שיער ניט אַרויסגעפאַלען פונ'ם מויל. האָט זיך דער טאַטע איבערנעשראַקען און געמאַכט אַ גוואַלד. איז געקומען צו לויפען פריהער סאָסיל און נאָכדעם די מאַמע, און ביידע האָבען זיי מיר אַריינגעלעגט וויפיעל ס'איז אין מיר אַרײַן. — אַ קינד זאָל האָבען אין זיך אַזעלכע קינדערשע תנועות! — סענה'ט די מאַמע.

— אַ קינד איז דאָס? אַ שד, ניט קיין קינד! — העלפט איהר אונטער סאָסיל, און איז מודיע, אַז מע וועט אונז באַלד לאָזען בעמען, מיר זאָלען זיך אַריבערטראָגען פון דאַנען, מחילה, אין קיך אַרײַן, וואָרום אין שטוב איז שוין כמעט העכער האַלב פסח'יג.

ד.

פון דער שפיזאַרניע אין קיך.

דאָרטען טרעף איך משה־בער'ען מיט די גרויסע ברעמען זיצען אויט'ן טאַטען אויף דער מילכיגער באַנק. איצט לערנען זיי ניט; זיי רעדען זיך אויס איינס פאַר דאָס אַנדערע זייערע ביטערע הערצער. דער טאַטע קלאַנגט זיך פאַר איהם אויפ'ן גלות פונ'ם ערב־פסח, וואָס מע טרייבט איהם אַרום שוין פון עטליכע טעג. „אַ מין נע־ונד, אַ גלות, אַ מין עמיגרציע פון איין אָרט אויפ'ן אַנדערען!“ און משה־בער זאָגט, אַז דאָס איז נאָך בלאַטע; איהם איז, זאָגט ער, נאָך אַ סך ערגער.

— מיך — זאָגט ער — האָט מיינע גאָר דורכגעטריבען פון שטוב.

איך קוק אויף משה־בער'ען מיט ד גרויסע ברעמען און קאָן מיך בשום אופן ניט פאַרשמעלען, וואָס הייסט, מע האָט איהם,

משה-בער'ען. אזא גרויסען אידען מיט אזעלכע גרויסע ברעמען. גענומען און דורכגעטריבען? ביסלעכווייז נעהען זיי אריבער אויף זייערע שטענדיגע ענינים, מאַדנע דבורים: „רמב"ם“, „כוזרי“, „פילוסופיא“, „שפינאָזא“ וכדומה, וואָס קריכען מיר ניט אין דער לינקער פּאַה.

אַ סך מעהר אינטערעסאַנט איז די גרויע קאַץ, וואָס זיצט אופ'ן פריפעטשיק און וואַשט זיך. סאָסיל זאָנט, אז אַ קאַץ וואַשט זיך, איז אַ סימן אויף געסט. פערשמעה איך ניט, פון וואַנען ווייסט די קאַץ, אז ס'וועט זיין אַ גאַסט? איך געה'צו צו דער קאַץ און הויב זיך אָן מיט איהר אונטערשפיעלען. פריהער פרוב איך איהר אָנטרעטען מיט'ן פינגער אויף דער לאַפקע — וויל זי ניט. נאָכדעם לעהרען איך זי, זי זאָל „ריענען“, שטעהן אויף די צוויי הינטערשטע פיסלעך — וויל זי אויך ניט. „סטאָי! סלווש!“ — זאָג איך צו איהר און שענק איהר אַלע מאָל אַ שנעל אין נעזעל אַריין. פערמאַכט זי די אויגען און דרעהט-אויס דאָס קעפעל, שטעלט-ארויס דאָס צינגעל און מאַכט אַ מאַדנע פנימ'על, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט זיך צוגעטשעפעט צו מיר דאָס דאָזיגע בחור'על? וואָס וויל ער האַבען פון מיין לעבען?“ מ'יך פערדריסט די מעשה: „אַ קאַץ זאָל זיין אזאַ מיין עקשנ'טע!“ און איך מוטשע זיך מיט איהר אזוי לאַנג, ביז זי דערלאַנגט מיר אַ קרעל מיט איהרע שאַרפע נעגעל איבער דער האַנד, און איך לאָז-ארויס אַ מורא'דיגען קוויטש: „אוי, מאַ-אַ-מע!“ קומט צו לויפען די מאַמע מיט סאָסלען מיט אַ געפילדער, און איך בעקום אַ רעכטען פסק פון זיי ביידע, איך זאָל דאָס אַנדערע מאָל וויסען, ווי אזוי צו שפיעלען זיך מיט קעץ! (סך-הכל איין קאַץ — הייסט ביי זיי „קעץ“!)

— געה נאָר וואַש זיך, — רופט זיך אָן די מאַמע צום טאַטען — וועלען מיר אַראָפּגעהן אין קעלער אַריין „אַפעסען“...
סאָסיל האַפט די קאָטשערע און נעמט זיך צום אויווען מיט די טעפּלעך, לעגט נישט קיין כבוד ניט אויף מיר, ניט אויפ'ן טאַטען און ניט אויף משה-בער'ען. אדרבה, משה-בער'ען ניט זי אַנצוהערע-

ניש, אז זי פערשטעהט ניט, וואָס ער דרעהט זיך דאָ אַרום ערב־פסח ? דאָכט זיך, ס'איז גלייכער, זאָגט זי, זיצען ביי זיך אין דער היים, און ניט אַרומדרעהען זיך אין אזא צייט אין פרעמדע הייזער ! משה־בער שטויסט זיך, וועמען זי מיינט, געוועגענט ער זיך אָפּ, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אין קעלער אַריין „אַפּעסען“...

ה.

פון קיך אַראָפּ אין קעלער.

איך פערשטעה ניט, וואָס קרימט זיך אזוי דער טאטע און וואָס קנייטשט ער מיט די פלייצעס און בורטשעט אונטער דער גאָז : „נאָ דיר איין עמיגרראַציע !“ ... אַשטוייגער, וואָס פאַר איין אומגליק איז דאָס, אז מען עסט איין מאָל אין קעלער ? וואָס קאָן שאַרען דער ריח פון געזויערטע אונערקעס, פערשטונקענע קרויט, מילכיגע קריגלעך ? וואָס איז אזוי ביטער, אז מע נעמט צוויי איבערנע־קעהרטע פעסלעך און מע לענט־איבער אַ לאַקשענברעט, און אַליין זעצט מען זיך אויך אויף איבערגעקעהרטע פעסלעך און מען עסט ? אדרבה, מיר דאָכט, אז אזוי איז נאָך פיעל בעסער און אַ סך פרייליכער. מע קאָן זיך בשעת מעשה קאַטשען מיט'ן פעסעל איבער'ן גאַנצען קעלער. אי, מע פאַלט ? שטעהט מען אויף און מע קאַטשעט זיך נאָך אַ מאָל. דער גאַנצער חסרון איז, וואָס סאָסיד ניט אַכטונג, מע זאָל זיך ניט קאַטשען.

— ער האָט זיך שוין געפונען — זאָגט זי — אַ ניי שפיעלעכען ;

ער וויל זיך אַ האַנט אָדער אַ פוס אויסברעכען...

מיינע שונאים זאָלען אזוי לעבען, ווי איך וויל זיך אויסברעכען אַ האַנד אָדער אַ פוס ! איך ווייס ניט, וואָס די סאָסיד וויל האָבען פון מיינע יאָהרען און טעג ? שטענדיג רודפ'ט זי מיך, און אַלסדינג לענט זי אויס צום ערגסטען. לויף איך — זאָגט זי, אז איך וועל בלייבען אָהן אַ קאָפּ. ריהר איך זיך צו צו עפּיס אַ זאַך — זאָגט זי.

אז איך וויל דאָס צעברעכען. האַלט איך אַ קנעפעל אין מויל — מאַכט זי אַ גוואַלד: „דער שלים-מזל וויל זיך וואַרגען!“ דערפאַר רעכען איך זיך מיט איהר אָפּ דעמאָלט, ווען איך בין שלאָף. ווער איך עפּיס נישט מיט אַלעמען, אזוי לעגט זי אַיין די וועלט, מאַכט אַ געפילדער.

— אַצינד נעם דאָס קינד און געה מיט איהם אַרויף. מע דאַרף אויסרייניגען דעם לעצטען חמץ פּונ'ם קעלער אויך.

אזוי זאָגט די מאַמע נאָכ'ן בענשען, און איידער דער טאַטע פרעגט זי, וואוהין מיר זאָלען געהן, פּערחאַפט זי אַליין און טהוט אַ זאָג:

— אויף אַ פּאַר שעה אויפ'ן בוידעם.

— וואָרום אין שטוב האָט מען נאָרוואָס אָפּגעוואַשען די בריקען. — האַפּט-אונטער סאָסיל. — נאָר זעהט, דער שלים-מזל זאָל דאָרט ניט אַראַפּקאַטשען זיך פּונ'ם בוידעם און ניט ברעכען זיך ריק און לענד.

— ביים זיך אָפּ די צונג! — זאָגט איהר די מאַמע, און סאָסיל שטופט מיך אונטער, איך זאָל געהן אַביסעל גיכער.

— נו, קריך שוין, קריך, שלים-מזל!

דער טאַטע געהט הינטער מיר, און איך הער, ווי ער בורטשעט אונטער דער נאָז: „אויפ'ן בוידעם גאָר! אזא מיין עמינראַציע! נ-נ-א!“

אַ מאַדנער מענש דער טאַטע מיינער! מע זאָגט איהם: אויפ'ן בוידעם — איז ער אויך ניט צופריעדען! איך ווייס? מיר דאַכט, איך וואַלט אַ בעלן געווען, ס'זאָל זיין אַלע וואָך ערב-פּסח און מע זאָל אַלע וואָך דאַרפּען קריכען אויפ'ן בוידעם. ערשטענס, איז דאָס קריכען אַליין עפּיס אויך אַ שטיקעל עסק. אַשטייגער, אין מיטען וואָך איך זאָל זיך אויסציהען, וועט מען מיך דען לאָזען קריכען אויפ'ן בוידעם? און איצט שפּאַן איך אויף די טרעפּ, ווי אַ מוזיק. הינטען שפּאַנט מיר נאָך דער טאַטע און זאָגט מיר: „פּאַוואַלינקע!“

פאמעליכען! וואָס מיר פאָוואָלינקע? ווער מיר פאמעליכען? איך פיהל, אז ביי מיר זענען אויסגעוואַכסען פליגלען, איך פליה, איך פליה!

1.

פון קעלער אויפ'ן בוידעם — און א סוף.

וואָס ווייסט איהר, וואָס ביי אונז אויפ'ן בוידעם טהוט זיך? —
אוצרות! גאַנצע אוצרות!

צעבראַכענע גלעזלעך פון לאַמפּען, שאַרבּענס פון טעפּ, אַלמע
מלבושים, וואָס ס'איז שווער צו דערקענען, צי איז דאָס ווייבערשע,
צי מאַנסבילשע תּחתונים. און פּוטער אַ שטיקעל וואַלגערט זיך,
וואָס אַז מע ריהרט זיך צו דעם, ווערד דאָס צעקראַכען, אזוי
ווי שניי, און בלעטער פון ספרים, צעריסענע שמות, און אַ דורכ־
געברענטער קוימען פון אַ סאַמאָוואַר, און פּעדערען, און אַ צערי־
סענע זיפּ, און איין אַלטער לולב ליגט אויסגעצויגען, ווי אַ בעל־הבית.
היינט די לעזשנים! היינט די קראַקוועס! היינט דער דאָך! דער
דאָך איז פון גאַלע שינדלען, און איך קאָן איהם דערלאַנגען מיט די
הענד! אַ קלייניגקייט — האַלטען דעם דאָך מיט די הענד!

דער טאַטע זעצט זיך אַוועק אויף אַ באַלקע, נעמט־צענויף די
שמות־בלעטלעך, לעגט־צענויף אַ בלעטעל מיט אַ בלעטעל, קוקט
אַריין אין זיי און פּערטיעפּט זיך דערווייל אין די שמות־בלעטלעך.
און איך שמעל מיך אַוועק ביי'ם קליינעם פּענסטערעל וואָס אין דאָך
און דערזעה פאַר זיך די גאַנצע שטאָרט, גאַנץ כּתּרילעווקע, ווי אויף
אַ טעלער! אַלע הייזער מיט אַלע דעכער — שוואַרצע, גרויע, רויטע
און גרינע דעכער. און די מענשען, וואָס געהען, זעהען אויס קליינע
מענשעלעך, און מיר דאַכט זיך אויס, אַז ס'יין שענערס און קיין
בעסערס פון אונזער שטאָרט קאָן שוין, דאַכט זיך, גאָר ניט זיין אויף
דער וועלט. אויך צו אונז אין הויף אַריין האַפּ איך אַ קוק, און
דערזעה, ווי ביי אונז און ביי אַלע איבעריגע שכנים וואַשט מען

און מע רייבט און מע שאַבט און מע רייניגט און מע כשר'ט מיט און בענק, און מע טראַגט גרויסע טעפּ מיט הייס זודני וואַסער, מיט ברענענדיגע פּרעסלעך, מיט גליהענדיגע שטיינער, און אַ פּאַרע זעצט אַרויף, אַ ווייסע פּאַרע; די פּאַרע קייקעלט זיך, קייקעלט זיך, און ווערד צענאַנגען, אַזוי ווי רויך. און אין דרויסען שמעקט מיט וועס'נע. ריטשקעס לויפּען, ציעגען מעקען, און עפּים אַ אידעל מיט גרויסע אונטערגעבונדענע שטיוועל און מיט אַ ווייס פּערדעל שלעפט זיך אין דער בלאַטע. דאָס איז נעבאַך עזריאל דער בעל-עגלה. עזריאל שמייסט דאָס ווייסע פּערדעל, דאָס פּערדעל קוים וואָס עס שלעפט די פּיס פּון דער בלאַטע. דאָס פּיהרט מען עמיצען אַ וועגעלע מיט מצות. און איך דערמאַן מיך, אַז מיר האָבען שוין לאַנג מצות, שוין לאַנג פּערשלאַסען אין שאַפע און פּערהאַנגען מיט אַ ווייסען ליילעך. און אייער אין שאַפע איז אָנגעגרייט אַ פּולע מאַקערטע, און שמאַלץ פּסח'יגע אַ גאַנצער סלאַי, און ציבעלעס צוויי קרענץ הענגען אויף דער וואַנד, און נאָך אַ סך נוטע זאַכען פּונ'ם לעבען זיסען יום-טובּ. און איך דערמאַן מיך אָן די נייע מלבושימ'לעך, וואָס מע האָט מיר צוגעזאָגט ברענגען אויף יום-טובּ, און דאָס האַרץ וואַכסט מיר, וואַכסט, ווי אויף הייווען.

— בעל-הבית! — לאָזט זיך הערען אַיין אויסגעצויגען קול פּון אונטען. — זייט זיך מטריח אַראָפּ אין הויף אַריין איבער-לופּטערען די ספּרים!

דער טאַטע שמעהט-אויף, שפּייט-אויס מיט כּעס: „טפו זאָל דאָס ווערען! נאָ דיר אַיין עמינראַציע!“

איך הויב ניט אָן צו פּערשמעהן דעם טאַטען, פּאַר וואָס ער איז ניט צופּריעדען? וואָס קאָן דען זיין נאָך בעסער און ליעבער, ווי שמעהן אין דרויסען און לופּטערען ספּרים? און איך רייס מיך אָפּ פּון פּענסטערעל און טהו מיך אַ לאָז צו דער טהיר פּונ'ם בוידעם און... טראַך-טאַרעראַך מיט'ן קאַפּ אַראָפּ, מיט די פּיס אַרויף, איבער אַלע טרעפּ!



וואָס ווייטער איז געווען — גערענק איך ניט. איך ווייס נאָר, אז פונ'ם פאל האָב איך צוגעקרענקט נאָכדעם אַ היבש שטיקעל צייט. איך בין, זאָגט מען, געווען גאָר פאַרביי. און, ווי איהר זעהט, בין איך געבליבען געזונד און שטאַרק, הלואי ווייטער ניט ערגער, בלתי־נאָר דער איינער שראָם, וואָס ביי מיר אויפ'ן פנים, און וואָס דער אָטהעם איז מיר געוואָרען פון דעמאָלט אָן קורצליך, און וואָס אז איך רעד, פינטעל איך מיט די אויגען עד היום הזה.

